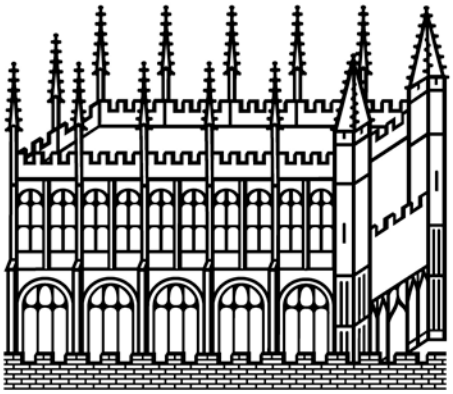

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

ORIENTAL INSTITUTE
LIBRARY

OXFORD UNIVERSITY

S.B
748
Rus.15

5.57
6.12

D. S. Marshall

3039768272

LIPSIAE EX OFFICINA PHILIPPI REGLAM JUN.

זכרוננו לאלו הדברים אם בתחלה הענין הנה כדי שיהיה מה שידובר בו ידוע בלתי מוסכל כמו הענין בפעל הרוצים להטיב הלמוד ארצה שיגבילו תחלה הכונות והענינים אשר ירצו לדבר בם ואם זכרנו אותם בכאן באחרונה הנה כדי שיודע שאנחנו כבר השלמנו מה שיעדנו בזה וזאת היא הגעת החתימה אשר תיחד המדבר רצוני שיודיע שהוא כבר השלים מה שזכר ואולם אשר ייחד השומעים הנה הוא ההזכרה: **אמר** וההמשלים הנה ראוי שיהיה בכלל בצד שיובן מהם הדבר אשר לוקח ההמשל תמורה ממנו ויובן מהפכם הפכו וזה אמנם יהיה כאשר היו שני הענינים האלו בהמשל יותר ידועים מאשר הם בדבר אשר נעשה ההמשל לתמורתו ארצה שיהיה יותר ידוע מהנמשל והפכו יותר ידוע מהפך הנמשל כי כשלא יהיה ההמשל כן הנה אם שלא יקיים דבר ואם שיקיים מה שכבר קוים וזה אם בהמשל אחר ואם בשהוא ידוע בטבע וככה הענין בידיעת הפך הדבר רצוני שמהם מה שיהיה ידוע בנפשו ומהם מה שיהיה ידוע בהמשל: **אמר** ואולם חתימות ההלצות הנה ראוי שתהיינה נבדלות מההלצה בלתי נקשרות בה ולא מדובקות במדרגת הפתיחה אבל תהיינה פונות מול הדבר אשר עבר כמו מאמר האומר בהלצות העצתיות כה מאמרי וכך מכווני פקחו עינים וראו ואזנים הטו והמשפט אליכם משפט אמת שפוטו:

ובכאן שלמו עניני זה המאמר השלישי וכבר בארנו מהם מה שהגיעה אלינו הבנתו וגבר על מחשבתנו שהוא מכווננו חלו פני אל ויחננו פנאי אל החקירה משרשי מאמריו באלו הדברים ובפרט במה שלא הגיע אלינו בו באור לאיש מרוצה מהמפרשים והשלים באור זה הספר לארסטו השופט אבו אלוליד בן רשד בחדש השלישי משנת שבעים וחמש מאות לחשבון הישמעאלים והשלמתי העתקתו מלשון הגרי ללשון עברי אני טדרוס טדרוסי מזרע היהודים בחדש השלישי משנת תשעים ושבע לפרט האלף הששי לחשבון הישראלים:

ידיעתו מהדברים אשר נאמרו בשני מטוביקי כי אותם הדברים אם כלם ואם קצתם הם ממה שיאותו לזה המקום ויקובל תועלת בם ואם נשלם ההקש עליו הנה ראוי לו שיזכור כי עלת התולדה היא זולת העלה אשר זכרה בעל הריב כמו שהוא כשהוליד עליו שהוא לקח הממון יאמר אמת לקחתיו למקום השמירה לו לא למקום הכעס: **אמר** והשואל הנה כבר ראוי לו שלא ישאל מההקדמות הרחוקות ולא מהקרובות מהתולדה עצמה אבל ראוי שישאל מההקדמות אשר הן מהתולדה בתאר אמצעי בקורבה והרחק: **אמר** ולפי שהמאמרים אשר יעשו הלעג וההתול להם צרך במחלוקות הנה כבר ראוי שיכנסו בהלצות אשר בם המחלוקת ולכן אמר פלני שהוא ראוי שתפסד ההצדקה בהפכה ר"ל בליצנות ויפסד הליצנות בהפכו ר"ל בהצדקה וזה מאמר נכון מאד וכבר נאמר בספר השיר כמה מיני הליצנות וממיני הליצנות מה שיאות לאדם נכבד והוא הליצנות אשר לא יטמין בו אומרו ענין הוכיי ורמיזת הכלמה מגונה אבל יהיה מה שידבר בליצנות הוא עצם הדבר אשר כונו לא שהוא ירמוז בזה להכלים בענין מגונה ולכן יאמר שהמשתעשע יסביר לך פנים בשעשוע ויראך מה שבנפשו ואולם הרומז אל ההכלמה הנה הוא יתעך ויונך ויביאך לחשוב שהוא ידבר בדבר והוא כמתלהלה יפנה בליצנות מול דבר אחר מגונה אם כן השעשוע יותר נאות בנכבד לפי שהוא ידבר צדק מעצמות נפשו ורמיזת ההכלמה יותר נאותה בנקלה לפי שהוא יעשה כמתלהלה הרמאות והמשטמה: **אמר** ובכלל הנה הדברים אשר מהם יקוים הדבור ההלצי ויתרכב מהם הם ארבעה דברים אחד מהם שיקיים אצל השומעים מעצמו ההתאמתות ומבעל ריבו החשד והשני הגדלת הדבר אשר בו הדבור והקטנתו והשלישי המאמרים המדותיים וההפעלותיים והרביעי המאמרים הפונים לנכח הדבר אשר הדבור בו והדברים האלו כלם משותפים לכל חלקי ההלצה רצוני החלקים השלשה: **אמר** ואנחנו כבר דברנו במקומות אשר מהם יעשו אלו הדברים כלם ובכלל הנה כבר השלמנו כל העניינים אשר יעדנו לזכרם בראשית זה הספר והיה

הרגתו ולכן ברחת והמקום השני כאשר יודע שאם לא ישיב בדבר אשר ישאלנו הנה כבר אמר מגונה כמו מאמר האומר הלא ידעת שהמס עול כי הוא אם אמר לא היה מגונה ואם אמר הן יאמר לו ואתה לוקח המס הנך עולן והמקום השלישי שהיה ההקדמה אשר תשאלנו ממנה גלוית הצדק ולא יהיה מה שיתחייב ממנה גלוי אצל המשיב כי בכמו זה המקום יחויב על השואל שיסתפק בהקדמה אחת לבד ולא ישאל מן ההקדמה השנית כמו שישאל שואל איש מהנצרים הלא האבות והבנים מסוג אחד וכאשר אמר המשיב כן יאמר הנה עיסי אם כן אינו האל כי זאת ההקדמה אפשר שתעלם להראותה ורוחק מתחיבה והיא נעלמת ברוב רצוני בתחלת הדעת על המשיב בזאת השאלה והמקום הרביעי כאשר ידע השואל שהוא השיב בהפך מה שישאלנו יוכל לחייב לו הגנות וההפרש בין זה ובין השני שהמגונה שם היה הפך מה ששאלו עליו וזה אמנם יחייב לו השואל המגונה בהקש והמקום החמישי כאשר היה הענין אצל השאלה מכריח אותו להשיב בסותרות יחד כי הוא התחויב לו התוכחת אשר יפעלוה הספסטאנים כמו שיתחייב לו בשאלה להשיב בדבר בהן ובלאו כי כבר יגיע בזיון וקצף עליו או כמו שיעשוהו הספסטאנים והמקום הששי שישאל שאלה כוללת ענינים רבים ותסתעף השאלה בה על המשיב כי הוא אם השיב בזה בענין אשר כונו השואל יתחייב לו הענין ואם ישים פניו להפריד אותם הענינים אחד אחד וישיב עליהם בתשובה תשובה יחשבו השומעים מההמון לחולשתם שהוא נבוך ושתשובתו מבולבלת אחר שהיו רואים שהצודק אמנם ישיב כשנשאל בתשובה אחת לא בתשובות רבות לפי שזה בלבול ומבוכה בתשובה: **אמר** ואולם המשיב הנה כבר ראוי לו במלאכה הזאת שיכחיש הולדת הסמנים כאשר לא יוכל להכחיש ההקדמות אשר נשאל מהם וכאשר היתה ההכחשה אפשרית לו לא יכחיש המלה הסובלת פנים אשר היא יותר כוללת מאותו הדבר אשר בו הזיוף ולא יותר מיוחדת וראוי לו שיקדים לדעת ההקדמות אשר יפעלו ההקש על הדבר אשר ישתדל בעל ריבו לקיימו עליו וזה ממה שתקל

החולקים למאמרו זה כאשר היו החולקים לו מעטים או מעטי
ההספקה ואולם אם היו רבים או חזקי ההספקה הנה המעשה
הראוי הוא שיקדים ויסחור אותם המאמרים וכאשר הביא
לחשוב בטולם יביא אחר זה בקיומים אשר יאמתו מאמרו ובכלל
הנה ראוי למדבר שירצה לדבר בהפך הדבור אשר כבר דבר
בו זולתו שישיא נפשו למאמרו וידחה דבורו וכל שכן כשהיה
הדבור אשר דבר בו הזולת מצליח ר"ל נותן הספקה וזה יהיה
בפנים כמו שיאמר לבעל ריבו הנך מגמתך בדבור ואתה בעל
יכלת עליו והנך מקיים כל דעת תחפוץ לקיימו ותתן הספקה
בכל דבר שהוא מחויב ושהוא נשגב ושהוא מועיל כדי שיאמן
במאמרך שהוא אמתי וצודק ואם לא יהיה צודק אצל האל
ולא אצל האמת עצמו ולפעמים יעשה בזה גנות עצום לדבור
וגנות למדבר כמו שיאמר לו הנה דבורך מרי עצום והבל
הבלים ודברי איש אין ישוב אצלו וכאלו זה המקום אשר
זכרו הוא חוזר אל גנות דבור בעל הריב אם מצד הנסתר
ואם מצד הנגלה וגנות בעל הריב עצמו או דבורו הוא מקביל
לשבח המדבר עצמו ודבורו ואמנם זכרנו אלו הדברים בכאן
מצד ההדרגה ואם לא הנה כבר קדם הדבור בם: **אמר**
וראוי שנחזק הסמנים במאמרים המדותיים לעתים כמו שיאמר
המליץ כאשר יעץ בשלום ופיום הדברים שהוא ראוי למשכילים
שישימו פניהם אל השלום והפיום ובכלל הנה יחויב על ההלצי
שיעמום על עצמו מהסמנים יותר חזק מה שאפשר שימצא
בדבר ההוא אשר ידבר בו כי כל עוד שהיו הסמנים אשר
יביאם ההלצי יותר מצליחים הנה הוא יותר ראוי שיקובל
מאמרו ושיגלה יותר ממאמר בעל ריבו כמו שיהיו הסמנים
אשר יביאם בקבול השלום יותר חזקים מהסמנים אשר יביאם
בעל ריבו בדחית השלום והעצה במלחמה: **אמר** ואולם
השאלה הנה ראוי שתעשה בזאת המלאכה ברוב במקומות
אחד מהם כאשר ידע השואל שהמשיב כשהשיב בהן או
בלאו חויב לו דבר אחד בעינו והוא מה שכוון המדבר לחייבו
כמו שישאל הלא כתפשת קרוב מהנרצח ובידך סיף ואם אמר
כן יאמר אם כן אתה הרגתו ואם אמר לא יאמר הנה אתה

ויקל מציאות המופה על הדבר מפניו והאמות בו ואין בו משא ומתן רב יוצא מהדבר כמו מה שישוג בעל הריב מהפחתתו או מה שישוג נפשו מעלויה או בתשומת השופט אל ההפעלות האלהים אם לא שיטה המדבר בו או יסור מהדרך ירצה שלואת העלה היה יותר מיוחד בעצה: **אמר** וראוי למספק בהקדמות הלקוחות מהנימוס שיעשה בהם מה שהיה עושהו סקראט עם ההלציים מאנשי איתיניא כי הוא היה מגנה להם אותן ההקדמות גנות מועט ירצה לפי מה שאחשוב בעשותו סברה בהם כי עשית הסברה גנות מה למאמר: **אמר** ואולם ההרחקיות הנה כבר ראוי שיעשה בם מהלל הדבור הקיומי כמו מה שהיה עושהו סקראט במאמריו המהלליים כי הוא היה מכנים בקיומם תחלת הדבור והדבור הקיומי כאשר יעשה בו השבח היה קיומי מדותיי יחד ואם לא היה שם מאמר מדותי כמו מאמר האומר אחר הביאו הקיום שהדבור הצודק האמתי לא ישכילוהו אלא אשר הם בעלי עלוי ויתרון הכשר: **אמר** והתוכחות הנה הם יותר מצליחות מהקיומיות ירצה בתוכחות אשר תהיינה על דרך החלוף מההקדמות אשר יודה בם בעל הריב ובקיומיות הסמנים אשר יביאום המדבר לבטל מאמר בעל הריב מפאת עצמו: **אמר** ואמנם היו התוכחות יותר מצליחות מהסמנים לפי שהוא ידוע שהתוכחות עודפות על זולתם מהמאמרים בדבר אשר בו המאמרים הקשיים ירצה שהם הקשיות יותר מזולתם לפי שהן אמנם יחוברו מההקדמות המקבילות או אשר כחם וההפכיות כאשר יחובר קצתם בקצת היה יותר ראוי שיגלה הכזב אשר בם: **אמר** והדבור אשר פונותיו לנכח בעלי הריב לא יהיה ממין אחר זולת מין המאמרים האמתיים ומהם מה שיהיה ההתנגדות בו כפי מאמר בעל הריב והם ההקשים אשר יחוברו מההקדמות המקבילות או אשר כחם כח המקבילות ויוליכו אל התוכחת ומהם מה שיהיו מהענין עצמו והם ההקשים הישרים: **אמר** וראוי בעצה והמריבה יחד כאשר התחיל המדבר בדבור שיזכור תחלה האמותים אשר יקימו מאמרו עוד יכון אחר זה לבטול

החלקים וההמשלים יותר מיוחדים בעצוה ויותר ראשונים בם ואולם הסמנים הנה הם יותר מיוחדים במריבה לפי שהעצה אמנם תהיה בדבר הנכסף ולכן יחויב שיובא מופת עליו ממה שכבר היה והוא המשל ואולם המריבה הנה אמנם תהיה בשהדבר נמצא או בלתי נמצא ולכן יהיה הקיום בם מהענינים ההכרחיים אשר יחייבו אותו הדבר לפי שמה שכבר היה מתחייבו הכרחי המציאות ר"ל נמצא בפעל לא אפשרי המציאות ואולם הענינים העתידים הנה מתחייביהם אפשריי המציאות ולכן היו ההמשלים יותר מיוחדים בם מהסמנים: **אמר** ואין ראוי להביא הקדמות הסמנים על הסדר המלאכותי אבל ראוי לערב קצתם בקצת ואם לא הנה יזיק קצתם קצת ואולם להביאם על הסדר המלאכותי והוא הסדר אשר יחשב שהוא הקשי רצוני יותר מזולתו הנה אין ראוי שיעשה זה בכל הסמנים כמו שהיו עושים אותו אנשים מהמתפלספים: **אמר** וכאשר **תחפוץ** לעשות מאמר הפעלותיי הנה לא תעשה ממנו סמן אמותי כי אם תעשה כן אם שתדחה ההפעלות אשר כונת לעשותו ואם שיהיה הסמן בטל לפי שאחה תשים הקצת פוגש בקצת וכאשר קובצו יחד הנה אם שיפסיד אחד מהם האחר ואם שיחלישהו וככה גם כן כאשר תביא בדבור המדותי הנה אין ראוי שתביא הסמן והקיום עמו לפי שאין הקיום ממה שיפעל לשומע בחירת הדבר כמו שיפעלוהו המאמרים המדותיים אבל ראוי שיעשו אם במאמרים המדותיים המאמרים העצמותיים ואם אצל הספור המאמרים האמותיים ומשל המאמרים המדותיים מאמר האומר אתה מכיר אלו ואין ראוי שתצדיקם ומשל ההפעלותיים מאמר האומר שאלו חמוסים ואין ראוי להציק להם ואולם האמותים הנה אמנם יהיו בשוה יושר או מועיל: **אמר** והעצה ברוב יותר חלושה מהמריבה מפני שהעצה תהיה בעתיד והמריבה בעובר ומה שהיה בעובר יותר ידוע ממה שיהיה בעתיד ולכן היה הכהון יותר נקל מאשר הוא בעתיד כמו שאמר פלני בפלני שהוא היה מחכהן בעובר ולא היה מחכהן בעתיד ארצה לפי מה שאחשוב החסרון ממנו: **אמר** והמאמר ההמשלי הוא מהענינים גלויי המשפט מאד

המשל והצד השני הוא כשהדבר מזיק או אינו מזיק וזה כשהודה בעל הריב בשהוא כבר היה ויהיה חולק בהיותו מזיק והשלישי שהוא יושר או אינו יושר וזה כאשר הודה בשהוא נופל ומזיק ויהיה חולק בהיותו עול והרביעי שיודה הבעל ריב שהוא מזיק ובלתי יושר אבל יטעון שבעל ריבו היה הסבה בו למה שקדם מעולנותו עליו כמו מי שיודה בשהוא כעס עם אדם אבל יחשוב שהוא אמנם פעל זה לכעס קדם מאתו ועשה זה כדי שיפרע ממנו וזה כאלו הוא חוזר אל טענת היושר וכאשר הודה הבעל ריב בשהוא נזק ואבל בעל ריבו היה הסבה בו הוא מבואר שהמריבה אן אמנם תהיה האם בעל ריבו היה הסבה או לא היה וכבר תהיה המריבה בה אם יהיה מותר למי שנתעול שיעול בשעור מה שנתעול מבלתי שיקריב זה אל השופט כמו שימצא המחלוקת בזה אצל הדיינים באומת ישמעאל: **אמר** והמריבה בכמו זה היא מועילה למתרעם מזקת למשיב רצוני כאשר הודה המשיב שהוא עשה עול וטען שהסבה בו בעל ריבו ואולם אותם האחרים ובפרט שהענין לא היה הנה הם למשיב יותר מועילים מאשר הם למתרעם: **אמר** ואולם בהרחקיים הנה כבר יקובל תועלת בם הרבה כעשיית הדומה והמאמר ההמשליי רצוני בבאור מציאות אותם הפעלות ואולם בשאותם הפעלות יפות או מועילות הנה לקיחת ההוראה על זה תהיה מהענינים עצמם וכבר הלקח ראיה לפחות על זה בהמשל והוא אשר יקראהו ארסטו מופרז המלאכה הזאת ואמנם יצטרכו ברוב לעשיית ההמשל כאשר יהיו הענינים בלתי מאומתי המציאות או היתה שם עלה מונעת האמות במציאותם: **אמר** ואולם המאמר העצתיי הנה אשר יעשה בו הקיום אמנם יבאר אם שהענין לא יהיה ואם שהוא יהיה בעתיד ואם שהוא אם היה הנה אינו יושר או אינו ממה שיקובל תועלת בו או שאינו ראוי שיהיה על זה התאר: **אמר** וכבר ראוי להשגיח כוב המדבר בעצתיות ועשייתו הענינים אשר הם חיצוניים מהענינים יותר מאשר הם בשאר המינים: **אמר** והאותות ואם היו כוזבות בחלק כמו שנאמר הנה כבר יעשם זה החלק מן ההלצה כמו שיעשום שאר

השכל עצמו וענין נוסף על השכל וכמו שאמר פלני בפלניתא שבכל מה שתרים ידיה היא מפלגת ירצה לפי מה שאחשוב מאפשרות הדברים לה והיותה מוכנת עליהם: אמר וזה ימצא הרבה בשירי אומירש ירצה כמו אלו המאמרים ההפעלותיים אשר יחייבו הזרת הדבר והפלאתו והוא נמצא הרבה בשירי הערב והלצותיהם: אמר וכבר יהיה מהפעלות מה שיחייב ההפעלות והם הפעלות אשר יגיעו מאנשים הם בתכונות מחייבות הנטיה עליהם כמו אשר יסירו הדמעות בידיהם מעיניהם כי הם כאשר נראו בזאת התכונה יחמלו בני אדם להם ויהיו נוטים אליהם ולכן היה הבעל ריב כאשר היה בזאת התכונה יטעה השופט וכבר יורה על קבלת תועלת הבעל ריב בזה ההפעלות שזאת התכונה כבר תועילהו עם הפשע אשר הוא מודה בו כל שכן עם מה שהוא לו כופר: אמר והרבה מה שיצטרך המדבר למעמם עשית הספור בראשיה דבריו ולפעמים לא יצטרך אל זה ואולם הדבור העצחיי הנה אין בו ספור כלל לפי שלא יתכן ספור במה שיהיה בעתיד ואמנם הספור במה שכבר היה או הוא הווה עתה ואמנם יזכרו הענינים הקודמים בעצה על צד המופת רצוני שנבאר בם מציאות העתידים ולכן כל מה שהיה היועץ יודע יותר בענינים החולפים הנופלים היה יותר ראוי בטוב העצה במה שיהיה באחרונה ואולם השבח והגנות הנה הענין בו בחלוף זה רצוני שהוא יזכרו בו הענינים העוברים וההווים על צד הספור ואין בעצה ספור אם לא שיהיה ההלצי נעתק אל השבח מהעצה האמנם כאשר היה הענין אשר יגידנו ממה שלא יצדק בנפילתו הנה ראוי לו שיביא העלה בדבר אשר יגיד בנפילתו עוד אחר זה ידבר במחייבי אותו הנופל: אמר ואולם האמותיים הנה ראוי שיהיה המאמרים קיומיים כי הקיום ענין מיוחד באמותים בכל מיני המאמר ההלצי והדברים אשר יהיה בם המחלוקת במריבה והם אשר יחויב להפיל בם האמות הם צדדים אחד מהם שהדבר בלתי הווה וזה כאשר לא נראה בעל הריב בהיותו רצוני שיכפרהו ולכן מה שיחויב על המתרעם שיביא על היות אותו הדבר מופת ר"ל

וזה שהמשיב אין ראוי שיחלוק לבעל ריבו במה שטען עליו אם לא יהיה בו תועלת וזה כמו שיודה שהוא פעל אבל לא היה אותו הפעל חמס ואמנם ראוי למשיב שיהיה כופר הפעלות אשר כאשר לא נפעלו לא יחויב אליו ענש או גורם או תחייב המחילה: **אמר** וראוי שיהיה הספור נהוג ר"ל מורגל ידוע בלתי מוכחש וזה יהיה בשיערב בו המדבר המאמרים אשר יניעו האדם אל המדה המשובחת ויזרזו על פעל הטוב והם המאמרים המדותיים ואמנם יעשו המאמרים המדותיים בדברים הרצוניים המעשיים לא בדברים העיוניים כי המדות הם התחלות המעשים אשר הם נכח תכליה מה לא התחלות הדוברות: **אמר** ולכן לא יעשו המאמרים המדותיים בדברים הלמודיים אלא מה שהיו עושים מזה חברי סקראט והמאמרים המדותיים הם אשר יחוברו ממתחייבי המדה רצוני אשר כשנמצאו נמצאה אותה המדה ולכן כבר יעשה הבעל ריב דמיוני אלו הוראה על מדת בעל ריבו כמו שיאמר שהוא נמהר ובלתי מיושב והראיה על זה שהוא ידבר והוא ילך כי זה יורה על מהירות התנועה ומעוט השקול והוא בחלוף מאמר האומר אם פלני הנה הוא ידבר מהסתכלות ובחירה לפי שהוא אמנם יבחר לעולם היותר מעולה אם אצל האיש המשכיל ואם אצל האיש הצדיק וזה שהמשכיל יבחר המועיל והצדיק יבחר הנאה: **אמר** וכאשר לא יפל האמות בדבר הנה ראוי להביא הסבה המחייבת לאותו הדבר כמו מה שאמר פלני בפלניתא שהיא היתה אוהבת אחיה יותר מאהבתה אישה ובניה לפי שאלו תקנה תמורתם אם נפקדו והאח לא יקנה אם נפקד: **אמר** ויחויב אם היה המדבר משתמש ברמיזות הפנים ומביא באמות מאשר מחוץ שיוכח ויאמר לו שזה מפעל מי שלא יאות לו הדבור ומפעל מי שהוא יותר בהמה מהבהמות בטבע: **אמר** וראוי שיערב המספר בספוריו קצת המאמרים ההפעלותיים אשר הם מתחייבים ונאותים והם אשר יחוברו מהענינים הנמצאים בם או במי שידבק להם וזה שאלו הענינים הם אצלם ידועים ומורגלים ירצה שאלו הענינים הם אשר יחייבו האהבה והרחמנות למי שנמצאו בו כמו שיאמר שזה הוא

כוללים השבח והעצה יחד ואמנם יהפכו לאחד משני המינים בשנוי מועט יעשה בם וזה שאשר ראוי שיעשהו האדם הוא אשר ישובח בו כאשר עשאו ומי שידע אשר ראוי שיעשה הנה כבר ידע מה שראוי לשבח בו וכאשר היה זה כן היה לו יכלת על שתי הפעלות יחד רצוני השבח והעצה וזה שהדבר אשר יביאנו על דרך העצה והזרוז כאשר שנהו שנוי מועט והמירו שב שבח משל זה שיאמר אומר שאין ראוי שיחשב שהענינים הנשגבים הנכבדים הם הענינים אשר יגיע אליהם האדם בהצלחת המזל וטוב ההזדמן אבל הענינים הנשגבים הם אשר יגיעו בהשהדלות וחריצות וטוב הסברא כי כאשר נאמר כן היה דבור עצתיי וכאשר השתנה ונאמר שפלני אמנם הגיע אל הענינים בהשהדלותו וחריצותו לא במזלו היה שבח והדבר אשר בו ההיה העצה באלו הדברים בו יהיה השבח וכבר יהיה הדבור מורכב משבח ועצה וזה כאשר יעתק ההלצי מאחד משניהם אל האחר כמו שיאמר הנך אמנם הגעת לענינים נשגבים בחריצותך וזריזותך ולא נעזבת למה שהגיעך מהם בהזדמן וטוב המזל: **אמר** וראוי שיהיה הספור קל בלתי ארוך אבל יהיה בצד שיקובל פתאום בענין אשר כוון שיקובל בו וזה אם בהטעאה מהמאמר ואם ברפיון ואם במצוע כפי מה שיאות במעמד מעמד וכמו כן ראוי שלא תושם פתיחת הדבור ארוכה ולא יזכרו בה האמותים כי אם יעשה זה לא יהיה הדבור נעים וככה יחויב שלא תהיה קצרה אבל תהיה מכונת כונה שוה וזה בשיזכר בה הענין אשר הושמה הערה ממנו מנזק או חמס או זולת זה ממה שיהיה בו המאמר עוד יפנה אומרה אחר זה שיהיה הדבור על דמיון אותם הענינים אשר בם הדבור ובשעורם לא מתחלף להם ולא עצום מהם או יותר קטן: **אמר** ומהמועיל לאדם בספור הם המאמרים אשר יורו על מעלתו כדי שיהיה דבורו נותן הספקה יותר ושיעשה מזה מה שתהיה ערבה נפילתו אצל השופטים: **אמר** ואולם המשיב הנה ראוי שימעיט הספור אם היתה המריבה בשלא היה הענין אשר טען המדבר נפילתו או כשלא היה מזיק או בשלא היה חמס או בשלא היה על התאר אשר זכר

על סדר לפי שהקיום אשר יהיה על סדר ממה שתקשה שמירתו אבל ראוי שיהיה הספור באלו על בלתי סדר וכולל: **אמר** ואולם כאשר היה המחואר אמנם יהיה כפול במעלה אחת כמו שיהיה גבור או חכם או סופר מהיר הנה הקיום בכמו זה יהיה פשוט ואולם הראשון הנה הוא מסובך ובלתי פשוט וכאלו הוא ירצה שהספור בשבח הפשוט לא יתחלף בקיום בהעדר ההרכבה והסדור ואמנם יתחלף בזה בקיום המורכב אחר שהיה הספור מדרכו שיובא פשוט לא מורכב רצוני שהוא הוראה פשוטה לא מורכבת ולא מסודרת בין שהיה הקיום ממה שיצטרך אל ההרכבה והסדור או לא יצטרך: **אמר** ואינו ראוי להביא ראיה על הענינים הידועים ולכן הרבה מבני אדם לא נצטרך בשבחם לספור והם האנשים אשר עלויים ידוע בכלל ואמנם המוסכל מהם אצל השומעים הפרדת מעלותיהם לפי שהספור אמנם יקיים בם דבר הוא ידוע ודמיוני אלו אין ראוי להטריד בהם בעשיית הספור הכולל קודם הקיום המפריד כמו שכאשר רצה אדם לשבח אבובכר וסקראט הנה לא יצטרך בשבחם לבאר שהם מעולים קודם התחילו בקיום מעלותיהם על ההפרדה האלהים אם לא שיהיו השופט והשומע סכלים במשובח כמו הנכריים כי כבר תצטרך לכמו אלו עשיית הספור: **אמר** ולפי שהשבח אמנם הוא דבור בנוי מהפלגת המעלה הנה כבר ראוי שיעשה השבח בענינים החיצוניים אשר אינם בחיריים על צד האמות הנופל מפני הפעלות כי השבח אמנם יהיה בפעלות ועשיית הדברים אשר מחוץ על צד החזוק לשבח המניע בפעלות היא כמו מאמר האומר אחר קיום הפעלות המעולות שמן הדין היה זה כי מן הראוי שיגיעו מהטובים טובות ושמי שגדל זה הגדול מחקו שיהיה בזה התאר וכבר ישובח האדם ואם לא יזכר ממנו פעל וזה כאשר הובנה נפילת האמות בשהוא מצליח או שמחן או שהוא מעולה וזה השבח בפעלות אמנם הוא כדי שתלקח ראיה בם על הפעלה והשבח במעלה כדי שתלקח ראיה בו על ההצלחה והשמחה כי יחס הפעלות אל המעלה כיחס המעלה אל ההצלחה: **אמר** וכבר יהיו מקומות מה

בלתי בטוח ושדבורו בלתי צודק עליו ומקום אחר והוא לקוח מטענות התחלפות הפנימי לחיצוני למעלה יביאנה בפעל החיצוני והוא שיטעון שאותו הפעל ממנו לא יסכים בו חיצונו לפנימו ושהוא היה בו כפונה למעלה יביאנה בזה כמו שישבע לשקר ויטעון שחיצונו היה בזה בלתי מסכים לפנימו ושהוא היה בזה פונה למעלה מהכונה ומקום חמישי והוא שיטעון לאותו הפעל מכוון או משפט זולת מה שחשבו המתרעם וזה המקום ואשר לפניו יכללם שיטעון שהפעל הנופל כבר כון בו זולת מה שחשב המתרעם וזה כשיתאר איך היתה נפילת אותו הפעל ומקום אחר לאשר יתבייש מדבר יזכרהו המתרעם והוא שישבח מעט ויגנה הרבה כי התרעומת איננו בנפילתו רק מהתגנויות או יזכור ממנו מעלות רבות ואחרי כן יגנהו מצד מומיו וככה יפעלו אנשי הנצוח והרעי מעללים והמתחבלים כי הם יכונו להזיק הטובים מבני אדם כשיתארום בשני העניינים יחד רצוני הטוב והרע מפני שהרע אפשר נפילתו מאנשי הטוב ואלו יתארום ברע לבד לא יהיה זה ממה שיחשב בם: אמר והמקום הלקוח מהיות האדם פונה מול הפעל הוא כולל לאשר יתבייש ולאשר יתנצל יחד לפי שהדבר האחד יתכן שיעשה מפני עלות שונות ואשר יתבייש ישים פנותו אל הרע ואשר יתנצל ישים פנותו אל הטוב: אמר ואולם הספור הנה כבר יהיה בחלק ההרחקיי ומן הראוי אחר שהיה הספור אמנם הוא אמות מה יפנו אליו בני אדם למהירות נפילתו קודם האמות התמים שלא יובא על הסדר והרכבה אשר תעשה במאמרים האמותיים אבל יובא נפרד ועל בלתי סדר: אמר וראוי שנבאר מציאות הפעלות אשר מהם תעשנה ההוראות על הדברים המכווני הקיום והפעלות האלה מהם מה שיהיה קיומם בענינים החיצוניים ומהם מה שיהיה בדרך מלאכותי והם המקיימות במאמר ולפי שהקיומים מתחלפים ומהם מסובך מסתעף כהסתבכות הענין במעלות רבות אשר הם נמצאות למשובח או שהדבר הנמצא לו הוא מהם או שהוא נמצא לו מספר מה מהם או שהוא נמצא לו כל דבר מהם הנה כבר יתכן שלא יהיה הספור הנופל באלו הדברים

כמו שאמר סקראט איננו קשה לשבח אנשי איתניא אצל אנשי איתניא ואמנם יקשה לשבחם אצל אנשי ליקיא ירצה אויביהם: אמר ומה שהיה מהדבור העצתיי הנה הוא לדבור המריבי לפי שהוא לא יצטרך האדם בו ברוב אל הקדמת דבור ועשית פתיחה מפני שהשומעים ידעו הדבר אשר הדבור בו אם לא שיצטרך להקדמת הדבור מפני עצמו או מפני המעיינים בדבור כאשר לא ידעו הענין אשר ידבר בו אלא שירצה שיביא בדמיונם היורד בו אינו מיוחד בו ולא קטן אבל הוא כולל ועצום או שהוא בהפך זה רצוני פחות וקטן ואשר יצטרך אליו בהכרח במריבה הוא המאמר בקיום התרעומת והבאת הטענה עליו והגדלתו והקטנתו: אמר וראוי שנעיין בדברים אשר יונחו מהמאמרים ההלציים מדרגת הציור והקשוט וזה כמו מה שיהיה בדברים המדומים אשר יחשב בם שהם בתכונה מה ואינם כן באמת וזה כבר יהיה בשבח ויהיה גם כן בהתנצלות מההתרעומת והתרעומת בכלל אמנם הפל ההספקה בו בשיקיים האדם המתרעם על אותם אשר יתרעם בם רוע המחשבה או רוע ההנהגה ואשר התרעומת עליו אמנם יחויב שיקיים שאין הפרש בין הבאת אותו התרעומת או לא הביא אותו וזה הוא אחד מהמקומות שישיב מהם מי שעליו התרעומת וכאשר לא יודה בשהענין היה הנה שני בעלי הריב יחד אמנם יהיה המחלוקת בם אם בשהענין לא היה ואם בשהוא היה ואינו נזק ולא עול ואם שלא היה הפעל כפי זה התאר אשר זכרו המתרעם ואם שהוא לא היה באותו השעור אשר דבר ושהוא אינו עצום או שהוא אינו מגונה או שהוא אין בו סכנה הנה באלו ודומיהם תהיה המריבה והמחלוקת בין המריבים והחולקים ומהמקומות האלה יפל ההתנצלות אם תחלה בשיודה שהוא הזיק אבל הוא לא היה מכון זה ולא פונה למולו ואמנם כון היפה או המועיל לא זולת זה ומקום אחר שיודה שהוא הזיק אבל באנס לא בישוב הדעת ובחירה ורצון ומקום אחר והוא שימצא המתרעם כבר זכר גנות התרעומת לפנים על אדם בלתי נחשב או היה ידוע בתרעומת וזכירת הגנויות וזה המקום הוא בכלל שיבאר המשיב שהמתרעם בו

ויקיים אם היה משיב שהענין אשר טענו עליו מועט ובלתי מזיק ואם היה מתרעם יבאר שהוא מזיק נתעב בהפלגה וכל אלו הדברים הם חוץ מן הענין אשר ידובר בו והם כלם פונים מול השומעים רצוני התחבולות החיצוניות והפתיחות ולכן כאשר היה מחזיב על המדבר שיעשה פתיחה לדבור הנה ראוי שתהיה הפתיחה כשעור הדבור כי הפתיחה אמנם היא שיהיה לדבור ראש כמו לגוף: אמר ואולם קיום המליצים הקורבה הנה הוא כולל לכל חלקי הדבור ההלצי וזה יהיה בכל עת כאשר יהיו השומעים יודעים בקורבה בלתי מספקים בה: אמר וממה שיהיה ראוי פועלו אל הבזיון שיעשה פתיחה בענינים הקשים על הנפשות הנמאסים לשמוע וכל שכן כאשר יבחנו השומעים או יפקדו מה שיהיה מזה כמו מאמר האומר הנני אספר לכם ספור לא שמעתם כמהו לעולם בזרות או ההפלגה ומזה המין אשר זכר יפתחו התחלות רבות משירי הערב והלצותיהם: אמר אם מה שהיה מאלו הדברים מול השומע הנה הוא מבואר ואם מה שהיה מהם נכח הענין עצמו הנה הוא מבואר גלוי מאלו הדברים והמרבים הפתיחות והתחבולות לנכח השומע אמנם יפעלו זה כאשר יסתעף עליהם הדבור ותחלש ההספקה אם לסכלותם ואם להעדר המעלה מהם או לשני הענינים יחד ולכן הרעים אשר יחשב בם הרוע כבר יפעלו זה לפי שהדרגתם והדרגתם לענינים אשר ידברו בם בכל זמן נוטות מני דרך ולכן מה שהיו העבדים לא ידברו בדבר אשר ישאלו ממנו ואמנם ידברו בדברים היוצאים מהדבר אשר נשאלו ממנו: אמר ואולם מאין תתכן לקיחת נפשות השומעים וחברתם או יעשה תחבולה בלקיחת נפשותם וקנין חברתם הנה כבר נאמר בזה ובזולתם מההפעליות המועילות אצל השומעים ואיך תהיה הטבת זה הפעל ירצה במאמר השני מזה הספר: אמר והענינים המהלליים יצטרך האדם בם להשתדל בהשקפת השומע אותו הענין אשר יכון לקיימו ולהפיל עליו מחשבתו וראוי עם זה שיהלל האדם אם בפניו ר"ל במדינתו ואם לעיני סוגו או לעיני מי שידבק בו לפי שהוא ממהר יותר לקבול מהללו כי

ממיני המשוררים: **אמר** והפעל המיוחד בפתיחות אשר ימצא להם בהכרח והוא תכליתם ותמימותם אמנם הוא שיעוררו מהדבר אשר ידובר בו מה הוא עד שיהיה לשומעי אותו הדבר ידיעה ממנו ובו וכאשר היה הענין אשר הדבור בו מועט הנה לא יצטרך לעשות לו פתיחה: **אמר** וכבר יקדמו אל הדבור בדבר פנים מן התחבולות אשר ספרנום במה שקדם והם מיוחדות בקצת הדבורים לא כוללות ואותם הפנים מהתחבולות מהם מה שהם לקוחות מפני המדבר עצמו ומהשומע ומהענין המדובר ומהבעל ריב: **אולם** אשר תהיינה מפני המדבר ומפני בעל ריבו אם בתרעומת הנה שבח נפשו והגדלתה והשפלת בעל ריבו ואין המדבר והמשיב בהקדמת הדבור בזה בתאר אחד לפי שהמשיב ראוי לו שיתחיל להשיב בהכחשת התרעומת ואולם המתרעם הנה ראוי שיתחיל בהקדמת הדבור על התרעומת כי המשיב הנה כבר מנעו המתרעם מלהעיר בתחלת דבורו מהכונה ולכן לא יצטרך אל הקדמת הדבור ובכלל הנה אשר יחויב על המשיב הוא שימהר לסלק התרעומת מעליו ויפסיק מזה כל המעיקים ולא יתרשל בזה ויאחר אותם הדברים אשר הם תחבולות והדרגות לשופטים עד סוף דבריו ואולם המתרעם הנה ראוי שתהיה הלונתו בהקדמת הדבור רצוני עשית הפתיחה כדי שיהיו השומעים יותר זוכרים הענין: **ואולם** התחבולות אשר יתחיל בם ממה שהוא לנכח השומע הנה הם חיוב החמלה עליו והאהבה לו והכעס על בעל ריבו וזה בהיותו מקיים שלו קורבה אצלו או שבינו ובינו התלות יחם או בהפך זה כי לא יועיל בכל מקום קיום כקורבה וההשתנות ביחסים אבל לפעמים יביא זה אל הצחוק והלעג כמי שיטעון זה כאשר היה מה שיטענהו בלתי ידוע וממה שיהן הדרגה לשומעים גם כן חברתם ושעשועם וזה שהחברה והשעשוע ממה שיקובל תועלת בו אצל כל נכבד מבני אדם ויחויב למי שירצה לקיים שהוא טוב ומשובח שיכון זה אצל אשר בינו לבינם קורבה או חתון וכמו כן אצל האנשים אשר יהיה הגון אצלם או נחמד למראה ואם לא יהיה אצלם אחד מאלו הנה כבר ראוי שלא יטריד עצמו בענינים אשר מחוץ

אשר זכרה ויבא דבורו כאלו שוה: אמר וכבר תעשנה פתיחות הדבור העצתיי לעתים מהשבח או הגנות: אמר וכמו כן הפתיחות אשר בעצתיות הם גם כן חלק מהעצתיות כמו שהאדם כאשר רצה ליעץ בכבודות אנשים התחיל ואמר שמן הראוי שיכובדו הטובים וכאשר רצה ליעץ בגנות אנשים פתח ודרש ואמר שלא יחויב שישובחו האנשים אשר לא יצליחו כלל שאינו יוצא מתחת ידיהם דבר מהוקן יראה להם בו טוב ומעלה: אמר וכמו כן המריביות תהיינה הפתיחות בם ממין הדבור אשר יטה אזן בו השומע לא הבעל ריב: אמר ואמנם יצטרך האדם אל הפתיחות כאשר היה הדבור רב אם מפני שהענין אשר בו הדבור נפלא או מפני שהוא קשה או מפני שמירת עברה תהיה בתוכו כמו הדבור אשר יהיה בהתחסדות במחילה וזה כמו מאמר האומר בראשית הלצת המחילה עתה יעזוב מה שהיה ויהיה הכל הבל: אמר ובכלל הנה פתיחות הדבור אם בקיומיי הנה תהיינה מן השבח והגנות ואם בעצתיי הנה מעזיבה ולא עזיבה ואם במריביי הנה מהתרעומת אשר יטה אליו אזן השומע: אמר וראוי שתהיינה פאות הדבור אם נכריות ואם מורגלות ירצה לפי מה שאחשוב שיהיה אשר יפתח בו הדבור אם משל נכרי בנוי על הדבר אשר הדבור בו ואם משל מפורסם כמו שיפתח ההלצות אשר ייעץ בם בלקיחה כהמשל לקיחת הענין בבטחון וזריזות ועיון נאה: אמר והפתיחות ראוי גם כן שתעשנה בדבור המריביי כי כבר ימצא להם בו הפעל אשר יפעלוהו פתיחות הספרים והשירים כי הפתיחה בכלל הערה מהדבור המכוון ירצה בה שיקדמו השומעים לדעת במה זה ידבר המדבר ושלא יהיה למחשבה התלות בעת הדבור בידיעת הדבר אשר ידובר בו כמו מה שיקרה לה בדבור הסתמי הבלתי מוגבל אשר יתעוה ולכן אין הדבור אשר בזה התאר ארצה אשר אין לו התחלה תורה עליו כמו הדבור אשר יהיה נמשך להתחלותיו ותהיה בו הערה בנויה עליו ולא יפעלו זה המליצים לבד אבל גם המשוררים אשר יעשו השבח וזולתם

שלא תתפש בו הכונה ואולם כאשר היה הדבור קצר הנה לא יצטרך אליה וכן לא יצטרך אליה בעצחיות המעטות או יסתפק ממנה המעט: אמר וכאשר היה הענין באלו החלקים כמו שספרנו הנה החלקים ההכרחיים הם שנים הכונה המכוונת והאמות וכל מה שידחה בו בעל הריב הנה הוא מהאמותים: אמר והחתימה גם כן תרבה בהלצות לפי שהוא חלק מחלקי האמות הזכרה ממנה לדבר אשר בו המאמר בכללות ולדבר הנאמר בו לא כדי שיקיימו זה או שיאמרו בו מאמר אבל צד ההזכרה במה שקדם ונאמר בו: אמר וכאשר נמנו בכלל חלקי המאמר ההלצי היו חמשה ספור אחר ספור והוא החתימה אשר תזכר באמות ובכונתו וספור קודם ספור והוא הרשמת הכונה קודם הכונה והרשמת האמות קודם האמות והנה המאמר המקיים או המרחיק: אמר ואבל ראוי שיונחו לאלו הענינים החמשה כשהיו מתחלפים שמות כמו שיעשוהו אנשי המלאכות ירצה שיקרא החלק הראשון פתיחה והשני הכונה והשלישי הספור והרביעי האמות והחמישי החתימה: אמר והפתיחה היא התחלת הדבור והוא אשר יפתח בה הדבור ויחסה אל הדבור יחס פתיחות הדברים אל הדברים וזה כמו פתיחת הזמירות אל הזמירות ומה שדומה לזה כי הפתיחות התחלות לדברים אשר יבאו אחריהם והדרגות למה שיבא מהם אחד אחר אחד: אמר ופתיחת הזמירות דומה לפתיחת הדבור ההרחקיי כי כמו שהמזמרים בחלילים כאשר רצו להטיב הזמר אמנם יהיו מחללים זמרה ערבה בהם ראשונה ואחרי כן באחרונה יקבצו ויכללו הזמר ככה ראוי שיהיה המדבר בדבור הקיומי וההרחקיי רצוני שהוא ראוי לאשר ירצה להטיב מאמרו שיבאר במה זה ידבר עוד ילך בהדרגה לשאר דבריו ויקבץ ויחבר וככה נמצא שיעשו המליצים כלם יחדו: אמר והמופת על מציאות זה הענין לפתיחה רצוני שהיא תחפוש הכונה אשר בה המאמר ותגביל אותה פתיחת הדבור אשר למי ומי מהמפורסמים במטיבי הדבור וזה שכאשר עשה ההלצי זה לא יהיה אפשר לו לנטות ימין ושמאל מהכונה

או ברית או התחייבות נימוס כי אז ראוי שיפואר הדבור וירומם ויקושט כמו ספרי הברית אשר יקראו אצלנו ספרי המקנה ואולם הנכתבות במריבות הנה ראוי שתהיינה מאומתות רחוקות ממה שישימם פחותות או מאוסות כי ספרי הברית יותר נכבדים מהאגרות וגם הם נאים ונחשבים ואם היו בהם העלמות רבות לא יהיו מאמתים ולכן יחויב שלא יהיו מקוצרים כל הקצור כי הם יהיו בלחי ידועים אבל יחויב שיהיו ממוצעים לפי שהממוצע לעולם נאוה מתיחס: **אמר** וכבר יחויב גם כן שלא יהיו רקים לא מעשיית החרו ולא מהשנוי אבל יעשו מזה מה שהוא קרוב אל הפרסום וההאמתה יותר מאשר הוא אל הזרות והסכלות ויהיו המספיקים אשר בם מחוברים מהענינים הנאים המשובחים אשר נזכרו במה שקדם: **אמר** אולם במלות ההלציות ובענינים הנה כבר אמרנו בזה מה שבו די והוא ענין כולל לכל חלקי ההלצות ואשר נשאר המאמר בו הוא חלקי ההלצות וסדורם: **המאמר** בחלקי ההלצות: **אמר** וחלקי המאמר ההלצי ההכרחיים שנים אחד מהם הכונה והוא הענין אשר יכוון אליו בדבור כי מן ההכרח שיזכר הדבר אשר בו המאמר ויודע הדבר אשר הוא למולו יפנה הקיום או ההרחקה והאחר האמות והוא המאמר המקיים או המרחיק: **אמר** ואולם החלק אשר יקרא הספור הנופל בהלצות הנה הוא מיוחד בדבור המריבי ואולם הדבור ההרחקיי והעצתיי הנה לא יעשה בו הספור לפי שהספור אמנם יעשה במה שיפגש בו הבעל ריב לא בדבור החיצוני רצוני הפונה מול השומעים: **אמר** ואולם החלק אשר יקרא הפתיחה והחלק אשר יקרא החתימה הנה הצרך אליהם גדול בחלק העצתי לפי שהוא יעמוד מקום המשלת הדבר אשר בו ידבר ויכון למולו ראשונה ולהזכירו באחרונה והגיע בו הכונה אשר ידבר בה הגעה טובה וזה דבר יהיה הצרך אליו בדבור בזה הסוג בדי להקיש בין הטענות המקימות לו והמבטלות וכדי שלא יאבד הענין גם כן ברבוי הכפלת המאמר והשתרגו וכבר יצטרך האדם אל הפתיחה בדבור המריבי כאשר היה משתרג מיראתו

הוא עשית השמות הנרדפים כי כבר יחכן לעשותם נשמטי הקשרים: אמר וההלצות העצתיות הנה כבר יחויב שתהיינה פתיחותיהם דמות אל הרשם אשר ירשמוהו מחקי הצורה קודם הצורה ירצה שיקבץ האדם הכונה אשר ידבר בה בענין כללי וזה הרבה מה שיפנו אליו מניחי הספרים והמליצים: אמר והעלה בזה שנתינת ההבנה יחויב שתהיה ההשגחה בו בהלצות המעמדות והקבוצים יותר מאשר היא בהלצות הפרטים לפי שהוא ראוי שתהיה נתינת ההבנה בם כפי היותר חסר מהם הבנה עד שיהיו הכל שוים בהבנה ואולם הספקת ההמון הנה תהיה במספיקים הפחותים בחלוף הענין בהספקת היחידים סגלות: אמר ואולם המאמרים המריבים הנה יחויב שתהיה ההספקה בם יותר חזקת האמתה והצדקה וכל שכן אם היה המאמר אצל שופט אחד כי מעשה ההספקה יהיה יותר נקל לפי שהוא לא יצטרך שיעמוס על עצמו מההשאלות והשנויים מה שיעמוס לעצמו ברבור אשר יהיה לעיני קהל ועדה וכאשר היתה ההספקה ריקה מהדברים החיצוניים היתה קרובה שיוכר האמת בה יותר מזולתה ושיהיה הענין אשר ידובר בה מורגל בלתי נכרי ר"ל ידוע בלתי מוכחש ועוד כי כאשר נעשו במאמרים המריבים הדברים החיצוניים ירחק המתרעם מכונתו ולכן מה שראוי שיהיו מאמרי בעלי הריב יותר קרובים אל האמת מאשר הם אל התעיה ואמנם יצליח פעל ההלצי בשנוי המלותיי במקום אשר תהיה בו הרמיזה בפנים והענינים יותר מועילה מזולתו וזה אצל ההלצות במעמד והקבוץ הרב לפי שלא יבוקש בכמו אלו המאמרים האמתות כמו שיבוקש אצל המשפט המיוחד: אמר ואולם ההלצות המדיניות ירצה הנכתבות הנה מהם האגרות ומהם אשר יכתבו אצל המריבות אשר תהיינה לפני הדיינים והם אשר יקראו אצלנו החקים וספרי הברית: ואולם האגרות הנה אשר ייוחדו בו הטבת הקריאה ארצה שתהיה קריאתם נקלה טובה ואולם אשר תהיינה אצל המריבות הנה ראוי שתהיינה רקות מהשנוי וההשתנות הרחוק אשר ישימו הרבור עמוק ההבנה או מבולבל אם לא שיכללו על ענין נחשב ממדה

בם מיני הרמיזה בפנים יותר מדרישתם הספרים אשר יקוימו בם הענינים והמלות וזה נמצא בשני המינים יחד רצוני המשוררים וההלציים: **אמר** והאמרים הנשמעים ישכחו ולא יקוימו ולא יפנה אליהם מההעתקה מה שיפנה אל המאמרים הנכתבים ולכן לא יחויב מהאמתתם מה שיחויב מהאמתת המאמרים הנכתבים ולהתחלפות אלו המינים היו הרבה ממטיבי מניחי הספרים כאשר יכונו ההספקה במאמר לא ייטיבו הדבור ומהמליצים גם כן מי שייטיב ההספקה מזולת שיהיה להם בקיאות ברמיזת הפנים וידיהם וזולת זה מאבריהם והעלה בזה שהם לא הרגילו המאמרים המריביים כי המאמרים אשר יעשו במריבות חזקי ההדמות לרמיזת הפנים ולכן כאשר הושלכו מהם יראה דבור המדברים בם בלתי ישר וזה שכבר יהיה הדבור בם הרבה נשמט הקשרים וכפול וזה בלתי אפשר בכתוב והוא אפשר במריבות ואצל רמיזת הפנים: **אמר** והרמיזה בפנים כשנתערב בה השנוי המלותיי היתה חזקת ההטעאה אל המחשבה וההספקה וזה שהרמיזה בפנים תונח מהמאמר המקושר מדרגת המישיר והמדריך והמשתמש ברמיזת הפנים הוא אשר יוכל להפליג בשנוי מההספקה עד הקצה האחרון שבטבעו להפליג בו לפי שהרמיזה בפנים תחדש הטיה והתהפכות ואולם אשר לא ישתמש ברמיזת הפנים הנה כאלו הוא אמנם יוליך אל ההספקה בהכרחה: **אמר** וכמו כן הדבור הנשמט הקשרים אין לו מנוס מהרמיזה בפנים ושלא יאמרו אותן המלות בנעימה אחת ותכונה אחת כמו מאמר האומר מצאתיו אחזתיו הביאותיו: **אמר** ומסגולת הדבור הבלתי נקשר שהוא כאשר היו מלותיו שוות הדבור רצוני בזמן שוה הנה כבר יחשב במאמר האחד שהוא הרבה לפי שהקשרים ישימו הרבוי אחד וכאשר נשמטו שב האחד הרבה וזה מועיל כאשר תכוון ההגדלה והרבוי כמו מאמר האומר ירדתי דברתי התחננתי מקום אמרו ירדתי ודברתי והתחננתי כי כאשר השמיט הקשר בזה יחשב שהוא מעשה רב וזה כבר יהיה במלות המתקרבות הענינים ובהכפלת השם האחד בעינו פעמים וזה שכאשר הוכפלה המלה האחת בעינה יחשב הרבוי בענין ומזה הצד

ומיני אלו השנוים הם כלם המשלים וההמשלים הנאמרים ביחוד הם שנוים מהדבר אל הדומה יעשם האדם במה שיקרם מטוב או רע ירצה כמו ההמשלים הנשואים בספר כלילה ודמנה וכמו הענינים החלקיים הנופלים אשר יעתק המאמר הנופל בם אל ענינים רבים למקום הדמוי כמו אמרם הזכירני הטענה והייתי שוכח ואולם מאין ילקחו השנוים הנעימים ולאי זה עלה יהיו נעימים הנה כבר התבאר מזה המאמר וזה אשר זכרו הם מקומות צחות הדבר ותנאי הדבור הצח: **אמר** והמליצות המבארות אשר יצליחו בואת המלאכה מפני ההרכבה הבלתי מורגלת במאמרים הם גם כן שנויים ירצה כפי ההרכבה לא כפי המלות הנפרדות וזה לפי מה שאחשוב כמו הקדימה והאחור והחסרון והתוספת: **אמר** ומהשנויים גם כן ההמרצה במאמרים וההפלגה בם והם יורו מחכונת המדבר על החלק הלבבות וכובד המדות והכעס הנמרץ כמו מאמר האומר והלא אלו נהתני כחול אשר על שפת הים וזהב לא אפעל כך וכך וכמו שאמר קצתם והלא כוכב נגה הדומה לזהב אינו שווה נעם הנערה הואת וזה המין מן הדבור רב ברבורי הערב ושיריהם: **אמר** והמאמרים הבלתי כתובים הם יותר מיוחדים בזה הסוג מהשנוי ואולם לעשותם במאמרים הכתובים והם האגרות כבר יגונה כי לא מה שיאות להלצות הבלתי כתובות מאלה הדברים יאות לכתובות ולא מה שיאות מזה להלצות העצמיות יאות להלצות העצומיות ולכן כבר יחויב שנודיע זה: **ונאמר** שמשענת מי שידבר בדבור ההלציי הבלתי כתוב אולם אם היה מדבר הנה יהיה בשייטיב לקיחת ההוראה והקיום ואם היה משיב בשלא יצטרך אל השתיקה וההפסקה ואולם המאמרים הכתובים הנה ראוי שיהיו יותר חזקי האמתה והצדקה מהמאמרים הבלתי כתובים להיות הכתובים נשארים לנצח ואותם יכלו בכלות המאמר בם והמחלוקת והעצום יותר צריכים אל הרמיזה בפנים והיא בם יותר מיוחדת ירצה ההפעלותית והמדותית לפי שהרמיזה בפנים שני מינים אחת מהם החייב הפעלות מה מהשמע והאחרת מדה מה: **אמר** ואשר הרגילו המין הזה מההספקה ידרשו הספרים אשר יקוימו

פנים וכאשר יגונה לו כפר לא תהיה כפירתו ערבה ולא נוחנת הספקה וזה יותר מה שיהיה מפני המלות המשותפות וכבר יהיה מפני הדברים המוכיחים העניינים כמו מאמר האומר למי שיבזהו אין אני נואף ואין אמי מופקרת כי נגלה המאמר שהוא הרחיק הנבלות האלה מנפשו והוכחת הענין תורה על שהוא יקיימם לבעל ריבו אחר שכבר הניח בעל ריבו הפכו והקלאת ההפך תהיה אם בעצמותו ואם בשבח הפכו ולכן חלקו התוריים בהתחייבות הגדר בכמו אלו המאמרים והם אשר יקראום הכנוים: **אמר** וממה שיהיה דומה בסוג לזה ארצה השנוי הערב שיביא האדם במחויב ממלת הבטל כמו מאמר האומר שהוא מחויב על האדם שימות קודם שיחדש דבר פשע כי כבר יהיה באותה המליצה יותר ערב מאשר הוא באלו המלות עצמן להיות אלו נהוגות ואותן נכריות: **אמר** ואמנם יאות מין זה המאמר כאשר נאמר בקצור ובהקבלה בסהירה לפי שנחינת ההבנה תהיה מדרך ההקבלה אשר בו יותר נאותה ותהיה מצד הקצור יותר מהירה: **אמר** וכמו שיהיה השנוי בפעלות ככה יהיה בשמות ויהיו בם מיני השנוים אשר ספרנו רצוני השנוי מהמקביל והשנוי מהמתיחם והשנוי מהדומה והשנוי גם כן במין מן ההמשלים ואלו כלם כאשר יעשו כפי מה שאמרנו הצליחו בזאת המלאכה הצלחה עצומה הנה משל השנוי הנעים על דרך ההתיחם בדברים עצמם אשר אינם בעלי נפש אומרים במגן סוחרת מארים ובקשת בלא מיתר ריביבא בלא שיר זה כאשר יעשה זה השנוי על צד ההרכבה רצוני על צד ההתיחם ואולם כאשר יעשה על השלוח והוא צד הדמוי לא צד ההתיחם יאמר במגן שהוא סוחרה ובקשת שהוא ריביבא: **אמר** וכבר תקובץ בדמוי צורת הדבר ופעלתו כמו שיאמר באדם שהוא דומה קוף מזמר בכנורות והדמוי אמנם ינעם מאד כאשר יחכן שיונח שנוי או השאלה ואולם כאשר לא יחכן בו זה היה רחוק ומטריח: **אמר** ולכן כבר יחטאו המשוררים הרבה בהביאם בדמוי אשר לא יחכן שיונח לדבר על דרך השנוי כמו מאמר האומר ששוקיו תלתלים כמו הכרפס: **אמר**

שעובדי האדמה מהמדינה במדרגת היסודות מהכוחל ושהרוצחים בה במדרגת הקוצים בכרם ושפלני פגש מפלני מרירות האלובי ומחיקות הדבש וזה שענין זה הוא שהוא פגש ממנו מדה יחסה אל המדה הנמאסת יחס מרירות האלובי אל הדברים המרים: אמר ובכלל הנה ראוי שיהיה השנוי הנעשה בפעלות כמו השנוי אשר הגדנו שהוא מחויב שיעשה בדברים עצמם רצוני בבעלי הפעלות וזה שיביא האדם המלות המורגלות אשר אינם ידועות כל הידיעות ולא גם כן מוסכלות כל הסכלות אבל ממוצעות במה שבין זה כי כמו שעשית הדומה אמנם תהיה מועילה בפילוסופיא מאד כאשר יכון עושהו בו שיהיה בזה התאר האמצעי מהסכלות והידיעה ככה הענין במלות עצמן: אמר וכבר תפל ההפפקה הערבה בשנוי אשר יעשה על הדבר על צד הגוזמא וההפלגה וזה כאשר היה הענין אשר היה ממנו השנוי נפלא ונשגב אלא שהוא כוב מבואר כמו אמרם ברה כחמה ואחות נגה או יותר נעימה מכוכב נגה ויותר עליון מקום מהשמש: אמר וזה הצד מהשנוי הוא מגונה בהלצות הנכתבות ירצה האגרות וכבר תהיה ההטעאה מפני השנוי אשר יהיה במלות המטעות ערבה רצוני כאשר כון המדבר להטעות השומע בם וזה יהיה בשני פנים אחר מהם שירצה שיאמר מאמר תמצא בו הכחשה וישאיל לו שם משותף יאמר עליו ועל ענין אין בו הכחשה ויהיה יותר גלוי בענין אשר אין בו הכחשה מאשר הוא בענין שבו הכחשה ויקרה לשומע אצל זה שיטעה וינצח גלוי המלה ויביא המדבר בזה בצורת מי שלא ידבר בדבר והוא ידבר בו והאפן השני שיביא מלה משותפת תאמר על ענינים קצתם כוזבים ומוכחשים וקצתם צודקים אלא שהוראת המלה בהם היא על השווי או היא בכוזבים יותר גלויה מאשר היא בצודקים והוא יכון בה הענין הכוזב בלעדי הצודק כי כבר אפשר שיתנצל במה שתחת אותה המלה מהענין הצודק אשר לא יכונהו כמו שיאמר אומר בגנות ראשות החכמה שראשות החכמים אינו ראשות שאם טעה בזה היתה ההטעאה ערבה ואם שער בהיותו כוב היתה הכחשתו ערבה ונותנת הספקה ואם הביא הכוזב במלה בלתי סובלת

וההשאלה אשר תהיה מזה המין נמצאת הרבה בלשון הערב והלצותיהם והמאמרים אשר ייחדום אנשי לשוננו מהמעיינים בשיר וההלצה בהשאלה הם נכנסים בזה הסוג ולכן יאמר שהשדרים השאלה ודמוי: אמר וראוי להלצי שיתחבל בכל צד להרבות תארי הדבר הקטן כאשר דבר בו כי רבוי התארים הוא הגדלה והתנשאות מה וזה כמו מאמר האומר בנעימות השלום שהשלום מאותות הנצחון וההצלחה והוא יותר משובח מהמלחמה לפי שהנצחון וההצלחה יותר תכופה ויותר מהירה בו ומבלתי טורח וצער ואולם המלחמה הנה אמנם יהיה הנצחון וההצלחה בה אחרי השלמה והעמסת הצער ואבדן הנפשות והממונות בזה הנה שניהם מאותות הנצחון וההצלחה אבל אחד מהם יותר נקל ויותר מהרה: אמר וראוי כשרצינו להשים הדבר לא במאמר נכח העין שנבאר מה זה יפעל ומה אשר יחייב אותם הפעלות ארצה שנזכור הדברים אשר הם פעלות וראיות: אמר והשנוי עצמו כבר יפעל שני העניינים יחד רצוני שהוא ישים הדבר נכח העין ויעורר על ממה זה יהיה ממנו אבל לא ישתדל בזכירת הפעלות ולכן ראוי שיעשה השנוי בפעלות עצמם בשידמה פעלות בעלי המחשבה והכבוד ובכלל הפעלות המיוחסות אל הזרות וכבוד הנפש וזה כפי מה שיצטרך אליו במקום מקום: אמר ומה טוב בשנוי אשר יהיה בפעלות ר"ל כאשר יתוארו משונות שיושמו הדברים אשר יתוארו פעלותיהם כשיהיו בלתי בעלי נפש בעלי נפש עד שידומה בפעלותיהם שהם פעלות הבעל נפש וזה כמו מה שהיה עושה אותו אומירש במשליו וזה הרבה בשירי הערב רצוני שומם הבחירה והרצון לזולת בעלי הנפשות: אמר והשנוי הנעשה בפעלות אשר לבעלי נפש כבר יעשה על צד ההתיחס וההשתוות לבלתי בעלי נפש כמו מה שיאמר בעזיבת הבישנות מצד העזות שמי שלא יתבייש ואצלו דבר יתויב שיתבייש ממנו במדרגת האבן אצל האדם והוא הפך הראשון כי כבר יהיה כמו זה השנוי רצוני אשר בהשתוות וההתיחס בהמשלים המצליחים במלאכה הזאת רצוני שנמשיל הבעלי נפש בבלתי בעלי נפש על צד ההשתוות כפי מה שיאמר

שני העניניס יחד רצוני ההתענגות וטוב ההבנה: **אמר** ולזה לא יצליח בזאת המלאכה פעל אשר יפעלו הסמנים בה וההמשלים מהדברים המבוארים מאד הגלוים לכל אדם אשר לא יצטרך אחד לחקור מהם כי כמו אלו יהיו מנוים בהוראות הבזויות וככה אין ראוי שיהיה גם כן ממה שכאשר נאמר לא יובן או תקשה הבנתו כמו שאין ראוי שיהיה כאשר יאמר ידוע לשעתו ולא שיהיה ממה שיחויב שיהיה אבל יהיה ממה שיתעה המחשבה מעט ארצה שתגיע הבנתו אחר הסתכלות מועט וזה שהענין המבואר לשעתו כבר יהיה ממנו הקש אבל יהיה בלתי ערב כמו שיהיה מהמלות האמתיות רצוני אשר אינם מושאלות הבנה הנה כבר התבאר מזה שהסמנים וההמשלים המצליחים במלאכה הזאת אמנם הם אשר יחוברו מכמו אלו הענינים ושהמלות המצליחות הן המשונות רצוני המושאלות שנוי יפעל ההתענגות והדמיון כמו השנוי אשר יהיה מההפך ארצה שיקרא הדבר בשם הפכו על צד ההפחתה לו כמו קריאת המלחמה שלום וכמו שיחויב להרחיק השנוי אשר יהיה מהשמות הזרים כן ראוי להרחיק השנוי אשר יהיה מפני השמות המשותפים כי השם המשותף תקשה הבנתו עם שהוא אין בו דבר מהדמיון: **אמר** ובכלל הנה ראוי למדבר בדבר על דרך ההלצה שישים הדבר אשר ידבר בו כאלו הוא נראה לעין וזה בתארו פעלותיו הנופלות והמעותדות הנפילה והכונה הפונה בהשומת הדבר כאלו הוא נכח העין תהיה בשלשה דברים אחד מהם השנוי הנעים והשני הנחת מקבילו התחתיו והשלישי תאר הפעלות הנופלות והמעותדות הנפילה: **אמר** ואולם השנוים המצליחים אשר יעדיפו על זולתם בזה הנה הוא השנוי אשר יהיה מן הדברים המתיחסים ירצה כאשר היה בכאן דבר יחסו אל דבר יחס שלישי אל רביעי וילקח הראשון תמורת השלישי ויקרא בשמו וזה כמו שאמר קצת הקדמונים בזכרו הבחורים אשר מתו במלחמה שהם נפקדו מהמדינה כמו אלו הוציא אדם אחד האביב מתקופות השנה וזכר בזה המשלים רבים ממאמרים מפורסמים היו אצלם תקשה הבנת המאמר בם כפי לשוננו ומנהגנו

רצוני באותיות ויהיה בשמושי השם ויהיו במלה האחת בעינה ואולם המתרמי התכלית והשמוש הנה יסבול שירצה בם אשר תמונות מלותיהם מסכימות ויסבול שירצה אשר מלותיהם נגזרות קצתם מקצה ושניהם יחדשו בדבור תענוג ואולם אשר יהיה במלה האחת בעינה הנה הוא הרבה גם כן כמו מאמר האומר דעתו נכון ושכלו נכון: **אמר** ואחר שכבר נמנו אלו הדברים ירצה הענינים אשר ימצאו למלות מצד מה שהן מורכבות הנה כבר ראוי שנאמר מאין ילקחו המאמרים הנעימים המצליחי הפעל כי מדרך המלאכה הזאת אמנם הוא שתפעל ההספקה נעימה וטובה: **ונאמר** שהתחלת הענין בזה היא שתהיינה המלות הנעשות טובות ההבנה ערבות לכל אחד מבני אדם והמלות הנה הן מורות על דבר ומה שהיה מהן בפעל עם ההוראה טוב ההבנה וההתענגות הן הנה הפעלות טוב ההספקה ולא יתכנו לזה הפעל השמות אשר מהלשונות הנכריות לפי שהם מוסכלים בלתי טובי ההבנה ולא יתכנו גם כן לזה השמות הנמסרים המפורסמים לפי שהם ואם היו טובי ההבנה הנה הם בלתי ערבים הנה אם כן אין כל תמורה ושנוי נאות לזאת המלאכה ואמנם אשר יאות לה מהשנוים מה שנמצא בו זה התוספת רצוני טוב ההבנה עם ההתענגות וזה השנוי הוא כמו מאמר האומר שהישישות הוא פועל הטובות תמורה מאמרו שהישיש הוא פועל הטובות כי זה שנוי אבל הוא נעלם לפי שהוא מהסוג והישיש אמנם פועל הטובות מצד הישישות: **אמר** ופעל המלה בזה הוא דומה לפעל המשל והסמן רצוני שכבר ימצא בם מה שיפעל טוב ההבנה וההתענגות וכבר ימצא בם ההבנה בלתי ההתענגות ולכן גם כן היו השנוים המורכבי ההשאלה לריחוקם מעטי ההתענגות מזולתם לפי שהם יהיו ארוכים רצוני מעטי ההבנה וזה שמה שיקרה מזה דומה למה שיקרה במשל המורכב הרחוק וכמו שהנפש לא תשתוקק אל ההמשלה בכמו זה ולא תתענג ככה יקרה לה שלא תתענג בהשאלות הרחוקות המורכבות וכאשר היה הענין הנה מהמחויב שתהיינה המלות הנעימות הנעשות במלאכה הזאת והטענות הנעימות מה שהתקבצו בו

וראוי שיהיה ההתדבקות בדבור התרזוי בלתי סמוך מאד ולא מופלג מאד אבל יהיה בצד שיקל ההתנשמות בין חרזיו וחלקיו כמו הענין בדבור הנשנה רצוני שלא יחויב שיושם ריוח רב בין החלק האחרון ממנו והחלק הראשון ולכן היה הדבור הנאות ההתדבקות הוא מאמר תמים מתפרד בנעימות ההתנשמות ר"ל העמידה בחרזיו וחלקיו: **אמר** וראוי שיהיו חרזי הדבור לא ארוכים ולא קצרים אם קצרים הנה לפי שקצורם יהיה סבה אל השגגה בהם וההתרשלות ואם ארוכים הנה לפי שהארך יהיה סבה לעזיבת ההאזנה אליהם והפרדת השומעים להם והחדלם מהטות אזנם אליהם כמו אשר יעברו התכלית וילכו בדרך רחוקה כי כבר יקרה לאשר יתחברו עמהם שיפרדו מהם ואולם המאמר אשר חרזיו קצרים מאד הנה שומעיהם יבוז אותם וילעיגו בהם ויתרחקו מהם: **אמר** והדבור המדובק באותיות הקשרים ממנו מה שהוא מתחלף מזולת מה שיהיה בין חלקיו הפכיות כמו מאמר האומר אם פלני היה אמר כך וכך ואם פלני הנה עשה כך וכך וממנו מה שהוא מתחלק אל דברים מתהפכים או נמצאים לענינים מתהפכים משל זה בענינים המתהפכים עצמם מאמר האומר אם המשכילים הנה הצליחו דרכם ואם הסכלים הנה הכזיבו תוחלתם ומשל זה במשיגי הענינים המתהפכים מאמר האומר אולם פלני הנה הוא משתוקק אל התועלת ואם פלני הנה הוא משתוקק אל השעשוע לפי שהתשוקה אל התועלת היא מחויבת לעוני והתשוקה אל השעשוע מחויבת לעשר: **אמר** והדבור אשר בזה התאר ערב מאד וזה שהדברים המתהפכים יהיו יותר ידועים כאשר הונח קצתם לנכח קצת וזה שהם נודעים בשני פנים בעצמותם ובתוספת רצוני בהקשתם אל ההפך וכזה גם כן בצד מה לקיחת ראיה על הדבר והם בזה הצד דומים ללקיחת הראיה על הטענות: **אמר** ומהדבור המדובק גם כן הדבור המתדמה והוא שיהיו חלקיו המדובקים מתדמים וזה אם בראשית החרזים או באחריתם וההדמות בראשי התרזים היו לעולם בשמות כמו מאמר האומר ההצלחה הניעתהו ההצלחה חזקתהו ואולם ההדמות בתכלית הנה יהיו בגזרים

הדפיקות בם אלא שהערב יעשו הדפיקות בנעימות אצל הגזרים הנמשכים היו באמצעי המאמרים או בתכליותיהם ואולם הגזרים המקוצרים הנה לא יעשו בם הדפיקות והנעימות כאשר היו באמצעי המאמרים ואולם כשהיו בתכלית המאמרים הנה הם ישימו הגזר המקוצר נמשך ואם היה פתות הרדיפוהו באלף ואם היה נחלם הרדיפוהו בואו ואם היה נתרק הרדיפוהו ביוד וזה נמצא בתכליות הבתים אשר יקראו אצלם חרוזות וכבר ימשכו הגזרים המקוצרים באמצעי המאמרים כאשר היו קצת החרוזים הגדולים יכלו אל גזרים המקוצרים ובכלל אמנם ימשך הגזר המקוצר אצל העמידה הנה זהו המאמר בדפיקות ובאי זה תאר יעשה במין מין מהדבור מין מין מהם: אמר וראוי שיהיו המאמרים ההלציים בעלי החרוזים אם כשיהיו תכליותיהם על שמוש אחד בעינו ואם שיהיו עם היותם על שמוש אחד בעינו תכליותיהם אותיות אחדות בעינם ואם במלה כפולה בעינה ויהיו עם זה מדובקים באותיות הקשרים ומשל הנחרז בשמוש המסכים אמרו יתי לא תהו בראה לשבת יצרה וזה שבראה ויצרה הם כלם על שמוש אחד ורוב הדבור ההלצי לא ימלט מאחד מאלו המינים מן החרוז: אמר והדבור החרזיי כשכלו החרזים קודם כלות הענין היה בלתי ערב בשמע לפי שהשומע אמנם ישתוקק התכלית ויקרה למדבר באלו הדבורים שהוא יעמוד אצל כלות החרזים קודם כלות הענין ויעמוד בזולת מקום עמידה רצוני כאשר היה הענין יותר ארוך מהחרזים וכאשר שם המדבר תכליות חרזי המאמר כפי תכליות הענין לא יקרהו זה: אמר וההכפלה וההשנות במאמרים ההלציים הוא שיהיה ראשית המאמר ואחריתו במלה אחת וקרוב לאחת והדבור אשר בזה התאר כאשר היה בעל שעור שוה היה ערב קל ההבנה אם ערב הנה לפי שהוא על חלוף אין תכלה לו ואם קל הלמידה הנה לפי שהוא תקל שמירתו להכפלת המלות בו ולפי שאלו מספר ומשקל: אמר והדבור השקול ישמרהו כל אחד מבני אדם ולכן היה הדבור הנשנה יותר קל השמירה מכל דבור: אמר וראוי שיהיה ההשנות כלה בכלות הענינים כמו הענין בחרזים: אמר

הנפרדות והמאמרים הקצרים הקרובים מהמלות הנפרדות ואם בתכלית המאמרים הקצרים אשר הם חלקי המאמרים הארוכים ואם בקצוות המאמרים התמימים באפן השני או בחצאיהם ארצה בחלקי ההלצה הגדולים ואשר יעשה מהם בתכלית המאמרים הקצרים מאד והמלות הנפרדות ידמה אל הדבור השקול לקורבת שווי המלות הנפרדות והמאמרים הקצרים לגזרים ולכן ראוי להלצי שישמר אצל עשית אלו הדפיקות שישים הדבור שקול וזה שהם כאשר נפלו בין הגזרים היה המאמר שקול משקל הלצי והרבה מה שיקרה בהלצות שתפלנה אלו הדפיקות או השתיקות אצל האמה אשר תעשה השתיקות ברב מקום הדפיקות בין הגזרים מזולת שיכונו זה ויהיה המאמר שקול והם לא ישערו ואמנם יתאמת להלצי זה המין מהמשקל כאשר בחר מהמלות הנפרדות והמאמרים הקצרים מה שיקרב שיהיה שוה לגזרים ואשר יעשה בכאן בחלקי המאמרים הקצרים אשר הם חלקי המאמרים הארוכים אמנם יעשה כדי שיורו על הפרדת מאמר ממאמר ואלו אמנם יעשו במאמרים התמימים בתמימות הראשון לפי מה שאחשוב והם הכרחיים בטוב נתינת ההבנה וזה המין הוא מעט אחר שהיה אמנם יפול בתכליות המאמרים העומדים בעצמם ואלו לפי מה שאחשוב הם אשר יקראו אצל הערב מקומות העמידה כי הערב אמנם יעשו ברוב תמורת הדפיקות עמידות והמין השלישי יעשה בהתחלת המאמרים ובחתימתם ובאמצעותם למקום המנוח: ואלו הדפיקות אשר תעשנה במקומות האלו השלשה אצל האמה אשר העשם מהם מה שתהיה ההתחלה בם בגזרים נמשכים ויכלו בגזרים מקוצרים ומהם מה שיתחילו במקוצרים ויכלו בנמשכים ומהם שיהיו כלם נמשכים ואשר יהיו מגזרים נמשכים יאותו באמצע למקום המיוחד וראוי שתדע שהעמידות כאשר הוקמו מקום הנעימות שב המאמר קר ומנהג הערב בנעימות מועט והנעימות אמנם התחדשנה או עם הגזרים הנמשכים או עם האותיות אשר תתארכנה עם הנעימות ותמשכנה להם כמו המם והנון בלשון הערב ואולם הגזרים המקוצרים הנה כבר ימשכו אצל הצרך אל עשית

ובמספר ארצה שתהיינה אותיות הדלה הראשון בבית שווה לאותיות הדלת השנית והיה כבר נגלה שהמאמרים השקולים אינם נותנים הספקה וכבה יגלה גם כן במאמרים אשר אין ביניהם דפיקות ואם הם מסודרים שהם מעטי ההספקה וזה משתי סבות אם אחת מהן היא לפי שהמלות כאשר לא היו ביניהם הבדליים זמניים תקשה הבנת אותם הענינים לפי שהם כאשר הונחו מתפשטים בשכל לא יתישב השכל מהבנת אחד מהם עד שירד עליו אחר כמו מה שיקרה למי שיחפוץ להרגיל דבר מדברים מהירי התנועה כי הוא לא יתישב בהם ואם השנית כי המאמר יהיה בם בלתי ערב השמע לפי שאמנם יערב השמע בדפיקות והעמידות אשר בין חלקי המאמר וגם כן כי להיות ההבדלים אשר בכמו אלו המאמרים שוים להתקרבם הנה הם מצערים לפי שהתענוג אמנם היו בהעתק מסוג אל סוג: **הנה** אחר שהיה זה כן לא נשאר שיהיה חלקי המאמר ההלצי אלא החלק השלישי מאותם החלקים והוא אשר יהיה בין חלקיו עמידות ודפיקות לא יוציאו המאמר אל שיהיה בם שקול ובכלל הנה אמנם ראוי שתהיינה הדפיקות וההבדלים במאמר ההלצי בשעור מה שתחישב הנפש מהבנתו וזה בלא ספק מתחלף בהתחלף המאמרים כי מהמאמרים מה שראוי שיושם רוחק בין חלקיהם ומהם מה שראוי לעשות זה בם יותר: **והדפיקות** תעשנה אם במרחקי מה שבין המאמרים ואם במרחקי מה שבין המלות הנפרדות ואם במרחקי מה שבין הגזרים ואם במרחקי מה שבין האותיות ואשר יעשה מהם במרחקי מה שבין הגזרים ייחדו המשקל השיריי ואשר יעשה מהם במרחקי מה שבין האותיות ייחדו הנגונים הנה אם כן אשר ייחד המאמרים ההלציים מזה מה שיהיה נעשה במרחקי מה שבין המלות הנפרדות והמאמרים: **והמאמרים** שני מינים מהם קצרים ומהם ארוכים ומהם תמים ומהם בלתי תמים והתמימים מהם ראשונים והם המאמר הפוסק והצואה והאוהרה ושאר מה שיכנס תחתיהם ומהם שניים והם ההלצות: **והדפיקות** יעשם ההלצי באחד משלשה מקומות אם בתכלית מהמלות

זה בעתיד וככה יהיה בהרחקת הפועל בגנויות או השנאות
וזה הפעל יקראהו ארסטו הגדת העתידות ויאמר שהוא ראוי
להלצי שיעשה זאת ההגדה ויאמר שהסבה בנפילת ההספקה
בו הוא שאשר יספר ממנו שהוא יהיה בעתיד אמנם יספר
ממנו לפי שמדרכו שהוא יהיה בעתיד ויאמר שזה הפעל הוא
נאות לשיר מאד לפי שהמשורר במדרגת הנביא רצוני אשר
יספר במה שיהיה בעתיד וכאשר היתה ההגדה ההיא עם
שעשוע או געגוע היתה יותר ראויה שתפעל בשומע: ולמה
שכבר דבר מתארי המלות המורכבות באיכות הרכבתם והסדרתם
ואריכותם וקצורם ונתן בכל אחד מאלו הפנים הצואות המועילות
התחיל לדבר בזמנים אשר בין חלקי המאמר ההלצי ואמר
שהדבור ההלצי ראוי שיהיה בלתי בעל משקל ולא מספר ירצה
באמרו בלתי בעל משקל שלא יהיו הזמנים אשר בין חלקי
הגזרים זמנים יתחדשו מהם נגינות וזמירות וירצה באמרו ולא
מספר שלא תהיינה אותיות הגזרים שוות ואמנם יהיה המאמר
שקול כאשר קבץ שני אלו התארים: והזמנים אשר בין
הגזרים פעמים היו שתיקות ועמידות כפי מה הענין במשקלי
הערב ולפעמים היו מורכבים משתיקות ודפיקות כפי מה שעליו
הענין במשקלי שאר האמות ואמנם לא היה המשקל נותן
הספקה במאמרים ההלציים לשני דברים אחד מהם שהוא
יפיל בנפש השומעים שהמאמר כבר נכנסה בו מלאכה מה
ותחבולה עד שיחשב שההספקה אמנם באה מפני המלאכה
לא מפני הענין עצמו והשני שיחשב שכבר כוון בו ההפלאה
וההתענגות והבהלת השומעים בזה ויפל המאמר אצלם נפילה
מה שכבר הוטעו בהספקתו: ולמה שהיו המאמרים המורכבים
שלשה מינים אם מאמרים שקולים והם אשר יקובצו בם בנגינות
והמספר ואם מאמרים לא יהיו בין מלותיהם הנפרדות זמנים
נותנים הגעת כל מלה מהם אצל השומע או אותות יורו על
הגעתם ואם מאמרים יהיו בין מלותיהם הנפרדות תארים
יגיעום אצל השומע ויבדילום וזה אם בשתיקות או דפיקות
אלא שהם אינם דפיקות ישימו המאמר שקול כי המשקל
אמנם ישלם בדפיקות והעמידות אשר תהיינה בין הגזרים

שיקדים ויסחכל בדרכים והצדדים אשר יספיק בם לשומעים כי בזה תהיה הספקתו יותר מבוארת ולא יעלם ממנו מה שירצה לדבר וכבר צווה הנצוחי בכמו זאת הצואה במאמר השמיני מטוביקי ואין ראוי להלצי שישים מאמריו כלם במלות מסוג אחד עד שיהיו כלם במלות מושאלות או נכריות או מפורסמות אבל ראוי שיערב זה כי בזה יהיה המאמר יותר חזק דמיון לפי שהוא כאשר יביאם מסוג אחד ולא היה להם דבר נכרי לא יקנה בזה זרות ולא פליאה מניעה הנפש ואמנם יראה יתרון המאמר המדמה על המאמר המפורסם כאשר יחובר בו וכמו כן המאמר הנכרי וכאשר הביאם כלם מסוג אחד ידמו המורגל ולא יהיה שם זרות מניע הנפש והמאמרים ההפעלותיים אמנם ראוי שיעשה בם מהשמות הנכריים והמונחים והכפולים והם לזה יותר נאותים וזה שאלו המינים השלשה מהמלות ידמו ענין נוסף על הענין המכוון בם וכאשר הליץ בם האדם מהמאמרים ההפעלותיים הקנו בם ענין נוסף בהנעה מול הדבר אשר יעורר על ההפעלות ובמה שיתנוהו באותו הדבר מהדמיון: **וראוי** להלצי אצל מה שיעשה המאמרים המדותיים וההפעלותיים עם השומעים בפעל דבר מה או הרחקתו שישפוט עליהם שאם יפעלו בעתיד אותו הדבר אשר יבקשו עליו עם הנעתם לאותה המדה או ההפעלות אשר מדרכו שיניע מול אותו הדבר וזה כאשר הדריגם אם לעשות הדבר ולזרז אותם עליו בשבח במאמרים המדותיים או ההנעה אל האזהרה במאמרים ההפעלותיים ואם להחדלם ממנו ולזרז אותם על הרחקתו בגנות במדותיות או בהנעה אל השנאה בהפעלותיות משל זה שאדם כאשר רצה להניע אדם מה מול פעל מה במאמרים המדותיים הנה זה אפשר לו בשבח למי שדרכו שיגיע ממנו אותו הפעל כמו שיאמר לו שוה אמנם יעשהו בעל המחשבות הגבוהות והיחסים הנשיאותיים וכאשר עשה עמו כמו זה המאמר הנה ראוי שיוסיף בזה ואתה עתיד לעשותו כי מחשבתך ונשיאותך יגזרו זה וככה יעשה כאשר הניעו במאמרים ההפעלותיים כמו שיאמר לו אמנם יעשה זאת מי שיקנה שם טוב ומהללי בני אדם ואתה תקנה

עליהם במלות מורות בשמושם על הזרוז על המדות לא במלות בלתי מורות בשמושם על אותה המדה ולא אותו ההפעלות ואמנם יהיו המאמרים המדותיים יותר חזקי הספקה במלות המיוחדות בם לפי שבאלו המלות יתישבו מהנפש ותנעם נפילתם ממנה ויחשב בם שהם האמת אחר שמסגלת האמת שתתישב מהנפש ותנעם נפילתם ממנה וכבר תשתבש הנפש בזה ויתענה מקום המשיג ועוד כי כשהיה השומע כבר יתפעל מהמליץ לו בהפעלויות אשר מחוץ כמו הפעלויות הפנים וזולת זה מהענינים אשר נמנו הנה על אחת כמה וכמה יתפעל או יתלבש במדה מהמלות אשר יורו בשמושם על אותה המדה או ההפעלות וכבר התבאר ממה שנאמר אי זו מהמדות וההפעלויות יאותו לכל סוג ומחשבה וארצה בסוג כמו הנער והזקן האשה והאיש הערבי והרומי וארצה במחשבה הדבר אשר הוא מכוון אמה אמה מהאמות בחייהם בעולם כמו החכמה אצל אנשים והממון אצל אנשים אחרים והשעשוע אצל אחרים וזולת זה מהדברים אשר אפשר שיונחו תכלית קצוויי והמלאכות גם כן והאומנויות להם הרשמה בהכנה לקבול מדה מדה והפעלות הפעלות וראוי להלצי שידקדק המשיג לכל אדם מהמדות וההפעלויות ויזרזהו עליו כי הוא כאשר כוון זה היתה פעלתו יותר מופלגת וממה שראוי לו שיכונהו הוא שיליץ לאנשי כל מלאכה במלות המדותיות אשר הם מפורסמות אצל בעלי אותה המלאכה כמו שיליץ החכמות במלות המדותיות אשר הם מפורסמות אצל החכמים וככה במלאכה מלאכה כי זה הפעל לו נפילה עצומה בנתינת ההספקה והמאמרים המדותיים אינם הם המאמרים ההפעלותיים ולא החמרים אשר יעשו מהם אחדים בעינם ואם היה כבר ימצא למדותיים דבר מההפעלות כמו מאמר האומר ומי לא ידע זה כל אדם יודע זה כי זה כבר יודה בו השואל להתביישו מלשאול איך חויב זה והבישנות הפעלות מה ובכלל הנה אמנם ראוי שיעשה כל דבר בעת הנאות לו ויעשו המאמרים המדותיים במקום הנאות להם וההפעלותיים במקום הנאות להם גם כן: וראוי להלצי קודם זה במה שבינו לבין עצמו

ASHMOLEAN OXFORD MUSEUM

השלילות כלן והמלות אשר יורו על ההעדר לא על עצמויות הדברים הנה אמנם ראוי שיעשו ברוב אצל רמיזת ההכלמה ואצל רצון העלמת הדבר והסתרתו והם שיריים יותר מאשר הם הלציים ובפרט מה שהיה מהם מופלג ההוראה כי הם לא יורו על דבר נשלם ולכן אם עשאם ההלצי בשבח והגנות לא יגנה בדבר נשלם ולא ישבח בדבר נשלם ולזה לא יקובל בו המשובח ולא ינזק בו המגונה אותו הנזק וככה גם כן מעט מה שיקובל תועלת בזה בעצחיות ולא בעצומיות האלהים אם לא בהתנצלות כי הוא כבר יקובל התועלת בו: אמר והמאמר אמנם יהיה נאה כאשר היה במלות מדמות מדותיות פונות מול הענין המכוון ישרות וארצה באמרי מדותיות ר"ל מלות מזרזות על המדה אשר דרכה שיגיע ממנה אותו הפועל אשר יכון המדבר לזרז עליו כי בכאן מלות יזרז האדם בם על המדות וההפעלויות הנפשיות כמו אמרם הלא האיש פעל כך אם לא היה כך וארצה באמרי פונות מול הענין המכוון שתהיה המדה או ההפעלות אשר יזרז עליו ממה שדרכו שיגיע ממנו אותו הפעל המכוון וארצה באמרי ישרות שלא יתנו למי שההלצה אליו דמוי מדות הם נשגבות מחקו מאד וימעט הפעלותו או היותו לובש מדה מאותו המאמר ולא מדות הם פחותות בחקו מאד אבל יתנו בו דמיון מדות נאותות עליו: וממה שישים המאמר פחות שיליץ ממנו במלות הנהוגות ולא יליץ ממנו בכללות אבל בענינים מפרידים ובכלל הנה ראוי שלא יסתפק מהמלות על שתהיינה שקולות בנעימות לבד או שאר הענינים אשר מחוץ והם היודעים ברמיזת הפנים אבל ראוי שתהיינה עם זה בעצמן נותנות דמיון: והמאמרים המדותיים כאשר היו מזכירי עון וחרפה וחפרון היו מניעים לכעס וכאשר היו מזכירים הצערים והשגבת הדבר הם משלחים על המגור והיראה והקושי בדבר ושלא יתן האדם מעצמו מה שיבוקש ממנו וכאשר היו בשבח היו מדריגים מול הדבר המכוון פעלו ומקילים עליו וכאשר היו הפכיים לשבח היו מניעים אל היגון והחרדה והמאמרים המדותיים אמנם יהיו נותנים הספקה כאשר הורה האדם

כמו אלו ההבלים באחרונה יתבאר מיד שהוא מותר וכאשר הביאם באמצע יביא לחשוב השומעים שהוא ממה שיצטרך אליו ואולם כאשר היה ההלצי כונתו הקצור הנה אין ראוי שיביא כמו זה המותר: וממה שיועיל בטוב נחינת הבנת הענין וסבות המאמר כאשר היה מכוון ההלצי שיעשה המאמרים המשותפים מקום השמות הנפרדים ואולם כאשר היתה כונתו הקצור הנה ראוי שיעשה הפך זה וכבר יקבל הועלת ההלצי בזאת התמורה ר"ל המרת המאמר מקום השם והשם מקום המאמר כי כשהיה הדבר לו תאר מגונה הנה המחויב על ההלצי שימיר מקום אותו המאמר המורה על התאר השם וכן אם היה השם מדמה בענין גנות הנה ראוי שיומר במאמר השוה לו ועשית המאמרים תמורת השמות ממה שיועיל בהרבות המאמר והמאמרים המומרים תמורת השמות הם אשר יחוברו מהפלגת הדבר והפעלות המגיעות על צד השנוי והמאמר המומר כבר אפשר שיושם קצר ואפשר שיושם ארוך והמאמרים המומרים שיריים ברוב וכבר יעשום המשוררים וזה כפי מה שיכוון מהארכת המאמר והקצרתו כי כבר יכון המשורר לתאר דבר אחד וישים תמורתו מאמרים רבים וכבר יכון לתאר מאמרים רבים וישים תמורתם מאמר אחד כשרצה הקצור ולפעמים ישים תמורת כל אחד מהם מאמר כאשר רצה הגוזמא: וממה שיהיה המאמר מקוצר שיושם בלתי נקשר קצתו בקצתו והמאמר הבלתי נקשר הוא אשר כאשר הוחל בו יורדף במה שאין מדרכו שיתואר בו אבל יצטרך להכנים בינו ובין אשר יורדף בו ממוצע וכאשר נשמט אותו הממוצע היה המאמר בלתי נקשר עד שידומה שהמאמר הראשון מזולת סוג השני וזהו ממין הדבורים הנקראים מותרות וזה המין מהדבור הבלתי נקשר לא יעדרו בו אותיות הקשרים ואם היה כבר יהיה מין אחד מהדבור בלתי נקשר מצד העדר אותיות הקשרים ומין העדר הממוצעים אשר בין חלקי המאמר: אמר אבונצר וכמעט שיהיה מליצי הערב רואים שהצחות אמנם הוא המאמר הבלתי נקשר ואולם המלות המוסרות והשמות הבלתי נשלמים והדבור הבלתי נשלם ובכלל

שתקל הבנת ענינו אצל קריאתו ויהיה הנאמר פנים בפנים ממה שתקל פרישתו והדבור הנקרא אמנם תקל הבנת ענינו בעת קריאתו בשתהיינה בו אותות ההתדבקות וההפרדה וזה דבר לא הונח ערין בכתיבת הערב והוא נמצא הרבה במכתבי שאר הלשונות והדבור הנאמר פנים אל פנים אשר תקשה הבנת ענינו הוא הדבור הרב הקשרים והוא אשר יקרא הדבור המהודק כי עשית הקשרים בדבור ראוי שתהיה משוערת לפי שהעדרם בדבור מכל וכל יחיב העדר הבנת התדבקותו כמו שרבוים יחיב העדר הבנת ההפרדה: **ומזה** שירוחקו במאמרים המורכבים המלות אשר כאשר ידובר בם לא יודע האם ידובקו בחלק הראשון מן המאמר אם בחלק האחרון כמו מאמר האומר שזה הדבור כאשר היה כלבי יהיה אל האיש החכם כי אמרנו כלבי יסבול שיהיה מתאר הדבור עד שתהיה השערת זה שזה הדבור כאשר היה כלבי הנה הוא יהיה אל האיש החכם ויסבול שיהיה אמרנו כלבי מתאר האיש החכם ממשפחת כלבי ולא יהיה המאמר תמים ויצטרך אל תשובה ותהיה השערתו שזה הדבור כאשר היה אל האיש החכם הכלבי ויצטרך אל ספור וסבת אלו הספקות העדר אות ההתדבקות וההפרדה: **ומזה** כאשר הזדמן שיהיו שני דברים נכנסים תחת סוג ורצינו לפרש כל אחד משניהם במה שייחדהו הנה ראוי שתושם המליצה מכל אחד מהם במלה אשר תייחדהו ואם רצינו שנקבץ ביניהם שמנו המליצה מהם במה שיכללם משל זה כאשר רצינו להזכיר פעל הראות במליצה אשר תיחדהו אמרנו ראינו ומפעל השמע שמענו ואם רצינו שנקבץ ביניהם אמרנו הרגשנו ואם נליץ מפעל הראות לבד או השמע לבד בלשון הרגשה והיתה היא מליצה פחותה: **וממה** שישים הבנת ספור יכוון לספרו קשה שיכנים המספר בין הספור והמסופר דבורים רבים כמו אמרך אני הייתי מכוין כאשר דברתי והיה בכאן כך וכך בתאר כך וכך על שאפעל כך ירצה אני הייתי כאשר דברתי מכוין שאפעל כך והכנסת כמו זה באמצע ממה שתקשה בו הבנת הענין אלא שהוא כבר יקובל תועלת בו בהלצה אצל מה שיכוין ההלצי הרבות המאמר וגזום המלות וזה אלו הביא

והם במלאכת השיר יותר מיוחדים מאשר הם בזאת המלאכה:
אמר והקוסמים אמנם יהיו מדברים בכמו אלו השמות לפי
שהעמידה על הלצותיהם כאשר דברו בכמו השמות האלו
תמעט להיותם סובלות ענין יותר מאחד כמו שקרה לאיש
מהקוסמים עם קצת המלכים שהוא אמר אליו בעברך הנהר
הפלני תאבד ראשות נשגב וחשב המלך שהוא ראשות קצת
מאויביו והרגוהו והיה אשר אבד ראשות נפשו וכאשר דברו
בשמות הנהוגים רצוני הקוסמים והגבילו העת והכמות הנה
הטעות יקרם הרבה: **והצואה** הרביעית שיהיה נשמר
בתמונות המלות המורות על הזכרות והנקבות ולא יעשה תמונה
מורה על הזכרות בענין הנקבי ולא תמונה מורה על הנקבות
בענין הזכרותי והזכרות והנקבות בענינים אמנם ימצא בבעלי
חיים עוד כבר יעבור בקצת הלשונות זה הגבול ויפורשו קצת
הנמצאות במלות אשר תמונותיהם תמונות נקביות וקצתם באשר
תמונותיהם תמונות זכריותיות ובקצת הלשונות לא ימצא בו
לזכר ולנקבה תמונה מיוחדת בכמו מה שסופר בלשון פרס
וזה ימצא בשמות ובאותיות וכבר ימצאו בקצת הלשונות שמות
הם אמצעיים בין הזכרות והנקבות כפי מה שסופר שהוא כן
ביוני ויצטרך עם זה באלו השמות שתהיינה תכליותיהם מתומנות
בתמונות אשר ירוץ בם מנהג אלו האנשים רצוני שתהיינה
מצוינות בציון אשר ירוץ מנהג אנשי הלשון ההוא שיצינו בו
תכליות זה המין מהשמות במקום מקום מהמאמר או בנוים
בבנין אשר ייחדם: **והצואה** החמישית שיהיה נשמר
מעשית תמונות השמות המורות על האחד **והשניות** והרבוי
וישמר במיני השמות המורים על ההרבה **וזה** שמהם מה
שיורה אצל הערב על העשרה ומה שלמטה מהם ומהם מה
שיורה על ההרבה כי שניות השמות מתחלף אצל הערב וראוי
להלצי שישמר בם לעשות כל תמונה מהם במקומה ושישים
תכליותיהם במאמר מתחלפות כמו שאמרנו בהתחלות אשר ירוץ
בו מנהג אותו הלשון אצל התחלף עניני המאמר והוא אשר
יקרא הציון אצל מדקדקי הערב וההעזר אצל מדקדקי היונים:
והצואה ששית **והיא** שהוא ראוי שיהיה הדבור **הכתוב** ממה

בקצת המקומות שיהיה קודם הקשר ומדרכו בקצתם שיהיה
אחר הקשר וראוי שיונחו אותיות הגזרה בכמו אלו המאמרים
במקומות אשר דרכם שיונחו וזה אם קודם למלה המדובקת
במלה אשר יחובר בה הקשר ואם מתאחר משל מה שתהיה
הגזרה בו מתאחרת מהמלה המחוברת בקשר אמרך אם ראובן
הולך ואם שמעון יושב ואולם עשיית המאמר אשר ישפוט
הגזרה מבלתי קושרות הנה ראוי שירוחק וכאשר יעשה זה
הנה ראוי שלא יושם רוחק בין הגזרה ובין הנגזר בה בדבור
רב מכוין פרסום זה וגם כן הנה מהקשרים מה שיגזור שיהיה
אחריו קשר אחר וזה אם ממינו כשיכפל הקשר עצמו כמו
מלת אם או מלת אולם ואם מזולת מינו כמו מלת אם הבאה
אחר הא התמיה או אחרי מלת הל בנתינת ההבנה וראוי
בכמו אלו המקומות שלא יכנס בין הקשר הראשון והשני קשר
אחר אין דרכו שיפול בין שניהם כי זה ישים המאמר נחלה
בלתי מובן וכבר יאות שיכנס בין הקשר הראשון והשני במקומות
מעטים קשר אחר נכרי כמו מאמר אומר אם אני הנה בעבור
כך פעלתי כך וכך ואם פלני הנה בעבור כך פעל כך וכך כי
כבר יאות הכנס הקשר המורה על העלה והוא אמרך בעבור
כך אם הראשון ואם השני אשר יגזור אחד משניהם האחר
וכבר יובא הקשר הנכרי בכמו זה המקום באחרית המאמר
כמאמר האומר אם אני אפעל כך ואם פלני יפעל כך בגלל
כך וכך ובגלל כך וכבר תקשה נתינת קאנון מודיע אנה ראוי
שיסודרו כמו הקשרים האלה הנכריים במקום מקום מחלקי
כמו אלו המאמרים ואמנם ראוי שידוקדק בזה מה שיהיה
המאמר בו יותר תמים הכרה בדבור וככה כבר יתכן במקומות
מעטים שנשים רוחק בין הקשר וחלקיו: הנה זארא היא
הראשונה שבצואות אשר צוה בהן מי שרצה שיהיה בקיא
בלשון אמה מה עד שיעמוד עליו: והצואה השנית שישמר
המליץ שיהיה דבורו בשמות הנהוגים המיוחדים בענין שנאמר
רצוני המוסכמים לא בשמות הכוללים המקיפים: והצואה
השלישית שלא יהיה הדבור בשמות המסופקים אשר ידמו
הדבר והפכו ויטעו השומע ואלו השמות הם סגלה לספסטאניים

וזה שידומה האדם בארם המתיחס לו כמו שידומה היפה ביוסף ואם לא יהיו אחדים במין הנה יהיו אחדים בסוג הקרוב כמו דמותנו האשה הנעימה אל הצביה ואם אי אפשר הנה בסוג הרחוק כמו אמרם באשה הנעימה שהיא ברה כחמה ואולם כשהיה השנוי מענינים לא יעלו אל סוג אחד ואם היה רחוק הנה הוא פחות: הנה זה כלל מה שנאמר במלות הנפרדות אשר ראוי להלצי שיעשם עוד הוא יזכור אחר זה מתארי המלות הנפרדות והמורכבות דברים וולת אשר עברו וזה שהתארים אשר קדם למלות הם תארים להן מצד שהן נותנות דמיון ואולם התארים אשר יזכרם אחר זה הנה הם תארים אשר הם כאשר חוברו במלות היו יותר תמימי הוראה ויותר מבוארי תועלת והבנה או התארים אשר הם מאלו וייעץ בהרחקת אותם ועשיית אלו: אמר שתחלת מה שיצטרך אליו ההלצי שיהיה בקיא בלשונות האנשים אשר הוא מליץ בלשונם ושיהיה שגור בפיו עד שתהיה הלצתו בכל מאמריו על יותר מעולה מה שירוץ בו מנהג אותו הלשון וראשון הדברים אשר יחויב לשמרם כדי שיהיה המאמר יותר תמים הוראה והקנאה לענין הנחת אותיות הקשרים במקומות אשר יחויב שתהיינה בו מהמאמר: והקושרות הם בכלל האותיות אשר יקשר בם המאמר וידובקו חלקיו קצתם בקצת וכבר מנה אבונצר מיניהם בזולת זה המקום: ומהם מה שדרכו שיונח בתחלת המאמר כמו הקושרות אשר יכונו חיוב ענין לענין כמו אותיות התנאי והאפשרות וכמו אותיות נתינת ההבנה והספק: ומהם מה שדרכם שיונחו באמצע המאמר כמו הואו והפא ומלת עוד בלשון הערב: ומהם מה שדרכו שיונחו באחרית המאמר והם אותיות העלה והסבה כמו אמרך כבדתי ראובן לטוב לו כי הוא יותר צח מאמרך לטוב לו כבדתי ראובן או כבדתי לטוב לו ראובן וזה מבואר בלשונם ויתכן להלצי שיסדר אלו הקושרות במקומות אשר יהיה בהם הדבור יותר צח באותו הלשון וגם כן הנה מהקושרות מה שיגזור שתדובק במלה אשר ידובקו בה הקשרים מלה אחרת וולת אשר חובר בה הקשר וזה יקרא גזרה ומדרך זה המדובק

הזאת לא מה שהיה מהם עמוק כי העומק אין ראוי שיעשה עם מי שיכוין האדם לפקחו ואמנם יעשה עם מי שיכוין להעמיק עליו הענין ולא מה שהיה מהם גם כן מדמה בענין דבר יותר נשגב ממה שכוון בו והשמות המורכבים מיוחדים במיני השירים הארוכים הנמשכים לרבוי האותיות אשר מהם הורכבו והנכריים מיוחדים בשירים אשר יאמרו בענינים הנשגבים אשר יתגבר האדם עליהם עם בטחון ושמירה כי השמות הנכריים יתנו בדבר הגדלה והתנשאות ואולם השמות המשונים הנה יאותו ממיני השירים בשירים אשר יכוון בם ההתעגנות וטוב נתינת ההבנה וזה כבר יאמר במלאכת השיר: ואולם המין הרביעי מהמלות הקרות הנה יהיה בשנויים אשר אינם נאים וזה יקרה בם מפנים אם שתהיין מדברים רחוקים ואם מדברים קרובים ואם מענינים גלוים ואם מענינים נעלמים ואם מענינים ידמו בדבר הוספת מופלג או חסרון מופלג ואם מדברים פחותים ואם שיורכבו יותר מאחד מאלו המינים ולא יקשה על מי שפקד ההלצות והשירים המשלי אלו המינים: והמשל הוא מין מה ממיני השנוי וזה שמן השנוי מה שיהיה אל המשל והדומה ואמנם ההפרש ביניהם שבשנוי יעמוד המשל מקום הנמשל בו ובהמשלה יובא באותיות הדמוי והמשל בכלל ר"ל הבדוי או הנמצא והשנוי המשליי ראוי שיהיה לעולם מתיחס אל הענין אשר נעשה תמורתו ובפרט כאשר נעשה השנוי בדברים נבדלים כמו מה שספר ארסטו שהמשוררים בזמנו היו קוראים הצדק בעל הכוסות והיו קוראים המאדים בעל המגן וזה שלמה שהיו מאמינים שהצדק כוכב החברה אהבה ואחוה ושלום ורעות וחמלה והאנשים אמנם יהיו בידיהם הכוסות כשהם בזה התאר השאילו לו זה השם המתיחס להאמינם בו זאת ההאמנה ולמה שהיה המאדים אצלם כוכב המלחמות והשנאות והקטטות והיה האנשים אמנם יהיו בידיהם המגנים והקשתות אצל המלחמות השאילו לו זה השם ושני אלו השנוים אם כן מתיחסים אלא שהם מענינים רחוקים וארסטו יראה שיהיו השנוים הנאים ההמשליים מהענינים אשר הם אחדים במין

אשר ידמו בענין תארים נוספים על אשר יצטרך אליהם:
ואחד ממיני השמות הקרים הוא שיעשה ממיני השמות
המורכבים מה שידמה בדבר ענין בלתי מפורסם ותקשה
העמידה עליו או ידומה בו מקרה רחוק ודמיוני אלו השמות
אינם נמצאים בלשון הערב: **והמין** השני השתמשות הלשוניות
זה בשני פנים אחד מה שישתמש מהם בהלצת אמה
מה מה שהוא מזולת לשונה אבל מלשון אמה אחרת נכריה
ממנה והשני שיעשה בהלצת אותה האמה השמות הנכריים
המופלגי הזרות הנמצאים בלשונה: **והמין** השלישי שיעשה
מהשמות המונחים והם המועתקים מה שלא ידומה ממנו הענין
אשר הועתק אליו לשתוף אשר בו והכללות ברבוי מה שיכנס
תחתיו או מה שידומה ממנו מקרה רחוק או מה שידומה
ממנו זמן זולת הזמן אשר נמצא בו זה הענין כי אלו כלם
שמות קרים ומשל השם המשותף המועתק שיקרא החלב הלבן
כי הלבן יאמר על דברים רבי לובן ותקשה הבנת מה שירצה
בזה וכמו כן הדבר אשר יועתק אליו שם סוגו וארסטו יסתור
מקצת הקדמונים שהוא היה עושה כמו אלו השמות הקרים
והיה קורא הזיעה לחות בשם סוגה והיה קורא התאוה ההמשכה
ההפכית לנפש ויקרא השגחת הנפש ההקנאה ואולם אשר
ידמה זמן זולת זמן הענין הוא כמו שיורה על הפעל העתיד
בדבור העובר או על מה שמציאותו בזולת זמן בדבור המורה
על הזמן והמינים האלו אין ראוי שיעשו בהלצה והם יעשו
בשיר רצוני אשר ידמו בנפש מקרה רחוק והשמות המועתקים
בתחלת ענינם יהיו נכריים והם אז יותר מיוחדים בשיר וכאשר
נמשך הזמן בם שבו מפורסמים ויתכנו להלצה ואם נתחזק
פרסומם ימנו במיני המושלות והם בכלל אמנם ראוי שיעשו
בזאת המלאכה באחד משני המקומות אם אצל מה שלא ימצא
לדבר אשר בו המאמר שם ויועתק אליו שם אחר ואם לא
יכוין בו שיהיה נהוג בארך הזמן ואם אצל מה שיכוון שיקרא
באותו השם אותו הדבר בזמן העתיד על צד תשומת חק לבני
אדם ואשר ראוי שיעשה מהם בכאן מה שהיתה נתינת הבנתו
לענין בקלות וידומה בו תאר בשעור מה שיצטרך אליו במלאכה

המקום אלא שכאשר היה הבאור בדבר בזה מגונה היתה עשיית הדומה הרחוק בזה יותר נאה מהקרוב כי הדבר האחד בעינו כבר ישונה שנוים מתחלפים ויתחלף אותו הדבר בנועם וגנות כפי התחלף הדברים אשר נפל השנוי אליהם ארצה הדומים משל זה שיתאר מתאר אשר צבועת היד בחמרוקי הנשים הנקראים אלחנא ויאמר בה שהיא אדמדמת או קרמזית הקצוות או והדיית הקצוות כי אמרנו ורדיית הקצוות תמורה נעימה וככה אמרנו ענביית הקצוות ואמרנו ייניית הקצוות יותר פחות ממנו ויותר מגונה מזה אמרנו קרמזית האצבעות ואלו אמר בה דמיית האצבעות היה אל הפריצות יותר קרוב מאשר הוא אל השבח ולכן יתחלף הדמוי להתחלפות העניינים אשר נפלה התמורה בהם בנעימות וההתנשאות והדברים יהיו דומים באחד משלשה דברים אם בההדמות למדה והגוון ואם שיהיו מיניהם או סוגיהם אחדים ואם שתהיינה פעלותיהם אחרות: **ולמדה** שהיו המאמרים ההלציים והשיריים ככר יהיה מעניינים נמצאים ומעניינים בלתי נמצאים אבל בדויים יחדשם המשורר או המליץ כמו אשר בספר כלילה ודמנה ואם היתה הבדיאה יותר מיוחדת בשיר מאשר היא בהלצה ולכן הובדלו צדדי הבדיאה בספר השיר הנה ראוי שתרע גם כן שהשנוי במין הבדוי ישיגהו גם כן מהנעימות והגנות מה שישיג השנוי אשר יהיה בעניינים הנמצאים וכבר ישיג זה גם כן הדבר האחד בעינו משל זה מה שספר ארסטו מקצת הקדמונים שהוא אמר בספור ספרו מהפרד שהוא היה שמח באכלו צמח הסוס על שהוא גם כן כבר היה צמח החמור אמר הנה אמרו בפרד צמח הסוס הגדלה לו ואמרו בו צמח החמור הפחתה לו: **ומהשנויים** שנוי יתן בדבר ההפלגה בהקטנה וההגדלה והם מיוחדים בשיר וראוי שתעשה ההגדלה בהלצה וההקטנה בכונה כמו מי שאמר מאברהם אברהים ומאמנין אמינן ומבגד בוגד: **והעמידה** בזולת מקום העמידה או הנחת הסמנים אשר יורו על העמידה בזולת מקומם הוא גם כן מין מהשנוי הרע: **והשמות** הקרים אשר ראוי אל ההלצי שירחיקם ארבעה מינים והם בכלל השמות אשר תקשה הבנת הענין מהם או

באשר רצינו להגדיל ענינו אמרנו שהוא עשה מלחמה ואם רצינו להקטינו אמרנו שהוא עשה אונאה וזה שהפעלות האלו כלן נכנסות תחת לקיחת הממון שלא מדעת בעלי הממון וכאשר ירצה שיהיה השנוי נותן הבנה לדבר הזה הנה ראוי שיביא בו מהדברים אשר הם אחדים במין וזה בדברים אשר אין שמות להם לפי שאשר להם שמות כשמותיהם די בהבנתם והשנוי אשר בזה התאר ישים המאמר מאמת ויהיה דמיון מועט ולפעמים היה היותר מועיל במקומות שיהיה השנוי בו רמז מה וחמונות ונעימות השם יהיה כשיביאהו במלה בלתי נמאסת ולא כבדה וזה יהיה כשלא יבאר שם הדבר המיוחד בו וזהו אשר יקרא הכנוי כי הבאור בשמות ברוב הענין דבר נמאס וזה יהיה בפנים אחד מהם שיביא במלה אם יותר כוללת מהדבר ואם יותר מיוחדת ממנו והשני כאשר יהיה הענין אשר יפרשהו מגונה ותושם המליצה ממנו במלה משותפת בין אותו הענין המגונה וענין אחר ממה שאינו מגונה והוא אשר יקראהו ארסטו הדבור התחבוליי והשלישי שתושם המליצה ממנו באורח המיוחד בו המתהפך עליו במשא והשנוי הזה ישים הענין מבואר עד כאלו הוא מול העין וכבר תמעט עשייתו כמו זה השנוי וזה בהפך מה שעליו הענין באפן הראשון וזה שכמעט שלא ימצא דבר לו שם מיוחד אם לא שכבר אפשר שיפורש במלה כוללת ואולם האותות הנה ימעט מציאותם אבל כאשר נמצאו הנה עשיתם מפורסמת והם קרובי ההוראה על הדבר והאפן הרביעי שיכנה הדבר בהפך או בפחות והיתר וזה כמו שיעורר בפחות על היתר או ביתר על הפחות משל זה שישבח האדם בפני מי שהוא יותר נוסף מעלה ממנו ויעיר בזה על חסרון מעלתו או יגנה היותר חסר מעלה ממנו כדי לעורר בזה על תוספת מעלתו ולפעמים היה שבח אדם מה רמיזת הכלמה בגנות לאדם אחר ובהפך וזה כאשר היה מבואר מענין אותם שני האנשים שהם נבדלים במדה וההנהגה והיחסים ושאר הדברים מכיני המעלה כמו שיאמר אומר מכוין להלבין פני חברו ברבים האנבי נואף או אמי מופקרת וכבר תהיה רמיזת ההכלמה בדומה בכמו זה

הענין בדבר מה וימיר מקום אותו הדבר דומהו ויקח אחר זה מתחייב אותו הדומה מקום הדומה עוד יקח מקרה אותו המתחייב מקום אותו המתחייב ותהיה עמוקה העמידה על כמו זה המין מהשנוי וכבר אמרנו איך אפן ההרכבה בהמרה הואת במה שעבר: **ואחר** שכבר התישב זה הנה נתחיל בצואות אשר יראה ארסטו שהוא ראוי להלצי שיעשם בשנוי והתמורה: **ונאמר** שארסטו יאמר שהוא ראוי להלצי שיעשה מהשנויים והתמורות מה שהוא מתיחס מתדמה למה שבו המאמר וירצה במתדמה שהדבר האחד בעינו אפשר בו שישתנה שנוים מתהפכים והמתיחס מהם הוא אשר יאות הענין לענין אשר בו ההספקה משל זה שאשר ירצה שיגדיל ענין מי שגנב במתדמה הנה יאמר שהוא נלחם ומי שירצה לבזות זה יאמר שהוא לקח עוד לא ימנע ההלצי כאשר הביא המתדמה המתיחס שיהיה התרמותו למה שבו המאמר גלוי בעצמו מפורסם או יהיה בלחי גלוי ואם היה גלוי הסתפק בהבאת המתיחס לבדו ואם לא היה ההדמות מבואר חבר בו ההפך וזה שיביא הפך אותו המתיחס והפך הדבר אשר ילקח המתיחס תמורה ממנו כי מתדמי ההפכים הפכים ומשל זה במוחשות שמה שידמה הישיש מבני אדם זולת מה שידמה הבחור וכמו כן ראוי שיהיה הענין במלות: **הנה** אלו צואות שתים אחת מהם שיעשה הדומה המבואר והאחרת שיעשה הבלחי מבואר בשיחבר בו הפכו כי הוא יקנהו הראות והגלות: **והשנויים** המתיחסים ראוי שיהיו אל מה שיהיו תוך הסוג לא אל דברים יוצאים מהסוג אשר בו המאמר וכאשר רצה ההלצי ליפות המאמר ישים השנוים אל היותר מעולה בסוג ההוא וכשרצה לגנותו ישים השנוי אל היותר פחות בסוג ההוא משל זה כי הבקשה והתחנה נכנסים תחת סוג אחד והוא השאלה והתחנה יותר פחותה מן הבקשה וזה שהתחנה תהיה ממי שהוא למטה והבקשה מן השוה וכאשר רצינו ליפות התחנה נקראה בקשה וכאשר רצינו לגנות הבקשה קראנוה תחנה וכמו כן כשרצינו להגדיל הדבר האחד בעינו קראנוהו ביותר גדול בסוג ההוא ואם רצינו להקטינו קראנוהו ביותר קטן משל זה שמי שגנב

מההטעאה בואת המלאכה כפי מה שקדם ואולם השמות הנרדפים הנה הם נכונים מאד למלאכת השיר וכבר יתכנו גם כן למלאכת ההלצה והמשורר יעשה המין הזה לסבות והיותר מיוחדת שבהם אצלו עשיתם להאמתת המשקל והחרוז וההלצי יעשה בגלל ההוראות ולפעמים יעשם על צד ההטעאה והעלמת הרבות הענין בהתרבותם אצל החלוקה וכאשר יעשם המשורר הנה ראוי שיעשה מהם מה שיתן בדבר דמוי ענין נוסף על מה שידמהו השם האחר כמו אמרנו חמר ויין ושכר כי השמות האלו כלם ואם היו נפרדים הנה הם מדמים ביין ענינים מתחלפים ולפעמים יעשה ההלצי הנרדפים כשיחפוץ להכפיל הענין האחד בעינו לשמרו ולחזקו כי הוא יותר נאות מהכפלת הענין במלה אחת ואולם אי זה הם השנוים הנעימים המתיחסים הנאים במלאכה הזאת אשר ראוי שיעשו ואי זה הם השנוים הקרים אשר אין ראוי שיעשו הנה ראוי שנקדים לידיעת מה שיחויב מזה ידיעת מיני השנוי וחלקיו ואם היה זה יותר מיוחד בספר השיר כי השנוי ראוי שיהיה תועלתו בשתי המלאכות מועט לפי יהם תועלת המשקל בשניהם ולכן היה יותר מיוחד בשיר להיות המשקל יותר מיוחד בו ואמנם תעשה ואת המלאכה מהשנוי בשעור מה שתעשה מהמשקל וזה דבר מועט: והשנוי בכלל יתן בדבר טוב הבנה פליאה ותענוג: והשנויים שני מינים תמורה והמשלה: והמשלה שני מינים אם מצטרפת ואם משאר המאמרות כפי מה שנאמר בזולם זה המקום: והתמורה אם תמורה מהדומה ואם תמורה מהמתחייב: והמתחייב שלשה אם קודם על הדבר ואם מחובר לו ואם מהאחר ממנו: והקודם שני מינים אם סבת הדבר ואם כולל הדבר: והמחובר אם זמן הדבר ואם מקומו ואם מיניו החלוקים ואם מקבילותיו הארבעה רצוני ההפכים והמחייבת והשוללת והקנין וההעדר ושני המצטרפים: והדברים הנמצאים עם הדבר במקרה והתאחר הם משיגי הדבר וחלקיו הדבר: וכל אחד מאלו אם פשוט ואם מורכב והמורכב הוא שימיר

מאלו והם כמו שיאמר לו האתה יותר מלך מהמלכים או האתה יותר איש מהאנשים או האתה יותר עבד מעבדי האל כי אלו כלם עודפים זה על זה בהקטנה אלא שמן הדומה שהוא לא היה נצול מן הענש אלא בכמו זאת ההקטנה אשר עשה עמו כי הוא מאמר מפחית ומשפיל בהפלגה: **אמר** ארסטו וההלציים לפעמים יעשו בפרסום הלצותיהם בשנוים השיריים רצוני הרחוקים ויחשוב מי שאין לו ראות בהפרש בין השנוי השיריי וההלצי שהפעל ההוא המגיע מהשנוי ההוא הוא מפעל המאמרים ההלציים ואין הענין כן אבל משל זה משל מי שיערב האשקמוניא במשקה הורד שכאשר ישלשל אותו המשקה יחשב שאותו השלשול אמנם היה מפעל משקה הורד אצל מי שאין לו ידיעה בכח הורד וכמו כן המשורר גם כן פעמים יחבר מהמלות המושלות הנהוגות מאמר שקול וידומה שהוא שיריי ואיננו שיריי: **ואחר** שכבר התבאר שהמעלה במאמר ההלצי שיעשה השנוי והתבאר בכלל אי זה שעור ראוי שיעשה ממנו הנה ראוי שנדבר בשעור מה שיעשהו באחד אחד ממיני המלות הנפרדות השבעה רצוני מה שוולת המושלות כי השנוי יאמר עליהם בכללות וייחוד: **ונאמר** אולם הלשוניות והמורכבות הנה ראוי שימעט ההלצי עשיתם וכאשר עשאם לא יעשה עמם מה שידמה בדבר ענין מופלג כמו השמות הנכרחת מלשון אמה מה או השמות המורכבות המורות על ענינים ידמו בדבר אשר ההוראה בם עליו ענין נוסף ומופלג ממה שתגזרהו מלאכת ההלצה ובפרט בהלצות אשר יכוון בם הספקת הכל כי כמו אלו ההלצות אמנם ראוי שיחוברו מהמושלות והבלתי משותפות המלות והם הנקראות הנהוגות ומהמחנות הקרובות השנוי בחלוף הענין בשיר ובחלוף הענין גם כן בהלצות אשר יכוון בם הספקת סגלות מבני אדם כי אלו הזרות ראוי שיהיה בם יותר והשם המשותף יותר מיוחד בם מהשם הנהוג ובפרט במאמר השירי כי הוא ראוי שיקבץ הזרות מכל הצדדים ובתכלית כמו שיהיה במלות משונות בתכלית ומלות זרות בתכלית ומשותפות והמשותפות יותר מיוחדות בהטעאה מוולתה מהמלאכות וההלצי יעשם בשעור מה שיעשם

מעלתו והוא המאמר הנקרא שיחה נאה ויעיד למציאות זה הפעל למאמר המשונה המאמרים השיריים כי הם אמנם היו ערבים למה שבם מהדמיון והמשקל ושניהם שנוי ואולם המלות המושלות הנה הם ישימו המאמר מאמת ולא ידמו בו ענין נוסף ולכן הם נאותות במופת יותר מאשר הם בזולתה מהמלאכות אלא שכאשר יעשו במלאכות האלו הנה ראוי שתהיה הרכבתם הרכבה מסכמת להרכבת ענינים בנפש רצוני ההרכבה אשר תהיה להם על המנהג הטבעי ובכלל הנה ראוי שיהיו בם מתנאי ההרכבה התנאים אשר יאמרו במה שאחר וכאשר היו בזה התאר היו כמו שיאמר ארסטו בתכונה מפוארת בלחי מאוסה: הנה זה הוא בכלל ההפרש בין עשיית השמות המושלים והמשונים במאמר ההלצי והשיריי ואמנם היו המלות המשונות נותנות ברבר ענין נוסף למקום הזרות בם כי כמו שיקרה לבני העיר שיתפלאו מהנכרים הבאים עליהם ויכניעו להם נפשותיהם ככה הענין במלות הנכריות אצל באם לשמע אזן וראוי למי שירצה להטיב המאמר בשתי המלאכות האלה שישים אותו נכרי והמלות המשונות יעדיפו קצתם על קצת בפחות ויתר במה שידמו בדבר האחד בעינו מההגדלה וההפחתה להעדיפם זו על זו בזרות והמלאכה השירית הנה תעשה מזה מה שהוא יותר רב דמיון ואולם מלאכת ההלצה הנה אמנם תעשה מזה מה שהוא מועט ובשעור מה שיאות בה וזהו השעור אשר יקנה ההספקה בדבר אשר הדבור בו כי זה גם כן יתחלף במלאכת ההלצה כפי התחלפות מה שבו המאמר משל זה מה שסופר ממלך מפורסם שהוא למה שהכנים עקבו במפתן ההיכל ראה אדם כבר קדמו להכנס והיה כבר הכריז שלא יכנס בו אדם מההמון לפניו ויאמר לו הלא שמעת הכרוז ויאמר שמעתי ויאמר הלא תכירני ויאמר הכרתיך ויאמר לו ואיך התפארת עלי ויען אותו האיש ואיך לא אתפאר עליך האתה בתחלת ענינך אלא טפה סרוחה ובאחרית ענינך אלא נבלה כסוחה ואתה במה שבין זה נושא ההעדר מוכן לשוחה ויירף ממנו אחר שהוקטנה בזה המאמר נפשו אצלו רצוני נפש המלך וכבר היה לו לעשות עמו שנויים הם מעטים בשנוי

ואולם המונחות הנה הם המלות המחודשות בלשון סוג מה יחדשום קצת אנשי אותו הלשון על צד ההרכבה אשר לאותיותיהם: הנה אלו מיני השמות המועילים בשתי המלאכות האלה רצוני השיריה וההלצית והם כחמר להם ואם היו בשיריה יותר מיוחדים ולכן מנאם ארסטו בספר השיר: ואחר שכבר התישב זה הנה אשר ראוי שנבאר מענינם בכאן הוא אי זה מין מאלו המינים העשה זאת המלאכה ואי זה מהם לא תעשה וכאשר תעשה מין מה הנה איך תעשהו ואל אי זה שעור תכלה בעשייתו ובאי זה מקום תעשה ממנו מה שתעשה ובכלל הנה נדקדק באור מה שיאמרהו ארסטו בזה ביותר קצר מה שאפשר לנו והיותר תמים בו: ונאמר שהוא יאמר שמעלת המאמר ההלצי או השירי וטובו אמנם תהיה בשנוי וארצה בכאן בשנוי עשיית מיני השמות והמלות השבעה מזולת המושלות כי בכל אחד מהם זולת זה המין שנוי מה ואמנם היה המאמר אשר בשתי המלאכות האלה מעלתו בשנוי לפי שהמאמר אמנם הוא אות מודיע ענין לא יודע כלל או לא יודע ידיעה תמימה ואמנם יהיה המאמר בזה התאר כאשר הקנה בדבר אשר הוא מורה עליו ענין לא היה עדין אצל השומע או אם היה הנה לא היה על השלמות וזה הוא ענין המאמר אשר מהמלות המשונות כי המאמר המחובר מהמלות המושלות לא יקנה ענין נוסף על מה שהיה אצל השומע ואמנם יקנה זה כאשר היה משונה ברמוי אשר יתנוהו המלות המשונות וזה הענין אמנם ימצא במאמר בשני תנאים אחד מהם שלא תהיינה המלות המשונות הם בכלל הנמסרות לבני אדם אשר לא ידמו בדבר ענין נוסף על מה שהיה אצל השומע או אשר יהיה דמוים מועט או אשר דמו בדבר פחיתות מה או תהיה הרכבתם הרכבה נפסדת והתנאי השני שלא יהיה עובר גבול השעור אשר יחויב כפי הענין אשר תבוקש נתינת ההספקה בו וזה יהיה אם כשלא ידומה בו ענין יותר נשגב ממה שיסבול הענין המכוון באורו או יהיה השנוי בו בלתי מבואר ההתדבקות וכאשר קבץ המאמר ההלצי או השירי עם השנוי שני התנאים האלה היה תמים הפעל וזאת היא

ההרג החזק חמורה מהענין הנשגב וזאת המרה גדולה והיא כמו שאמרנו אמנם תאות בשיר: ואולם המושלות הנה הם המלות אשר הם מיוחדות לאנשי לשון מה ומפורסמות אצלם נמסרות להם מורות על הענינים אשר הונחו להם מתחלת הענין מבלתי אמצעי: ואולם הנכריות הנה הם המלות אשר הם בלתי נמסרות אצל המון בני אדם ובלתי נעשות אצלם אבל אמנם יעשו היחידים סגלות מהם: ואולם הלשוניות הנה הם שני מינים אחד מהם שיעשה האדם בהלצת מין מין ממיני אמה מה מלה לא יעשנה המין ההוא מהאמה אבל אמנם יעשנה מין אחר ממנה והמין השני שיעשה בהלצת אמה מה מלה אינה מאנשי לשונם ואמנם היא מלשון אמה אחרת כמו מה שימצא בלשון הערב מלות רבות ממלות הפרסיים והאמות השכנות להם וזה יעשה על שני פנים אחד מהם שיביא אותה המלה בעינה מבלתי שישנה בנינה והרכבתה והאופן השני שישנה אותה שנוי תקרב בו מהבנינים הנעשים בלשונם כדי שיקל עליהם לדבר בה: ואולם השקולות והמורכבות הנה אינם נמצאות בלשון הערב גם כן אלא מעט ועל הזרות וזה כי השקולות הם מלות הושמו קצת חלקיהם נעימות עד ששבו באותן הנעימות שקולות וזה בלתי נמצא בלשון הערב ואם המורכבות הנה הם בלתי נמצאות בלשון הערב גם כן אלא מעט ועל הזרות כמו אמרם עבקשי באדם המיוחס לעובד קשת ועבשמי למיוחס אל עובד שמש: ואולם המשערות הנה הם המלות אשר יקשה הדבור בם וזה יקרה לסבות מהם שתהיינה אותם האותיות אותיות יקשה הדבור בם ואם היו מעטות ומהם שיהיה סבת הקושי בם רבוי האותיות אשר הורכבו מהם ואשר יקשה הדבור בם אם שיהיה מפני מוצא האות עצמו ואם ידובר בו בפני עצמו כמו הרבה מאותיות הגרון ואם שיהיה הקושי מתחדש לו אצל הרכבתו עם זולתו וזה אם להתקרבות מוצאם וזה הוא סבת הדגשות בלשון הערב ואם להכפלם כמו אמרם קצצתי צפרני ולפעמים היתה הסבה בזה הפכיות המוצא:

ואשר נפלו תחלה על הרשמת אלו התארים מהמלות והקולות במאמרים הם המשוררים וזה שזה הענין יותר גלוי מה שיהיה במאמרים השיריים עם שהעמידה על המאמרים השיריים היא קודמת בזמן על העמידה על המאמרים ההלציים: **ואחר** שכבר התישב זה מהכרח המאמר במלות בשתי אלו המלאכות הנה ראוי שנזכור מזה מה שייחד ההלצה ומה שהוא משותף בין אותן שתי המלאכות יחד: **ונאמר** שהמלות הנפרדות היו שמות או מלה ר"ל פעל או אות תתחלקנה מצד צדדי הוראותיהם לשמנה חלקים מהם המושלות ומהם המשונות ומהם הנכריות ומהם הלשוניות ומהם השקולות ומהם המורכבות ומהם המטעות ומהם המונחות: **אולם** המשונות הנה הם היותר מפורסמות מהם והרבות מהם תועלת בשתי המלאכות וענין השנוי שיהיה המכוון תורה עליו מלה מה ותעשה תמורת אותה המלה מלה אחרת וזה השנוי יהיה על שני מינים אחד מהם שתעשה מלת דומה הדבר עם מלת הדבר עצמו ויחובר אליה האות המורה בלשון ההוא על הדמוי וזה המין מהשנוי יקרא ההמשלה וההדמות והוא מיוחד מאד בשיר והמין השני מהדמוי שתובא תמורת מלת הדבר מלה הדומה לו או מלת המדובק לו מזולת שתובא עמה מלת הדבר עצמו וזה המין בזאת המלאכה יקרא ההמרה והוא אשר יקראוהו אנשי זמננו ההשאלה וכל אחד משני מיני השנוי אם פשוט ואם מורכב וכל אחד משני אלו אם שיהיה אופן ההתדבקות בו מבואר מפורסם מתחלת הענין ואם שיהיה בלתי מבואר ואמנם יהיה בלתי מבואר לאחד משני דברים אם לפי שהוא בלתי מבואר בנפשו אצל הכל או אצל הרבה מהאמות כמו הרבה מההמשלים אשר ירוץ מנהג הערב לעשותם כי מן הדומה שהרבה מהם בלתי מבואר אצל שאר האמות: **ואולם** המורכבות הנה הם מיוחדות בשיר כמו שהפשוטות מיוחדות בהלצה וזה כמו שעשה אבונצר במורכבות הרחוקות ההרכבה הנעלמות ההתדבקות בשירו המפורסם וזה שהוא שם המטרת הארץ המורת השפכת הדם עליה ושם השפכת הדם עליה תמורה מההרג החוק לפי שהדם יהיה מההרג החוק ושם

לדרישת החקוי מה שאם יעשה בהלצה היה יציאה מחק המחויב ואחר שכבר דברנו בנמשכי המלות הנה נדבר במלות: **המאמר במלות הנפרדות** ונאמר שהמאמר בתארי המלות אשר בהם תהיינה יותר תמימות בהכרת הענינים ויותר טובות נתינת הבנה להם הוא הכרחי בהלצה המופחית כל שכן למאמרים ההלציים והשיריים וזה שצד העשותם בהלצה המופחית אמנם הוא כדי שתהיה בזה הגעת המופת יותר מובנת ויותר נקלת כמו מה שיאמר שהוא ראוי שתהיינה המלות הנעשות בו מוסכמות בלחי משותפות מפורסמות אצל ההמון או אצל אנשי אותה המלאכה אשר יעשה בה אותו המופת ואם היו משותפות שיחלקו כל הענינים אשר יאמר עליהם אותו השם המשותף ויובא מופת על כל ענין מאותם הענינים בפני עצמו לפי שלמלות בזה עזר בתוספת האמות המגיע מן המופת וכחו כמו הענין במלאכות האחרות כי הם ימצא להם עזר בנפילת האמות הנעשה בם ואם היו בזה מתחלפות והיותר מעטת צרך מהם בזה היא מלאכת הנצוח עוד מאחריה ההטעאה עוד מאחריה ההלצה עוד מאחריה מלאכת השיר כי שתי אלו המלאכות יותר רבות צרך אל זה ולכן מה שראוי בשתי המלאכות האלו שיוכללו התארים אשר כשיעשו במלות היו בם המאמרים ההלציים יותר תמימי הספקה והשיריים יותר תמימי דמוי כי במה שהרמיזה בפנים אמנם תועלתה בשתי אלו המלאכות זה התועלת ככה הענין במלות אלא שהמאמר בתארי המלות אשר בם יהיו המאמרים בשתי אלו המלאכות יותר תמימי פעל ויותר גדולי תועלת הנה יותר ראוי שיהיה המאמר בזה מלאכותי והרמיזה בפנים על הרוב טבעית ואמנם היו המלות והקולות פועלות בשתי אלו המלאכות זה הפעל מפני שהם מדמות בענין הגדלה או הפחתה ובכלל ענין נוסף על מובן המלה כמו זרות המלה כי זרותה יביא לדמות זרות הענין וככה רוממותה יביא לדמות רוממות הענין והנעימות כמו כן יקנה בם זה הענין ומבואר שזה מכוון בטבע למדבר על דרך שתי אלו המלאכות ולא יכוין זה אחד בדברו על דרך ההנדסה ולא על דרך המספר

לב מביא לחשוב שהוא משכיל ואם באשר אליו הדבור כאשר רצה שיציירהו בצורת מפחד או משכיל ואם שיפיל אותו ההפעלות בנפש השומע או אותה המדה עד שיהיה מוכן בזה אם מול האמות הנופל מאותו ההפעלות או המדה ואם מול הפעל המגיע ממנו: ואולם הנעימות הנה הן תעשנה במאמר ההלצי לפנים: מהם לדמוי ההפעלויות או המדות וזה גם כן לשלשה פנים אחד מהם אצל מה שירצה המדבר לדמות אצל השומעים שהוא באותו ההפעלות או המדה כמו שהוא כאשר רצה שידומה בו הרחמנות יחנן קולו וכאשר רצה שידומה בו הכעס תבער חמתו וככה במדות ואמנם היה זה כן לפי שאלו הקולות נמצאות בטבע מגיעות מאשר יתפעלו כמו אלו ההפעלויות והאופן השני שתהיה כונתו הנעת השומעים מול הפעלות מה או מדה מה אם כדי שיגיע להם האמות המגיע מאותו ההפעלות או המדה או הפעל המגיע ממנו והאופן השלישי אצל מה שיספר ספור מאנשים יתארם מאותו ההפעלות או המדה: ומהם עוד שהן תעשנה במין מהמשקל בדבור ההלצי כפי מה שנאמרהו אחר זה: ומהם עוד שתעשנה שירים בפתיחת המאמר וחתימתו ומקומות העמידה: וראוי שתדע שהרמיזה בפנים אין לה צרך בהלצות הכתובות ואמנם צרכה בנאמרות פנים בפנים ושמנהג הערב בעשייתם מעטה ולזה מה שיאמרהו ארסטו בהרבה מאלו הדברים כמו שיאמר אבונצר בלתי מובן אצלנו ולא מועיל והרמיזה בפנים אמנם היא מועילה ברוב בהלצות המסודרות אל צד המחלוקת לפי שהאדם יצטרך אל ההעזר בכל הדברים הנותנים הספקה במקום המחלוקת כדי שיפול הנצחון ואמנם היו לו הפעלות עזרות בנתינת ההספקה לפי שבם מין משנוי המלות והמרתם כפי מה שנאמר בסבת זה במה שאחר וזה הפעל הוא מין מהזיוף וההטעאה אלא שהוא מועיל בשתי אלו המלאכות רצוני השירית וההלצית אחר שהיתה ההלצית אמנם יכוון בה נפילת הגבורת המחשבה והשירית הגעת הדמיון עצמו ולכן תעשה מהתמונות והנעימות

בשני החלקים הנשארים וזה שלמה שהיה לא באי זה ענינים הודמנו תפל ההספקה ולא באי זה תארים הודמנו שיעשו אותם הענינים אבל בענינים מיוחדים ותארים מיוחדים וחכונות מיוחדות היו המלות גם כן אשר יפורשו בם אותם הענינים דרכם זה הדרך רצוני שההטבה במליצה מהם תהיה במלות מיוחדות לקוחות בתארים מיוחדים בכונה כונה מכונות המאמרים ההלציים והוא אשר יקראהו ההמון בשם צחות הדבר כי זה השם יוחלט אצלם על תארים שלשה במלות אחד מהם והוא היותר שרשי בזה הענין המלות טובות בנחינת ההבנה וההכרה לענינים והשני שתהיינה ערבות השמע והשלישי שתהיינה נותנות הגדלה או הפחתה והנה לוה היה העיון הכרחי לבעל ההגיון במלות ההלציות אבל לא יעיין בם בתארים המיוחדים לאמה אמה אבל אמנם יעיין מזה בתארים המשותפים לכל האמות ולזה היה העיון בם חלק ממלאכת ההגיון ואולם העיון מזה במה שייחד אמה אמה הנה זה מדרך המליץ המונח באומה אומה: ואולם הכרח המאמר בחלק השלישי רצוני כמה חלקי המאמר הנקרא הלצה הגדולים והקטנים והסדרתם וממה זה יחוברו ואיך יחוברו הנה הוא ענין מבואר בנפשו: וקודם שנדבר במלות הנה ראוי שנדבר בענינים הנעשים במלות על צד העזר בטוב נתינת ההבנה והפלת ההצדקה והגעת הכונה המכוונת והם אשר כבר היה מנהג הקדמונים שיקראו רמיזות הפנים וזה שהדברים האלו למה שהיה מדרכם שיטו השומעים אל ההאזנה וההשמעות והסברת פנים למדבר והרחבת הנפש למה שיניחהו השאל להם זה השם: ואלו הדברים שני מינים אם תמונות ואם קולות ונעימות: והתמונות מהן מה שהן תמונות לגוף בכללו ומהן מה שהן תמונות לחלקי הגוף כידים והפנים והראש ואלו הם יותר רבי העשות אצל ההלצה והתמונות בכלל יכוון בם אחד משני ענינים אם נתינת הבנת הענין ודמותו המפיל האמות ואם דמיון להפעלות מה או מדה מה וזה אם במדבר רצוני שידומה בו שהוא באותו ההפעלות או המדה כמו שידבר אדמוני הפנים מתפעל בהפעלות הפחד כאשר רצה להגיד שהוא מפחד או במחזן ואבירות

המאמר השלישי
מספר ההלצה

אמר שהדברים אשר ראוי לבעל ההגיון שידבר בם בזאת המלאכה כאשר יחפוץ שיהיה דבורו בה על המנהג המלאכותי שלשה ענינים: **אחד** מהם הגדת כל הענינים והדברים אשר חפל בהם ההספקה: **והשני** הגדת המלות אשר יפורשו בם אותם הענינים ומה שיעשה עמם ממה שירוץ מרוצתם: **והשלישי** כמה חלקי מאמר ההלצי ואיך ראוי שתהיה הסדרתם וממה זה יחובר כל חלק מהם מהמלות והענינים: **ואולם** הענינים הפועלים ההצדקה הנה כבר נאמר בם בשני המאמרים הקודמים והתבאר בם על כמה פנים יהיו ומפני אי זה דבר יהיו כי כבר נאמר שם שהם שלשה מינים: **המין** הראשון המאמרים ההפעלותיים והמדותיים אשר יכוון בם הדרכת השופטים והכנתם לקבול מה שירצה בם מההצדקה בדבר אשר בו נתינת ההספקה: **והמין** השני המאמרים אשר יכוון בם קיום המעלה למדבר כדי שיהיה מאמרו יותר נותן הספקה אצל השופט והחולק: **והמין** השלישי המאמרים הנעשים החלה בנפילת ההספקה בדבר המכוון המצאת ההספקה בו והם שני מיני המאמרים ההקשיים הנעשים במלאכה הזאת רצוני הסמנים והדמוים ולא הסתפקנו במה שעבר על הודעת מיני המאמרים האלו לבד אבל הודענו עם זה המקומות אשר מהם יוצאו אלו המאמרים ושאלו ההקדמות מהם כלליים יכללו הסמנים הנעשים בכונות השלש מכונות ההלצה ומהם חלקיים ייחדו כונה כונה מהם: **ונאמר** שהענינים החלקיים אשר מפניהם יחוברו אלו המאמרים הם שלשה אם עצתיים ואם ההרחקיים ואם העצומיים: **ואשר** נשאר בכאן הוא המאמר

בתמונה הראשונה הנה אי אפשר לבטלו לא מצד תמונתו ולא מצד חמרו ולכן הוא סמן מקיים בהכרח: ואולם הגדלת הדבר והקטנתו ואם היה כבר יחויב משניהם השלכת הדבר והקנאתו הנה הם אינם ממיני הסמנים המבטלים והמקיימים ואם היתה ההגדלה וההפחתה אמנם יהיו על סמנים אבל שיקובל הדבר ויאומת מגוף ההגדלה או יושלך ויופחתו מגוף ההפחתה אין קיום לו ולא בטול בעצמות ולא זה ממיני הסמנים כמו שהמקום איננו מין ממיני הסמנים וגם כן הנה אין כל מה שיהיה בו הבטול יהיה סמן וזה שהבטול שני מינים אם בטול לתמונת ההקש ואם בטול לגזרות המיוחסות אל ההקש וזה גם כן שני מינים אם בטול לתולדה עצמה בשיוליד מקבילה ואם בטול להקדמותיה המולידות אותה: ואולם בטול הגזרות שוה היו תולדות או הקדמות הנה הוא יהיה בסמנים והם יחוברו מהחמרים המיוחדים במלאכה הזאת והמקיים בכאן והמבטל יעשה סוג אחד מסוגי ההקש: ואולם בטול תמונות ההקשים בזאת המלאכה וזולתה הנה אמנם יהיה בהקשים ההגיוניים רצוני אשר יחוברו מחמרים הגיוניים כי בכל מלאכה שני מינים מן ההקש הקש יחובר מהחמרים המיוחדים באותה המלאכה והקש יחובר מחמרי מלאכות אחרות ושני המינים נעשים בכל מלאכה ובטול חבור ההקש באי זו מלאכה היתה יהיה בהכרח בהקש ידוע מחמרים הגיוניים אחר שהיתה האמתת ההקשים ובטולם אמנם תהיה במלאכת ההגיון ובכאן נשלם מה שבארנוהו מזה המאמר:

הנה לא בנימוס המיוחד בכתוב אבל בכולל והוא מה שיגזור היותר נאות באותו הפגע היורד כי השופט אמנם ישפוט באחד מאלו הענינים אם בנימוס הכתוב אם בכולל והאופן השלישי שיבאר שאשר לוקח על שהוא ברוב איננו ברוב אבל הוא אם פחות ואם שוה וזה אם בנושא ואם בזמן משל זה שהמתרעם אם אמר אצל השופט זה רצח זיד לפי שהוא נמצא עומד ובידו סיף הנה יאמר בעל הריב שזה ואם היה מאדיי הנה אינו הכרחי וזה שאין כל מי שנמצא עומד ובידו סיף הוא רוצח או יאמר שהוא אינו מאדיי אבל על השווי לפי שמי שזה תארו אפשר שיהיה רוצח ואפשר שיהיה מושיע: ואולם המין מהסמנים אשר יחוברו מהאותות בתמונה השלישית הנה הוא יבטל בשני פנים אחד מהם שהוא אינו הקש וזה שהוא אמנם יוליד חלקית לא כללית והשני בטול התולדה לבטול ההקדמות כי ההקדמות בזה המין מהסמנים הם מוחשות כמו אמרנו הכתבים רעים לפי שזייד כתב וזייד רע כי בבטול התולדה יבטלו ההקדמות אבל אין ראוי שיעשה בבטול התולדה המקביל ההפכי ולא הסתמי כי היא כשהיתה כללית ובוטלה בהפך היה זה בטול לכוזב בכוזב ולמגונה במגונה כמו שיבוטל מאמר כל כתב רע בשאין כתב אחד רע ואם היתה סתמית ובוטלה בסתמי היה בטול הצודק בצודק והמשובח במשובח כי כבר יצדק שהכתבים רעים והכתבים אינם רעים כמו שיכזב שכל כתב רע ושכל כתב אינו רע אבל אמנם ראוי שיהיה הבטול בהולדת המקביל אשר הוא נמצא על הרוב כי כשהיה המשובח השני הנולד מקביל למשובח הראשון והוא מאדיי היה המשובח הראשון מעטיי הנה אם כן ראוי שיזהר המבטל שיהיה המקביל אשר יולידהו לתולדה אשר ישתדל לבטלה מאדיי רצוני שהוא ימצא לרוב הנושא ברוב הזמן ואמנם היה זה מבטל לפי שאנחנו כשאמתנו שהנשוא נמצא לרוב הנושא ולא היה זה כפי המחשבה והדמוי הנה אם שיהיה הכרחי ואם שיהיה אותו המועט מהנושא אשר איננו הוא בו ידוע מוגבל: ואולם האות אשר בתמונה השנית הנה הוא יבטל מצד שהוא אינו הקש: ואולם האות אשר

בטוב כבר לא יאהבהו ואפן הדמוי בזה המשל אמנם הוא בהתיחס וזה שיחס השנאה אל מי שיפגש ממנו רע יחס האהבה אל מי שיפגש ממנו טוב וכבר קבץ זה המשל ההתנגדות משני צדדים מצד הדומה ומצד ההפך וזה שהאהבה הפך השנאה והרע הפך הטוב: ואם משל ההתנגדות אשר יהיה כפי סברת השופט הנה זה נמצא הרבה בתקונים אשר יתהפכו להם התורות ויותר מה שימצא זה ההתהפכות בין התורות הכוללות והמיוחדות וארצה בכוללות המשותפות לכל האמות וארצה במיוחדות מה שייחד אמה אמה: ואחר שכבר התישב איך יתנגדו ההקדמות בסמנים בכלל הנה נאמר איך ננגר סמן ממיני הסמנים הנעשים בהלצה: והסמנים כמו שנאמר ארבעה הנה מהם הנקרא המחויב והוא הסמן ההווה מהמשובחות באי זו תמונה היה ויקרא מה שהיה מאלו בתמונה הראשונה הדומה יותר או המדומה ומהם הנקרא מופת והוא הסמן ההווה מהאותות בתמונה הראשונה ואמנם יוחד זה בשם המופת לפי שהם הכרחיים והמין השלישי הנקרא אות והוא המחובר מהאותות בתמונה השנית והמין הרביעי הנקרא רשם והוא המחובר מהאותות בתמונה השלישית: ולמה שהיה הסמן אשר יקרא המחויב והוא המחובר מהמשובחות בתמונת המולידות אי אפשר לנגדו מצד חבור ההקש אבל מצד הקדמותיו ולמה שהיו הקדמותיו משובחות והיה זה המין אמנם יחובר בחמרים האפשריים על הרוב רצוני אשר ימצאו לרוב הנושא כמו מציאות השיבה לאדם בשנות הזקנה או אשר ימצאו ברוב הזמן כמו התחזק החום אצל עלית הכלב שאחורי תאומים הנקרא אלשערי אלעבור בבקר היה אפשר לסתרו משלשה צדדים אחד מהם שהם אינם משובחות והשני שאשר ברוב אינו הכרחי ומה שאינו הכרחי הנה כבר אפשר שיכזב וזה סתירה מזויפת אלא שהיא העשה במלאכה הזאת כי כבר יחשוב השומע ר"ל השופט שההקדמה כשהיתה אינה הכרחית שהיא איננה משובחת ויקרה לשומע אחד משני ענינים אם שיחשוב שהוא אין ראוי לו שישפוט בדבר ואולם אם שפט

כי אשר עבר בם המאמר אמנם יעשה המתחיל בדבור: ונאמר שהסתירה בכלל למאמר ההקשי תהיה בשני פנים אם בשיסתור האדם תמונתו בשיבאר שהיא בלתי מולידה ואם בשיחלוק אל הקדמות ההקש או התולדה: ואולם סתירת התולדה הנה אמנם תהיה בסמנים המוצאים מאלו המקומות לפי שהסמנים אמנם יחוברו מן המחשבות והמחשבות ישיגם שתהיינה בדבר האחד מתהפכות ויולדו מזה דברים מתהפכים רצוני שיחובר מהם סמן יוליד הדבר וסמן יוליד מקבילו וזה גם כן ישיג ההקדמות המפורסמות בנצוח בחלוף מה שעליו הענין במלאכת המופת: ואולם סתירת הקדמות ההקש הנה היא ארבעה כמו שנאמר בשמיני מטוביקי אם סתירת ההקדמה אשר תחויב ממנה התולדה ואם סתירת המאמר ואם שתהיה הסתירה כפי השואל ואם שתהיה מפני הארכת זמן המחלוקת והמקומות אשר תלקח מהן סתירת ההקדמות בפאן ארבעה אם מהדברים אשר הם נמצאים בדבר אשר תכוון סתירתו וזה כמו הכללי והחלקי ואם מהענינים אשר מחוץ ולו שני מינים אם מההפך ואם מהדומה והרביעי ההתנגדות אשר יהיה כפי דעת האיש המפורסם המקובל החכם רצוני כשהיה דעתו הפכי אל ההקדמה המונחת: אם הבטול אשר יהיה מגוף הענין הנה כמו אלו הניח מניח שהראשות טוב ושהיות האדם בעל ראשות טוב כי הוא אם בטלו בכללות אמר היות האדם בעל ראשות יצטרך אל זולתו וההצטרכות רע הנה הראשות רע ואם בטלו בחלק אמר אין כל ראשות מועיל וזה שהנצחון ראשות ואיננו טוב הנה אלו הם שני מיני הבטול אשר יהיו מהדברים הנמצאים בדבר המכוון בטולו: ואם משל הבטול אשר יהיה מההפך שתהיה ההקדמה המונחת שהאיש הטוב הוא אשר ייטיב אל אחיו יחדו וינגד זה בשיאמר לו היה אמת היה הרע הוא אשר יריע לאחיו ואין הדבר כן: ואם משל ההתנגדות והסתירה מהדומה שיונח שמי שפגש אחד ברע הנה הוא ישנאהו וינגד זה בשיאמר שזה אינו צודק לפי שמי שיפגוש אחר

שדרכו שילקח בתאר מה וילקח מוחלט וזה המקום משותף בנתינת הטעות למלאכת המופת והנצוח וההלצה אלא שחמריו יתחלפו באלו המלאכות השלש כי נתינת הטעות בו בנצוח תהיה בענינים הכוזבים האפשריים וכאשר ילקח בם מוחלט מה שאיננו מוחלט בפעל הנה הוא אפשר שיהיה מוחלט ונפילת הטעות בו במלאכת המופת תהיה בנעדרים והם הכוזבים הנמנעים וחמריו בענינים ההלציים הם הראוים ואמנם היה זה המקום נותן הספקה לפי שהרבה מהדברים יצדק חלקיי וכללי ויחשב בכל מה שיצדק חלקי שהוא יצדק כללי ואמנם נעמוד על כזב אלו ההקדמות המוחלטות האלו השלשה כאשר יתוסף במאמר תנאי יראה בו כזב ההקדמה המוחלטת כמו שנאמר במי שהוא ישר בממונות שהוא ישר במוחלט וכאשר נגלה שהוא בלתי ישר במשגל ינתנה בממונות ותתאמת אז ההקדמה ויגלה כזב החלטתה וכאשר היה הדבר צודק דרך כללי על הדבר כשילקח בתאר מה וכזב כשנלקח בתאר אחר היה אפשר כאשר לוקח מוחלט שיתן הספקה במקבילות יחד ויצמחו מזה מאמרים מקובלים הפכיים הלציים משל זה שיהיה אדם מה קרהו ענין יתחייב עליו ענש מן הענשים התוריים והוא חולה כי כבר אפשר שיאמר בו שהוא ראוי להקים עליו הענש ושהוא אינו ראוי וזה שמצד מה שעשה עברה הנה כבר חויב עליו הענש ומצד שהוא חולה הנה אינו מחויב עליו ומזה המקום יושם הדבר המועט הפחיתות פחות במוחלט וילקח הדבר המועט הרוממות על שהוא מרומם במוחלט וידמה שיהיה זה המקום אמנם הוא הטעאי בצרוף אל מלאכת המופת ואולם בצרוף אל מלאכת הנצוח וזאת המלאכה הנה הוא חלק מהם כי כבר יהיה מספיק שכאשר היה אשר אינו נמצא במוחלט אינו נמצא בתאר מה הנה מן הראוי שיהיה מה שהוא נמצא בתאר מה נמצא על המוחלט וכבר נזכר זה המקום במאמר השני מספר הנצוח על שהוא חלק מאותה המלאכה: הנה כבר נאמר במקומות אשר מהם יעשו הסמנים האמתיים והסמנים המזויפים וכבר ראוי שנדבר בסתירות אשר בם ידחו הסמנים והם אשר יעשם השומע

אשר יהיה בהסכמה השם ושתופו כמו אמרנו במי שיחסו כלבי שהוא כלב והכלב פחוה ואמנם הטעות בזה ששם הכלב יאמר על משפחת הכלב ועל החי הנובח: ומקום אחר מהדבור הנפרד הנבדל בשיאמר מחובר ומהמחובר כשיאמר נפרד לפי שיחשב שהוא דבר אחד משל מה שיצדק נפרד ויכזב מחובר שיאמר שאשר ידע אותיות האלפא ביתא כל אחת בפני עצמה ידע השיר לפי שהשיר מחובר מאותיות האלפא ביתא ואלו כלם מקומות ספסטאניים משותפים למלאכת השלש רצוני המופת והנצוח וההלצה: ומקום מיוחד בהלצה והוא שישים האומר השומעים בצד שיתדמה אליהם הענין עד שיפול בנפשותיהם שמי שעליו הטענה עשה אותו הענין אשר טען הוא נגדו מפני שיקיים הטוען זה שהוא עשה זה או יפל בנפשותיהם שהטוען כוזב בטענותיו מפני שיתנצל מהם מי שעליו הטענה והראשון יהיה ממה שיאמרוהו הטוען או יפעלהו כמו שיגדיל מה שטען בו נגדו או ימצאהו רחת ממנו ויראה ממנו בעצמו הצטערות וקצוח והשני ממה שיפעלהו מי שעליו הטענה או יאמרהו כמו שיבכה או יעמוד ויכה לחיו ויעלה עפר על ראשו או יאמר מאמרים יבהיל בהם השומע והשופט עד שתטרד וישגה במה שישגיח בו ולא יוכל לשערו: ומקום אחר כולל והוא הידוע במקום המשיג כמו מאמר האומר פלני גנב לפי שהוא רע כי כבר יצדק שהגנב רע ולא יתהפך רצוני שכל רע גנב: ומקום אחר ממה שבמקרה כמו שיאמר העכברים עזרונו על שונאינו לפי שהם כתהו מיתרי קשתותם: ומקום אחר והוא שישים מה שאינו עלה לדבר עלה לו וזה בשיקח ההווה עם הדבר או אחריו סבה למציאות הדבר מזולת שיהיה סבה כי ההלציים יעשו מה שאחר הדבר מקום מה שמפניו יהיה הדבר ואין צריך לומר בעצה כאלו יאמר שהנהגת בן אבי עאמר היתה מפני רע כונו לפי שהתגרה באנדלוס היתה אחריה: ומקום אחר שיהיה הדבר דרכו שילקח בתאר מה וילקח בתאר אחר וזה אם מזמן או מקום או צד או תכונה או יהיה ממה

שיאמר שרשך אשרש או אונך אונה: **הנה** זה הוא כלל המקומות אשר יכללו על הקיומים והתוכחות כפי מה שזכר ארסטו והתוכחות בכלל יותר מצליחות ויותר מועילות מן הקיומים לפי שהם יביאו לדמות אל השומע עם הדבר הפכו ויהיה ציורו יותר תמים ויותר ערב וגם כן כי התוכחות לקורבת באורם יחוברו ממלות מעטות ותהיינה יותר נקלות שמירה ויותר מהירות הכרה לדבר ושניהם בכלל מתקרבים להיות התוכחות מבוארות וגלויות אצל השומע ושניהם יפעלו ההספקה המניעה הנפש כל שכן מה שהיה מהם כאשר התחיל ההלצי במלאכתו הרגיש הוא והשומעים בתכלית המכוון ממנו ובכלל שיעמדו ממנו על הדבר המתחייב הנמשך לפתיחת המאמר כי הסמנים אשר בזה התאר כבר ישמחו בו המדברים כאשר הרגישו מהם זה הענין כל שכן השומעים ואלו המקומות בכלל כשהגיעו לאדם היה אפשר לו שישיג בם מהמלאכה הזאת בזמן קצר ויגיעה מעטה מה שדרכו שיושג בזמן ארוך ויגיעה רבה:

וכמו שבשתי המלאכות הקודמות רצוני מלאכת המופת והנצוח שני מינים מן ההקש אחד מהם הוא הקש באמת במלאכה ההיא והאחר מזויף יחשב בו שהוא מהקשי אותה המלאכה ואינה מהקשיה ככה הענין במלאכת ההלצה כי מהם בה מה שהוא סמן באמת ומהם מה שהוא סמן מזויף והדברים אשר יפעלו זה הם אשר נמנו בספר סופסטקי אלא שהוא זכר המפורסם מהם בכאן רצוני המשותף ומה שהוא גם כן מיוחד במלאכה הזאת אחר שהיו ההקשים הספסטאניים מהם מה שהם משותפים למלאכות כלם ומהם מה שייחד מלאכה בלעדי מלאכה וזה שכמו שכבר יהיה הקש מזויף במלאכת המופת ולא יהיה במלאכת הנצוח ככה כבר יהיה הקש מזויף במלאכת הנצוח ויהיה בכאן סמן באמת כמו הקש האות אשר בתמונה השנית:

והמקומות המטעים שני מינים מלות וענינים ואולם הסמנים המטעים מפני המלות הנה אחד ממיניהם הוא שתהיינה תמונות המלות אחדות ומה שיורו עליו התמונות מאותם הענינים מתחלף והמקום הזה התחלה להקשים רבים כי אלו כשיחוברו כפי זה האפן יחודש מהם סמן נחשב מזולת שיהיה באמת סמן ומהם

כשהיה אפשרי לו לעשותו כי הוא אם לא יעשה מה שיעץ בו והוא לו אפשרי היה בו מקום הוכחה לו לפי שאשר יעץ עליו אם היה טוב יקנא או היה רע ירוחק הנה לא יבחר אחר עזיבת הקנאת הטוב או הרחקת הרע ברצון וזה המקום כזב כי כבר ייעץ האדם בדבר והוא יחשבהו בעת היותו מיעץ בו טוב ואחרי כן יתבאר לו שהוא איננו טוב ולא יפעלהו והוא כבר יעץ בו ומזה אצלנו שיקבל בעל הקבלה התגדות ויעזוב המעשה בם: ומקום אחר והוא שנעיין אל שתי הפעלות אשר יפעלם האדם האם האחת משתיהן יחויב ממנה כשפעלה שלא יפעל אחרי כן האחרת ויהיה בזה מקום הוכחה אמר כמו שיבכה על המת ויתקרב ממנו כי הבכי יורה על מותו וההתקרבות על חיותו: ומקום אחר שנעיין בדבר אשר יושם ראיה על התרעומת ונקים ממנו כשהיה אפשר ראיה על ההתנצלות או יהיה הדבר אשר בו יתנצל תובן ממנו עצמו ראיה על התרעומת וזה יהיה על שני פנים אם שיהיה בטבע הראיה זה כמו שימצא אדם באמצע הבית עומד ויאמר שהוא לסטים לפי שהוא נמצא בזה המקום ויאמר הוא הלא אלו הייתי לסטים לא הייתי עומד באמצע הבית והאפן השני שימצא באותו המאמר אשר יתנצל בו המתנצל או יתרעם ממנו המתרעם מקום יורה לו ממנו הפך הוראתו ואם היה בהתנצלות הורה בו על התרעומת ואם היה בתרעומת הורה ממנו על ההתנצלות וזה כמו טעות יקרה במאמר מתוספת או חסרון או העלם תנאי מתנאיו כמו שיחשוד אדם בשהוא גנב דבר מבית הודמן שנרצח בעליו בו ויאמר למה אגנוב ממנו דבר ואני לא רצחתי בעליו כי בכמו זה המקום יתחזק החשד עליו אחר שהיה כבר טעה ופנה להשיב ממה שלא נשאל ממנו וכבר היה קצת מהמפורסמים במלאכה הזאת אמנם התחובר הלצתו מזה המקום: ומקום אחר יקנו ההקדמות בו משם הדבר וזה אם בהגזר ואם בהעתק ואם בהשאלה משל זה שיהיה איש שמו נואף או רוצח ויזדמן שיהיה בנפשו נואף או רוצח ויאמר אתה נואף אהה נואף ואתה רוצח אהה רוצח ולפעמים היה בהעתק השם כמו שהוא לפעמים היה בשנוי מועט כמו

המלח ואשר בו שמן זית יצטרך אל שמן הזית בקרוב:
המאמר במקומות התוכחת ומהם שיעיינו בני אדם בטובות והרעות אשר בהם יזכור הבעל הריב בשבח או בגנות ממה שהוא חוץ מאותו הענין אשר בו חמאמר וזה מה שהיה מהם הגדת חדשות אצל בני אדם ומרגלא בפומם או היו מוכנים להרגילו בפיהם ואם לא הגידו בו עדין ר"ל מפעלות בעלי הריב ומאמריהם ההווים והעוברים ויעשו תוכחת בעלי הריב בזה אצל מה שיחייבו אותם ענין מה כמו שיאמר אדם אתם הנה לא יתן אחד מכם דבר כלל ואולם אני הנני כבר נתתי להרבה מכם ובכלל הנה יהיה העיון בכאן בכל מה שיזכרוהו המריבים יחד ממה שהוא חוץ מההקדמות אשר יעשו בבאור הדבר: **ומקום** אחר לקוח מדומי הפעלות אשר יוכיח האדם בם ומדמיוניהם ודומי בעלי הריב מבני אדם וזה כשלא יוכל מי שעליו התרעומת שיקיים בענין ההוא והסבה בו רצוני בסלוקו ממנו עד שיסור גנות מה שנזכר בו כי כבר יתנצל מי שהתרעומת עליו בשדומה אותו הפעל כבר עשאו המתרעם או כבר היה אותו הפעל בעינו מדומהו מבני אדם וזה הוא ההשתוות ואמנם יפנה ההלצי אליו כאשר אין לאל ידו לתת סבה תסיר החשד ממנו: **ומקום** אחר שיושם הדבר עצמו הוא העלה והוא באמת מערכה אבל הוא בכאן נותן הספקה מצד פרסומו ולא יראה ההמון בו שהוא הטעאה וזה יהיה בשנותו את טעמו או בהמרתו לא כשיביא אותה המליצה בעינה כמו שיאמר שהוא נמצא או שאיננו נמצא אבל כמו שאמר קצת הקדמונים כאשר גרשו אדם מארצו וממחוז יחסו באמרו שהוא ביחסו ובארץ מולדתו מיוחס לפי שזה כתוב בראש המדינה על גל עד הוקם שם אם כן עד הגל הזה וזה שהמנהג היה אצלם שיכתבו שמות אנשי בתי המדינה במקומות מפורסמים וזה אצלנו כמו מה שיאמר האומר שיחס פלני הוא כך לפי שבו ימצא עדותו בספר דברי הימים: **ומקום** אחר מן התוכחת וזה כאשר פעל פועל ועזב מה שהוא יותר מעולה ממנו עם בטולו לו: **ומקום** אחר שנעיין האם יעשה היועץ בענין אותו הדבר אשר יעץ עליו

אחר כולל אל המריבים והיועצים והוא שנעיין בדברים אשר יכסוף בם האדם ובדברים אשר לא יכסוף בם והענינים אשר מפניהם יעשו הדברים כאשר נמצאו או לא יעשו כשנערו ומזה שאם היה הענין אפשר והיה נקל ומועיל לו ולאוהבים ומזיק לשונאים או בלתי מזיק או היה הנזק בו פחות מהתועלת הנה ראוי שיעשו לו ודומיהם ואולם אשר יחשוך מהם האדם או יחדל הנה הם הפכי אלו ומאלו יתרעמו המתרעמים וישיבו המשיבים אם התרעומת הנה מאשר יכספם האדם ואם ההתנצלות הנה מאשר יחשוך מהם ומזה המקום לפי מה שחשב ארסטו תלקח הלצה שני אנשים מהקדמונים מפורסמים בהלצה אצלם וראוי שתהיינה ההקדמות אשר יעשו בכאן מהדברים הנחשבים המקובלים בתחלת הדעת לא מהדברים אשר לא יוצדק בם אבל יצטרך שתהיינה ממה שאפשר או יקובל ותפל בם ההספקה בקרוב ובקלות וזה שהדברים אשר תפל בם ההצדקה בכאן שני מינים אחד מהם מה שכאשר שמעו האדם הצדיקו וקבלו מעצמותו והאחר מה שכאשר שמעו קבלו לפרסומו וזה שהוא משובח אצל הכל והמין הראשון אמנם תפל בו ההצדקה לפי שהוא יחשבהו מהשני ר"ל מהמפורסם והתיינה ההקדמות הנחשבות שני מינים מין יצדיקהו לפי שהוא מפורסם ומין יצדיקהו לפי שהוא יחשב מן המפורסמות וזה שההצדקות שלשה מינים אם אמתית ואם מפורסמת נאותה ואם בתחלת הדעת וכאשר יהיה המאמר ההלצי ערום משני אלו המינים ולא יהיה ממה שתפל ההצדקה בו בקרוב אין ראוי שיעשה במלאכה הואת ומשל מה שתפל ההספקה בו בקרוב מה שאמרו קצת הקדמונים כי הנימוסים יצטרכו אל נימוס יחזקם כמו שיצטרך הדג אשר בים אל המלח והים מלוח וכמו שיצטרכו הזתים אל שמן הזית ובם שמן זית כי זה ואם היה בלתי מספיק הנה כבר תפל ההספקה בו בקרוב כאשר נוסף בו שהדג יצטרך אל המלח כשנרצה השארותו ושמירתו ושיושם לו טעם אחר וכן יתוסף בזתים כאשר ירצה השארותם ושנוי טעמם ר"ל שיושם שמן הזית בם ואם לא הנה מה הוא מהמספיק שיאמר שאשר במלח יצטרך אל

מנערים בכלל אנשים הנה כבר תחייבו שהקטנים מהאנשים נערים כי אמרנו הנער הגדול איש הפך אמרנו האיש הקטן נער והאיש והנער מקבילים וכמו כן הגדול והקטן ומשל אחר מזה שיאמר אם אתם לא תשימו המבקרים אתכם מתועבים ומרוחקים כאשר עשו נבלות הנה לא תקרבו ליראי החטא ולא תבקרום: ומקום אחר שיהיו שני ההפכים או שני המקבילים יחויב להם דבר אחד בעינו כמאמר האומר שהאל נברא ושהוא לא ימות או אמרו שהוא אינו נברא וימות כי אשר יחויב משני אלו המקבילים הוא ענין אחד בעינו והוא שיהיה האל איננו אלוה וחיוב הדבר האחד למקבילים יחד אינו באמת ואמנם זה במקרה כמו שנאמר בשאלה המפורסמת האם ראוי לאדם שיתפלסף או שלא יתפלסף כי באי זה משני הפנים השיב האדם חויב לו שיתפלסף ומזה דחית אפלאטון לאפרוטאגורש ומזה מאמר האומר שהוא שוה המרד באל או המרד במשיחו: ומקום אחר מועיל בלקיחת ההקדמות המתהפכות והוא שבכאן תכונות לדברים ישיגו אותם התכונות דברים מתהפכים וכאשר לוקחו אותם התכונות גבולים אמצעיים היה אפשר לתת בם הספקה בדבר והפכו וזה המקום מתחלף לשאר המתהפכים בשאלו התכונות אינם מתהפכות משל זה שיאמר אומר אולם אני אצל הפחד הנני לא אהרוג אבל אברח לפי שבבריחה אנצל וכאשר אהיה בטוח אהרוג או יאמר אבל כאשר אפחד אהרוג לפי שאני בהריגה אנצל וכאשר אהיה בטוח לא אצטרך אל ההריגה והמשל הזה נעשה בו הדברים אשר יחויבו מהם תכליות שונות והוא שנעיין בדברים אשר כשהיו יסבלו שתי תכליות מתחלפות או תכליות רבות כי אנו כשלקחנו אותם הדברים גבולים אמצעיים היה אפשר לנו שנספיק בם בדבר וחלופו וזה כמו שיאמר שפלני לא ייסר פלני לפי שהתורה גורה ויסורו אבל לפי שהוא היה נוטר איבה לו וכמו שיאמר אומר בדבר נתנו האדם לזולתו אמנם נתת אותו אליו להכלימו ולהבאישו כי גחלים אתה חותה על ראשו ויאמר אחר שמתנתו היא מתנת אוהב והוא מקום יעשה במינים השלשה ההלציים: ומקום

הנה ראוי אם כן לאדם שלא יקח מוסר השכל כדי שלא יקונא או שיקח מוסר השכל כדי שיהיה חכם וזה אם בשיעשה ההרחקה מאחד משני המתהפכים או הבחירה לו וזה המקום יעשה באפשריים ובשאר הדברים והוא ערב כפי מה שבו מהסדרת שני המתהפכים אחד מהם אצל האחר: ומקום אחר והוא שכבר ישיג כל אחד משני ההפכים או שני המקבילים בכלל מקבילים שנים אם יחד ואם שישיג כל אחד משניהם אחד משני ההפכים לבד והראשון הוא המקום אשר קדם וזה כי לקיחת המוסר והעדרו ישיג כל אחד משניהם טוב ורע יחד ואולם אשר ישיג כל אחד משניהם אחד משני הדברים הנה כמו מאמר האומר אם אדברה הנני אדבר אם אמת ואם כזב ואם אדבר כזב ישנאני האל ואם אדבר אמת ישנאוני בני אדם הנה המחויב אם כן השתיקה או יאמר אבל המחויב הדבור לפי שאתה אם תדבר אמת יאהבך האל ואם תדבר כזב יאהבוך בני אדם ומההבדל בין זה המקום לראשון שהמתחייבים שם לאחד משני ההפכים כבר לא יהיו מתהפכים כי הקנאה והחכמה בלתי מתהפכים וכבר אפשר שיתקבצו בנושא אחד ואולם המתחייבים בכאן הנה אי אפשר התקבצם וזה שאהבת האל היא היושר ואהבת בני אדם היא העול: ומקום אחר והוא שיכוין אל ההקדמות המתהפכות רצוני אשר ישיג אחד משני המתהפכים מהם שהיה נאה ושהכל מודים בו בנגלה ובלשון וכבר יהיה ההפך האחר מועיל והכל מודים בו לפני לפנים ובמשכיות הלב כי ההלצי כאשר שמר במקום הזה כמו אלו ההקדמות היה אפשר לו שיתן הספקה בדבר והפכו והוא פלאי וטוב תחבולה משל זה שיאמר אומר מכוין להזהיר על הרחקת היין שהוא אסור כי שקץ הוא ומפתח הפשעים כי זה בנגלה ובנאה יודו בו בני אדם ויאמר אחר שהוא יועיל לאיש בבריאותו וייטיב תכונתו ושכלו כי זה יודו בני אדם בסתר: ומקום אחר מורכב משני מקומות ממקומות ההקבלה אחד משניהם הרכבת ההפכים והאחר הפוך הקדמות ההפכים וזה כמו מאמר מי שהוכח בהעברת בנו גדול שהוא אמר למוכיחים אם אתם תשימו הגדולים

אותו התאר כמו שיאמר לך אומר שמי שחמס אמנם יחמוס לאחת משלשה אם לסבת כך או כך או כך ואם השתים הנה אי אפשר שתהיינה ואם השלישית הנה לא תעלה על רוחך: ומקום אחר לקוח מהחפוש אשר קדם משל זה מי שירצה שיבזה אדם אחד ענין הדת או יזהיר עליה ויאמר שפלני ופלני פעל כך וכך ממה שיחליף הדת ולא הזיקו אבל צמח ענינו ורמה ממשלתו או יאמר שפלני ופלני החזיק בדת שהיו והיה זה סבה שהתמידה והתדבקה ממשלתו ותכון מלכותו: ומקום ממקומות הקבלה והוא שישפוט על דבר מה במשפט מה מפני שכבר שפט בו מי שכבר קדם אם באותו הדבר בעינו ואם בדומהו ואם בהפכו ארצה שהמשפט על דבר מה ימצא הפך המשפט על הפכו וכל שכן אם היו אותם אשר עשו המשפט הם הכל וההמון והחכמים עמם או רבם והיה אותו המשפט תמידי או מה שישפוט בו הרוב או החכמים אם כלם ואם קצתם וככה גם כן כאשר שפטו בו מי שיחשב בהם שהם לא ישפטו בתהפוכות ארצה בהפך האמת או בהפך הטוב או בהפך המועיל או בהפך היושר כמו הבנים עם האבות והמלמד והמשפט מאלו כבר יהיה במאמר וכבר יהיה בפעלה וכבר יהיה בטבע ארצה כאשר לא יהיה בטבעם אותו הדבר כמו מאמר האומר שהמות רע וישפוט לזה ויאמר שהאל ית' איננו מת ואולם משל זה במלמד והאבות הנה גלוי וזה כאשר יטענו על האדם בפעלותיהם ומאמריהם: ומקום אחר מחלוקת הנשוא והוא משותף למלאכות השלש ומשל זה בבאן שיאמר אומר בבטול איך פלני חייב מלקות אי זה יין נסך שתה או אי זה נאוף עשה או אי זה חק חלף או באי זו כפירה נודע שהוא עשק את עמיתו: ומקום אחר ידמה שיהיה אם מקום המתחייב אשר זכרו בטוביקי ואם חלק ממקום המתחייב וזה שנעיין במה שיקרה לדבר מטוב ורע ויתחייב לו ובכלל מן המתחייבים המתהפכים וזה במינים השלשה רצוני העצתיים והעצומיים וההרחקיים משל זה שיאמר אומר שהמתלמד לקחת מוסר השכל יחויב לו מהרע שיהיה מקונא ואשר יחויב לו מהטוב שיהיה חכם

רצוני שכאשר לא ימצא היתר הנה הפחות בלחי נמצא וזה שהאדם כשלא יכה הקרובים הנה יותר ראוי שלא יכה האב וכאשר נעשה זה המקום בקיום נעתק בו מהפחות אל היתר וכאשר נעשה אותו בבטול נעתק בו מהיתר אל הפחות: ומקום אחר מיוחד בהלצה והוא יכלול על מקומות לא ימצא מאמר יכללם אלא שהוא בכלל יגזור דחיית המליץ במה שכבר פעלו או במה שהוא פועל או בענין מה לא יפעלהו ולא הוא פועלו: ומהם שתטריח מי ששאלו אותך דבר או דברים מה קשים עליך שיפעל הוא מה שיקשה עליו או לא יוכל לעשותו: ומהם שתשאל לזולתך שתפעל מה שתדע שהוא לא יוכל לעשותו ומה שאיננו לו כדי שיחשוב בך שאתה ממי שאצלו אותו הדבר: ומהם שתתן למום על זולתך דבר תרעהו לעצמך כדי שיחשוב שאשר תתנהו מום לזולתך איננו לך וזה שמה שיתנהו מום האדם לזולתו יביא לחשוב בו שהוא ירחיקהו אחר שהיה מה שירחיקהו יתנהו מום לזולתו ויחשב בזה ההפך וכמו כן שתחיב לזולתך זכות איננו בך כדי שיחשב שהוא בך ומזה הסוג ההפשעה לבלי פשע: ומהם הרדפת תוספת התנאים במאמר עד שישוב טענה: וממה שיעשה בו תוכחת אל המתרעם שיבאר מי שעליו התרעומת שהוא השתוה לו ברע ושהוא איננו יותר מעולה ממנו כי ההשתוות ברע לא ישים לאדם על אדם אחר מקום תלונה וזה שכמו שההשתוות בטוב יחייב שבח קצת לקצת ככה ההשתוות ברע יסיר גנות קצת לקצת: ומקום אחר לקוח מההגדרה והוא משותף בין המלאכות כלם וענין הגדר בכאן כל מה שהוא מקובל שהוא גדר או יחשב בו שהוא גדר היה זה גדר באמת או רשם או המרת שם מקום שם או הודעת הדבר בסוגו כי אלו כלם נכנסים בזה השער ולקיחת המשלי זה ממה שנתפרסם אצלנו ענין קרוב וארסטו זכר בזה המשלים היו לאנשים מפורסמים בזמנו: ומקום אחר מהחלוקה והוא שתחלק הנשוא או הנושא כי הדבר כשלוקח כולל כבר יראה שהוא ישר ובכלל שהוא בתאר מה וכאשר חולק נגלה שהוא בחלוף

ונאמר שהמקומות למה שהיו שלשה מינים אם מקום מקיים ואם מוכיח ואם ספסטאני הנה ראוי לנו שנזכור מין מין מאלו בפני עצמו עוד נלך אחר זה אל המאמר בסתירות וההקבלות ומאין ראוי שיובאו הסמנים בהן: ואחד המקומות המקיימים הלקוח מההפכים וזה שהוא ראוי שנעיין האם הפך הנשוא נמצא להפך הנושא ואם נמצא שפטנו שהנשוא נמצא לו ואם מצאנוהו שלול ממנו שפטנו שהנשוא שלול מהנושא משל זה אם היתה היראת חטא מועילה הנה רבוי התאוה מזיק ואם היתה המלחמה היא עלת הרעות הקורות הנה השלום ראוי שיתקן זה ויסלקהו: ומקום שני מן הדמיונים והשמושים אשר נזכרו בטוביקי כי הדמיונים והשמושים ראוי שיהיה משפטם במה שיחויב או ישולל אחד וזה שאם היתה היראת חטא טובה הנה הירא חטא טוב: ומקום שלישי מהמצטרף והוא שאם היה הפעל נעים וישר הנה ההפעלות גם כן נעים וישר משל זה שאם היה המכר נעימות הנה ההקנאה נעימות וכבר יקרה בזה טעות ויחשב שאם ביושר נפל הפעל במתפעל הנה כאשר התפעל המתפעל או בהפך והקלקול בזה המקום שכאשר גזרה על האדם גזרת המות לפי שהוא הרג זייד והותר לגואליו שיהרגוהו ובא אחר והרגו ממי שאינו גואל הדם ואחר כן יתנצל בשיאמר אם היתה המות אשר הותרה בו יושר הנה הרגי אותו יושר אמת שהוא כפי התורה אינו יושר ולכן ראוי שנעיין אל שני הדברים אשר ילקחו מהמצטרף האם לוקחו מצד אחד או משני צדדים ויעשה המועיל בנתינת ההספקה וזה שכבר יהיה מספיק ששני המצטרפים ישיגם דבר אחד וזה כשילקחו מצד אחד ובהפך יהיה גם כן מספיק ששני המצטרפים ישיגם דבר מתחלף בשילקחו משני צדדים ויתכן למליץ שיבחר המועיל מזה במקום מקום: ומקום רביעי מהפחות והיתר כמו שיאמר שאשר יכה אביו יכה קרוביו וזה שכשהיה הפחות מציאות נמצא הנה היותר רב מציאות נמצא בהכרח וזה שהכאת האבות מעטת מציאות מהכאת הקרובים ואולם בבטול הנה הפך זה

נאמרו והגדרים אשר סופרו כמו שיהיו מהענינים הנמצאים לדבר אשר בו המאמר ושיהיו מקובלות אצל היחידים סגלות מבני אדם והמפורסמים וזה בשני מיני ההקדמות רצוני האפשריות והמציאויות ושאר התנאים אשר נאמרו וכל מה שהיו ההקדמות מענינים הם נמצאים ר"ל צודקים והיו יותר מיוחדים בדבר היו נותנות הספקה יותר ממה שהוא יותר רב כללות ויותר מועט צדק וההקדמות הכוללות הם הנמצאות לדברים רבים משל זה שישבח משבח ארסטו בשהוא היה חכם כי זה דבר יכלול ארסטו וזולתו מהחכמים ואולם אשר ייחדהו הנה כמו שיאמר בו שהוא אשר השלמה החכמה והתמימה הנה זה הוא המאמר בתנאי הקדמות הסמנים: **וכבר** ראוי שנדבר גם כן במקומות אשר מהם יקנו הסמנים והמקומות בכלל הם יסודות הסמנים כי אפשר לנו שנמצא הקדמות הסמנים בדרך מלאכותי בידיעת המקומות והם ראשית דבר ראוי שיהיה אצלנו מידיעת עניני ההקדמות כי המקומות בכלל הם תארים להקדמות וענינים להם כוללים מהם יהיה הדרך אל מציאות ההקדמות ומה שקדם המאמר בו מעניני ההקדמות הם גם כן תארים יותר מיוחדים מהמקומות: **והמקומות** מתחלקים ראשונה בהחלק הסמנים: **והסמנים** תחלה שני מינים מקיים ומוכיח כמו הענין בהקשים הנצוחיים והסמן המקיים הוא ההקש אשר יוליד שהדבר נמצא או בלתי נמצא מההקדמות אשר ההודאה בם והסמן המוכיח הוא אשר יוליד הדבר מההקדמות הנכפרות המוכחשות כמו מאמר האומר שכך אינו מועיל לפי שהוא אלו היה מועיל היה ראשון מה שימהר אליו היועץ וזה שכבר יעזוב היועץ דבר עזיבתו מוכחשת: **ואשר** השלמנו המקומות כפי שני אלו המינים ממיני הסמנים והיו אצלנו נהוגים כמו שכבר התבאר משיגיעו אצלנו בפעל כל ההקדמות החלקיות המועילות בדבר דבר מהענינים החלקיים אשר אמרנו שאחד מתנאיהם שתהיינה מקובלות אצל כת כת הנה מאלו המקומות נביא הסמנים בעצתיות אשר הם במזיק ובמועיל ובהרחקיות אשר הם בשבח והגנות ובעצומיות אשר הם ביושר והעול ובהפעלויות ובמדוחיות:

וראוי שילקחו הקדמות הסמנים לא כלם מהענינים ההכרחיים אבל מהאפשריים על הרוב כי כבר יעשו בהלצה הקדמות הכרחיות לא ידועות בדברים אינם הכרחיים וראוי שידע המדבר בו ויקיש עליו אם בענינים העצחיים או בזולתם מהשערים ההכרחיים בהקש ירצה ההרחקיים או העצומיים וזה בשיהיה כבר הקיף ידיעה בסוג אותו הדבר אשר יחפוץ לדבר בו או בדבר אשר יחפוץ לדבר בו מאותו הסוג כי אם לא היתה אצלו ידיעה מאותו הדבר לא יוכל לתת הספקה בו ואיך יוכל ליעץ על בני אדם במלחמה ואנחנו לא נדע חיילותיהם מה הם רצוני הרכבים הם אם רגליים אם נושקי רומי קשת אם מחזיקים ברמחים אם אחוזי חרב ולא כמה הגעת מספרם ולא מי רעיהם ולא מי שונאיהם ולא אי זו מלחמות נלחמו ולא מי לחמו ואיך לחמו עד שנדע זריזותם וצדקתם במלחמה או איך נוכל לשבח אנשים לא נדע מה שלהם מהכבודות והראשיות הנשגבות כי השבח אמנם יהיה למשובח בענינים הנמצאים לו על נעימות נאה ישנו בנפשו וכמו כן כשהגדנו מזולתנו בשהוא היה מיעץ או משבח או מגנה או מתרעם או משיב הנה אנו נספר ממנו שהוא כבר פעל אותם הדברים בעינם אשר היינו פועלים אנחנו אלו היינו פונים אל הפעל בעצמנו רצוני הענינים אשר הם נמצאים לדבר אשר יתואר בם בנעם ופחיתות בשבח והגנות או יתואר בם בהועלת ונזק בעצה או בעול ויושר בתרעומת ובזה הדרך בעינו רצוני בענינים הנמצאים לדבר נתאר זולת בני אדם ישובחו ויגנו ובכלל אמנם נתאר בעלי הטוב והרע בפעלות אשר הם נמצאות מהם מצד מה שהם בעלי טוב או רע לא באי זה הזדמן אבל מאשר הם מיוחדים בדבר אשר בו הדבור וככה כל דבר מהדברים אשר תעשה בו הספקה במאמר הקשי היה המאמר ההקשי חלוש או חזק וההקש יעדיף על ההקש כשהיו הקדמותיו יותר ידועות והתחיבות חלקי הקדמותיו קצתם לקצת יותר רב והגבולים האמצעיים בו יותר מיוחדים בדבר אשר יכוון קיומו והוא מבואר שהקדמות הסמנים אין ראוי שילקחו מאי זה דבר הזדמן ולא איך מה שהזדמן אבל ראוי שילקחו בתנאים אשר

והם הדברים כמו שיאמר ארסטו אשר יפנה למולם הרצון והסמן ירצה אשר יפנה אליהם הרצונות והנפשות והם אשר יאהב האדם שיהיו לו או בו או יודע בם ויפורסם: **הנה** כבר נאמר מה היא הסברא וכמה מיניה ושהם ארבעה ומאי זה מהדברים יעשה המאמר הסבריי ומה יחס הסברא אל הענינים ושהיא העשה כללית וברוב ושהיא על צד הדברים המדותיים ושהיא העשה דמויים ונאמרו גם כן תועלותיה ובמי תעשה וראוי שנדבר אחר זה בחמרי הסמנים ובאי זו תכונות יחויב שיעשו עוד נדבר אחר זה במקומות ואולם שהסמן הקש מה הנה כבר נאמר במה שקדם והתבאר הוא אי זה צד הוא מן ההקש: **ואולם** הקדמות הסמנים הנה ראוי שלא תהיינה מהדברים המפורסמים מאד בחלוף מה שעליו הענין בהקדמות הנצוחיות כי הם כל מה שהיו יותר מפורסמות שם היו יותר מעולות ולא גם כן מהענינים הנעלמים אשר יצטרכו אל באור אבל יחויב שתהיינה מהממוצעים בין שני אלו המינים והם ההקדמות אשר לא תהיינה בפעל אצל השומע אבל תכף שידובר בם יקבלם השומע ותפול לו ההצדקה בם וזה שאותם לפרסומם יהיה המדבר בם לא יקנה דבר שלא היה אצל השומע והעמוקות גם כן יתרחקו שכלי ההמון מקבולם ואשר אין הרגל להם אמנם ידברו בעולה על הרוח וימהרו לדבר בכמו אלו ההקדמות לפי שהם יחשבו במפורסמים שהם אינם אצל השומעים וזה למעוט חנוכם ויחשבו במה שהיה מבואר אצלם שהוא מבואר אצל הכל הנה אלו מיני ההקדמות המגונות בסמנים והמין השלישי מההקדמות אשר יעשום בלתי בעלי החנוך הם גם כן ההקדמות אשר יצטרכו אל באור מועט כי בעלי החנוך שותקים מאלו ההקדמות ולא ימהרו לדבר בם כמו שיעשו הבחורים ובכלל הנה אין ראוי שתהיינה ההקדמות באלו המלאכות מכל מה שידעוהו ההמון ויראוהו אבל מהענינים ידועים מוגעים אם אצל השופטים ואם אצל המקובלים מבני אדם אצל ההמון ואם אצל המקובלים אצל השופטים והם אשר היו הגונים אצלם וזה בשתהיינה ההקדמות מבוארות לכל אלו המקובלים או לרכם וככה לכל השופטים או לרבם

להם שימצאו בשכליהם הענינים הכלליים אבל אמנם ידמום עם החלקיות וכאשר נליץ להם הכללי עם אותן החלקיות אשר השיגם שמחו במה שהתנו באותם הענינים החלקיים מהכללות והאנשים בטבע אוהבים ההקנאות הנה זה אחד מה שבו יניע הדבור הסברא: **ותועלת** אחרת גם כן וזה שכל אדם כבר יהיו לו ענינים יבחרם ויכספם וענינים לא יבחרם וכאשר נליץ אותו במה שלא יכספהו בכללי המשותף בינו ובין מה שיכספהו ימהר לקבול הכללי וזה מפני צרכו אליו ותשלם הכונה מהספקתו בדבר ההוא ואלו הביאו קרוב לא יקבלהו ולא תפול לו בו הספקה ומשל זה שמי שהיו לו שכנים רעים או בנים כחשים הנה כבר יקובל מאמר האומר שאין בעולם רע מהשכנים ולא מהבנים: **ומתועלותיה** מה שירוץ המנהג בו מהשמטת ההקש המקיים אותה להראותו ושהוא ממה שיוכל להביאו כל אחד מאצל עצמו וישים השומע בצד שיצייר בנפשו שהוא מבעלי ההכרה והידיעה בהקשו ויהיה זה סבה אל שיצדיקהו וימשך לו: **ומתועלותיה** גם כן שהאדם כשהולץ בדבר מה פעמים ידחה המאמר בזה בתשובתו לראותו שהוא מגונה שיכנע למאמר זולתו למה שהוטבעו עליו הנפשות מהעצום והמרי וכאשר הולץ בכללי אותו הדבר תמורת הדבר היה אפשר שלא יסתור המאמר ויקבלהו אחר שנעלם ממנו אותו הדבר אשר היה מכוון המליץ: **והתועלת** החמישי והוא יותר עקרי מאלו כלם ויותר מעולה שהסברא תשים הדבור מדותיי ואמנם יהיה הדבור מדותיי בסברא לפי שהסברא אמנם היא גזרה כללית בענינים יובחרו או ירוחקו והגזרה הכללית בענינים אשר יכספם האדם תניעהו אל שיתלבש במדת מי שיבחר אותם הענינים עצמם או ירחיקם ולכן היתה הסברא ערבה אצל השומע ואצל המליץ וכבר תהיה הסברא עצמה מדותית אלו הפרד מבלעדי חמרה רצוני בלעדי הענינים הנבחרים והמרוחקים כי הסברא עצמה תוליך האדם להתלבש במדת מי שיסבור אותה הסברא כל שכן כשתחובר בענינים אשר יוליכו האדם להתלבש במדת מי שיבחר אותם הענינים

דבר מה שזה כזב לפי שעור ידיעתי כי כמו זה המאמר יסיר כעסו והוא יותר מצליח כשיעשה על זה הצד רצוני על צד הסברא והדבור המדותיי כשיעשה על צד הסברה היה יותר מועיל ואשר יאות מן המדותיות הוא הדבור אשר יאורו במעלות כמו שיאמר שאין ראוי לנו שנאהב בשעור מה שנשנא רצוני שהאהבה ראויה שתהיה יותר וראוי שיהיה מה שיליץ האדם בו מהמאמרים המדותיים כפי מחשבת השומע וכפי מה שיכשר בעיניו מהמדה ויהיה כמום בו בכח כי בזה יהיה המאמר לו יותר מועיל לפי שהוא ישים מה שבכח בנפשו במהרה אל הפעל כמו שיראה ישיש יפעל פעל נער ויאמר לו זה בלתי נאות בישישים אבל הנאות בם כך וכך כי כשירד זה המאמר על מי שבנפשו מחשבת אותה המדה התנועע אליה ואם אי אפשר שיהיה מי שיליץ אליו בדבור המדותיי ממי שבו מחשבת אותה המדה הנה ראוי שירדוף המאמר המדותי בסמן נותן הספקה משל זה מאמר האומר שאין ראוי אצלי לאדם שתהיה אהבתו מעטה בשעור שנאתו כמו שיאמרו אנשים אבל יחויב שיהיה מתמיד האהבה לפי שזאת הסברה אמנם היא לשעור או למקום כי זה המשל קבץ הפתחת המדה אשר תארה וגנות הפכה עם זכרון הסמן המספיק בזה או כמו שיאמר כן אין זה המאמר אצלי נאה רצוני שיחבב האדם מעט בשעור מה שישנא אבל ראוי הוא על האוהב שתהיה אהבתו מתמדת חזקה לפי שהוא ראוי שישנא הדבר שנאה חזקה כי הוא כשעשה זה על זה הצד קבץ שלשה דברים שיהיה סברא וסמן ומדותיי אם היותו סברא הנה למה שהשתמש בו מהמלה המורה על הסברא רצוני אמרו אצלי ואם מדותי לפי שהוא יניע אל מדת החבה ואם הקדמת הסמן הנעשת בו הנה היא לקוחה ממקום ההפך לפי שהוא אם היה ראוי שישנא הרעים שנאה חזקה הנה כבר ראוי שיחבב הטובים חבה יתרה ויותר מועיל מה שיהיה בדבור המדותיי כאשר קבץ אלו השלשה ועשיית הדבור על צד הסברות בה תועלות: **אחד** מהם שההמון ידיעותיהם ומחשבותיהם אמנם הם בענינים החלקיים וזה שאי אפשר

אצלם שאין ראוי שיהיו פוסלים בני האדם במומיהם כדי שלא הרבה הסנוניות בארץ כי הוא עשה הסנוניות מקום האנשים המצפצפים והמהגים בבני אדם ועשה הארץ מקום השותקים וכאלו הוא אמר שאין ראוי לנו שנקלל בני אדם להזכירם במומיהם כדי שלא יומרו השותקים ממנו אנחנו נשובו מקללים קללת מזכרת עון יעופו סביבותינו ויצעקו כאשר תעשנה הסנוניות: והכנסת האדם בדבורו הסברה והוא אשר ירוץ המנהג שיורו עליה במלות מורות על העמידה בסברת הסברא כמו מאמר האומר אשר אצלי או אשר אראנו או אשר אחשוב אמנם יאות מבני אדם בישישים וזה במה שנסו ובחנו מהענינים ואולם מי שלא היה תארו הנה לא יטעם זה ממנו וכמו כן עשיית הדמויים אמנם תאות בישישים המנסים כי העמסת האדם לעצמו כמו שיאמר ארסטו המאמר במה שלא נסה סכלות ורוע מוסר וראוי שתהיה האות הנעשה בסברות כללי כמו מאמר האומר שהזונים מחשבותיהם מעורבבות לפי שהם יבזבזו מה שאצלם במהרה והמעורבבי המחשבות יבזבזו מה שאצלם במהרה כי זה האות בתמונה השלישית והקדמותיו כלליות ואם לא יוכל היועץ להביא הסברא כללית הנה ראוי שיביאנה מאדיית ואם אי אפשר לו יביאנה על שהיא יותר מאחד ויקחה כוללת ויביא לדמות בה הכללות ואם היה זה בהכרחה וזה כבר יעשה באותות אשר בתמונה השלישית כי שם אמנם תחויב הולדה חלקית וידומה שהיא כללית וראוי שיעשה אצל נתינת העצה בסברות ודמויים המפורסמים כמו מאמר האומר שכבר התבאר השחר לבעל שתי עינים כי כמו אלו הדמויים הם בעצמם סברות והם עם זה עדויות וראוי שיעשו הדברים המרוחקים לכל והנאותים על צד הסברא רצוני המאמרים אשר יעננו הנפש או אשר יכאיבוה ויצערוה והם המעלים או המפחיתים כמו שיאמר הכר שעורך פעם על צד ההוכחה ופעם על צד ההגדלה וכמו שיאמר אומר לא ירע בעיניך שכבר הכרתי מדותיך כי זה יסבול השבח והגנות והנה כמו אלו המאמרים כשיעשו על צד הסברה היו יותר טפלים כמו אלו אמר אומר למי שכעס כשהוגד לו ממנה

אם סברה יוצץ הקשה אצל מה שידובר בה לכלל או לרוב
ואם סברא יוצץ הקשה למשכילים והמלובבים: **והחלק**
השני מהסברות הוא אשר יצטרך בהקש ויחזוק במאמר זה
כשהיתה הסברא זרה או מסופקת נעלמת בלתי גלויה וזה גם
כן יתחלק לשני חלקים אחד מהם שתורדף בהקש אשר יולידה
וזה כשהיה ההקש מבואר בנפשו והיתה התולדה בלתי מבוארת
והשני שתורדף בהקש אשר תהיה הסברא חלק ממנו וזה
בשיזכור הסברא והתולדה ממנה וכמו כן כשהיה הסמן המוליד
מבואר בנפשו והיתה התולדה בלתי מבוארת ומשל הסברה
אשר יסולק ממנה ההקש ולא תהיה חלק הקש ולא נרדפת
בהקש ממה שהוא מקובל אצל הכל גלוי הטענה מאמר האומר
שטוב הדברים לפי מה שאחשוב ולפי מה שאסבור שיהיה
האיש בריא הגוף ומשל מה שהוא מקובל אצל המשכילים
וגלוי הטענה אצלם מאמר האומר שכבר יראה שאיננו אהוב
מי שאינו אוהב תמיד ומשל הסברא אשר תעשה חלק סמן
מאמר האומר שאין ראוי שיקובל מאמר מי שהיה בחאר
מה במה שיחשוב בו ויסברהו ומשל הסברא אשר תחזוק בסמן
המוליד אותה מאמר האומר שהסברא אצלו מהאדם שלא
ישים כעסו בלתי מת אחר שהיה הוא מת: **הנה** כבר התבאר
ממה שנאמר כמה מיני הסברא ובאי זה מקום יעשה מין
מין ממנה ועם מי יעשה וזה שהסברא אשר לא תצטרך אל
סמן ממנה מה שיעשה עם ההמון וממנה מה שיעשה עם
היחידים סגלות כמו שאמרנו ואשר תצטרך אל סמן ממנה
מה שתצטרך אצל השומע כשרצה האדם שתהיה נותנת הספקה
אל סמן מוליד וממנה מה שתצטרך בו אל הבאור בתולדה
אשר תחייב ממנה והסברות כאשר היו מגונות נכריות הנה
ראוי שיוקדם לפניהם דבר יסיר גנותם כמו מאמר האומר
אולם אני הנני אני אך אמנה אינני מקנא לאחד מבני אדם ולא
מזכיר עונות וסברות בטלות כי אנכי אינני ראוי להוכיח ולתת
מוסר השכל ואולם כשהיו הסברות נעלמות הנה ראוי שיוקדם
לפניהם מה שיגלם ויבארם והסברות ישיגם שתהיינה רמזים
ודברים נכריים וזה במה מה שספרו ארסטו מהדמוי הנוהג

השנית אשר תעשה עמה חלק סמן ולא התולדה המחויבת ממנה כי כשבאר האדם שתי הקדמות ההקש המוליד אותה היה המאמר סמן וככה כשבאר הסברה מצד שהיא התחלה לסמן ובאר התולדה המתחייבת מזה היה המאמר גם כן סמן וזה שהגזרה הכללית לא תמלט שתהיה אם התחלת סמן ואם תולדת סמן או מה שיקבץ שני הענינים יחד וזאת היא הסברה כאשר לא יפורשו ההקדמות המוליהות אותה ולא ההקדמה שתעשה עמה חלק סמן ולא התולדה המתחייבת ממנה מצד שהיא התחלה ומשל הגזרה אשר כשתעשה תולדת הקש מחוסר היתה סברה וכאשר תעשה עם הקשה היתה סמן מאמר האומר שאיננו נכון אצלי ואיננה סברתי מאמר מי שאמר ואם היה מלמד דעת ובעל שם שהיות הנערים חכמים מותר או בטול מעסקי העולם כי הוא אם הצטרף אל זה ההקש המוליד אותו או המבטל למקבילו היה סמן וזה כמו שיאמר מי שאמר שהיות הנערים חכמים מותר או בטול מפני שכבר ימצאו קנאיהם וקנאי אבותיהם מקום מאמר בבטולם איננו אמתי וזה שכבר ימצאו הקנאים מאמר בזולת בטלנותם ולא יחויב מהיות למידת החכמה בטלנות שלא ילמדוה בני אדם ואם לא יביא זה המאמר ואמנם יביא התולדה נפרדת היא סברה ומשל הגזרה אשר כשתעשה התחלת סמן ונשמטה ההקדמה השנית והתולדה היתה סברה ואם פורש בתולדה היתה סמן מאמר האומר כשהתרעם מבנו ואמר הנני אינני רואה בבני הזמן הזה טוב כי זה סברה הניד בו שהיא סברתו ואמנם רצה שבנו מבני הזמן הזה ואין בבני זה הזמן טוב אם כן בנו אין בו טוב וכאשר זאת ההקדמה והתולדה היתה סברה וכאשר פורש בתולדה היתה סמן ואחר שכבר התישב זה מענין הסברה הנה מיני הסברה ארבעה: החלק הראשון אותה אשר סולק ממנה הקש מצד שהיא תולדת מופת והתחלת מופת וזה אמנם יהיה כשהיה ההקש עליה קרוב ההראות בנפשה ישקיפהו השומע אצל מה שידבר בעל הסברא בסברא ולא יהיה רחוק אצל השומע ולא מסופק בו וזה שכאשר לא יהיה בזה התאר לא תהיה הסברה נותנת הספקה וזה החלק יתחלק לשני חלקים

והיה נפרד בו ונכנס איל אחד והפסיד המרעה ולמה שרצה הסוס להנקם מהאיל שאל האדם האם יוכל לעזרו על ההנקם ממנו ויאמר לו הן אם אתה תקבל הרסן והשאני על גבך ובידי מקל ורצועה ולמה שסר הסוס למשמעתו ורכבו האדם שב למקום מה שקוהו מנקמת האיל אל שקנהו האדם והכניעו והעבידו בפרך: **אמרך** הנה כן הביטו וראו אם תקבלו הרסן בעת השימכם אותו המנצח נגיד מושל עליכם ותקימו אותו על המשמרת והעזר יקרכם עמו מה שקרה לסוס עם האדם וספר כלילה ודמנה הוא מזה המין וארסטו יקרא זה המין מהספורים הבדואים דבורים לפי שההקדמה האחת בו הובדלה והושמה דברים רבים ויאמר שהדבור אמנם יעשה לנחינת הבנת הדבר ולבארו בדקדוק וזה יהיה בלקיחת חלקיות הדבר וחיובי יותר ממה שיהיה בלקיחת הדבר כללי מבלתי הפרדה ותועלת הדבור הבדוי שהוא יותר נקל מההמשל הנמצא לפי שמציאות ענינים היו בשכבר דומים אל הענין אשר בו המאמר יקשה בהרבה מהמקומות ואולם הדבור הבדוי כבר יקל וזה אמנם יהיה כשהיה האדם לו כח על לקיחת הדומה והמחיחם ומתחיבי הדברים והענינים ההווים מהם וההכרת הוא דרך אל הפילוסופיא וזה שבלקיחת הדומה תהיה העמידה על הכולל ותועלת ההמשל הנמצא שהוא נותן הספקה יותר אצל העצות וזה שהקורות הנופלות בעתיד הם ברוב כמו שיאמר ארסטו דומות אל העוברות והדמוים יותר מועילים בשהם יותר נקלים ובאשר האדם אפשר לו שישימם חזקי הדמיון אל הענינים אשר בם הדבור והענינים העוברים אשר יטעון בם פעמים לא היו חזקי הדמיון אלא שהם כמו שאמרנו יותר חזקי הספקה הנה כבר נאמר כמה מיני ההמשלים ואיך ראוי שיעשו: **ואולם** הספרה הנה כשנודע מה היא נודע באי זה מהדברים ראוי שתעשה ומתי תעשה וכמה ראוי שתעשה ומי יעשנה ומה תועלתה: **ונאמר** שהספרה היא גזרה נושאה ענינים כלליים לא חלקיים וזה בענינים הנבחרים והמרוחקים לא בענינים העיוניים כאשר היתה אותה הגזרה תולדת סמן והתחלה לסמן אחר מזולת שיפורש ההקש המוליד אותה ולא ההקדמה

באפשר ולא אפשר ובשהענין היה או לא היה ובשהוא יהיה או לא יהיה ובהגדלה וההקטנה וכבר נשאר עלינו הדבור בענינים הכוללים לאמותים כלם וזה ממה שלא נשלם בו הדבור במאמר הראשון וארצה באמותים הכוללים ההקשים ההלציים והמקומות ההלציים: **ונאמר** שהמאמרים ההלציים כמו שקדם שני סוגים המשל וסמן ואולם הסברה הנה היא חלק מהסמן ורוב זה אמנם נצטרך אליו בעצות והנה נדבר עדין בזה והמשל כמו שנאמר במלאכה הואת דומה בחפוש במלאכת הנצוח והסמן דומה להקש בה וההמשל בזאת המלאכה שני מינים אחד מהם שיהיה המדבר ממשל בענינים כבר היו ונמצאו כמו מאמר האומר שהוא ראוי למלך שלא יעשה מעשה כך פן יקרהו כמו שקרה לפקיד מלך פלני והמין השני שיהיה המליץ יעשה ההמשל מעשה ויחדשהו חדוש וזה לפעמים היה הקדמה ולפעמים היה ספור ארוך והספור הארוך לפעמים היה ידוע הכוב אצל המדבר והשומע כמו הענין בספורים המונחים בספר כלילה ודמנה ולפעמים לא היה ידוע הכוב כהרבה מהחידות אשר יעשום בעלי ההנהגות ושם הדמוי והדמוים יותר מיוחד בהקדמה המחודשת אצל ארסטו וההמשל יותר מיוחד בנמצא ממנה וההקדמות אשר ירוץ מנהג המון הערב וזולתם שיעשום בהלצותיהם כמו אמרם הזכירני הטענה והייתי שוכח וזולת זה נכנסות בזה הסוג אלא שקצתם הקדמות חדשם ראשון מי שדבר בם כדי שישימום המשלים כוללים לענינים רבים וקצתם אמנם דובר בם לבד להאותות הענין ההווה ונשמר זה והושם משל לדברים רבים כמו מאמר האומר הזכירני הטענה והייתי שוכח כי הספור בזה מפורסם להמון הערב אצל ראשון מי שדבר בזה המשל והסבה בזה ומשל המאמרים הברויים מאמר קצת הקדמונים לעמו כאשר רצה להקים מעצמם ואנשי מדינתם לשוטר ומושל אדם ידוע בהתגברות והממשלה והנצוח כדי שינצח להם אויביהם כי הוא יעצם שלא יעשו זה מדאגה מדבר פן ילכו מזה אל רע יותר עצום עליהם מרעת שונאיהם והוא שינצח עליהם אותו האיש ויעבידם וישא משלו ויאמר שסום אחד היה מושל על מרעה

מהפכי אלו בעינם: ואולם ההקדמות אשר מהם נעמוד על שהענין יהיה בעתיד ושהוא יש תקוה בהויתו הנה אלו בעינם ותחלת זה שאם היה הענין יש יכלת עליו והוא מאווה הנה הוא יהיה וארצה במאווה בכאן התענוגים אם המוחשים ואם הדברים אשר יאוה אותם האדם מזולת שיהיו ענינים מוחשים כמו הממון והכבוד וככה אם היה הענין יוכל האדם עם הכעס או היה יכול עליו ובוחר אותו במחשבה והסתכלות הנה הוא אפשר וככה הדברים המחויבים לפעלות הרצוניות מה שהיה מחויב מהם בהכרח ומה שהיה לא יחויב בהכרח הנה הם כלם מנוים במה שיהיה בעתיד כאשר האותו לדברים הקודמים להם ומשל מה שיחויב על הרוב לפעל הרצוניי יציאת החץ הנמשכת להשלכה ונפילת הראות על הדבר הנמשכת לפתיחת העפעפים וגם כן אם קדמו דברים הם מכינים שיהיה מהם הנה אותו הדבר יהיה בעתיד כמו שאם נתקשרו השמים בעבים הנה הם ימטירו בעתיד ומקום אחר שאם היה הדבר אשר הוא מפני תכלית מה נמצא הנה התכלית ימצא בעתיד משל זה שאם היסוד כבר היה הנה הבית יהיה בעתיד: ואולם המקומות אשר מהם נעמוד על היותר גדול והיותר קטן והרב והמעט והיותר חשוב והיותר פחות הנה הם בעינם אשר נמנים בשער היותר מועיל והיותר נבחר בעצתיות כאשר הושמו יותר כוללים מעט וזה שהם יעלו משער המועיל אל שער הטוב כי הטוב סוג משותף לתכליות השלש מהסוגים השלשה מסוגי המאמרים ההלציים וזה שהוא בעצתיים המועיל ובקיומיים הנאה ובעצומיים היושר ובכלל הנה מקומות ההקשה יעשו מיוחדים וכוללים עד שאפשר שימצאו משותפים לכל הדרושים כפי מה שהתבאר הענין בשני מנצוח אלא שבכאן אמנם יקובל תועלת בכוללים כאשר יסכימו בם החלקיות ויעשה כח הכללי בם וזה בשיגדר כל אחד מהם ויתואר במה שייחדהו כי תכלית זאת המלאכה אמנם הוא הדבור בחלקיות לא בכלליות ובם תפול הלצת ההמון קצתם לקצת וזה שכבר יצטרך האדם בהסכמת הכוללים לחמרים אל קנין וחנוך והוא אחד מה שיתעלו המליצים הנה כבר נאמר

כבר היה: **ומקום שני** שאם היה המקבל אשר כבר רץ
המנהג שיקדם מקבילו כבר היה הנה האחר כבר היה משל
זה שאם היה אדם מה שכח דבר מה הנה כבר ידעו ואם
נשא שם אלהיו לשוא הנה כבר נשבע: **ומקום שלישי**
והוא שאם היה לו יכלת וכוסף שיפעל ולא היה לו דבר מחוץ
יעיקהו הנה כבר פעל וקרוב מזה אם היה לו יכלת על דבר
וכעם הנה כבר היה והמקום הכולל לשני אלו שהוא אם היה
יכול על הדבר והוא משתוקק לו הנה כבר פעלו ואמנם היה
כולל לפי שהתשוקה כוללת הכעם והכוסף ואמנם היה זה
המקום נותן הספקה לפי שהאנשים ברוב יפעלו מה שיתאוו
כאשר יכולו אם הבחורים הנה לפי שאינם שבעים ואם הטובים
הנה לתאותם לטוב וכאשר היו ענינים קרובי ההויה בם תוחלת
הנה הם בנמצאים: **ומקום רביעי** והוא שכאשר היה
אדם מנהגו שימצא ממנו פעל מה הרבה הנה אותו הפעל
כבר היה ממנו: **ומקום חמשי** והוא שנעיין כשרצינו
שנספיק בדבר מה שהוא כבר היה האם קדמו לו דברים
בטבעם שיהיו קודם אותו הדבר אשר רצינו ידיעת היותו ואם
היו אותם הדברים כבר קדמו נשפוט שאותו הענין כבר היה
ואלו הדברים הקודמים לדבר פעמים היו סבות ופעמים היו
אותות כמו שאם היו השמים כבר הבריקו הנה כבר הרעימו
ואם היה האדם כבר נסה דבר מה כדי שיעיין האם יתכן
לו הפעל ההוא אם לא הנה כבר היה ממנו אותו הפעל:
ומקום ששי הפך זה והוא שכשנמצאו הדברים המתאחרים
מהדבר הנה כבר נמצא הדבר משל זה אם היו השמים
הרעימו הנה כבר הבריקו ואם היה האדם פועל עתה הנה
הוא כבר התחיל לפעול לפנים ואלו הדברים אשר יתאחרו
מהם דברים ויקדמו עליהם דברים מהם מה שהוא בהכרח
ומהם מה שהוא על הרוב הנה משל ההכרחי שאם שכח
האדם הנה כבר ידע ומשל המאדיי שאם השמים הרעימו
הנה כבר הבריקו הנה אלו הם המקומות אשר מהם נעמוד
על שהענין כבר היה ואולם ידיעת שהענין לא היה הנה היא

עבדנו או נעתר בם אל אוהבינו הנה הם אפשריים וזה שאשר בקנין האוהבים אפשרי כמו שאשר בקנינו אפשרי: **ואחת עשרה** והיא שאשר יהיו חלקיו אפשריים הנה הכל אפשר: **ושתים עשרה** והיא שאם היה הכל אפשרי הנה החלקים אפשריים דמיון זה שאם היו הקדמות המופת אפשריות וחבורו אפשרי הנה המופת אפשר: **ושלש עשרה** והיא שאם היה המין אפשר הנה הסוג אפשר והפכו והוא שאם היה הסוג אפשר הנה המין אפשר משל זה אם היה אפשר שתהיה הספינה בעלת משוטים רבים הנה כבר אפשר שתהיה בעלת משוטים שלשה והפכו שאם היה אפשר שתהיה בעלת משוטים שלשה הנה אפשר שתהיה בעלת משוטים רבים: **ומקום** חמשה עשר והוא שאם היה אחד משני המצטרפים אפשר הנה המצורף האחר אפשר כמו הכפל והחצי: **וששה עשר** והוא שכל דבר אפשר שיהיה לוולת בעל מלאכה הנה הוא לבעל המלאכה יותר אפשר וזה שבכאן דברים ימצאו פעם במקרה ופעם בעצמות ופעם במלאכה ופעם בלא מלאכה ואלו כשהיו אפשריים במקרה היה אפשרותם בעצמות יותר ראוי וככה ימצא הענין בם כשנמצאו בזולת מלאכה ובמלאכה: **ושבעה עשר** והוא שמה שהיה אפשר ליותר שפל והיותר פחות והיותר בזוי והיותר מעט השגחה הנה הוא להפכי אלו יותר אפשר כמו מאמר סקראט באמרו אמת ירע בעיני היותי לואה ממה שיפעלהו הסכל וכמו שיאמר שמן המגונה שילאה ארסטו מידיעת מה שהשיגו זנין ואולם ההקדמות אשר נעמוד מהם על שהדבר בלתי אפשר הנה הם ידועות מהפכי אלו אשר נאמרו משל זה שמה שהיה בלתי אפשר לאשר הם חזקי ההשגחה הנה הוא בלתי אפשר לאשר השגחתם מעטה ושהכל כשהיה בלתי אפשר הנה החלקים בלתי אפשריים: **ואולם** ההקדמות אשר נעמוד מהם על שהענין היה או לא היה הנה כמעט שתהיינה אחת בנושא שתים בצד: **ומהן** שאם היה אשר הוא מועט הכנה והאותות לשיהיה כבר היה הנה אשר הוא יותר רב הכנה

שהוא משוער לנו ויש יכלת עליו ממה שהוא בלתי משוער
ואין יכלת עליו לא האפשר אשר הוא בטבעי העניגים אפשר
אבל אשר הוא כפי הרצון והיכלת: ומהן אם היה הדבר
לו הפך והיה הפכו אפשרי שיהיה או שיפעל הנה הדבר
אפשר גם כן שיפעל כמו שאם האדם אפשר שיבריא הנה
כבר אפשר גם כן שיחלה לפי שהכח והאפשרות לשני ההפכים
אחד: והקדמה שניה שאם היה הדומה אפשר הנה אשר
ידמהו גם כן אפשרי: ושלישית שאם היה אשר הוא
יותר קשה אפשר הנה אשר הוא יותר נקל אפשר ואם היה
הענין אשר הוא יותר מעולה ויותר נעים אפשר הנה אותו
הענין כשיאמר בשלוח אפשר רצוני מזולת זה החנאי כי הטבת
הוות הבית יותר קשה מהוות הבית לבד: ורביעית שאם היה
מה שכבר החלו בו אפשר הנה אחריתו ותמימותו אפשר וההספקה
בזה המקום שנאמר למה שהיה מה שאי אפשר היותו אי
אפשר היות התחלתו הנה מה שאפשר היות התחלתו יהיה אפשר
היותו וכבר התבאר קלקול זה המקום בשני מנצוח: וחמישית
והיא שמה שהיה תמימות אפשריי הנה התחלתו אפשרית
והוא הפך מה שלפניו: וששית שאם היה המתאחר בטבע
או בהויה רצוני בזמן לבד אפשרי הנה הקודם גם כן אפשרי
משל הקודם בטבע אם היה האדם אפשר שיהיה זקן הנה
כבר אפשר היותו נער ומשל הקודם הזמן בלעדי הטבע הבריאות
השני אחר החולי וזה המקום יחלק אל שתי הקדמות עוד
כבר נהפך כל אחד מאלו ויתחדשו בכאן ארבע הקדמות כי
אם היה הקודם בטבע או בזמן אפשרי הנה המתאחר גם
כן אפשרי: והקדמה שמינית והוא שכל שהוא בטבע
נכסף ונאהב הנה הוא אפשר שיהיה ושיעשה כי לא ישתוקק
אחד כשהיתה תשוקתו על המנהג הטבעי מה שאינו אפשר:
ותשיעית והיא שהדברים אשר יקיפו עליהם החכמות
והמלאכות אפשריים לנו רצוני שיודע מה שבחכמות ושיעשה
מה שבמלאכות: ועשירית והיא שהעניגים אשר התחלת
היותם בנו או בגזרתנו כמו הדברים אשר נשחרר עליהם

שנלך אל באור ההקדמות המשותפות אשר בסוגים השלשה רצוני בעצחיים וההרחקיים והעצומיים: **והענינים** המשותפים אשר יבוקש קיומם בהקדמות המשותפות בסוגים השלשה ארבעה מינים: **הראשון** האם הענין אפשר או בלתי אפשר: **והשני** האם הענין ממה שיהיה על כל פנים בעתיד או לא יהיה וההפרש בין זה והאפשר שההקדמות הנעשות באפשר אמנם תעשינה במלת האפשר ועל שהוא אין לאחד משני האפשריים יתרון על האחר במציאות ואולם ההקדמות הנעשות בשהדבר הווה בעתיד הנה אמנם נעשה בצורת מה שהוא הווה בלא ספק ואם אמת לא נאמת אנחנו זה אבל אמנם בזאת המלאכה בזה הצד: **והשלישי** האם הענין היה בעובר או לא היה ומה שיעשה מזה במלאכה הזאת הנה אמנם יעשה בצורת מה שכבר נודע היותו בנסיון והחוש ואם אנחנו לא אמתנו זה: **והרביעי** התיקרות הדבר והמאמתו הגדלתו והקטנתו התפארותו והפחתתו התנאותו והתבזותו כי זה ענין כולל יעשה בסוגים השלשה לפי שהאדם כשייעץ בדבר ר"ל בעשייתו יגדילנו ובעזיבתו ישפילנו וכמו כן יעשו האנשים אם שבחו או גנו או התרעמו או התנצלו וכאשר נשלם המאמר באלו עוד דברנו אחר זה בחמרי מיני הסמנים ומיני ההמשל וזכרנו אל זה המקומות המשותפים למאמרים ההלציים וזולתם הנה אנו נהיה כבר הבאנו הכונה המכוונת מזאת המלאכה כי הנה אמנם דובר במאמר הראשון בסמנים מצד חבורם לא מצד חמריהם והם מצד חבורם אפשר שיעשו בהלצה וזולתה ואמנם הם מיוחדים בהלצה מצד חמריהם: **ונאמר** אם היו אלו הדרושים הארבעה משותפים לסוגים השלשה הנה קצתם יותר מיוחד בקצת ויותר ראוי שייוחס אל קצת וזה שההגדלה וההקטנה יותר מיוחדת בהרחקיים אשר הם השבח והגנות ואשר כבר היה יותר מיוחד במריבות וככה אשר יעשה כמו ההווה כי המריבה אמנם תהיה בכמו אלו הדברים והאפשר ואשר נירא או ניחל היותו יותר מיוחד בעצחיים וכאשר התישב זה הנה נדבר בהקדמות אשר יספיק האדם בהם שהענין אפשר או בלתי אפשר ונרצה בכאן באפשר ובלתי אפשר מה

ממצוע הענין בזה בתכונה אחרת וכבר יוסיף האדם ברע כשהצטרך להשתמש בו עם אנשים אחרים ושנות הזקנה מחמש ושלשים עד חמשים שנה וזה הוא המאמר במדות הבחורים והישישים והזקנים: פרק ולמה שהיה הדבור ההלצי אמנם יהיה יותר תמים פעל ויותר רב הספקה כשראה המליץ בו שלא נשאר בו מקום חקירה ולא הסתכלות ולא קושיא אלא שכבר הביא בם היה מחויב שיהיה שם חוקר מהמאמר ומקשה בו זולת המדבר וזה אמנם ישלם בחולק ושופט אם פעל החולק הנה הוא נתינת הספוק על המאמר ההלצי והבטול לו ואם פעל השופט הנה הוא הכרת טעות כל אחת משתי הכתות רצוני המדבר והחולק בכמו מה שימצא הענין במריבות במדינות אבל כשירצה שיהיה המאמר תמים ההספקה הנה מחויב שיונח שופט וחולק בכל סוגי המאמרים ההלציים רצוני העצתיים והעצומיים וההרתקיים וההבדל בין השופט והחולק שהשופט הוא יותר עליון מהחולק ולכן לא תבוקש ראיה על מה ששפט בו ואולם החולק הנה הוא שוה למדבר ולכן לא יסתפק ממנו בסתירת המאמר מבלתי שיביא על זה ראיה ולפעמים הסתפקו בקצת המדינות במאמרים המריביים במאמר השופט בלעדי מאמר המדבר והחולק כפי מה שעליו הענין באמת הישמעאלים כי הם אמנם יעשו במריבות מאמר השופט עם הדברים אשר מחוץ כמו העדויות והשבועות וההפרש בין המעיד והשוכט שהמעיד יעיד בצדק התולדה והשופט יעיד בצדק ההקש המוליד אותה והחולק יחלוק על בטולה ורוב המאמרים המדותיים וההפעלותיים אמנם יעשו עם השופטים: פרק ואולם המדה אשר תיוחד בהנהגה הנהגה מההדרגות הארבע אשר נמנו במה שעבר הנה כבר נזכרו בשער העצות וראוי שיהיו אצלנו בכאן מוכנים כדי שנעשם במאמרים המדותיים כי שם אמנם נזכרו כדי שיעשו מהם הסמנים בענינים השלשה ואחר שכבר התישב זה והיה שכבר התבארו הדברים אשר מהם יעשו האמותים והסמנים בענינים השלשה רצוני העצתיים וההרתקיים והעצומיים והדברים אשר מהם יעשו המאמרים המדותיים וההפעלותיים הנה כבר ראוי

שכבר נחלש והם אינם מתנועעים מול התאות אבל מול המועיל ולכן כבר תחשב בם היראת החטא להפסק תאותיהם ואמנם הם יראי חטא בשתוף השם וינזרו מדרישת היותר משובח ואמנם מעוזם ומנוסם ההכרחי ורוב פונותיהם הם בדברים אשר יתנו הגעת המעלה והמדה הנאה לא בדברים אשר ישובו על הפונה אליהם במועיל וממדתם החמס אבל במרמה ואונאה לא ברכיבת הקלונות והיציאה מן הדעת מרוב ההשתדלות בקבוץ הממון כמו הענין בבחורים והם רחמנים אבל רחמנותם מפני חולשתם ודמותם קלות הפלת הרע בם מי שיחמלו עליו לא מפני אהבתם לבני אדם כמו הענין ברחמנות הבחורים והם סובלים הכאבים במתינות בלתי מהירי ההפכפכות לפי שהמתינות והנחת הפך הליצנות אשר הוא ממדות הנערים ומי שיאהב הליצנות הנה לא יאהב ההצדקה והמתינות הנה זה הוא המאמר במדות הבחורים והישישים: **המאמר בשנות הזקנים** אמר ואולם אשר הם בתוקף החיים והם הזקנים הנה ידוע שמדותיהם אמצעיות בין אלו המדות ושהם מתרחקים מהפלגת הקצוות ולכן הם יותר ישרים ואמנם מסתכנים ולא רכי הלב אבל גוברים על מה שראוי בעת הראוי ובשעור מה שראוי ולא יצדיקו בכל דבר ולא יכזיבו בכל דבר אבל יצירו הענינים כפי ישותם ויצדיקו בהם ההצדקה הנמשכת ליודעיהם ואין מחיתם ולא דרישתם פונה מול הנאה לבדו ולא מול המועיל לבדו אבל מול שני הענינים יחדו ואינם הם גם כן אנשי הצדקה גמורה ולא התלוצצות גמור אבל בין זה וכה הם בתאוה והגבורה רצוני שהם יראי חטא עם גבורה והנערים גבורים תאוניים והישישים רכי הלב יראי חטא וכלל המאמר שכבר הגיע להם החלק המועיל ממדה מדה בלעדי החלק המזיק הנמצא בקצוות המגונות המגיעות לישישים והבחורים בטבע וזה השעור הוא הממוצע וכפי תוספת אחד משני הקצוות במדת הזקנה על האחר תהיה נטייתו אל הרע או אל הטוב רצוני אל הקצה המשובח או המגונה וזה גם כן יתחלף כפי אשר תעשה עמו המדה כי הרבה תכונות יהיה תוספת הגבורה בם וקרבתה מהמסירה לסכנות יותר נבחר

חן וכבוד לפי שצרכי העולם מהדברים אשר בם אליהם הכרח וארצה בצרכי העולם הדברים ההכרחיים באלו החיים העולמיים ואמנם היה להם זה לרבוי הנסיון ועוד כי הם יראו שההקנאה קשה וההפסד מוכן והם לשני אלו הדברים בעלי כילות לעמידתם בנסיון על שהדברים המועילים באלו החיים בם הכרח אליהם ובפרט לחולשת גופותם ולעמידתם על שההקנאה קשה ובפרט בשנות הישישות ושההפסד מוכן ושהם יקדמו ויספרו במה שהוא הווה לידיעתם בתמורות הזמן ולזה היו רכי הלב והם בזה על חלוף מה שעליו הבחורים לפי שהם בעלי קרירות במוגיהם והשקט והנערים בעלי חמימות ותבערה והישישות יביא אל מורך לב ופחד לפי שהפחד והמורך לב נמשך לקור והם אוהבים לחיות ואין צריך לומר אצל סוף חייהם ואהבתם החיים אינה להתעדן מהתאות בם אבל לאהבתם אותם לבד לפי שסבות התאות כבר נעדרו מהם האלהים אם לא תאות המאכל מבין תאות שאר החושים כי היא תמצא בהם הרבה לפי שהמאכל הכרחי להם ויתקבץ להם עם ההתעדנות בו ההכרח והם אוהבי טובי המלכים וישרי המושלים לקוטן נפשותיהם אשר הסבה בו חולשת נפשותיהם וחברתם לבני הארם וכונתם אמנם הוא מול המועיל לא מול הנאה לפי שהם אוהבים נפשותיהם והמועיל הוא הדבר אשר הוא טוב לאיש בנפשו והנאה הוא מה שהוא טוב לזולת והם בישנותם מועט ואמנם היה זה כן לפי שבחירתם למועיל היא יותר מבחירתם לנאה והבשת אמנם הוא יראת הבצר הנאה והם תוחלתם לרבוי נסותם שרוב הדברים פונים אם אל הרע ואם למה שרעתו גדולה מטובתו והדברים אשר הם טוב גמור או הטוב בהם יותר גובר מעטי המציאה ויצטרך בהראות מציאותם זמן ארוך ואשר נשאר מחיי הישישים מועט ורוב מחיתם ועדונם אמנם הוא בהזדכרות לא בתוחלת בהפך מה שעליו הענין בבחורים וזה שהוכרון אמנם יהיה למה שעבר והישישים כבר עבר רוב חייהם ולזה יהיה מהם טוב הכהון והאומד על מה שיהיה וכעסם מהיר חד למעוט סבלנותם גם הוא חלוש לחולשת חמימותם ותאותיהם מהן מה שכבר נפסק ומהן מה

המום והקלון וזה גם כן להתפארותם והפלגתם בדברים והם רחמנים לפי שהם יחשבו בבני אדם יחד שהם טובים צדיקים והם למעוט רעתם ישנאו אנשי הרוע לפי שהם יחשבו שאנשי הרוע יפעלו מה שאינו ראוי והם אוהבים הליצנות והשעשוע ונטותם מהדבר הוא קל מהרה לפי שמהירות הנטיה מחולשת הסברה הנה אלו מדות הנערים: **המאמר במדות הישישים** ואולם הישישים אשר עברו שנות הזקנה הנה הם על הרבה מהפכי מדות הבחורים רצוני הנערויות והמדניות וארצה בנעריות המיוחדות אל העברת שעור המוסר כמו אהבת הליצנות והשעשוע ותשוקות התאות הגופניות והרחמנות לאנשים והפתוי וארצה במדניות המדות המיוחסות אל הכח כמו מהירות הכעס מחוזק הלב ואהבת הכבוד והנצוח והמשכת התוחלת וגודל הנפש ורכיבת החמס ושאר זה המין ואמנם היו הישישים על הפך אלו המדות לפי שהם חייו זמן ארוך וקצרה תוחלתם ונבגדו הרבה וחטאו הרבה והיתה מחשבתם בבני אדם רעה לנפילתם על סבות הבגידה והחטאת הכונה בנסיון ורוב הפעלות הנופלות בם היו כלם רעות או מביאות אל הרעות וממדותיהם שהם לא יספקו בדבר במה שבינם לבין עצמם ולא יתפלאו מדבר שירד עליהם ולא יגדילוהו לפי שהוא כבר הוכפל עליהם והם עם שהם כבר נסו כל דבר כאלו הם לא יקוו דבר ולא יצטערו בשבח והגנות לפי שכונתם האמתית עם שהם אין להם יכלת כלל וממנהגם שהם לא יגזרו אמר על דבר כלל ולא יפסקו דין עליו אבל יחברו בדבורם לעולם שמא ואולי וזה לרוב החטיאם ולרבוי מה שנסו מהכזבת תוחלתם והם רעים במדותיהם לרוע מחשבתם בכל דבר וירע מחשבתם למעוט אמותם ומעוט אמותם לרבוי נסיונם וממנהגם שהם לא יאהבו בהפלגה ולא ישנאו בהפלגה ולא יגלו זה אלא באנס ואצל ההכרח רצוני הידידות והאיבה והידיד והאויב אצלם כאלו הם בצורה אחת להתנכרותם וזה לענינים אשר נאמרו מאשר הם חיו זמן ארוך ונבגדו הרבה וטעו הרבה ודומה לזה והם קטנים בנפשותיהם מבזים בדברים הנשגבים לא ישתוקקו אל דבר זולת מה שבו המחיה והם בלתי בעלי

הקורה משחייתו וגם כן לא יחלשו ולא ילאו אבל יסבלו
הצער ויבזוהו וזה לכח חמימותם והם ברוב יחיו בחוחלת לפי
שהחוחלת אמנם הוא לזמן העתיד והזכרון לעובר והעתיד
לנערים נמצא יותר מהעובר לפי שהם בראשית מציאותם ולכן
ייחלו הרבה ולא יזדכרו והם מעטה שניאתם ותעיתם וזה
שמדרכם האמות מבלתי ראיה או בראיה חלושה וכאשר יכוון
להטעותם בהוראה תקל הטעאתם והם עם שהם מבעלי החוחלת
גבורים וזה שהגבורים כעסנים נעימי התוחלת ואולם נעימות
התוחלת הנה יחדש להם שלא יחרדו וזה שכח התקוה
בהתגברות יתן להם גבורה ואחד מה שיתן גבורה הוא תוחלת
הטוב ואולם הכעס הנה יחדש להם חוזק הלב לפי שאין
אחד שיפחד מהאדם ויכעס עליו וממדתם שהבשת יגבר עליהם
לפי שהם אינם מכירים בין הדברים אשר יחויב להתבייש
מהם ובין הדברים אשר אין להתבייש מהם והם לחשדם
נפשותיהם בכל דבר יתבישו מכל דבר מיראתם שכבר טעו
והם מחזיקים בנימוסים מאד ואוחזים בהם והסבה בזה שהם
לא יפנו אל העיון בהם עד שיובדל להם מה מהם יושר ממה
שאינו יושר והם גדולי הנפשות ויחשבו שהם לא יהיו עניים
לעולם והסבה בזה שהם לא נסו הגלגולים והפסדות וישתוקקו
לעולם מפעלות גדולי הנפשות הנשגבות מהם וזה מדרך התרחבות
תוחלתם וממדותיהם שהם יבחרו הנאה יותר מבחירתם המועיל
למעוט התבוננותם בתמורות הזמן ובחירתם לנאה מפני בחירתם
למעלות ובחירתם למעלות מפני בחירתם לשבח והגנות והם
מחבבים חבריהם יותר מבני אדם לפי שתמימות התענוג
והשמחה המצא החברה והשתתפות האחים והם לא ידרשו
המועיל בדבר מהדברים ולא באוהבים וטעותם בדברים רב
ויותר מה שיהיה בדברים המועילים אשר יבחרום הזקנים
ופעלותיהם בלתי מוגבלות ולא משוערות כי הם יחבבו מאד
וישנאו מאד ובכלל הנה יפליגו בכל דבר וזה לרוע הכרתם
תמורות הזמן כי הפעלות אמנם תהיינה משוערות בהכרת ענשי
הזמן והם יחשבו שהם ידעו כל דבר וזה בסבת השתקעם
בכל דבר והם ירכבו החמס באנסות והדברים אשר מהם

הנפש יחויב שיהיה נדיב הנה אתה מחויב שתהיה נדיב וכן מה שרומה לזה: **אמר** ואלו התכונות והם אשר המכוון מהם ספירתם ואי זו מדה תמשך אחת אחת מהם הם חמש אחת מהם ההפעלויות והשנית המחשבות והשלישית השנים והרביעית החדושים והחמישית הנפשות וארצה בהפעלויות כמו הכעס והרחמנות כי אלו תמשך להם מדה מיוחדת ובמחשבות הדברים אשר יכספם כל מין ויבחרם בחייו שוה היו מלאכה או מעלה או תענוג יכלה זמנו בו כי המדות גם כן תתחלף בה בחלוף אלו וארצה בשנים שנות הבחרות ושנות הזקנה ושנות הישישות וזה שאלו השנים מדות מיוחדות בם וארצה בחדושים הדברים אשר יגיעו לאדם בגופו ומחוץ גופו בהזדמן וזה כמו היחס והעשר הנכרי והעריצות המופלג וארצה בנפשות היצירה הנבדלת אשר נוצרו עליה בני אדם והמנהגים המתחלפים: **המאמר במדות הבחורים אמר** ואולם הבחורים והם אשר עברו שתי שבועות משנותיהם אל צד שלשת השבועות הנה ממדותיהם שהם יתאוו כל דבר והם נמהרים משולחים אל מה שיתאווהו והיותר גוברת שבתאות עליהם התאות הגופניות המיוחסות אל הנגה והם עם זה שנויים והתהפכם מהיר יתאוו הדבר במהרה ויתעבוהו במהרה והסבה בהשתוקקם כל דבר שרעותיהם מבולבלות לא תתישבנה עדין על דבר מהנבחרים באלו החיים העולמיים ואין סברותיהם קיימות והם אשר תהיינה מראות ועיון ודמיון מה שימצאם מזאת התאוה עם מהירות סורה כמו הצמא אשר ימצא החולים כי הוא צמא מהיר ההסרה אלא שהוא חזק מאד והם עם זה מהירי הכעס נמשכים לו עד שחרותו ותקפו אונסם לפי שהם מפני אהבתם לכבוד לא יסבלו אם יקלם מקלה אבל יצטערו כאשר יחשבו שהם יבוזו והם אוהבים הכבוד ויותר הנצחון וזה שהבחרות ישתוקק ההתפארות והנצחון דבר מההתפארות והם לכבוד והנצחון יותר חזקי אהבה מאשר הם לממון ואמנם לא יחבבו הממון לפי שהם לא נסו ההוצאה והם יצדיקו במאמר במהרה לפי שהם לא יתעו ברוב והם מחשבתם נעימה ותוחלתם רחבה לחמימות טבעם כמו שיקרה לאשר שתה היין למקום החמימות

על שלא יהיה כמותם אותם אשר ישתוקקו הרבה מהאנשים שיהיו כמותם ושיהיו מאנשי מודעתם ומאלו גם כן אשר יתפלאו מהם הרבה מבני אדם ומזה המין אשר ידברו בשבחם המשוררים והמליצים ומשאירי הספרים לנצח רצוני מניחי כי אלו השלשה מינים אשר ידברו בתושבחות האדם ופרסום שמו והמין גם כן מהאנשים אשר לא יצטערו בטובות אשר בם זולתם ולא יאנחו עליהם לפי שאצלם אם כל הטובות אשר יש להתאנח על הפקדם ואם היותר נכבד שבטובות והיותר גדול מהם שעור וכבר יתאנח האדם שלא יהיה בכמו תכונות אלו לפי שההצטערות הפך האנחה ואשר לא יצטער הפך אשר יאנח ואשר יאנחו הם האנשים אשר תהיינה להם הרעות ההפכיות לטובות אשר מהם תהיה האנחה ומכאן התבאר העדר ההצטערות אשר הוא הפך האנחה ומי שלא יצטער ולא יצטערו לו כי לא יצטער אחד בתכונות האנשים הנאנחים ומהאנשים אשר לא יצטערו להם בני אדם בעלי המזל רצוני המצליחים כאשר היה להם המזל רק מהמעלות הנאותות לטוב אשר הגיעם בהזדמן כי האנשים יבוו בכמו אלו ולא יצטערו בעניניהם: המאמר במדות אם התכונות אשר כשנמצאו בבני אדם קרו להם ההפעלויות בם והם אשר יהיה האדם בם מוכן והם אשר יודרך בם לקבול ההפעלות והדברים אשר יהיה מהם ההפעלות או סור ההפעלות והנטיה ממנו והם אשר מהם יעשו ההקשים ההפעלותיים הנה כבר נאמר זה בזה המאמר ואם הדברים אשר יעשו מהם המאמרים האמותיים בסוג סוג מהסוגים השלשה רצוני העצתיים וההרחקיים והעצומיים הנה כבר נאמר בם במאמר הראשון וכבר נשאר שנדבר בכאן בתכונות אשר תמשך להם מדה מדה מהמדות כי בידיעת אי זו מדה תמשך לאי זו תכונה אפשר לנו שנניע מי שנליץ אליו אל שיתלבש באותה המדה וזה כאשר נביא בדמיונו מציאות אותה התכונה בו או היתה נמצאת משל זה שגודל הנפש ימשך לו הנדיבות וכאשר קיימנו אצל אדם מה שהוא גדול הנפש הניעונו אותו אל הנדיבות בשנחבר לו המאמר כן אתה גדול הנפש והגדול

יאנחו אלו על מה שיבצר מהם מהתוספת והרבוי בטובות האלו ממה שימצא לזולתם ואמנם היו אלו יקרם זה ההפעלות לפי שכבר ידומה אליהם בנפשותם שהם טובים או קרוב משיהיו טובים אחר שהיה נמצא להם הדבר אשר יהיו ראוים לו הטובים משל זה שכאשר אחז אחד הראשיות והעשר חשב שהוא טוב אחר שהיו שני אלו אמנם יהיו ראוים להם הטובים וכאשר חשב זה מצאו האנחה על מה שיבצר לו מזה: אמר והמין מבני אדם אשר יהיו אבותיהם הראשונים וקרוביהם מכובדים כבר יקרה בם זה ההפעלות אצל כמו אלו הטובות לפי שהם יראו שהן נאותות אליהם בירושה ושהם להן ראוים וכאשר היו העניניס אשר בם יהיו היגון והאנחה ענינים מכובדים רצוני מפוזרים ונשגבים הנה מחויב שיהיו אם מעלות נפשיות או ענינים משובחים רצוני טובות גופניות או טובות מחוץ וזה כמו כל הדברים אשר בהם לזולת אם תועלת ואם נעימות ושלמות ואם ערבות ולכן כבר יכבדו האנשים אנשי אלו המינים השלשה רצוני המטיבים אליהם והם אנשי התועלת והטובים והם אנשי הנאה והפעל הרעים והמין מהאנשים אשר בם התעדנות והם הערבים ושוה היתה ההטבה מהם וההתעדנות בם לנפשותם או למי שידבק בם ולהיות הדברים אשר יאנח עליהם האדם הם הדברים אשר בם לזולת טוב מה אם נאה ואם מועיל ואם ערב היתה האנחה בעשר יותר ראויה מאשר היא בבריאות: אמר וכבר יודע גם כן מהגדר מי האנשים אשר יהיה לאיש יגון ויתאנח על שלא תהיה לו תכונתם וזה כי היגון אמנם הוא על תכונות האנשים אשר ימצאו להם הענינים המכובדים אשר זכרנום כמו הנוי או עשר והגבורה והחכמה והראשות ואמנם היה הראשות מהענינים אשר יאנח האדם על הפקדם לפי שאנשי הראשיות יוכלו להטיב אל רוב בני אדם ומהיותר עצומה שבפעלותיהם אשר יפעלו בם זה הנהגת הצבאות והדרשות וזולת זה מקניני הראשויות ותכונותיהם אשר יפעלו בהן ההטבה לבני אדם וכן כל שינהג מנהג הראשים ממי שיש לו קנין ראשותי או תכונה ראשותיית תגיע מהם הטבה אל הזולת ומהאנשים אשר יאנח האדם

והיתה כבר קדמה לנו ידיעת אלו הדברים וככה אשר ישמח הוא הפך אשר יקנא ואשר ישמחו בני אדם בו הוא הפך אשר יקנאו בו ולכן אם היתה הקנאה היא דאגה בטוב ישיגהו מי שיהיה ראוי לו הנה השמחה היא משוש בטוב ישיג מי שהוא ראוי לו: **אמר** והוא ידוע לנו מאלו הדברים איך יתכן לנו שנטה השופטים בשנשיבם באחד ההפעלויות אשר יחיבו אצלם שיגיע לאחד הנשפטים מהם טוב ולאחר רע כמו שנשים השופט בעל חמלה על אחד מהם ובעל קנאה על אחר: **המאמר ביגון ואנחה אמר** ואולם באי זו תכונה ימצאו הנאנחים ובמה יאנחו ועל מי יאנחו הנה יהיה ידוע גם כן כאשר הנחנו שהאנחה והיגון הוא דאגה מה תראה בפנים להפקד טובות נכבדות יכספם האדם לנפשו או למי שהוא לרגלו וזה כאשר היו מהטובות האפשריות והיה אותו האדם כפי טבעו או סוגו או הוריו הקדומים ממי שהוא ראוי לטוב ההוא מזולת שיכסוף שלא יהיו אותם הטובות לזולתו ואמנם יכסוף שיהיו לו וידאג מפני שלא היו לו וכאשר היה הענין כן הנה הוא מבואר שהאנחה והיגון טוב ושהם לא יהיו אלא לטובים ושהקנאה רע וחסרון ושהיא לא תהיה אלא לרעים וזה שהיגון ישים האדם בצד שיהיה מוכן להשיג הטובות ויהיה ראוי להם לפי שזה ההפעלות לא יקרה אלא למי שיראה נפשו מוכנת לטובות וראויה להם ויהיה זה סבה להקנאת המעלות ואולם הקנאה הנה היא תשים האיש בצד שיהיה מוכן לא לשישיג טוב אחד: **אמר** ואשר יאנחו אם אשר יראו נפשותיהם ראויות לטובות אינם להם לפי שאין אחד מצטער בענינים אשר הם מעטי הטוב או בענינים אשר הם מגונים ולא בענינים אשר לא יראה נפשו ראויה להם ולכן מה שימצאו בזאת התכונה הבחורים והגדולי הנפשות ואשר לא תהיינה להם הטובות אשר יהיו ראוים להם נכבדי האנשים וטוביהם כמו העשר ורבוי האחים יאנחו גם כן על מה שיבצר מהם מהטובות האלה וזה שמי שהיה לו עשר יאנח על מה שיבצר ממנו מהראשות ומי שהיה לו ראשות בלעדי עשר יאנח גם כן על מה שיבצר ממנו מהעשר וכבר

שאמרנו למי יקנאו וכבר אמרנו שהם יקנאו לקרובים מהם בזמן והמקום והשבח והתהלה ומכאן יאמר שההדמות בין בני אדם כבר ייטיב הקנאה והקנאה אמנם תהיה במין מהאנשים אשר להם אצל האדם שעור מה קרוב ממנו וזה כאשר היו בזמן אחד או קרוב ובמקום אחד או קרוב ולכן לא יקנא הישיש בנער ולא יקנא אשר יבאו אחריו בזמן ולא אשר עברו ונפסדו ובפרט מאז שנים רבות וכמו כן לא תהיה הקנאה בין הרחוקים במקום מהטובים כי טובי היונים דרך משל לא יקנאו הטובים אשר הם בצלמי הרקל מאי האנדלוס אשר היא ארצנו וכן לא יקנאו האנשים לאדם אשר הם יותר חסרים ממנו הרבה ולא אשר הם יותר שלמים ממנו הרבה ואמנם יקנאו מי שבינו ובינם שחוף וזה כחולקים בדבר אחד והאוהבים לדבר אחד ובכלל כל שני אנשים מתאוים דבר אחד וכל אחד מהם יאהב שלא יהיה לחברו ושיתאחד הוא בו ויתפרד ולכן היתה הקנאה יותר ראויה שתהיה לאלו וזה כמו האדם המפואר והמתפאר כי אלו יתאוו דבר אחד וכל אחד מהם יכסוף שיתפרד בו ואמנם יקנא המפואר למתפאר בדברים אשר כאשר קנה אותם היה בם דומה לו והראוה באלו הדברים תחלה והאנחה עליהם כאשר השתבשה מהנפש תחודש ממנה הקנאה לאשר ימצאו להם הטובות האלה או הם תאבים שימצאו להם רצוני בעתיד או כבר נמצאו רצוני במה שעבר ולכן כבר יכנסו הדברים אשר נאמרו בשער האנחה והגאוה בשער הקנאה לפי שהאנחה כאשר נתחזקה מהנפש שבה קנאה: **אמר** ומי שהיה מהנערים יותר גדול השנים הנה הוא יקנא מי שהוא יותר קטן שנים כאשר השיג היותר קטן טוב לא ישיגהו גדול או השיג טוב כמהו וכבה יקנא מי שישיג הדבר בהנהגה גדולה למי שישיגהו בהנהגה יותר מעטה וכמו כן אשר השיגו דרושם בהשתדלות ואחור ויגיעה יקנאו לאשר השיגוהו קל מהרה: **המאמר בשמחה אמר** והוא ידוע גם כן במה ישמחו השמחים ולמי ישמחו ובאי זו תכונות יהיו השמחים אחר שהיו הדברים אשר עליהם ישמח האדם הפך הדברים אשר בהם ידע ועליהם יקנא

הקנאה שהוא דאגה יקרה לאדם מפני הצלחת הזולת וטוב מאלו וזה כאשר נמצאו לו מהטובות כמו הטובות אשר תארנו בשער הגאוה מציאותם בבני אדם שהם ראוים להם ויאותו בם והיתה אותה הדאגה מהמקנא אינה לפי שהוא יכסוף שיהיה לו אותו הטוב לבד או יסור מהמקונא ויהיה לו אבל לשיסור לבד מהמקונא וכאשר היתה הקנאה היא זאת הנה הוא מבואר שהמקנא אמנם יקנא המין מבני אדם אשר הם דומים לו ובני גילו או יחשב בם שהם דומיו ובני גילו וארצה בדומים המתדמים לאיש בסוג וביחס ובשנים ובקנין ובשבח ובממון כי אלו הם המקונאים ואולם הקנאים הנה הם האנשים אשר ירוממו השלמות בטובות אשר יקנאו עליהם אלא שהם לא ישלמו בזה ולא הגיעום כל הטובות ולא נפקדו מהם כלם יחד אבל מנינו מהם ולכן מה שלא ימצאו פועלי הפעלות הנשגבות רצוני בעלי השעורים הנשגבים ובעלי המזל המצליחים בדברים הצלחה תמימה מקנאים לפי שהם יראו שכבר לא יבצר מהם דבר ושכל דבר להם וככה המין מהאנשים אשר ינושאו בדבר מהדברים ויכובדו בסבתו וכל שכן בחכמה וכשרון התכונה ואוהבי הכבוד יותר חזקי קנאה מאשר אינם אוהבי כבוד ואשר הם חכמים יאהבו שיכובדו בכבודות אשר יכובדו בהם החכמים ולכן יקנאו אשר יכובדו באלו הכבודות ובכלל שכל מי שיאהב שישובח על דבר מהדברים הנה הוא יקנא זולתו בדבר ההוא בעינו ולכן אשר יכספו שיכובדו על דבר מה יקנאו על אותו הדבר בעינו: **אמר** והאנשים קטני הנפשות הם גם כן קנאים לפי שכל דבר יגדל אצלם יקנאו עליו ואם היה בעצמו קטן עד שהם כבר יקנאו על הרבה מהרעות הנופלות בבני אדם הנה אלו הם מיני הקנאים מבני אדם ואולם במה יקנאו הנה כבר יקנאו בהשתוקקם לכתר השבח או בהיות מגמתם אליו ואל כתר שם טוב ולמעלת הממון והעבדים ובכלל באפני ההצלחות והמזל היו מה שהיו ובכל דבר נעים וכל שכן בענינים אשר יתאוום או יחשבו שכבר יחויב שיהיו להם ומהקנאים אשר הם עודפים מהאדם בממון מעט או חסרים ממנו מעט: **אמר** והוא ידוע גם כן כמו

והעבריין בנזיר אלהים ואם לא הנה אין לעבריין שיתגבר בנזיר כי הנזיר מעולה יותר מהעבריין ומכאן יתבארו הטובות אשר יאמר בם שהאנשים יגיעו אליהם בגזרה אלהית והאנשים אשר יאמר בם זה וזה שאלו הטובות ודמיוני אלו האנשים הם אשר ייוחסו הטובות היורדות בם אל הגזרה האלהית ומאשר יתגאו עליהם בני אדם אשר יהיו אליהם הטובות העצומות לפי שלא יראה אחד שמהיושר שתהיינה הטובות העצומות אשר יהיו ראוים להן הטובים מבני אדם אל הרעים מהם ולכן יאנח אדם ויתגאה כאשר היו הטובים המעולים לא יוכלו להתגבר במה שיהיו ראוים ויתגבר בו מי שלמטה מהם ואולם אשר יתגאו הם האנשים האוהבים הכבוד ושאר הענינים אשר יתגבר בם מי שאינו ראוי להם כי זה המין מבני אדם בכלל יאנח ויתגאה בכל הענינים אשר יראו נפשותיהם ראוות להם ולא יראו זולתם ראוים להם כאשר יבצרו מהם ויגיעו לזולת הנה על אלו המינים מבני אדם אשר זכרנו ובדברים אשר זכרנו יאנחו ויתגאו המתגאים והמין הזה אשר זכרנום הם המתגאים מבני אדם ולכן מה שלא היו המסתפקים מבני אדם ואשר יראו שאצלם תחבולה בהבאת הטובות מתגאים לפי שהמסתפקים לא יראו שבכאן דברים הם יותר ראוים בהם מזולתם ואם ראו זה בעלי התחבולה הנה לא יראו שהם יבצרו מהם: **אמר** והוא ידוע ממה שנאמר בזה השער ובאשר לפניו מאי זה מהדברים כשנפלו יבוש האדם ויכלם מאד כאשר לא ישמח הוא במה שיחייב השמחה מהם ולא ידאג במה שיחייב הדאגה מהם ומהדברים האלו אשר נזכרו יתכן שנטה השופט אל הגאוה על בעל הריב או הרחמנות לו או העצבון בו וזה שכאשר היו בכאן אנשים ראוים לטוב והם כבר התגברו והצליחו או היו בכאן אנשים בלתי ראוים ולא יתגברו ולא יצליחו הנה אין ראוי שידאג עליהם אבל ישמח בזה ובהפך אם היו בכאן אנשים ראוים לטוב ולא יתגברו הנה כבר ראוי שיחמול להם וישדאג לענינם: **המאמר בקנאה אמר** והוא ידוע מי האנשים אשר יקנאו ובמה תהיה הקנאה ומי האנשים אשר יקנאו כאשר הנחנו בגדר

הגאוה בכל הטובות לפי שהאדם לא יתגאה על אחד בגבורה ולא בחסידות ובכלל בכל המעלות אשר תהיינה לאדם מהרצון כמו שלא ידאג האדם במציאות הפכי המעלות לו ואמנם תהיה הגאוה בממון והכח ובכלל בטובות המוצאות האדם מחוץ ממה שכבר יראה שהטובים יהיו ראוים להם ושהרעים אינם ראוים להם כמו השררה והממון ואמנם יתגאה האדם באלו כשהיו חדשים כי הקודמים מזה יחשב בם שהם קרוב מהענין המחויב אשר בטבע ולכן לא יתגאו בני אדם בממונות הירושיים ולא בראשיות הקודמות ברוב ואמנם יתגאו בלא ספק בטובות המתחדשות כמו הממשלה המתחדשת והמון הממון והאחים וזולת זה מהטובות וסבת זה שהאנשים יותר חזקי חמה על אשר יתעשרו מחדש מאשר הם על אשר יהיה העשר בם מורשה וכמו כן הענין בשאר הטובות אשר מחוץ והסבה בזה שני דברים אחד מהם שהם יראו שאותו הטוב המתחדש הם היו ראוים יותר בו ממנו והשני שהם יראו שהמחויב בו היה התחבר הענין הקדום לו והוא העוני דרך משל או ההכנעה ולכן לא יתגאו בני אדם בטובות הקודמות לפי שהם ממה שכבר הורגלו וכאלו הם מחייבות להם והטוב אשר האדם איננו ראוי לו אבל המתגאה עליו מתחלף וזה שהטוב אשר יהיה ראוי לו אחד אחד מבני אדם מתחלף בהאותות והשעור וזה שאין כל טוב נאות לכל אדם ולא השעור מזה אחד אבל לכל אדם נאות ושעור מתיחס כי משא כלי הזין והתכונות המלחמיות הם טובות אבל הם בלתי נאותות בנזירים ואמנם הם נאותות באנשי הגבורה וככה ההפלגה במשגל לא יאות באשר עשרם חדש ואמנם יאות לאשר להם עשר קדום לפי שהחדש העשר יצטרך אל שמירת העשר ואולם הקדום העשר הנה כאלו עשרו דבר קיים לא יפחד עליו וכאשר היה אדם מה יאות בו טוב מה ולא יגיענו בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל: **אמר** וכאשר הגיע לאדם מהטובות מה שהוא נשוב ממנו באיכות או השעור הנה הוא מחת אלהים והחנינה והחק הנגזר אשר יאמר בו שהוא מאצל האל יתעלה וזה כמו שיתגבר הקטון בגדול כאשר היה שונא או הנקלה בנכבד

הראגה בטוב יגיע אליו הראוי לו לא לשיגיעהו אותו הטוב:
אמר והוא ידוע שכבר יתחייבו מהראגה בירידת הטוב והרע
במי שיהיה ראוי לו ומי שלא יהיה ראוי לו הפעלויות הפכיות
כי אשר ידאג להנעת הטוב למי שראוי לו ומי שאינו ראוי
לו כבר יכאיבהו כשנפל וירפאהו מזה הכאב נפילת הרע בם
וזה ראוי ביותר רעים שיהיו רצוני הרעים אשר לא יהיו ראוים
לטוב ולכן המין מהאנשים אשר יכו אבותיהם או ישקצו
נפשותיהם ברציחה כאשר נפל בם הענש הנה אין אחד מבני
אדם יהאבל להם אבל ישמחו בו ויראוהו טוב לפי שהוא
במדרגת השמחה אשר תהיה כשתגיע הטוב לנאותים לו וזה
ששני הענינים יושר וממה שישמחו בו הטובים והחכמים
ירידת הטוב במי שראוי לו וירידת הרע גם כן במי שראוי
לו וזה ששני אלו הענינים יחדו כשהיו יחד נאים אצל החכמים
הנה הם יחד מדת מין אחד מבני אדם ושניהם ישתוקק אליו
זה המין מבני אדם ואולם הפך זה והוא הראגה בטוב יגיע
אליו הראוי לו הנה הוא נמצא להפך זאת המדה לפי שאשר
לא ישמח לזה וידאג לו מין אחד מבני אדם והם אנשי הרוע
והקנאה כי בלא ספק כשיהיה האדם דואג להוית דבר ומציאותו
יהיה שמח בהפסדו והעדרו ולכן מי שהיה מבני אדם דואג
למציאות הטוב למי שאינו ראוי לו הנה הוא ישמח בהעדר
הטוב להם ומציאות הרע ובהפך רצוני שאשר ישמחו במציאות
הטוב למי שאינו ראוי לו ידאגו בהעדרו ומציאות הרע למי
שאינו ראוי לו והוא אשר יקרא יגון ואנחה: **אמר** וכל אלו
ההפעלויות אשר יתרכבו מהרברים האלו רצוני מהטוב והרע
וממי שראוי וממי שאינו ראוי ישתתפו כלם בשיש הפכיות להם
והם ואם היו מתחלפות למקום ההרכבה הנה הם כלם מתקבצות
בשהם תהיינה נאותות בסלוק העצבונות: **המאמר בגאוה**
אמר ואנחנו עתה מדברים בגאוה וזה בשנספר מי יתגאה
מבני אדם ובמה יתגאה ומי אשר תהיה הגאוה עליהם עוד
נדבר אחר זה באותם האחרים אשר רצוני הקנאה והאנחה:
ונאמר שאם היה המתגאה הוא אשר ידאג לטוב ענין יהיה
לאיש לבלי חק הנה הוא ידוע מזה הגדר בנפשו שלא תהיה

שכאשר נפלו דמיוני אלו הדברים או הורו האותות והראיות על נפילתם יחשב שהרע קרוב עד כאלו הוא יראה נכח העין: **אמר** וכבר ימצאו אל העצבון והחרדה הפעלויות הפכיות רצוני מבטלות אותם ומהם הדאגה אשר תהיה על אשר יגיעם טוב לבלי חק והוא אשר יקרא גאוה לפי שהעצבון הוא הדאגה על הרע אשר יגיע למי שאינו ראוי לו וזה ההפעלות האחר הוא מדת נשיאות רצוני הדאגה על מי שהגיע טוב לבלי חק וזה שאשר ילכו אל זולת מה שיהיו ראוים מטוב או רע הנה ראוי לדאג להם מאד מאד ואשר ילכו אל חרע מהסבות הידועות והדרכים המורגלים אשר מהם יגזור האדם וישפוט על לכתם אליו הנה כבר יראו בני אדם שהם ראוים לזה ואולם אשר ילכו אל אלו הדברים מדרכים בלתי ידועים הנה ראוי שיהיה באמצע בין אלו ר"ל שלא נאמין במה שמצאם מהרע שהוא היה בראוי או בבלתי ראוי אבל ראוי שיונח ענינם אל האל לפי שמה שיגיע אל האדם מהעול והרע מדרכיו הידועים הנה סבתו העול והרוע אשר באדם ההוא ואולם מה שהגיעו מזה מזולת דרכיו הידועים הנה אנו נעזוב ידיעת זה אל האל יתעלה: **אמר** והקנאה יותר חזקת הפכיות לעצבון מהדאגה שתהיה על הטוב אשר הגיע למי שאינו ראוי לו והוא אשר אמרנו שיקרא גאוה וכאלו זה ההפעלות קרוב שיהיה באמצע רצוני בין העצבון והקנאה לפי שהוא קרוב מהקנאה וזה שהוא דאגה בטוב כמו שהקנאה דאגה בטוב ואמנם ההבדל ביניהם שהקנאה דאגה בטוב השוג מי שיהיה ראוי לו וזה דאגה בטוב השוג מי שאין ראוי לו: **אמר** ואין הקנאה היא הדאגה אשר הגיע לאדם לטוב מצא מי שהוא ראוי לו והחטיא בנפשו לפי שזה לא יחלץ ממנו אחד ולא היא גם כן הדאגה אשר תגיעהו מפני שהוא יחשוב שאותו הטוב אשר מצא הראוי לו אלו לא מצאו היה עתיד שימצא לו וזה כי הדאגה בטוב אשר מצא זולתו ולא מצאו הוא היא דאגה לפי שלא הגיע אותו הטוב ולא הוחן בו והדאגה בטוב אשר נאבד לו מפני המצאו לזולתו היא דאגה מפני שהוא הגיעו רוע מזל בסבת הצלחת האיש ההוא וכאשר היה הענין כן הנה הקנאה היא

כאשר נפל בו לפי שיראה חדוש הרע באדם עצמו או במי שיונח מדרגת עצמו או נפילתו בו הוא תלאה ירדה באדם או יפחד ירידתה וירידת התלאות באדם או יראת ירידתם בו או במי שהוא במדרגת עצמו היא משדפת מהעצבון בזולת או הרחמנות לו וכאשר נפל הרע באדם הנה לא יאמר שהוא ירחם עצמו וכאשר ייראַ נפילתו לא יאמר בו שהוא עצב אבל מפחד: **אמר** ואולם מי אשר יעצב בם יותר הנה המין מהאנשים אשר הם דומי האדם רצוני במדות והמחשבות והמדרגות והיחסים כאשר היו התלאות קרובות הנפילה בהם: **אמר** ובכלל כל מה שיפחד ממנו האדם על עצמו הנה הוא יעציבהו כאשר יפחד ממנו על הזולת וזה כאשר ידמה שאותם הכאבים והרעות קרובי הנפילה לפי שהרעות המדומות אמנם יהיו מסבות העצבון כאשר ידומו בזה הצד ואולם הרעות אשר תדומה נפילתם במה שעבר זה לו שנים רבות הנה לא יעצב האדם בם ולא יפחידו וזה שהם אינם עתידות עד שניראַ נפילתם ולא הזכרון גם כן ממה שיפעל הפחד או העצבון וככה הנמנעי המציאות לא יפחידו כלל ולא יעצב האדם בם: **אמר** וכבר יעצב האדם לאנשים אשר ידומו בקולותיהם ותכונותיהם המוחשות שכבר ירד בם רע ושכבר התקרב לרדת לפי שהם במה שידמו מזה ישומו הרע בצד שידומה שהוא קרוב וישימוהו נכח העין או כאלו הוא כבר נפל לפי שהעצבון אמנם יהיה בדברים אשר כבר נפלו עתה או נירא מקורבת נפילתם והגלות האותות והראיות אשר יורו על הרע כמו התכונות אשר זכרנום מתכונות היראים אמנם יפעלו העצבון כאשר הורו עליו בזאת התכונה רצוני שהוא כבר חורש או התקרב חדושו ובפרט כאשר יחשב שאלו אשר נגלה אות הרע עליהם יהיו נשחתים וכל שכן כאשר היו אלו אשר החשב בם ההשחתה נכבדים ויותר מזה אם היתה השחתתם בעת אשר הצרך אליהם יותר או התקוה בהם יותר אפשרית כמו שיהרגו או ימותו בחורים כי אלו כלם יפעלו העצבון יותר מזולתם רצוני השחתת המעלות בהשחתת המעולים אשר לא יהיו ראוים לזה בעת אשר הצרך אליהם בו חזק מפני

בו רעה ולכן כמו שיאמר ארסטו מי שחשב שאין בעולם אחד הנה כבר יחשוב שבני אדם יחד ראוים לרע ובכלל הנה אמנם יעצב האדם כאשר היה בזאת התכונה אשר ספרנו רצוני כאשר יחשוב וידמה שדבר מהפכי אלו הדברים אשר ידמם מי שלא יעצב יהיה נמצא בו או בנטפלים לו והנה זה כלל מה שאמרו בתאר תכונות האנשים אשר יעצבו: **אמר** ואולם אי זה הם הדברים פועלי העצבון הנה הוא ידוע ממה שנאמר בגדר העצבון וזה שכל מה שהיה מהמפסידים רצוני המשנים לגוף ומה שהיה מהמצערים רצוני המשנים לנפש הנה הם כלם פועלי העצבון ובפרט מה שהיה מן המפסידים ההורגים ומה שהיה ממיני הרעות אשר כלל עליהם הגדר ביותר חזק מה שיהיה: **אמר** ומהמפסידים המביאים אל המות כאבי הגוף והמהומה והתמהון והחולי והצרך אל מכלת הבית: **אמר** והעדר האחים או מעוטם למה שהיה מרוע המזל הנה כבר יהיה זה מהרעות המפסידות המעציבות: **אמר** ומפועלי העצבון התכונות אשר ירוץ המנהג כאשר היו בבני אדם שתפעלנה העצבון בהם כמו התכונות אשר יהיו עליהם בעלי העפוש והחולי הקבוע מרוע המבט והעמידה מהתנועה ומההתעסקות וממה שיפעל העצבון שילך האדם אל הרע מצד תוחלת הגעת הטוב או שילך אל ענין הרבה מה שיהיו ההולכים אליו מוצאים טוב והוא לא יהיה דבר מהטוב כלל או שיהיה הולך אל טוב בעת אשר תבצר ממנו לקיחת ההנאה באותו הטוב כמו העשר בעת הזקנה: **אמר** הנה זה כלל הענינים אשר יפעלו העצבון ואולם במי יעצב האדם רצוני מהזולת כאשר ייראו ירידת הרע בו או יחמול עליו כאשר ירד בו וירחם לו כי זה הוא ההבדל בין העצבון והרחמנות הנה הם המיודעים ומי שהם לרגל האדם אם לא יהיו בתכלית הקורבה ממנו עד שיהיה הרע הנופל בם הוא רע נופל באדם כמו האב והבן: **אמר** ומכאן נאמר שפלני והוא איש מפורסם אצלם למה שהוכה בנו והגיע מזה לשערי מות לא דמעה עינו ולא דאג לו ולמה שראה אוהבו שואל צרכיו דאג ונתעצב: **אמר** ואמנם יהיה העצבון בזולת כאשר ייראו חדוש הרע בו או הרחמנות לו

לא בו ולא באחד ממי שהוא בגללו רצוני כמו זה הרע
המהואר בגדר או דומה לו או קרוב ממנו כי העצב הוא
אשר ייראֶ ירידת כמו זה הרע בו עם תקות ההצלה ממנו
ולכן לא יעצבו אשר כבר ירדו בהם הרעות העצומות כמו
אשר כבר לקו ולא אשר יחשבו שהם מצליחים וזה שאשר
יחשבו שהם מצליחים יחשבו שהם לא יגיעם דבר מהרע אחר
שהיו רואים מזה מההצלחה רצוני שלא יגיעם רע ומאלו גם
כן רצוני אשר לא יעצבו אשר יחשבו שהם לא יכאבו לא
מפני גופותיהם ולא מפני נפשותיהם וזה אם מפני שכבר
קרום רעות ונצולו מהן ואם מפני שהם ישישים כבר ארך
הרגלם לרעות ואם מפני רבוי הנסיון ואם למקום מנהג נהגו בו
להנעים נפשותיהם כהנעמת נפשות המקובלים המצליחים ואם
למקום פרסומם לבני אדם וזה שהמפורסמים יראו שהרעות
רחוקות מהם למקום עליונות שעוריהם ושבני אדם כלם עוזרים
להם וכבר תקרה זאת המחשבה למקום ההרגל במלאכות
והדברים אשר ידחו בם הרעות ומכלל אלו האנשים אשר
מחשבותיהם נעימות נאות למקום מציאות האבות להם והבנים
והנשים בתכונות נאות רצוני אשר לא יצערום ולא יעציבום
הימים באחד מהם ובכלל אותם אשר קרם טוב ההזדמן במינים
האלו השלשה כי הרעות המתדבקות באלו ישימו האדם חלוש
הנפש נעצב למעט דבר ייראֶ ממנו ומכלל אלו אשר יקרום
וימצאום ההפעלויות אשר ייחדו הגבורה כמו הבעם וחזוק הלב
כי אלו בלתי בעלי מחשבה במה שייראו ממנו הכל ומזה
המין גם כן האנשים אשר ממדותיהם הזכרת המומים וההקלאה
כי אלו גם כן לא יעצבו לפי שהם לא יחשבו שיפל בם רע וזה
לחסרון יצירתם והאנשים אשר יעצבו אמנם הם האנשים אשר
הם אמצעיים בין מי שיבטח בימים כל הבטחון ובין מי שיתיאש
כל היאוש לפי ששני המינים אשר בקצוות לא יעצבו והאנשים
אשר הם מפחדים מאד מאד לא יעצבו לזולתם לפי שהנבהלים
מן הפחד לא ידאגו באחרים להיותם טרודים בכאב הנופל בהם
ואשר יחשבו באחד שהוא עני ופחות הנה לא יעצבו לו לפי
שהם יראוהו ראוי לנפילת הרע בו או לא יראו שנפילת הרע

יעשה לו חסד ובאי זה דבר יהיה החסד ומי החסיד ושאנחנו נוכל מפני זה אשר נאמר שנקיים אלו הדברים השלשה משל זה שאשר לא יספרו במה שעשו מההטבה הם חסידים ושאשר הגיעם ההטבה והם בתוגות ופוקות כמו אשר קדם זכרם שהם יעשה חסד עליהם ושפעלות ההטבות אשר תעשינה אצל כמו אלו ובכמו אלו העתים הם חסד: **אמר** והוא ידוע גם כן מאין ילקחו ההקדמות אשר יסולק בם החסד ויחיבו הכחשתו וזה יהיה בפנים שמנה אחד מהם שתהיה ההטבה מפני המטיב רצוני שיהיה תועלתה חוזר עליו והשני שתהיה ההטבה מעטה ממה שיחויב והשלישי שתהיה בעת אשר לא יצטרך אליה כי זה אינו חסד והרביעי שתהיה ההטבה כבר נפלה באשר אליו ההטבה בהזדמן ולא בכונה והחמישי שתהיה ההטבה באנס והכרח והששי שתהיה ההטבה כוון בה התגמול על הטבה אחרת קדמה ממקבל ההטבה אל המטיב והשביעי שתהיה ההטבה יכוון בה לפרסמה ולקבל תשואות חן בה והשמיני שיהיה המטיב הטריח מקבל ההטבה בענין מה או צרך לו וזה שהוא מן הידוע בנפשו שלא תהיה ההטבה מחייבת תת תודה כאשר נמצאת בתאר התארים השמנה: **וכבר** יקובל תועלת באלו ההקדמות בתרעומת בכפירת ההטבה והכחשתה וההנצל ממנה וזה שאמנם יהיה החסד חסד כאשר היה כמו שנאמר מפני מקבל ההטבה ובשעור הצרך בעת אשר לא ימצא בו מושיע או במקום אשר יכרח אליו ומהאותות המורות על החסד שלא יהיו מקצרים בהטבה ושלא יפעלו זה בשונאים: **אמר** והמאמר בקיום וכפירתו יהיה מאלו ההקדמות: **המאמר בעצבון** ואולם ממה זה יהיה העצבון ומי יתעצב ובמי יהיה העצבון הנה אנחנו מגידים זה ויהיה העצבון רעה מה משגת מפני רע מפסיד או מצער יקרה לאדם לבלי חק וזה כאשר יהיה ירא שיחודש הרע עליו או על אחד מנטפליו והיה קרוב הנפילה וארצה במפסידים אשר ישנו הגוף ובמצערים אשר יפעלו הכאב הנפשי וכאשר היה גדר העצבון הוא זה הנה הוא מבואר שהבלתי עצב יהיה בואת התכונה אשר אתאר והוא שיחשוב שלא תאונה רעה אחת

הוא חסיד והוא אשר יחויב לתת תודה לו ומה הדברים אשר
הם חסדים ומי האנשים אשר יעשה להם חסד והם המקומות
השלשה אשר מהם יקיים ההלצי החסד הנה אנחנו מבארים זה:
ונאמר שהחסד הוא אשר בו יאמר לבעל החסד שהוא
חסיד והדברים אשר כאשר נפעלו היו חסד הם אחד משני
ענינים אם שרות והוא העזר בגוף ואם הטבה והוא העזר
בממון או בכבוד וכבר יהיה העזר בגוף והממון מפני הכבוד
ואמנם יהיה השרות או ההטבה חסד כאשר היו ממה שלא
ימצא מקבל ההטבה אותו השרות או ההטבה מאדם אחר
זולת המטיב והיה החסד עם זה גם כן לא יגיע לפועלו ממנו
דבר אבל יהיה כלו בגלל מקבל ההטבה: **אמר** וכבר תהיה
ההטבה נשגבה בצרוף ואם היתה בעצמה מעטה מאחד מחמשה
דברים אחד מהם כאשר היתה אצל חוזק הצרך אליה או
בעת צר שלא ישגיח בו אדם לאדם כמו עת הפחד אשר
יתבהלו בני אדם בו מעזור קצתם לקצת או היה הוא המטיב
לבדו לבד או היה הוא המטיב הראשון או תהיה הטבתו
עודפת על הטבת זולתו והדברים אשר אצלם חוזק הצרך שלשה
מינים האחד הנכספים ההכרחיים בחיים והשני אשר תחזק
תשוקת הנפש אליהם ואם לא היו הכרחיים כמו תשוקת
המגדים והשלישי מה שהיה מהדברים מכאיב הפקדו או מצער
כי המאווים הנכספים הם גם כן רצוני שיכאיב הפקדם או
יצער והמאווים אשר בזה התאר שני מינים מין מורגל ונכסף
והם החשוקים ומין ישתוקקם האדם ויתאום אצל מה שיהיה
שרוי בצער ותלאה כי מי שנפל במצולת התלאות יתאוה היציאה
ממנה וכבה האבל יתאוה העלות האבלות ממנו ולכן מה
שיגדל החסד אצל אשר הם בתאר הכנעה או בריחה משונאיהם
כאשר שמרום והסתירום ממבקשי נפשם ואם היתה ההטבה
בעצמה מעטה הנה היא גדולה לחוזק הצרך וקשי הזמן הנה
כבר נגלה מזה שההטבה המעטה תגדל אצל כמו אלו או אצל
אשר ישוום רצוני אשר עניניהם דומים לאלו העניינים בצרך
או אצל אשר הם יותר נשגבים מאלו רצוני שעניניהם יותר חזקים:
אמר והוא ידוע שכבר נתבאר מזה אשר נאמר מי אשר

מהיונים דמה לו שהיונים מערכות מביטות אליו ואמנם פעל זה כדי שתתחזק חמת לבו בשמירה ולכן מה שהיו בעלי הכעס והחמה כאשר יצערו אדם מה או אנשים מה בהקלאה יורידוה עליהם ישתוקקו להראות העמים צערם אשר יצערו אותם בהורידם עליהם אותה ההקלאה כדי שתפנה מחשבתם להתגבר על אשר עליהם יורידו אותה ההקלאה רצוני הנקלים: **אמר** ומה נפלא מה שיראה מבעלי החמה והכעס אצל הפעלות אשר יש להתבייש מהם וזה בענינים אשר ישיגום או ישיגו אבותיהם או ישיגו נטפליהם ובכלל מי שיתביישו בגללו והם האנשים אשר זכרנו וכמו כן יראו מהם הפעלות העצומות מהשמירה לאשר ייחסו אליהם כמו המלמדים להם או יועציהם או אדניהם וכל הדומים לאלו ממה שיחפצו ביקרו וכבודו כי מה מאד גדול מד"ה שיפעלו בעלי החמה והנפשות הגדולות בדמיוני אלו ההתנשאיות ולא יעלימו עין מדבר תחיבהו השמירה עד שישיגם חרפה מפני התרשלותם בזה ויותר מה שיהיה זה הפעל מהם כאשר ידמו שאלו אשר יצערו אותם מסתכלים בהם כי הם לא יסורו להנזר אחור מהם ויכפל בשתם וכלמתם במה שהתרשלו ונפלו בו מהמנונה: **אמר** ולכן למה שהוציא מלך ממלכי הנצחון אשר ביונים אנשים אל ההריגה והיה בכללם משורר אמר להם בעת שהסתירו פניהם ונתבישו מהחרפה אשר השיגה אותם מהריגתם שמעו אחי אמנם היה מחויב לכם שתפעלו זה ירצה הסתרת פניהם והבשת מזה הפעל אלו הייתם בקר ובקר נסוגים אחור עד שיביטו אליכם היונים פעם אחר פעם ואולם אתם לא כן עשיתם ולא יראתם מהביט אל היונים עדין אם כן מה יחייב לכם שתתביישו: **אמר** הנד"ה זה כלל מה שנאמר בבשת ואולם המאמר בעזות הנה אנו נוכל לדעתו מהדברים אשר נאמרו בשער הבשת אחר שהיו הם הפכיהם ירצה שאנו נדע בעזות הפנים שלשת הדברים ההפכיים לדברים השלשה אשר ידענום בשער הבשת רצוני ממי שיתבייש האדם ומי אשר יתבייש ומאי זה דבר יהיה הבשת: **המאמר בקיום החסד ותת תודה לו** **אמר** ואולם ידיעת מי

ואולם אשר לא יתבייש מהם הנה הם אשר ישתעשע עמהם האדם וישקיפו על ענינו ואלו שני מינים אחים ועזרים ואולם האחים הנה הם אשר ירגיל עמם האדם פעל הנאה אשר הוא נאה אצל ההמון מבלתי שתהיה באמת כן ואולם העזרים הנה הם אשר ירגיל עמם פעל הנאה בשלוח היה נאה באמת או בתחלת הדעת ומאשר לא יתבייש האדם מהם האנשים הבזוים והנבאשים לפי שכבר לא ישית לב במחשבתם בו היתה טובה או רעה ולא מה שיהיה משבח או גנות כמו שלא יתבייש אחד מהבהמות והנערים: **אמר** ואין בישנות האדם מאנשי מודעתו ומהרחוקים בישנות בצד אחד וזה שהבשרת אשר יהיה לעיני מי שיכירך יהיה ממח שהוא באמת מגונה וממי שלא יכירך יהיה ממה שהוא במחשבה והמפורסם מגונה הנה אלו הם מיני האנשים אשר יתבייש האדם מהם ואשר לא יתבייש מהם: **ואולם** מיני האנשים אשר ימצא להם זה ההפעלות הרבה רצוני הבשת הנה מהם אנשים אשר יאמינו בעצמם שהם אחד מהמינים אשר זכרנו שיש להתבייש מהם כמו אשר יתפלאו מהם בני אדם והמתפלאים אשר זכרנו שיש להתבייש מהם כי כשהאמין האדם בעצמו שהוא אחד מאלו תמהר אליו החרפה ממעט דבר מיראתו שיתגנה בעיני מי שיתפלא ממנו אם היה מאמין בנפשו שהוא יתפלא ממנו ואולם המתפלא מזולתו הנה אמנם המהר אליו החרפה בסבת שהמתפלא מכל דבר יגדל אצלו כל דבר והוא יתרשם מהמגונה המועט ויירא ממנו מה שלא ייראו הרבה מבני אדם ומזה המין מבני אדם רצוני אשר ימהר אליהם הבשת האנשים אשר יכספו שיהיו מופלאים אצל זולתם ואשר יצטרכו לבני אדם בהכרחיות ענינים יתבישו הרבה: **אמר** וכבר ימהר הבשת אל המין מבני אדם אשר אינם משובחים בתכלית ולא מגונים לפי שהם יפחדו שימהר אליהם הגנות ואלו הם משובחים בשעור מה כי הבשת לא יהיה למי שאינו משובח כלל: **אמר** והאדם אמנם יתבייש ברוב כשהיו האנשים אשר יתבייש מהם מביטים אליו: **אמר** ולכן למה שרצה פלני לחזק כעם פלני מפני הכלמה והחרפה אשר תשיגנו מההתרשלות בשמירה

הדרכה לו והישרה ולכן לא יתבייש התלמיד מרבו ואם האוהבים אשר יתנהג האדם עמהם בנחת ומתון ואמנם היה האדם נשמר ממה שזולת שני המינים האלו מלהתיר להם במאמר או מהשתלח לעיניהם בפעל לפי שהם יגנוהו על זה עד שהוא אם התיר בדבר חשבו ולא היה כמו שחשב יחשב בו שזה אשר התיר אותו הנה הוא כבר פעלו וינבלו כבודו בזה בין שהיה אותו הענין כמו שחשב או לא היה ולכן היה החמום לא ייוחם אליו לנבלה הרע אשר יפילהו החומם אלא לאחד משני אלו המינים מבני אדם רצוני אשר ראוי לבטוח בדעותיהם ולהשען עליהם אצל יראת הטעות או האוהבים: **אמר** והמין מהאנשים אשר ישמרו גנויות האדם ויזהירוהו מהטעות יתבישו בני אדם גם כן מהם והם אנשים שנואים לכל וכמו כן המין מבני אדם אשר יתראו נאנחים לעמידת גנויות מכריהם וקיום טעותם כפעל המבזים המלעיגים וארצה במבזים המפחיתים האדם ובמלעיגים המחקים רצוני אשר יחקו על צד הבזיון לו ואלו אנשים שנואים יתבישו בני אדם מהם ושם הכלמה יותר אמתי באלו אשר זכרם משם הבשת וזה שהבשת יהיה ממי שיחשוב בו טוב והכלמה תהיה ממי שיחשוב בו רע ולכן היה הבשת מאנשי הרע מזוג בפחד וממי שיתבייש האדם מהם האנשים אשר לא יגנוהו כלל בדבר לפי שהוא יחשוב שהוא אצלם במדרגת מי שיתפלאו ממנו וממי שתבוש ממנו מי שהצטרך אליך בצרך מה והפקת רצונו לפי שהוא אצלך ממי שיהללך ולא יגנך ומאלה גם כן רצוני אשר יתבייש האדם מהם הם אשר ירצו להגיד אהבת האדם לפי שהם בזה הענין אמנם יודיעו ממנו המעלות לבד והוא יתבייש פן יעמודו על ענין מכלים ומאשר תבוש מהם הם אשר לא ישקיפו באדם בדבר שיש להתבייש ממנו: **אמר** ועוד שאמנם לא יתביישו בני אדם מאלו הגנויות אשר נזכרו אבל ומהאותות והראיות אשר יורו עליהם וזה שלא יתביישו מהזנות לבד אבל ומהראיות אשר יורו על הזנות וככה לא יתביישו מפעל הנבליות עצמם אבל ומהדבור בם לפי שהדבור בם אות או ראיה על עשיתם הנה אלו הם מיני האנשים אשר יתבייש מהם האדם:

הנכבדים מבני אדם הוא מבואר שהוא לא יתבייש מכל אחד מבני אדם וכאשר היה הענין כן הנה אמנם יתבייש האדם בכלל מהאנשים אשר יכאב בהפקד מהללם ואחד מאלו הם המין מבני אדם אשר יתפלאו ממך ויראו לך עלוי רב וכמו כן המין מבני אדם אשר תתפלא אתה מהם הנך תתבייש מהם ואשר תכסוף שיכבדוך תתבייש גם כן מהם: **אמר** ואשר לא יהיו בני אדם מקילים במהללם הנה כבר יחויב שתהיה מתפלא מהם ואמנם יתפלאו בני אדם מכל מי שהיה לו טוב מה מהטובות הנשגבות היקרות כמו הקנין והחכמה או יהיה אשר יתפלאו ממנו בני אדם אצלו טוב מהטובות אשר יהיו המתפלאים מהם מצטרכים אליהם מאד מאד או יצטרך אליהם מי שהוא ראש על החכם המופלא ובכלל מי שהוא יותר גבוה יכלה מהאדם המופלא: **אמר** ואשר יאהב האדם שיהיה מכובד אצלם הם דומיו מבני אדם וזה אם בני גילו ואם עמו ואם אנשי מדינתו והמין גם כן מבני אדם אשר יחשוב האדם בם שמחשבותיהם והאמנותיהם האמנות צודקות מפני שהוא יראה שהם בעלי לבוב והשכל כמו הישישים ובעלי המוסרים כי האדם יאהב הכבוד מאלו: **אמר** והדברים המגונים אשר הם נראים לעין ונעשים בפרהסיא הם ממה שיכלם האדם מהם יותר מזולתם וכאשר היה הענין כן הנה כבר ראוי שיהיה הבישנות יותר רב מאשר הם עומדים תמיד קרוב מהאדם ומאשר יביטו אליו להיותם ממנו בפתח עינים ואשר לא יתביישו מאלו הנה הם מינים מגונים מבני אדם לפי שהוא ידוע שהמביטים פעלות האדם הנה הם אם שישבחו ואם שיגנו ודמוי העדר השבח הוא אשר יפעל הבשת כמו שקדם: **אמר** והמין מהאנשים אשר לא ישתלח האדם להשתעשע עמהם וישמר מהם הנה כבר יתבייש מהם וזה המין הם אשר יאמין האדם בם שאין אצלם סברה ראויה לבטוח בה ולהשען עליה בענין אשר טעה האדם בו או יחשוב שהוא טעה בו עד שיהיו הם מישירים אותו אם טעה בו או מראים לו מחשבתו לפי שאמנם ישלח האדם פעלותיו או יפרסמם אצל יחידים סגלות מבני אדם והם אם המין מהאנשים אשר יחשוב בם שאצלם

אהבה ואם תכלית אחד יכונוהו ובכלל כל אשר ישתוו בדבר אחד כמו שיהיו אנשי מלאכה אחת או עסק אחד ואמנם היה זה כן לפי שהבדלת האדם למי שישוהו והתחלפו לו מגונה ומרוחק ואפי' בענשים היורדים בהם והרעות אשר יגיעום וזה שהתלאה אשר תגיע דרך משל לאנשי המדינה והתוגות אשר יגיעו לאוהבים כאשר לא ישתתף להם האדם בם היה מגונה בו ובכה כל הטובות והרעות הנשארות: **אמר** וכל פעלות הכלמות אשר זכרנום אמנם יגלו באלו המינים מבני אדם אשר מנינו וזה ברוב כמו הפחותים שפלי הנפש גרומיהם ואלו הפעלות אשר זכרנום הם פעלות יגיעו מהרוע וגנות המדות וכל שכן כאשר היה האדם מפאת עצמו הוא הסבה במה שיהיה מאלו הפעלות: **אמר** ואולם הכלמות אשר ישיגו האדם ממה שיגיעהו מזולתו אם בסורו למשמעתו או בהתדבקו בו באי זה אפן התדבק הנה הם כל מה שיהיה ממה שיכוון בו להבזותו אצל בני אדם ולהכלימו וזה כמו כל התכונות הפחותות המגונות כמו שיגלח זקנו או שילבש גבר שמלת אשה וכמו כל הזמות אשר יעשו בנשים והנערים ומזה הנבלה וההקלאה וארצה בנבלה הפרסום אצל בני אדם בענין מגונה ובהקלאה כמו שיבוזה ויחמס או יהיה יחיד אין מושיע לו ומאלו הדברים המגונים אותם אשר ירכבם האדם ויתישב עליהם מזולתו למקום הבצע והנבלה כמו פעל אשר לא ישימו לב באי זה אפן קנו הממון מאפני פחיתות הקנין ושוה היו אלו הדברים משיגים האדם בבחירה ממנו או בזולת בחירה כמו עשית הזמות בנשי האדם וילדיו כי כבר תשיגהו בזה חרפה בין שהיה בבחירתו או בזולת בחירתו וממה שיתבייש ממנו האדם שלא יבקש גאלת דמו: **אמר** הנה אלו אשר זכרנום ומה שדומה להם הם התכונות אשר כשהיו בבני אדם יכלמו וינזרו לבשת מהם והם הדברים אשר יפעלו הבשת והכלמה לפי שהכלמה והבשת אמנם יקרו לאדם כאשר ידמה הענין אשר ישובח עליו או הענין המשובח ושכבר נעדר ממנו ומפני שהכלמה אמנם תהיה מפני דמוי העדר השבח והיה העדר השבח אמנם יצטרך ממנו האדם כאשר היה מפאת

כדי שידחה מנפשו השאלה וממה שיתבייש האדם ממנו שישבח האיש אצל מה שיראהו הומה על בקשת הצרכים ולא ישבחהו בזולת העת ההיא אבל כאשר יראה כי אבדה תקותו לפעמים התחפך בגנותו: **אמר** וממה שיתבייש האדם ממנו החנפות והוא קרוב שיהיה שבח וזה כמו שישבח האדם ביותר ממה שבו או יוציא הגנויות והחסרונות בצורות המעלות או שימצא האדם כאב לב או תלאה ויראה לבני אדם שהוא יותר חזק הכאבה ממה שהוא ויותר חזק עצבון ומה שדומה לזה ממה שהוא מזה הצד רצוני מאותות החנפות וממה שיתבייש ממנו האדם מעוט המעצור על הכאב או הצרה כמו מה שיקרה לישישים אשר יביאו לדמות שבם מחולשת הישישות יותר ממה שבם וכמו מה שיקרה למעונגים ובעלי הממשלה אשר יחרדו למקום ממשלתם ממעט דבר יקרם אחר שהיו חושבים שלא יגיעם שום אונס וכמו כן מי שזולת אלו ממי שהוא יותר חלוש מהם רצוני ממי שתהיה בעיניו החולשה המעטה אשר בו חולשה עצומה כי אלו התכונות כלם מגונות והם מאותות ההכנעה והשפלות וממה שיש להתבייש ממנו שיהיה האיש מכלים ומגנה זולתו בטוב ההפעלות או הפעל כמו שיגנהו על פעל הנדיבות או על המות הלב מאוהביו או על החמלה והרחמנות ומזה גם כן שישבח האדם נפשו או שיספר ממנה דברים נאים או ייחס לנפשו פעלות זולתו כי אלו כלם מאותות ההתפארות: **אמר** ומהמדות האלו המגונות אשר זכרנום תלקח ראיה על מה שלא נזכור מהם לפי שלכל אחד מהרעות ופחיתות המדות פעלות ואותות יורו עליהם: **אמר** ומהמגונה לאדם שתהיינה פעלותיו בצורות מה שהוא מגונה ואם לא היו מגונות כמו שיהיה האדם מאנשי בית או מאנשי מדינה שהם אנשי גנויות כי האדם כבר ישיגהו מפני אלו כלמה ואם לא היו לו דברים יכלם מהם בנפשו וממה שיכלם בו האדם שיהיו דומיו ובני גילו מבני אדם יפעלו פעלות נאות ולא ישתתף הוא להם בם רצוני ברבם או בכלם וארצה בדומיו השוים בסוג ואשר הם ממדינה אחת וארצה בבני גילו בעלי השנים המתקרבים ואשר יקבצם ענין אחד אם חברה ואם

וישלח כעסו שיהיה חמום לא חומם והחמום אמנם יתגבר למקום הכעס ולמה שיאמין מאשר השם יתי מושיע החמוסים וממה שיתן גבורה על פעל הרע שיחשוב האדם שהוא לא יקרהו רע או אם קרה שהוא ינגדהו ויאבד סבותיו: **אמר** ואולם נותני הגבורה ונותני הפחד הנה כבר נאמר בם מה שבו די: **המאמר** בבשת והחרפה: **אמר** ואולם אי זה מהדברים הם אשר יתבייש האדם מהם או לא יתבייש ואצל מי יהיה הבשת מהאנשים ואי זו תכונה היא התכונה אשר כשהיתה באדם קרהו זה ההפעלות הנה זה יודע ממה שנאמרהו והוא שגדר הכלמה או הבישנות עצבון או ערבוב יקרה אצל נפילת הרעות אשר ישימו האדם בלתי משובח אם בעת ההוה ואם במה שעבר ואם לעתיד לבא ואולם עזות הפנים הנרה הוא בזיון ומעוט כאב והצטערות בחדוש אלו בעינם ר"ל אשר יהיה מהם הבשת וכאשר היה זה גדר הבישנות הנה מבואר שאמנם יעשה האיש בושה מזה הצד רצוני ממה שהיה מהרעות יחשב מגונה נבאש כאשר נראו עליו או על מי שישגיח בו וכל מה שהיה מזה הצד הנה הוא אם מפעל הרעים ואם מפעל הפחותים וארצה בפועל הרעים מה שישיג הזולת ממנו נזק כמו כפירת הפקדון ורכיבת החמס וארצה בפעל הפחותים החסרונות אשר לא ישיג הזולת ברוב מהם נזק כמו השלכת הכלי זין והבריחה ממורך לב ופחד: **אמר** ומהרעות המגונות אשר יתבייש האדם מהו חברת אשר אין חברתם ראויה וכאשר לא תתכן חברתם ואשר אין חברתם ראויה הם בעלי הרעות ובעלי המדות השפלות ומהענינים הנבאשים גם כן אשר ינזר האדם לבשת מהם ההקנאה מהענינים הנמאסים או המגונים או מן החלושים כמו שיקנה ממון מן הדלים או מן המתים: **אמר** ומהמדות אשר יתבייש האדם מהם שיהיה עשיר ולא יקובל תועלת מממונו בדבר ואם יקובל תועלת בו הנה תועלת מועט ומזה שישאל העניים ויצטרך מהם ושיהיה כבר ייעד אדם בדבר ויבקש ממנו אותו הדבר ישאלנו הוא גם כן צרך מה כדי שידחהו בזה מבקשת מה שיעדו והפך זה רצוני שכאשר נשאל דבר מה יבקש הוא לשואל מה שהיה כבר יעדו בו

יפחדו מפעלו נפילת הרע בם ושהם לא יכאבו מהם או לא יגיעם מהם אבדן רצוני מאותו הרע הנופל בם ומהם שיהיו כבר עברו פעמים רבות תחת שבט הרע העצום ונצולו ממנו כי זה ממה שיתן להם גבורה על הרע המפחיד: **אמר** וכבר ימצאו האנשים בלתי יראים מהרעות הנופלות ולא מצטערים בם על שני צדדים אחד מהם כאשר לא נסו אותו הדבר המפחיד ר״ל שהיו בלתי יודעים בו והצד השני שיהיו כבר נסוהו והיו יודעים בו וזה מבואר ממה שיקרה אצל הסתערות הים וזעפו לרוכבים עליו כי אשר לא נסו זעף הים ימצאו גבורים לסכלותם בטביעותיו ואשר להם נסיון בו ימצא גם כן גבורים עליו למה שנמשך להם מהבטחון וממה שיתן בטחון מהרע המפחיד שיהיה בלתי מפחיד אצל דומה האדם ובן גילו או אצל מי שהוא למטה ממנו ואם היה כבר יחשב שהרע כבר יפסח על בתי השפלים ויכנס בבתי הגבוהים אבל הנהוג יותר הוא הראשון ואשר יחשבו שהם מעולים מהראשים המושלים עליהם הנה לא יפחדו מהם וכמו כן אשר הם באמת יותר מעולים ואשר ישוו להם בעלוי אינם יראים להם גם כן וכמו כן אשר יחשבו שהם יעדיפום בדברים אשר ראוי להם השולטנות והראשות כמו רבוי הממון וחוזק הגוף ואחות האחים ואנשי הארץ ואבירי המלחמה אם כלם ואם הנכבדים הנשגבים מהם אצל אותה האומה כי זה מתחלף וממה שיתן גבורה ויבטיח שלא ימצא האדם חומס לאחד אלא לשונאו חמס יפחיד בו שונאו לבד ובכלל הנה המין מבני אדם אשר יהיו על תכונה נאה במה שביניהם ובין האל יותר בטוחים וכמו כן אשר יהיו על תכונה נאה במה שביניהם ובין בני אדם וככה מי שהיה אצל בני אדם בזה התאר לפעמים יושם בו לאות מהאותות המורים על נעימות התכונה אצל ההתעסקות ואשר ההיינה תכונותיהם נאות אצל בעלי הלשונות רצוני המושלים בלשונותיהם כמו המליצים והמשוררים ואצל המשכילים הנה הם גם כן בלתי יראים לפי שהם כאשר היו בטוחים מאלו הנה יותר ראוי שיהיו בטוחים מזולתם: **אמר** והכעס גם כן ממה שיתן גבורה וממה שיתן גבורה לאדם

רצוני או השופט או השומע וזה כאשר יקיים אצלם שהם כבר אפשר שתגיעם רעה ממריבתו או מרה תהיה באחרונה כמו שיאמר להם שאחרים כבר ארע להם זה מבני גיליהם ודומיהם ושהוא הרבה מה שיקרו לאדם רעות מדברים אשר לא יחשב בם שהם רעות או מהרעות אשר יחשוב בם האדם שהם לא יגיעוהו או מהאנשים אשר לא יחשב בם זה או בעת אשר לא יחשב זה בו ומה שדומה לזה מהמאמרים: **אמר** הנה כבר התבאר מזה המאמר מה הוא הפחד והעניינים הפועלים לו והאנשים המוכנים לזה ההפעלות: **המאמר בגבורה אמר** וכבר ראוי גם כן שנספר מה היא הגבורה ומה הדברים הפועלים לה ואי זו מהתכונות הם התכונות אשר כשנמצאו בבני אדם היו בם מוכנים לקבול זה ההפעלות רצוני גבורים: **אמר** והגבורה והבטחון הם הפך הפחד והם יהיו עם דמיון או מחשבה לתקות ההצלה אשר כאלו היא קרובה ודמות המפחידים אם נפקדים לגמרי ואם רחוקי הנפילה ודמות היות הענינים נותני הגבורה קרובים ממה שיחיב הגבורה וארצה בנותני הגבורה המון הממון אשר ידחו בו המפחידים היורדים וגם כן אם ידמה האדם ההרתעה וההזרה לאחור על האדם אשר יפחידהו בדבר אשר יפחידהו בו ממה שיתן הגבורה וכן אם ידמה שלו עזרים רבים אנשי מדות ימנעוהו מהגיע בו רע וממה שיתן גבורה לאדם ויבטיחהו שיהיה לא חומם מיראת התגמול על החמם ולא חמום מיראת השנות החמם עליו וממה שיבטיחך מהאדם שלא יהיה בינך ובינו מחלוקת ולא הקנטה בדבר כלל בין שחשב בך שלך כח על המחלוקת או אין לך כח וממה שיתן בטחון מהאדם האהבה וההטבה הקודמת אליו בפעל או ההפעלות ארצה כמו תת הממון לו או הרחמנות עליו וממה שיתן בטחון מהאדם אשר יופחד ממנו שיהיה אותו האדם פועל פעלות אנשי המעלה ואנשי הנשיאות ויאהב שיזכר בם או יפעל פעלות שני המינים יחד: **אמר** ואולם התכונות אשר כשהיו באנשים היו בם גבורים הנה אחד מהם שיהיו חושבים שהם עתידים לרחות ולתקן הרעות הנופלות בם אצל ההתגברות על הדבר אשר

אמר ואולם אי זו מהתכונות הם תכונות האנשים אשר כאשר נמצאו להם היו פחדנים הנה אנחנו עתה מספרים אותם: **ונאמר** שהפחד הוא יראת האדם שימצאהו רע מפסיד וזה ידוע בנפשו כי אין אחד יחשוב שלא יגיעהו רע ויפחד כלל ולא אם חשב ברעות שהם לא יגיעוהו יפחד מהם כלל ולא יפחד גם כן מהאנשים אשר יחשוב בם שלא יגיעהו מהם רע כלל ולא יפחד גם כן בעת אשר לא יחשוב שיגיענו בו רע וכאשר היה זה כן הנה הפחד בהכרח אמנם יהיה לאשר יחשבו שיגיעום רעות ומהרעות אשר יחשבו שהם יגיעום ואצל האנשים אשר יחשבו שהם יחיבו הגעת זה להם ובעת אשר יחשבו השגת הרע להם והיותו רושם בם וכאשר היו הפחדנים הם אלו בכלל הנה מן המבואר שאשר יחשבו שלא תאונה אליהם רעה הם הבריאי גופות הנעימי התכונות מאד מפני הדברים מחוץ ואשר יחשבו גם כן בעצמם שהם בשתי אלו התכונות ואם לא יהיו כן רצוני בריאות הגוף והאוהות הדברים אשר מחוץ ונעימות תכונותיהם בם: **אמר** ולכן מה שימצא זה המין מבני אדם פוסלים בני אדם במומיהם ועולנים ומוסרים עצמם לסכנות וסבת המחשבה הזאת תהיה אם בבריאות הנה מהבחרות והאומץ וזה כי הבחור והאמיץ יחשוב בעצמו שהוא בריא ואם לא היה כן ואם בנעימות התכונה מפני הדברים אשר מחוץ הנה תקרה זאת המחשבה משני ענינים גם כן מהמון הממון ומרבוי החברים והפכי אלו הם אשר כבר שערו עצמם שהם מטרה לכל צרה והם חלושים אצל הרעות אשר יראו מנפילתם כחולשת מי שירד בהם הרע בפועל ואבל ביניהם הפרש כי אלו תמצא להם תקוה בהצלה והם משתדלים בהגעתה ומהאות המורה על זה שהם יצטרכו אצל הפחד אל העצה ואין אחד מתיעץ לא במה שלא יפחד ולא במה שיפחד ולא יקוה ההצלה ממנו ולכן גדר הפחד אשר יחדל בו הפחדן מהפעל אשר כוון בו החדלו ממנו הוא הפחד אשר תחובר בו תקות ההצלה מאותו הרע המפחיד והוא הפחד אשר יקובל בו תועלת במלאכה הזאת רצוני אשר ראוי להלצי שיקימהו בנפשו מי שיחפוץ להפחידו

ויחשבו שהם יהיו חמוסים בעתיד הם יראים לעולם כמו אנשי המם ואשר ימצאם לעולם חלוף מה שיקוו אליו הם פחדנים ואשר בטבעם החמס כאשר היה להם יכלת הנה הם מפחידים וכל מה שאי אפשר שישותפו בו שנים הנה הוא מפחיד איום ונורא כמו הראשות ובעל השררות והממשלה הם לעולם מפחידים וכל שכן כאשר היו מתאוים להזיק במי שיעלה אותם בסברה ובזולת זה מהמעלות ואשר יפחדו מהם המעולים שבבני אדם ובעלי השלמויות בם הם מפחידים בין שהיו ממי שלא סרו בתאר הזה או הגיע להם זה התאר כאשר התגדלו ועצם יכלתם ואוהבי החמוסים מפחידים החומסים אותם וכמו כן אוהבי השונאים גם כן מפחידים כמו שהשונא מפחיד ואין המהירי הכעס מהאנשים הבעלי רגזנות ושפיכות מרה מפחידים אצל הכעס והחמה לפי שאלו יסור כעסם מהרה ואמנם המפחידים בעלי הישוב בכעס והמשטמה ובעלי המעצור בבני אדם המתחבלים אשר לא יפרסמו מה שירצוהו מהרע האם הוא בקורבה או ברוחק והם הפכי בעלי הרגזנות וזה שבעלי הרגזנות יחשב בהם שהם לא יראו לאחר יכלת זולתם ובעלי המעצור יראו לבני אדם יכלת זולת יכלתם: **אמר** וכל הדברים האלו המפחידים יהיו מפחידים יותר כאשר היה ההפסד הנופל מהדבר ההוא המפחיד ממה שאי אפשר שידחה הפסדו אבל יהיו הפסדיו הפסדים בכללות וכל שכן כאשר היה מקבל ההפסד הנופל מהדבר אי אפשר שיגמל על פסדתו אבל ירדו בו ההפכים מתועבים אצלו ואשר לא ימצא האדם מהם מושיע הנה פחדו מהם יותר חזק ובכלל הנה הרעות המפחידות הם הרעות אשר התחדשנה באחרים כאשר היה חרושם באלו האחרים ממה שיביא לדמות נפילתם באדם וזה למקום ההדמות אשר בינו ובין אותם האחרות אשר ירד בהם הרע משל זה שהבחור אמנם יחרד מהמות כאשר ראהו שנפל בבחור כמהו לא כאשר ראהו נופל בישיש או בזקן: **אמר** וזה אשר זכרנו מחלקיות העניינים המפחידים והעניינים אשר הם יותר חזקי ההפחדה ויותר עצומים הוא קרוב שיהיה מביא על כלם אם לא המעט אשר יתכן לאחד שיביאהו מפאת עצמו:

הרחוק לא יפחד ממנו אחד והוראת זה שכל אדם יודע שהוא
ימות בלא ספק אבל לפי שהוא לא ידע שיהיה קרוב מהרה
לא יפחד מהמות וכאשר היה גדר הפחד הוא זה הנה מבואר
מזה שהמפחידים הם אשר יחשב בהם שלהם כח עצום על
ההפסד רצוני האבדון או על הכנסת מין מהנזק מביא אל
עצבון או אל צער עצום אם גופני כמו החליים ואם נפשי
כמו ההכנעות והקוטן והיות מי שזה תארו מפחיד ידוע בנפשו
כי המפחיד הוא הרע אשר יחשב קרוב ולכן היתה הסכנה
והבהלה החזקה אמנם היא קרוב הענין הפחיד והוא אשר
יפעל השנאה והכעס בפחדן ויניעהו אל דחית הדבר המפחיד
והתנגדותו וכאשר היה האדם מתאוה הרע ולו כח עליו הנה
מבואר שרעתו קרובה מתפעל והוא בהכרח מפחיד והענין
במפחיד כמו הענין בחמסן רצוני שהחמסן אמנם יהיה חמסן
מפיל החמס בשני אלו הענינים ר"ל בכח על החמס ותאות
על החמס לפי שהחמסן אמנם יחמום בפועל כאשר היה לו
יכלת על החמס ורצון לפעל החמס כי החמסן בלא ספק לעולם
רוצה לפעל החמס ותאותו קודמת לפעלתו ואמנם יפעל החמס
בעת אשר יהיה לו הכח על פעלתו הנה אם כן בהתקבץ
שני אלו לו יהיה חמסנותו קרוב וכמו כן הפחד גם כן אמנם
יהיה למי שהתקבצו לו שני אלה רצוני הכח והרצון ולכן לא
יפחד אחד לרעת החלושים ואם היו רוצים להרע כמו שלא
יפחד מהחזקים כאשר לא היו רוצים להרע והרבה מבני אדם
אמנם תמנעם מהרע חולשתם או הפחד מהרע המבהיל יחודש
עליהם ומה שהיה מהרע הנופל בם כבר חודש באדם אחר
הנה הוא מפחיד יותר ואשר הם מועדים לעשות הרעות החזקות
המופלגות הנה בני אדם יראים מהם בטבע ואשר להם יכלת
על הענשים מפחידים אם לא שתהיה להם מדת המחילה
ובכלל הנה אשר להם יכלת על הנזק מפחידים לעולם אצל
מי שיהיה אותו המין מהנזק אפשרי לו משל זה שהגנבים
מפחידים בעלי הממון לא מי שאין ממון לו ואמנם היה זה
כן לפי שהחמס יהיה בבני אדם ברוב עם היכלת רצוני שכאשר
ימצא היכלת שם ימצא החמס ואשר יפל בהם החמס לפעמים

יותר רבי הוק הם משניאים יותר כמו העול והסכלות ועוד כי הכועס ימצאהו עצבון עם תענוג כמו שנאמר ואולם השונא הנה לא ימצאהו תענוג ועוד כי הכעס כבר יסור במעט דבר יפעלהו האדם רצוני בדברים רבים ואולם השנאה הנה היא לא תסור בזה ועוד כי הכועס אמנם יתאוה שירד באשר הכעס עליו אנס מה לבד עם שלא יעדר מהמציאות ואולם השונא הנה הוא יכסוף שיעדר שונא מן העולם לגמרי: **אמר** והוא ידוע שמפני אלו הדברים אשר זכרנום אפשר לנו לקיים במאמר מי הם שונאים או אוהבים או שנשימם כך אם לא היו כך ר"ל אם שונאים ואם אוהבים וכן אפשר לנו בידיעת אלו הדברים בעינם שנסתור על האומרים טענותיהם בחבה והאהבה רצוני שפלני שונא ושפלני אוהב וזה אמנם יהיה כמו שאמרנו בידיעת מה היא השנאה והאהבה והכעס ובידיעת אותם הדברים השלשה מכל אחד מהם רצוני הפועלים להם והאנשים המוכנים לפעל בם וההפעלות מהם וכבר יקובל תועלת בידיעת קיום השנאה והכעס בקיום העול לפי שאחת הסבות אשר בגללם יעול המעול הוא השנאה והכעס כמו שנקיים בזייד שהוא מעול עלינו מפני שבינינו ובינו שנאה וזה סוף מה שאמרו באהבה והשנאה: **המאמר בפחד אמר** ואולם ידיעת ממי יהיה הפחד וממה זה יהיה ר"ל הפועלים לו ומי אשר יפחדו הנה אנחנו נבאר זה בכאן אחר שנגדור הפחד מה הוא כמו שעשינו בשערים הקודמים ויהיה הפחד עצבון או ערבוב מדמוי רע ייראֶ האדם שיפסידהו או יצערהו וארצה בעצבון הדאגה והצער אשר ישיג הנפש ובערבוב השתבשות ההסתכלות ובהפסד האבדון ובצער מה שלמטה מהאבדון ואמנם התנה ברע המפחיד שיהיה מפסיד או מצער לפי שאפשרות מציאות החסרונות באדם הם רעות נופלות אבל לא יפחד מהם האדם כמו שיהיו חמסנים או עצלנים ולא נרצה שיהיה ההפסד או הצער המפסיד מועט אבל שיהיה עצום כי המועט לא יפחד ממנו אחד וגם כן הנה אין לפחד מאלו מה שהיה נופל חדושו בזמן העתיד הרחוק אבל מה שהיה נופל בזמן העתיד הקרוב כי הרע הנופל בזמן העתיד

הם החברה וההתקרבות עם הבריות ומה שדומה לזה המין
ממה שיפעלוהו האוהבים קצתם בקצה ואולם פועלי האהבה
החזקת יד האוהב וההטבה לו ושיפעל האדם באדם הטוב
בעת שלא יצטרך אליו רצוני אל האדם וכאשר פעל הטוב
לא יספר בזה ושיבאר שהוא אמנם פעל זה למקום הפעול
בו לא למקום דבר אחר הנה זה כלל מה שאמרו באהבה:
אמר ואולם השנאה והאיבה הנה כבר ראוי שילקחו בם
אלו הדברים השלשה מהענינים המתהפכים לאלו והם ידועים
בידיעת אלו אשר זכרנום ואולם פועלי השנאה הנה הם עשית
מה שיכעיס האדם ונתינת המום והמלשינות וארצה בנתינת
המום הבזיון בכלל ובמלשינות הלשון הרע בין שתי נפשות
וההפרש בין השנאה והכעס שהכעס יהיה בדברים אשר יעשו
בכועס או במי שהוא לרגלו והאיבה והשנאה כבר יהיו ואם
לא יפעל השונא בשונאו דבר כי אנו כבר נשנא בעלי החסרונות
ואם לא יפשעו עלינו כלל ובכלל כאשר חשבנו באדם מה
שתהיה ראויה לו השנאה הנה אנחנו נשנאהו לעולם והפרש
אחר והוא שהכעס אמנם יהיה על האישים כמו זייד ועמר
או אנשים מוגבלים במספר ואולם השנאה והאיבה הנה היא
כבר תהיה לסוג כי אנו כבר נשנא הברברים וישנאו אותנו
וכמו כן השנאה כבר תהיה למין כי אנו נשנא הגנב והמלשין
וכבר ישנאוהו בני אדם יחד והפרש שלישי והוא שהכעס כבר
ישקוט בארך הזמן מזולת שיפעל מי שהכעס עליו בכועס מה
שיסיר הכעס ממנו והשנאה לא תנוח בארך הזמן כל זמן
שלא יפעל השונא בשונאו מה שיחייב ידידות לו וגם כן הנה
הכעס אמנם הוא תשוקה אל דבר מוגבל שירד במי שהכעס
עליו ואולם השנאה הנה היא תשוקה אל שירד בשנוא דבר
בלתי מוגבל רצוני שכל מה שנפל בו רע השתוקק השונא
שיפול בו רע אחר וזה שאשר יכעס אמנם יתאוה שירד באשר
הכעס עליו דבר מוגבל ירפא בו מחום לבבו ואולם השונא
הנה הוא לא יכסוף זה אבל רע בלתי מוגבל רצוני רע יותר
רב ממה שירד בו הנה השנאה מתחלפת לכעס באלו ההבדלים
ועוד כי הענינים המזיקים הם משניאים והדברים אשר הם

לפי שלא יחשב בם שהם מערימים באותה ההפלאה אחר שהיה אין אחר שיתפלא מעצמו אלא בדבר הוא באמת אצלו מעלה ושיש להפלא ממנו והשמחים באדם במה שאצלו אהובים אצל אשר ישמחו בו ואין צריך לומר כאשר היתה השמחה מהפעלות מבואר לפי שכבר יחשב בו שיותר ראוי הוא שתהיה אותה השמחה קיימת ושלא יערים הוא באותה השמחה והמכובדים אוהבים את אשר יכבדום והמכובדים אהובים אצל מכבדיהם והאנשים אשר יאהב האדם שיקנאו לו קנאה לא יגיע בה ההתנכלות בו וההלשנה עליו אהובים לפי שלא יכסוף האדם זה מאחד אם לא שהוא יכסוף שיעמוד אותו האדם על מעלותיו ואמנם יכסוף זה ממנו כאשר היה אצלו ראוי לזה ולכן מי שהיה בזה התאר אצלך הנה אם שיהיה אוהבך או תכסוף שיהיה אוהבך לפי שהוא כאשר היה אוהבך היה יותר ראוי שיעמוד על המעלות אשר בך ואשר יפעלו הטובות אהובים אצל אשר יפעלו בם הטוב אם לא ימשיכו הטוב ברע הוא יותר עצום ויותר מזיק כמו ההענקה הגדולה וההעבדה בפרך ואשר יאהבו הקרובים והרחוקים החיים והמתים רצוני הקרוב הזמן ממי שהוא קרוב או שאר בשר או מן המכרים כי המתים לא יחובבו אלא בשני תנאים אחד מהם שתהיה מיתתם קרובת הזמן והשני שיהיו קרובים או מכרים הנה כל אחד מבני אדם יאהבם למקום צדק אהבתם לפי שהאדם כאשר אהב הנכרי הנה הוא יותר ראוי שיאהב הקרוב וכאשר אהב המת הנה הוא יותר ראוי שיאהב החי ולכן היו בכלל האנשים אשר יאהבו אוהביהם מאד מאד ולא יזנחום אהובים כי זה המין מהאנשים הם טובים והאדם יאהב הטובים אשר אינם אוהבים וכל שכן הטובים האוהבים ואשר אין ידידותם זיוף ולא לפנים אהובים ואשר יספרם האדם בשווי ואין בשת לו מזכרונם הם אוהבים לו לפי שהאוהב הוא אשר אין בשת אצלו מעזיבת הדברים אשר יפעלם האדם למקום השבח והאדם המעט הבשת יאהב האדם המעט הבשת לפי שהוא לא ייראַ ממנו ויבטח בו לפי שאין אחד שיאהב האיש אשר ייראַ ממנו: אמר ואולם מיני פעלות האהבה הנה

אשר הם מהם מעלות לבד ואם בדברים אשר יתפלאן בני אדם מהגעתם אם בשלוח ואם בצרוף לאלו אשר הגיעום הנה הם אהובים גם כן: **אמר** והטובי הנפשות ואשר הערב חברתם בהתחברותם היום כלו למקום ההתענגות בם מבלתי שיקוץ ספורם הנה כל אלו אהובים לפי שמדותיהם חמודות ונקלות ואינן פונות לדרך החטא והרעה והם לא ישמרו עברה ולא יתעקשו ולא יתגרו ר"ל שלא יתעוררו לפעל הרע כאשר יעוררו ולכן היו כל מי שהתקבצו בו אלו התארים המגונים אנשי מדון רצוני המשתמשים על האדם בחרבו ובהרמת קול אצל ההלצה וכן הגסים מבני אדם הסובלים המכות לכח גופותיהם או הסובלים מה שיגיעם מהאנסיות או אשר קבצו העניינים ממהרים אל המדון ואל תוכחת קרוביהם ושכניהם אוהביהם וזה אם כשהיה אפשר להם שיוכיחום ואם כאשר הביאו לחשוב שהוכחתם היא מצד החמלה: **אמר** ואשר ישבחו כבר יאהבו המשובחים לפי שהם יקוו מה שישתתפו להם בטובות אשר אצלם בגלל שבחם אותם ואולם המשבחים הנה הם אהובים אצל המשובחים ואם היה השבח בדברים אין המשובח בטוב שלא יהיו בו ושיהיו כזב והמתקדשים בהלבש מחלצות וכסות נקיה אורך חייהם אהובים לפי שהם יראו שהם מכבדים בני אדם באותו הנקיות ובלתי מצערים להם במכטים המגונים ואשר לא יתביישו מהעברות ולא יוכחו מהפשעים הנה אשר יפעלו זה אנסים והאנסים שנואים וארצה בעברות ההרעות אשר יהיו בין אדם למקום ובפשעים ההרעות אשר יהיו בין אדם לחברו ואשר אינם סובלים המשטמה ולא יעמדו על הויסור ונטירת האיבה ואבל יתרצו במהרה ויסור כעסם הנה הם אהובים וזה שכבר יחשב בם שהם כמו שהם באלו התכונות לבני אדם כן הם לאוהביהם אבל הם יותר ראוים בזה ואשר לא ידברו ברע ולא ידעו רעות קרוביהם ושכניהם ואנשי מודעתם לפי שהם טובים אין אצלם רע אהובים ואשר לא ישמרו עברה על אשר יכעסו עליהם או ירצו הטוב אליהם בנפשותם נאהבים כי אשר הם בחלוף זה אנשי מדון ואשר יתפלאו מזולתם במין אשר יתפלאו בו מעצמם נאהבים

בקלות ווריזות הם גם כן נאהבים אצל אשר יפעלו בם זה
בין היה אותו ענין מצער בשלוח או היה מצער בעת עשייתו
לבד בין שעשו זה הם בעצמם או לא יעשו הם בעצמם אבל
היו הם הסבה בהגעת אותו הענין הנשגב אליהם: אמר
ואשר יחשב בהם שהם יחשבו להטיב אוהבים ואוהב האוהב
אהוב ואשר יאהבו הנאהבים אהובים וכן אשר יאהב האהובים
ואשר ישנא מי שישנא אדם אהוב גם כן אצלו וככה אשר
ישנאום שונאי האדם הם גם כן אהובים אצלו וכל אלו ר"ל
האהובים יראו שהם אוהבים לפי שהם יראו שהטובות אשר
לאלו הם להם ולכן יתאוו שיהיו הטובות אשר להם הם גם
כן לאוהביהם כמו שהם להם מפני אוהביהם רצוני אשר יהיו
מטיבים אליהם ומכבדים אותם ולמקום זה יכובדו הנדיבים
והגבורים ר"ל למקום מה שיראו האנשים שיגיע אליהם
מהתועלת בם והטובות אשר יגיעו אליהם מבני אדם
הם הכבוד והמעולים החסידים הם אשר יאצילו לכל
אחד מן הטוב כפי מה שיוכלו שאתו כפי תכונה תכונה
מתכונותיהם והיותר מעטה שבתכונותיהם שהם לא יטריחו
אחד כלל ואלו כמו שיאמר ארסטו אמנם יהיו בזה התאר
כאשר לא יחיו מחבריהם ירצה שלא יהיו חבריהם מכלכלים
מחיתם להם אבל תהיה מחיתם מהשתמשותם עצמם ויגעם
גופותם והיותר מעולה מאלו מי שהיתה מחיתם מדבר נכבד
כמו המחיה אשר תהיה מהמלחמה אשר תהיה על דרך
הנימום לא מענינים הנהגיים או תהיה מחיתם מהצידה או
מהמרעה ובכלל תהיה מחיתם מאפן לא יצטרכו בו לאנשי
המדינה' מזולת שישיגם לזה זוקן וזה המין מבני אדם כבר
יחשב בם יותר מזולתם שהם יראי חטא בלתי חומסים שלומי
ההסכמה ואשר יאות אליהם שיעשו בהם הפעלות הנעשות
באוהבים או בחרו זה הם גם כן נאהבים ואלו הם הטובים
בעלי המעלות כי אלו יראו מסתפקים בנפשותיהם ובענינים
מהדברים אשר מחוץ ולכן כשרצה אדם שיפעל בם פעל האוהב
באוהבו מהגעת הטוב אליו הטיבם בזה והמצליחים בעלי המזל
אם בכל הטובות ר"ל הנפשיות והגופניות ואשר מחוץ ואם בטובות

מאשר ישתוקקהו הכועס עליהם: **והששי** שיהיו כבר נאבדו ונפסדו וזה סוף מה שאמרו בכעס והפכו: **המאמר** באהבה והחברה: **אמר** ואולם מי האנשים אשר יאהבו בטבע ויתאהבו ומה הם הדברים פועלי האהבה הנה כבר נעמוד על זה כשנקדים תחלה בגדר האהבה וההתאהבות ונאמר שהאהבה היא שיהיה האדם כוסף הטוב לאדם אחר בגלל עצמות אותו אדם לא בגלל עצמות נפשו ושיהיה לו כח וקנין יפעל הטוב בו וההתאהבות הוא שיהיה כל אחד משניהם מחברו בואת התכונה וכאשר היה זה כן הנה האוהב באמת הוא אשר יחבב ויחובב יחד וכבר יחשב שנצטרך בכאן באהבה התמימה אל תנאי שלישי והוא שיהיה כל אחד משניהם עם שהוא יאהב הטוב לחברו מפני עצמות חברו ידע כל אחד משניהם אהבת חברו לו וכשהיה זה מונח לנו בגדר האהבה הנה הוא מבואר שהאוהב הוא אשר יתענג בטוב אשר יהיה לחברו וישתתף לו בנוקים והעצבונות אשר ירדו בו לא מפני עצמותו אבל מפני עצמות אוהבו וכאשר היה האוהב בזה התאר הנה כל אחד מאוהביו ישמח וישיש בו ולכן היו האנשים המשתתפים בטבע ברעות והנוקים מחובבים ואולם השונאים הנה הם בהפך לו ר"ל שיצערום הטובות המגיעות אל שונאיהם ויענגום הרעות הנופלות בהם וכשהיתה האהבה יחויב לה זה הנה מבואר שהאות אשר נעמוד ממנו על שהאדם חובב ומחבב הוא שיתאונן אל הרע הנופל באוהבו ושישמח בטוב המגיע אליו ומאותות האהבה ההשתתפות גם כן בטוב וברע וכמו כן מאותותיה שיהיה פעל האדם הפכי לפועל השונא בדבר האחד בעינו כאשר הוקש אחד מהם באחר כמו שיהיה נעזר בשני אנשים ויעזרהו אחד מהם וימסרהו האחר כי אשר עזרו אוהב ואשר מסר אותו שונא ואחר שכבר התבאר שהאוהב הוא אשר יכסוף הטוב לאוהבו מפני עצמות אוהבו ושאלו אוהבים בטבע הנה מבואר שאשר ייטיבו אל אדם מה או אנשים מה או אל מי שהוא בגללם שהם אהובים אצל אלו אשר הטיבו אליהם וששהטבה אחד מפועלי החבה וכמו כן אשר יפעלו באנשים אחרים ענינים עצומים בעלי טרח וצער

יראו שאותם הפעלות הם יושר ויושר אין לכעוס ממנו:
אמר ולכן מה שראוי שיקדים המעניש תחלה ויבאר במאמר
שהענוש חומס ואז יעניש כי כשהיה הענין כן לא ישיגנו הזק
מן הענוש וכבר יזדמן במתי מספר מבני אדם והם הרעים
והתקיפים העשירים שידעו שהם חומסים ואבל עם זה יכעסו
ויתרעמו ואם היה הענש אשר הגיעם ביושר לפי שאלו לא
יראו שיגיעום הזק ואשר לא ישערו בבזיון וההקלאה היורדת
בם לא יכעסו גם כן וזה כבר יקרה מפני הסכלות וכבר יקרה
מפני גדל הנפש לפי שהם יראו שהפעלות אשר יבוזו בם
אינם ממה שיחיבו להם בזיון ולכן כבר יבחרו גדולי הנפשות
שישוללו מהם הרבה מפעלות המעלות אשר ייוחסו אליהם
כדי שיראה איך יקבלו רשם מזה כי כל מה שהיה הפעל
השלול מהאדם יותר גדול ולא יכעס ממנו היה יותר מורה
על גדל נפשו: **אמר** ולמקום זה למי שרצה פלני שיספר גדלת
נפש פלני והוא אדם ידוע אצלם בגדול הנפש אמר לו אתה
אינך נמנה בכלל מנהיגי המדינה כדי שידע האם יכעס מזה
אם לא ובכלל הנה כל מי שלא יצטער בבזיון אם מפני קוטן
שעור המבזה ואם מפני גדל שעור המבוזה והנקלה הנה הוא
לא יכעס לפי שהכעס כבר נאמר בגדרו שהוא הזק עם תשוקה
אל ההנקם והנוספים אין לכעוס עליהם לפי שהם כבר נפלו
אל רע יותר עצום מהרע המקווה בהם: **אמר** ולכן מה שעשה
אומירש זה הענין בהשקטת כעס פלני על פלני והם אנשים
מפורסמים אצלם בשאמר מאשר עליו הכעס שהוא עתה טמון
בארץ מאפליה אשר לא יפרד ממנה לעולם ואמנם היה הענין
כן לפי שאשר נפל בו פגע המות ירוחם לו אחר שהיה היותר
עצום שבפגעים: **אמר** הנה כבר התבאר שאשר ירצו שישקיטו
הכעס או יניחוהו שמאלו המקומות ראוי שיקחו ההקדמות
המשקיטות לו ר"ל חלקיות אלו המקומות והכעס בכלל ישקוט
וינוח מששה מינים מבני אדם כמו שנאמר: **אחד** מהם מין
הנוראים: **והמין** השני אשר יתביישו מהם בני אדם: **והמין**
השלישי השמחנים מבני אדם: **והרביעי** פועלי הבזיון לא
בבחירה: **והחמישי** מי שכבר ירד בם רע יותר גדול

הנה אם שלא יכעס האדם מהדברים המכעיסים היורדים עליו ואולם אם כעס הנה ישקוט כעסו מהרה וזה כפעלות הבזיון אשר יוסר וילומד בם האדם כמו נערת המלמד והפעלות הבזיון אשר יכוון בם הנעגוע בעת אשר יהיה המכוון מהם הנעגוע או אשר יכוון בם השעשוע בעת גם כן אשר יהיה המכוון בם השעשוע וההבדל בין הנעגוע אצל ארסטו והשעשוע שהנעגוע יכוון בו להטיב נפש אשר אליו הנעגוע לא שיגיע באותו הנעגוע הענוג והשעשוע יכוון בו שיתענג המשתעשע עם אשר אליו השעשוע ולכן יגעגעו הטובים ולא ישתעשעו וככה גם כן פעל הבזיון אשר יכוון בו ההוכחה והויסור אצל המכשולות והמקרים הרעים ומהם גם כן הספקת הצרך בדבר המועט הנמאס כי המצטרך לא יכעס ממנו כאשר היתה בו הספקת צרכו ואם היה מעט מזער ונמאס: אמר ובכלל הנה כל פעל מפעלות הבזיון או המבוה כאשר לא יכוון בו הזק למבוזה ולא תענוג מגונה או תחובר בו תקוה ותוחלת הנה לא יוכעס ממנו ומשל מה שלא יחובר בו הזק הבזיון אשר יוסר האדם בו ומשל מה שלא יחובר בו תענוג מגונה הנעגוע אשר לא יצא אל הזמה ומשל מה שיחובר בו טוב תקוה הספקת הצרך: אמר וכאשר ארך הזמן ולא יכפל מאשר הכעס עליו פעל יחייב התחדש הכעס הנה כבר ישקיט ארך הזמן הכעס: אמר וממה שישקיט הכעס העצום הבקשה מגאלת הדם אם תחלה הנה מהפושע עצמו ואם שנית הנה ממי שידבק לפושע ולפעמים לא השקיט הכעס בקשת גאלת הדם מהפושע הראשון עד שתבוקש ממי שידבק בו כאשר לא יראה שהפושע הראשון בן גילו וראת שמי שהוא דבק לו הוא בן גילו ולכן לפעמים יעזוב הפושע עצמו ויבקש גאלת הדם מהנטפלים אליו וכבר ישקיט הכעס ההנקם מזולת החומס ומזולת מי שידבק בו אבל ממי שהזדמן מבני אדם וכמו כן כבר תשקיט הכעס נפילת הרעות העצומות בפושעים ואם לא היה זה מפני אשר פשעו בהם לפי שהם יראו כאלו הם כבר השיגו גאלת דמם: אמר ואשר יאמינו בעצמם שהם חומסים הנה לא מהפעלות הנופלות עליהם מאת החמוסים לפי שהם

כבר יחדל הכעס מאלו ועוד כי כבר תהיה עלת הכפירה לענין הגלוי עזות פנים ויוהרא והעז פנים מבזה מלעיג ועוד כי ההודאה הכנעה והכרה בחסרון וכפי זה תונח מדרגת הענש היורד בם ואולם אשר לא יודו הנה הם יראו בלתי יראים ולא נכנעים לכועס עליהם וזה ממה שיביא לדמות בם הבזיון בכועס עליהם: **אמר** וכבר יורה על שהכעס ישקוט וינוח מעל האדם אשר ישים עצמו דכא ושפל רוח מה שיראה מפעל הכלבים וזה שהם לא יחרץ לשונם אל האנשים היושבים והמתונים וינשכו הנמהרים וכבר יבאו מקומות לא יחשב מהכפירה בם שהם בזיון אבל טענת האמת וזה כאשר לא העון גלוי: **אמר** ומן המינים אשר לא יוכעס עליהם או דרך הכעס שינוח מהם המין מבני אדם אשר הם טובי הנפשות רכי ההנהגה ונעימי המדות סבלנים והם אשר יקראם ארסטו שמחנים והמין המצטרך גם כן ימעט הכעס עליו למקום הרחמנות לו אחר שהיה הצרך הנופל בו במדרגת הענש והמין מבני אדם אשר יכנעו מהריבות ולא יהיו מחזיקים במחלוקת הנה הם גם כן ישקוט הכעס עליהם למקום ההכנעה ושפלות הרוח הנמצא בהם ואשר לא יקללו אחד בהזכרת מומיו ולא ילעיגו בו ולא ימאסוהו או אשר אם עשו זה עשאוהו על המעט הנה לא יפל כעס עליהם ואם נפל הנה ישקוט הכעס במהרה מהם: **אמר** ובכלל הנה אמנם ראוי שילקחו משקיטי הכעס על הרוב מהפכיהם אשר נמנו לפנים בשער הכעס: **אמר** והנוראים או שיתבוישו מהם בני אדם לא יפל כעס עליהם מה שהתמידו בזה התאר לפי שאי אפשר שיכעס האדם על אדם מה ויירא ממנו יחד בענין אחד ואשר יעשן המאוס והבזיון באדם בעת כעסם עליו הנה אם שלא יכעס עליהם ואם שיכעס עליהם מעט לפי שהכועס על אדם מה לא יחשב בו שהוא יבזהו ויכעס עליו יחד וזה שהבזיון אין בו הזק למבזה בין שהיה בו תענוג או לא היה ואולם הכעס הנה הוא תענוג עם הזק כמו שקדם בגדרו והאדם אשר הכעס עליו הנה כבר ישקוט הכעס ממנו אם יתבייש ממה שפעל: **אמר** והענינים אשר יהיה בהם הכעס מגונה או בלתי נאה

או פועלי הרצוי כי הפכי הדברים הפועלים לכעס כאשר יקוימו לאיש מה אם שישקוט ממנו הכעס ואם שיחויב הרצוי ממנו וכמו כן כשנמצאו לאדם הפכי התכונות אשר יהיה בם מוכן לשיפל הכעס עליו יקל השקט הכעס ממנו או מציאות הרצוי לו וכמו כן כשנמצאו לאדם הפכי התכונות אשר יהיה בם כעסן יקל קבולו הרצוי או השקטת כעסו כי הכעס לו שני הפכים אחד מהם העדרו והאחר הפכו והוא הרצוי ואבל ארסטו בזה המקום עם הודעתו בדברים האלו הביא הדברים המשקיטים הכעס על צד ההרגל: **המאמר** במשקיטי הכעס: **אמר** ומפני שהפך הכעס השקט הכעס הנה כבר ראוי שנעיין מענין השקט הכעס בהפכי אותם הדברים השלשה אשר זכרנום ר"ל באי זו תכונה יהיו האנשים אשר יקל השקט כעסן ובאי זו תכונה יהיה האנשים אשר יקל השקט הכעס עליהם ומה הדברים המשקיטים הכעס: **אמר** וההשקט הוא העדר הכעס או הנחתו וכאשר היה הכעס אמנם סבתו הבזיון אשר יהיה בלב שלם ובנפש חפצה הנה הוא מבואר שאשר לא יבזו או אם יבזו יעשו זה באנס או בזולת הסתכלות או אשר יחשב בם שהם בזה התאר שהם לא יפל הכעס עליהם ויהיה מהם השקט הכעס במהרה וכבר יהיה השקט הכעס כאשר יעשו בכועס הצערות ואנסיות ישכיחוהו הבזיון הנעשה בו אשר היה סבת כעסו על צד הכונה והחפץ לזה וזה אמנם יפעלוהו המתחבלים בעלי הרעות העצומות וממה שיפעל ההשקט שיעשה האיש בעצמו הדברים אשר חשבם הכועס בזיון בו כי זה יביא לחשוב בו שהוא לא יראה בם שהם בזיון אחר שהיה שום אדם בלתי חושב שהוא יבוה עצמו: **אמר** וממה שיפעל ההשקט ההודאה בעון או שידור נדר על נפשו שלא ישוב אליו והוא הנקרא אצלנו תשובה שיתהפך אל הפך הבזיון והוא ההגדלה ואמנם היתה ההודאה משקיטה הכעס לפי שהיא מחייבת הענש וחיוב הענש ממה שישקיט העצבון במה שעשה והראגה לו וזה מבואר אצל עדות אלה ההענשות כי אנו כבר נעניש הרבה בחוזק ותוספת האנשים הכופרים והטוענים על עצמם ואולם אשר יודו ויכירו שהענש היורד בם יושר הנה

אשר הגיעו ממאמריו לפי שהם באלו הענינים ידמו לשונאים וזה שהשונאים הם אשר לא יצטערו מהאנס אשר ירד בשונאיהם ולא ירע בעיניהם הרע היורד בם ואולם האוהבים הנה הצערם היורד באחיהם וידאג לזה ויחרדו: **אמר** וכבר יפול הכעס על אשר יבוז בענינים חיצוניים מהאדם ואותם הם חמשה מינים אחד מהם אשר יבוז באשר תכבדהו אתה כי אתה תכעס עליו והשני מי שיבוז באשר הוא מופלא אצלך ולא יהיה מופלא אצלו והשלישי שלא יתפלא ממה שתחפוץ היותו מופלא אצל בני אדם ואם לא היה כן והרביעי שיבוז באנשים אשר תתפלא מהם או אשר יתפלאו ממך והחמישי שלא יתבייש האדם מהדברים אשר תתבייש מהם ותמאסם: **אמר** ואמנם יתחזק הכעס על המבזים באלו המינים החמשה לפי שהאנשים יראו בם שהם לא יעזרום על עשית הנאה ולא יתנו להם עצה הוגנת ויכעסו עליהם וזה הכעס הוא כמו כעס האבות על הבנים רצוני שהם אמנם יכעסו עליהם מצד שהם בלתי נעזרים להם על הנאה וכבר יהיה הכעס על אשר יחשב בם שהם יבוז באחד מאלו המינים החמשה ואם לא היה הענין באמת כך וזה יקרה הרבה לנשים בעלות הראשות עם אשר ישתררו עליהם למעוט הכרתם: **אמר** וממה שיפעל הכעס גם כן שכחת הדברים הנחשבת אצלך שמירתם כמו שיקרה הרבה לאדם שיכעס על מי שישכח שמו וכמו מה שיקרה משכחת הדברים הנקלי השמירה אשר יהיו נחשבים ואמנם היתה השכחה מכעסת האדם לפי שהוא יראה שסבתה היא הבזיון בשכוחיי ואשר יתחילו בהטבה ולא יוגמלו כבר יכעסו גם כן על אשר לא יגמלום במחויב כי החסרון מהמחויב אמנם ישיא עליו הבזיון ואשר יפליגו בדבר אשר בו תאמת הסברה אתה תכעס עליהם וכאשר היה קצרת מי שתכירהו מבני אדם מטיב אל זולתך ולא ייטיב אליך הנה אתה תכעס עליו: **הנה** כבר התבאר מזה המאמר מי האנשים המוכנים לכשיבעס ולשיוכעס עליהם ומה הדברים הפועלים לכעס והם הדברים אשר כאשר נמצאו לאדם יקוים בם שהאדם כבר כעס ומאלו הדברים השלשה בעינם ילקחו משקיטי הכעס

מה שהיה מהם אמנם יגיע אחר יגיעה עצומה וישמר אחר הגעתו ביגיעה עצומה וזה כי ההמון למה שהיו חושבים בכמו אלו שאין להם תועלת במה שיקנו מזה ולא דבר בו כח תועלת היה ראוי שיחשבו שלא יקבלו מהם תועלת באותם ההברים לפי שהם אחר שלא יועילו עצמם הנה יותר ראוי שלא יועילו זולתם וכאשר ראה ההמון בהרבה מאלו הדברים שלהם בם תועלת ואם היה לא יקבלו תועלת בם בעליהם רצוני קוניהם פעמים יחזירום למוטב וישובו לרחמם אחר ההכלמה וזה בעת צרכם אליהם ויתנצלו אליהם במה שעבר וזה אמנם יקבלו בו תועלת עמם כאשר היתה ההכלמה הקודמת בלתי מופלגת ולא חוץ מהמנהג לפי שכאשר היתה מופלגת יחשב בהם שהם ילעיגו בם בעת החזרה למוטב: **אמר** ואשר ייטיבו ואחר יפסקו הטבותיהם ואשר לא יגמלו האדם על פעלו במה שראוי לאותו הפעל או יפעלו עמו הפך פעלתו ואשר יראו המטיבים אליהם בתכונה פחותה וזה כשיראה מקבל ההטבה שאותה ההטבה פחותה או שיכלתו יותר מזה הנה אלו יפול הכעס עליהם ואלו הפעלות כלם הם מפועלי הכעס לפי שכבר יחשב בהם שהם מבזים: **אמר** ובכאן אנשים יכעסו מהבזיון הנופל בענינים פחותים להם או באשר הם יותר פחותים מהפחותים והם אשר לא יראה אחד להם שעור בדבר ולא יהיה בם דבור ירוממו בו כלל ולא יבקש אחד בהגדלתם ואינו ראוי שיהיה הענין כן ר"ל שיכעס האדם על מי שיבזה ממנו הענינים המעטים אבל אמנם יחויב שיפל הכעס על מי שיבזה מן האדם ענינים להם שעור: **אמר** והאוהבים כבר יפל הכעס עליהם כאשר לא יאמרו באוהביהם מאמר נאה אצל מי שיגיעם אנס מה או יצטערו כאשר נזכרו לרעה ויותר מזה כאשר לא ייטיבו אליהם כשדחקם הצרך ולא יכאבו במה שיחיבם מן האנס ולכן יאמר משל הקדמוני יכלכלך או ישאלך או ידאג לצרכך ואמנם יפל הכעס באלו לפי שהעדר הדאגה באנס אשר נפל בם יורה על הבזיון בם וזה שמן הידוע שהאדם יכעס כאשר ינזק מי שישגיח בו וכמו כן יכעס על האוהב אשר יחשד אוהבו ויריע המחשבה בו ועל אשר יבזה

הכעס זמי הם הכעסנים ומי אשר יפול הכעס עליהם הנה כבר יחויב שנמנה בכאן אלו התכונות: **והנה** מהתכונות אשר יהיה בם האדם כעסן שיהיה האדם משתוקק אל דבר והיה תשוקתו אליו עם דאגה וצער כי אלו ימהר אליהם הכעס בין שנעשה באחד מהם דבר יחייב הכעס או לא יעשה לפי שהוא לקוצר רוחו יחשב שכבר נעשה בו זה ומאלו אשר להם דברים יצערום וישתוקקו הם אל התרת אותו המצער כי אלו יכעסו על כל דבר ומכל דבר כמו אשר ימצאם עוני או חולי כי אלו יתאוו הבריאות והדברים הנעשים בבריאות וקבוץ הממון והדברים המושגים בקבוץ הממון ולכן לא יאמר למה שישתקע בנפשות אלו מזאת התאוה שהוא סבה לשיאמר בם שהם קצים בחייהם ויותר מה שיכעסו אלו על אשר יבוז הענין הנופל בהם כמו המבזים בכאב אשר ימצא העלול בעת מצאו אותם וככה אשר יבוז הצרך והדחק אשר מצא אדם מה בעת עניו וכמו מי שיבוזה בעול הנופל על אדם מה ומזה הסוג מי שיבוזה באוהב האדם ובכלל הנה כל מי שיבוזה במה שיצער האדם ויעציבהו או במה שיענגהו וישמחהו והאדם אשר נבוזה תוחלתו ימהר אליו הכעס לפי שהוא חשב מחשבה ואבדה מחשבתו: **אמר** וכבר יתבאר מאלו הדברים באי זו תכונה מתכונות האדם ומקרים ממקרי נפשו ובאי זה שנים ומדה יהיה יותר חזק הכנה לכעס ועל מי יכעסו בני אדם ובמי ילעגו ומי יכלימו כאשר היו בדבר דבר מאלו הענינים אולם בתכונות הנה כמו כעס בעלי הראשיות על מי שאין ראשיות לו ואולם במקרים הנה כמו כעס העצבים על השמחים ואולם במדה הנה כמו כעס הגבורים על רכי הלבב ובשנים כמו כעס הזקנים על הבחורים: **אמר** ואמנם יהיה הכעס והבזיון כאשר יהיה ענינם בפעלותיהם ומאמריהם ותכונותיהם ענין מי שלא יקובל תועלת בדבר מאותם הפעלות והמאמרים והתכונות או יחשב בם זה כי כאשר נבחן ענין הקללה והבזיון נמצאו שלא יעברו זה המין ולכן כבר יחשב שיפל מהבזיון וההקלאה במעולים והחכמים שהוא ענין מחויב לפי שההמון יראו שהם לא יקבלו תועלת מתכונותיהם בדבר וככה שאר המעלות אשר הן בלתי מועילות ובפרט

האדם בו כבר נמצא למקולל במה שעבר לא בעתיד לבא
ושתהיה הקללה מגונה יתבייש ממנה המקולל ושלא יכוון בה
למקולל תועלת מה כמו הקללה אשר יכוון בה התוכחת כי
זאת איננה בזיון ואמנם היא ענש ואמנם היתה הקללה מענגת
לפי שהמקללים יחשבו בעצמם שהם יותר מעולים מהמקוללים
ולכן מה שימצאו העשירים והבחורים מקללים ומנולים לפי שהם
יחשבו בעצמם המעלה על זולתם וזה ממחשבת המקללים
מבואר כי הקללה בזיון ואמנם יבוזה מי שאינו ראוי לדבר
והוא אשר אין לו דבר מהכבוד לא מפני טוב יקווה ממנו
ולא מפני רע יורא ממנו: אמר ואשר יחשבו שלהם חק
מחויב על הרבה מבני אדם ביחס והכח והמעלה ובכלל בכל
מה שיעדיף אדם לאדם כמו יתרון העשיר על העני והשקט
על העמל ובעל הראשות על מקבל הראשות או אשר יראה
נפשו מוכנת לראשות ואם לא היה ראש כל אלו מוכנים
לשיכעסו על בני אדם במעט דבר ידמוהו בם מהבזיון ולכן
יאמר שחוזק הקפדנות והכעס ימצא בבני המלכים ומי שידבק
למלכים אשר גודלו בענג ולא פגשו כלל אלא מה שישמחם
מכבודות בני אדם להם והמעשים הנאים וימצאו בזה המין
עם חוזק הקפדנות דברים יחייבו חוזק הקפדנות כמו הפלגת
ההנקם ושלא יסתפקו מהפושע עליהם בדבר מועט אלא בענש
עצום וזה שהם תכער חמתם נגדו לגדל מעלתם בעצמם
ומהענינים אשר כאשר היו באדם שב בם מוכן שיגיע הכעס
עליו שיהיה אותו אדם רגיל שתגיע ממנו הטבה ולא יפעל
זה באדם אשר הרגיל אליו זה או במי שידבק בו וזה כשידע
האדם ההוא שעזיבתו זאת היתה בתאוה ממנו או ידע שהוא
יתאוה שיעזוב זה ואם לא יעזוב כי כבר תמנה עזיבת ההטבה
הנהוגה בפועלי הכעס וכאשר היה זה כן הנה פעל הכעס
בכלל אמנם הוא הבזיון או מה שיחשב שהוא בזיון והאנשים
המוכנים לכעס הם אשר ימצאו בהם תכונות מרמות אליהם
ברוב מה שירד עליהם שהוא בזיון והמוכנים לכעוס עליהם
הם אשר ידומה בם אל הזולת שרוב הפעלות אשר יגיעו מהם
הם בזיון ואחר שכבר התבאר בכלל מפני אי זה דבר יהיה

מתוק מדבש ונפת צופים ושאשר תחעלף המחשבה ממנו הוא דבר דומה לעשן הכבשן ולכן לא ישכילו הכעסנים ולא יבינו ואמנם נאמר בו שהוא מתוק מדבש למקום התענוג אשר יהיה בו מדמיון הנקמה לפי שדמיון הדבר הנכסף והתנודדו בנפש ערב כשלא תהיה שם מחשבה יבין עמה דבר נמאס מחובר בנכסף ולא דבר יעיק הנערך אפשרותו כמו הענין בדמיונות אשר יתענגו בני אדם בהם בשינה: **אמר** והבזיון בדבר וההקלאה בו תהיה מפני שהדבר אין יכלת לו ולא יתכן שישגיח האדם בו רצוני שיקנהו אם היה טוב או יתחבל בדחייתו אם היה רע ולכן היו הטובות והרעות יחד יחשב בם שהם מחויבות להשגיח בם וכמו כן העניינים המחויבים לטוב והרע כמו הפחד מהרע והתוחלת לטוב הם גם כן מושגחים ואמנם יראו בני אדם שלא יתכן דבר מההשגחה למי שיחשב בו שהוא אין בו טוב מקווה ולא רע נורא ושהוא יהיה נעזב וקטון מאד: **ומיני** הבזיון והוא אשר יקראהו ארסטו הקטנת הנפש שלשה ההקלאה וההחול והלעג והקללה ר"ל הזכרת המומים וזה שהנקלה והוא אשר יעשה בו הפך פעלת הגדל הנה הוא בזוי עם ואמנם יקלה האדם מי שיראה שהוא אינו ראוי לדבר וכמו כן מי שילעיגו בו בני אדם הוא בזוי גם כן כאשר היה הלעג בדבר מעוק מתשוקתו ורצונו והלעג אשר בזה התאר הוא הלעג אשר לא יכוין בו פועלו דבר יקנהו זולת הזיקו מי שילעיג בו וזה שלמה שהיה אשר ילעיג בו נבזה הנה הוא מבואר שהוא לא יירא שיגיענו ממנו נזק שאלו חשב זה יהיה ירא ולא יבזהו ואולם אשר ילעגו כדי שיגיעם בלעג תועלת מה הנה אלו אמנם ראוי שיקוראו לוצצים ומתחבלים כמו האנשים לעגו מעוג אשר יקחום המלכים למקום ההתענגות בם ולא יכנסו בזה הסוג אבל יכנסו בסוג המתחבלים וככה הקללה ר"ל הזכרת המומים היא גם כן בזיון למקולל והקללה אשר בזה התאר היא הזיוף וההערמה אשר יכוון בה הצערת המקולל בדבר אשר באשר יפורש בו יתבייש ממנו המקולל ולא תהיה הזכרת המומים אשר בזה התאר אלא כאשר היה הדבר אשר קלל

הנה אנו נעשה בזה הסוג כמו מה שעשינו בשערים הקודמים רצוני בשער המריבות ובשער העצה באשר גדרנו הדברים אשר יכוון קיומם עוד הדברים אשר יסודר בם מציאותם רצוני המועיל או המזיק והיושר או העול והשנים מאלו השלשה הם אשר יחוברו מהם ההקדמות אשר כאשר הולץ בם האדם הניעהו אל אותו ההפעלות רצוני הפועלת לו ובמי יפול אותו ההפעלות ואולם אשר הם מוכנים לאותו ההפעלות הנה אמנם ימצא מתכונותיהם אשר הם בהם מוכנים להתפעל ולהתנועע בזה או אותו ההפעלות ודמיון זה שהאדם אמנם תניעהו אל הכעס כאשר תגידנו מציאות הדברים הפועלים לכעס והאדם אשר יחויב שיכעס עליו ואמנם התכונות אשר יהיה בהם מוכן האדם לכשיכעס הנה אמנם יקוים בם שהוא כבר כעס אבל ידיעת אלו התכונות מועילה למי שירצה שיכעס לפי שהוא ידע העת אשר יהיה בו האדם מוכן לקבול המאמר אשר יניעהו לאותו ההפעלות: **אמר** והכעס הנה הוא תוגה או רושם נפשי תהיה ממנו תשוקה מהנפש אל ענש יראה מחויב במי שהכעס עליו מפני בזיון ממנו באיש הכועס או במי שהוא לרגלו ודבק אליו והבזיון הוא אשר יקראהו ארסטו הקטנת הנפש לפי שנפש מקבל הבזיון כאלו היא תקטן בדברים הקטנים אשר ידומו בה וכאשר היה זה הוא גדר הכעס הנה הכעס אמנם יהיה מאדם רמוז אליו או אנשים רמוזים על אדם רמוז או אנשים רמוזים לא על האדם הכללי וזה לדבר עשאו מי שהכעס עליו בכועס או באחד ממי שהוא לרגלו וכל כעס יחויב לו לעולם דבר מהתענוג מפני שהכועס יקוה שינקם מאשר יכעס עליו וכאשר קוה התענג לפי שאותה התקוה היא מחשבה ממנו בשהוא עתיד לנצח האיש אשר יכעס עליו במה שהוא כנמנע על זולתו והוא הענש אשר תיחל הנפש אליו ולכן כבר יתגדל הכועס בנפשו במה שידמה בו מהיכלת על הענש ולזה לא יכעס אחד על מי שהוא למעלה ממדרגתו מאד ולא על מי שהוא למטה ממנו מאד: **אמר** ומה נעים מה שאמר המשורר בכעס שאשר יתגעש ממנו בנפש הוא דבר יותר

יש הפרש בין שישפוט השופט והוא רחב לב לנכח המדבר נעים המחשבה בו ובין שישפוט והוא קצר רוח ומצטער בו: אמר והמדברים יהיו צודקים במאמריהם ברוב לעלות שלש לפי שכבר יצדק האדם באלו השלש מבלעדי מאמר מקיים ואלו השלש הם הידיעה והמעלה ולקיחת מוסר החברה רצוני שלא יהיה מזיר עצמו מאשר ייעצנו אם למקום סכלותו בו או היותו נבדל לו בסוג או במקום או בלשון והיועצים יהיו בלתי מצדיקים אבל כוזבים אם מפני העדר אלו הענינים השלשה בם או העדר קצתם לפי שהם אם שיהיו בלתי מיעצים בסברה נכונה למקום סכלותם ושגיאתם רצוני שהם ייעצו במה שלא יקובל הועלת בו לחולשת סברתם ואם שיהיו יודעים אכן ימנעם מליעץ אמונים הרשע והזדון ואם שיהיו יודעים בעלי המעלות אבל יהיו מזירים מאשר ייעצו עליהם וזה שהם כשהיו בזה התאר היה אפשר להם שידעו הענין היותר מעולה ולא ייעצו בו והוא מבואר שאין זולת אלו הקנינים השלשה קנין כאשר נמצא למדבר היה אפשר שיהיה בו צודק אצל השומעים ואולם מאין ידע האדם שהמדבר בזה התאר או יקיים שהוא על זה התאר אצל מי שלא ידע זה הנה מהדברים אשר נזכרו בשער השבח רצוני שהוא בעל ידיעה ומעלה ואולם שהוא מתחבר עם הבריות ואוהב הנה המאמר בם הוא חלק מהמאמר בהקדמות אשר יקויימו בם ההפעלויות אשר יתחלפו משפטי השופטים בגללם והם אשר יחייבו להם אם התענוג ואם הצער כמו הכעס והרחמנות והפחד והפכי אלו ומה שרומה לזה: אמר וכבר ראוי שנדבר בם בכאן וזה יהיה בשנעיין מכל אחד מאלה ההפעלויות בשלשה דברים רצוני בדברים הפועלים לאותו ההפעלות והאנשים המוכנים לאותו ההפעלות ועל מי יהיה זה ההפעלות נופל וגובר: המאמר בכעס ומשל זה אצל העיון בכעס שנאמר באי זו תכונה יהיה האדם כעסן ומה הדברים הפועלים לכעסן ומן האנשים אשר יהיה הכעס עליהם בטבע כי הכעס אמנם ימצא על כל פנים בהתקבץ אלו השלשה וכשנמצא קצתם ולא ימצא קצת הנה לא ימצא הכעס בלא ספק ובכלל

המאמר השני
מספר ההלצה

אמר אולם מאי זה מאמר ממיני המאמרים תהיה ההרשאה והמניעה והשבח והגנות והתרעומת וההתנצלות ואי זה מההקדמות והגזרות הם אשר ילקחו חלקי אלו המאמרים אשר יפעלו האמות בזאת המלאכה הנה כבר נאמר בם במאמר הראשון כי ההלצות בענינים החלקיים אמנם יהיו מפני אלו הכונות הששה אשר זכרנום ובהקשים וההקדמות אשר מנינו אותם במה שעבר ומפני שההלצה אי אפשר בה מבלעדי שופט יכריע אחד משני מאמרי המליצים אחר שהיו המאמרים הנעשים בו בלתי אמתיים ולכן היה הצרך אל השופטים בעצתיות יותר רב אחר שהיו ענינים אפשריים לכן נצטרך אליהם בהתעצמות ובשבח והגנות הנה כבר ראוי שנעיין בכאן לא במאמרים המקיימים והמבטלים אבל גם בבאור המאמרים אשר יקנו לשופטים ההפעלויות אשר יחייבום להטות המשפט כי כבר תתחלף האמתת השופט בדברי המדבר והאמתת המדבר במשפט השופט כאשר ידע המדבר אי זה איש הוא השופט באהבתו לו או שנאתו וידע השופט אי זה איש הוא המדבר במעלתו וידיעתו אם ידיעת השופט במדבר הנה תועלת זה ברוב אמנם הוא בענינים העצתיים ואם ידיעת המדבר בענין השופט הנה קבלת התועלת בזה אמנם תהיה ברוב במריבות וזה שאין משפט השופטים על מי שיאהבו אותו או שישנאוהו משפט אחד ולא למי שהיו כעוסים נגדו או בלתי כעוסים או יראים ממנו או בלתי יראים אבל ימצאו משפטי השופטים מתחלפים כפי זה חלוף רב בשעור וההגעה וכאשר שפטו על מי שיאהבוהו אם שלא יחסרוהו דבר ואם שיחסרוהו מעט ואולם שפטם למי שישנאוהו הנה הוא בחלוף זה וככה

בעצום המיוחד והכולל איך יתנצל האדם כאשר החליף שבועתו
ואיך תהיה תוכחת מחליף השבועה וויסורו וזה שהדברים אשר
יחליף בם השבועה הם אותם הדברים הארבעה אשר ישבע
עליהם והם אשר יתאוום איש איש מבני אדם וזה אם שיקח
ויתן ואם שלא יקח ולא יתן ואם שיתן ולא יקח ואם שיקח
ולא יתן וכאשר נשבע אדם על אחד מאלו הארבעה הנה
לא ימלט שיהיה המאמר אשר יעשהו בקיום אותו הדבר
אם מסכים למה שנשבע עליו ואם מתחלף וזה יהיה כאשר
כחש בשבועה ואם היה מתחלף הנה אחד מה שיוכח בו
המתחלף לשבועה שיאמר שהשבועה היא תורה מהתורת
וכאשר יחליפנה האדם ברצון וכחש בה הנה כבר עשה חמס
לפי שהחמס הוא המראת התורה ברצון ואולם המתנצל מהחלפת
השבועה הנה כבר יתנצל ששבועתו היתה באנס או בטעות או
בהעלם ושהוא כשנשבע לא היה חושב באותו הדבר אשר
נשבע עליו ואולם היתה מחשבתו פונה בזולתו וכי אשר השיאו
על השבועה הוא מרי והתנגדות לבעל הריב קנאה וקוצר רוח
וכדי בזיון וקצף ובכלל ההכנה הנמצאת בו להולדת השבועה
והגעתה בפתע פתאם והנחץ אליה ואל הכפירה וההכחשה
וממה שיעשה בקיום על הנימוסים והשבועות וההחזקה בם
שיאמר שכבר יחויב עליכם עדת בני אדם שתחקימו על
שבועתכם ולא תחליפוה כי השבועה משפט תוריי יחיבהו
האדם עצמו ברצון ומידיעה אם כן כבר יחויב עליו שלא
יחליפנו ואולם אותם אשר הם נשבעים על צד הפתוי או על
צד ההעלם או ההגעה לכפירה והנחץ לשבועה הנה לא
יתקימו על שבועותיהם וזולת זה מדברים דומים לזה המאמר
ממה שיגדל בו וירומם הנה זהו המאמר באמותים אשר יהיו
בלא הקש וצדדי עשותם בזאת המלאכה ובכאן נשלמו הענינים
אשר יכללם זה המאמר אשר הוא הראשון והתהלה לאל
לבדו יתברך שמו ויתעלה זכרו אמן ואמן:

דבר ואם שיתן ולא יקח ואם שיקח ולא יתן ושבועה האדם לתת אמנם תהיה לדברים אחרים מזיקים בו רצוני אם החזיק ולא נתן והשבועה אם שתהיה מהטוען או מאשר עליו הטענה ואין בשבועה דבר מן האמות כשיודע שהנשבע עברין וכאשר יחייב השופט השבועה לאחד משני בעלי הריב ויטוה מעליו הנה כבר התחייב לו הטענה לפי שהדרישה בשבועה תגביל על הצדק וכשימאן מלהשבע הנה כבר תתחייב עליו הטענה: אמר ולמה שהיתה הדרישה בשבועה סובבת בין שני ענינים מתועבים אחד מהם מה שיגיעהו מפני השבועה כשנשבע כוזב והוא ההקלאה באל וחלול כבודו והשני המוכרח אשר יגיענו מהלקיחה או הנתינה הנה האדם לעולם יפעל היותר מועט נזק משני המוכרחים אצלו ולכן כבר יצדקו קצת בני אדם כשנשבעו ויכזבו קצתם וזה אחד ממה שיזויף בו הקבוץ בשבועות: אמר וכבר יצדק האדם המעולה ויראה שהוא מאמת ואם לא ישבע אבל הצדקתו איננה בעבור שלא ישבע אבל בגלל מעלתו ומפני שהוא איננו ממי שיהיה עברין ולא ימצא שקר בפיו בזולת שבועה כל שכן עם שבועה: אמר ואולם הרחקת תלות הדרוש בשבועה הנה היא הרבה מה שתהיה מהאיש העבריין לנכח הבטוחי האמונה לפי שהוצאת הבטחון מהשבועה ממה שיפל ההצדקה במאמר העבריין: אמר וזה כמו שינצח המסתכן הירא או יבא לקראתו כדי שינצחהו ויטנו מעליו כי הירא ירחיקנו: אמר האמנם הנה אין אצל הבטוח האמונה אם היה הענין כן שיקח בזולת שבועה כאשר היה בעל ריבו בלחי רואה אותו בטוח אבל לא יקח אם לא שישבע: אמר והבטוח האמונה כאשר נתחזקה עליו הבאת השבועה אצל הטענה עליו הנה הוא אם יחפוץ לתת כבוד לאלהיו ולא ישא את שמו לשוא כבר יחויב לו שלא יכפור הטענה הכוזבת כאשר יתן מה שיבוקש לו כי הוא אם כפר ונתן יביא לחשוב שהטוען מאמת ושהוא אמנם נתן למקום שבועת השוא אשר התחייב לו ולכן אין ראוי שיביא עצמו אל שיבוקש בשבועה לפי שהוא בשיבוקש בשבועה ולא ישבע יחשב בו הכוזב: אמר והוא ידוע אצל המשפט

בנימוס הכולל ונזיף אותו בזה ואם מצאנוהו בכתוב הצטרכנו בבטולו בו בין שהיה אותו הנימוס נימוס אותה המדינה או נימוס למדינה תהיה ראשיית לאותה המדינה וממה שיבטל החקים שיהיו שם חקים מתהפכים אם קודמים עליהם ואם מתאחרים מהם והאחרונים לעולם ברוב ישפטו על הראשונים וכבר ישפטו הקודמים על המתאחרים כאשר היו הקודמים אמתיים והמתאחרים מטעים ומפתים וגם כן הנה ראוי לאשר יזיף התנאי שיסתכל מלותיו ואם היה בהם מה שאפשר להטותו יטנו ויוציאנו מהמובן אשר תגזור עלת המשפט וזה אמנם אפשר שיפעלהו מי שיהיה לו ראות במלות המשותפות והענינים המתרמים הנה זה הוא סוף מה שאמרו בחקים:

המאמר בנגישה אמר ואולם ההודאה אצל הנגישה הנה היא עדות מה למאמר הנוגש ובו לו אמות מה לפי שהאדם ייראא אם יכחש שישוב עליו הענש ולמה שידמה גם כן שמן הצדק ההצלה מהרע הנופל בו לא שהוא צדק נתעב עליו ולכן יקשה להשיג הדברים אשר בהם אפשר שתקוים ההודאה אשר תהיה תחת הנגישה כאשר היתה נאותה למדבר ושתזויף כאשר היתה נאותה לבעל הריב אלא שזיופה והערמתה הוא אמת בעצמו כי הנגושים למקום ההצטערות לא תהיה הודאתם בכוזב יותר מעטה מהודאתם בצודק אבל כבר יודו במה שיבוקש מהם למקום ההצלה מהנגישות ואפי' כזב וגם כן הנה הם כאשר סבלו הנגישה ולא יאמרו האמת כבר ימהרו אל הכוזב כדי שיחשב בו שהוא הוא הצודק למען יניחום מהנגישות בזה במהרה ולכן מה שראוי לשופטים שלא ישתמשו בזה המין מלקיחת ההודאה אבל ירגילו ויעשו ההוראות האחרות כי הרבה מן האנשים בבריאות גופותיהם ונסיון נפשותיהם יסבלו הצער סבל חזק ולא יודו בצודק ואולם הרכי לבב ואנשי החולשה הנה כבר יודו על עצמם בכוזב קודם שיראו הצרות ולכן אין בנגישות דבר ראוי לבטוח בו:

המאמר בשבועות אמר ואולם השבועות הנה הם יעשו למקום ארבעה דברים וזה כי הנשבע אם שישבע לתת דבר ולקחת דבר כמו מה שיהיה במקח וממכר ואם שלא יתן דבר ולא יקח

שהתנאי נימוס מיוחד וחלקי ויחויב העמידה אצלו על הצד
אשר תחייב העמידה אצל הנימוסים וכאשר היה הנימוס מתחלף
לתנאי אמר שהנימוס לא ישפט על התנאו ולא ישתרר עליו
לפי שהנימוס יגזור תקון כולל והתנאי תקון מיוחד והמיוחד
ישפוט על הכולל הנה אם כן התנאי הוא אשר יהיה ראשי
לנימוס לא שהנימוס יהיה ראשי לתנאי ואם לא היה מתחלף
רצוני התנאי אמר שהתנאי מין מהנימוס אם היה הנימוס
אצלם מונח בתקונים או שהנימוסים יחייב העמידה אצל התנאי
אם היה הנימוס אצלם בנבואה מהאל ומקום אחר והוא
שיאמר שהתנאים הם אשר יגזרו התקונים המיוחדים הנאותים
כפי איש איש ועת עת ואם לא תהיה העמידה אצל התנאי
יבוטלו התקונים וכי התנאי הוא אשר ידבק לו האדם
בבחירתו ומהסתכלותו ומה שהוא בזה התאר הנה אין
התנצלות לו אם לא יעמוד אצלו וזולת זה מהמקומות אשר
ידמו לו ממה שיארך הדבור בזכרונם אם נשתדל בחקירתם
בזה המקום הנה זה מה שאמרו בדברים אשר יקוימו בהם
התנאים ואולם הדברים אשר יזויפו מהם התנאים כאשר
ראה המדבר שהיותר נכון והיותר נאות שיזויף התנאי הנה
הם הנימוסים הכתובים והנימוסים הכוללים כמו שיאמר
שהנימוסים הכתובים יותר חזקי הדמות והתיחם לתקונים לפי
שהנימוס הכתוב משותף והמשותף יותר כולל תקון מהמיוחד
אשר הוא התנאי והתקון הכולל יותר נחשב מהתקון המיוחד ומקום
אחר והוא שהתנאים אפשר שידבק להם האדם למקום הטעאה
ופחוי ירוץ עליו ומה שיחיבוהו הנימוסים אי אפשר בו הפחוי
הנה הנימוסים אם כן יותר ראשונים מהתנאים ומקום אחר
והוא שיאמר שהשופט הוא החוקר מהיושר והמגלה אותו
רצוני היושר אשר יהיה כפי המדינה ולכן כבר יחויב עליו
שיחקור מהיושר אשר התנוהו בנפשותיהם רצוני מחדשי החקים
ואם היה יושר במדינה עזבם על התנאי ואם היה בלתי יושר
בטל התנאי וגם כן הנה הנימוסים לא יונחו מהטעות והתנאים
כבר אפשר בהם וה ובכלל הנה ראוי שימשכו הפכי התנאי
לנימוסים ואם לא נמצאהו בנימוס הכתוב מקדם מצאנוהו

מפני הדברים המוכיחים הענינים המסופקים ויעמדו מקום העדויות והמשפט בדברים המוכיחים הענינים המסופקים הוא מפעל בעלי התבונה והבקיאות מהשופטים ולכן ראוי לשופט שלא יטעה במסופקים המזויפים כמו שלא יטעה השולחני בכסף המזויף וכאשר אלו הענינים כבר יעמידו השופט על הענין הצודק עצמו עם היות העדות הכוזב הפכי להם הנה הם יותר ראוים שיעמידו עליו כאשר לא יהיה שם עדות או כאשר יהיה העדות מסכים להם ולכן היו אלו הענינים יעמדו אצל השופטים מקום העדים כי אין חלוף בין שישפוט בעדים או ישפוט באלו הענינים המסופקים אשר יוכיחם בדברי המדברים ואלו הענינים הם זולת הסמנים ולכן נמנו עם העדויות והעדות ממנו מה שהוא בענין שהמחלוקת עליו וממנו מה שהוא בעדים וממנו מה שהוא בשני בעלי הריב והעדות על העדים ממנו מה שהוא לחזקם וממנו מה שהוא לזממם ואולם העדות על שני בעלי הריב הנה הוא בהצדקת אחד מהם והאשמת האחר והעדות על העדים יהיה אם שהוא אוהב או שונא ואם שהוא אמצעי בין הטוען ואשר עליו הטענה והוא שאינו אוהב לאחד משניהם ולא שונא האחר ובכאן הבדלים אחרים בעדים זולת אלו ההבדלים יאמר בם עדין כאשר ידבר במקומות הכללים אשר מהם יעשו הסמנים וזה במאמר השני מזה הספר והנה זה כלל מה שאמרו בעדויות: **המאמר בחקים** והחקים הם החנאים אשר יסכימו עליהם קצת בני אדם והתנאים אשר יסכימו עליהם אמנם הם מועילים בשני ענינים אחד מהם בהפחתת העושה עצמו יודע בם וגנותו כאשר לא יעמוד אצלם ושבחו כאשר צדק בם עליהם והתועלת השנית בהאמתת הטוען והכזבת מי שהטענה עליו כאשר כפרה ואין במקום זה הבדל ביניהם ובין העדים וזה שהתנאים כאשר היו כתובים או העידו עליהם העדים עמדו מקום העדים בבאור הענין אשר בו המריבה ובאור ענין המריבים רצוני איך ענינים במעלה והפחיתות וזה שהמשכת התנאי תורה על המעלה ועזיבתו תורה על הפחיתות וכאשר הודה הריב בתנאי וטען שהוא לא ימשך לו הנה כבר יצטרך למדבר שיתן הספקה בחיוב המשכת התנאי בשיאמר

הידועים המקובלים אצל המון בני אדם המפורסמת מעלתם כי אלה יקובל עדותם על הדברים החולפים בין שספרו שהם ראו אותם או לא יספרו בזה לפי שכבר ילקח ענינם על הכלל במה שספרו בו על ההאמתה והעדויות אם עדות על דברים חולפים והם אשר לא השיגום רוב הנמצאים בעת ההיא ואם עדות על ענין נמצא ואם עדות על ענינים עתידים ואולם הדברים החולפים הנה העדים עליהם הם הקדומי זמן בלא ספק ואולם הדברים הנמצאים בזמננו הנה העדים עליהם מאשר בזמננו ואולם הדברים העתידים הנה כבר יהיו העדים עליהם אנשים קדמו ואנשים נמצאים בזמננו זה והעדים על הדברים העתידים שני מינים בעלי הכהון בין שהיה כהונם במלאכה או בזולת מלאכה ובעלי המשלים הנהוגים אשר ימנעו או ירשו במעשה כמו מה שיאמר כבד את אביך כי בעל התורה ע"ה בבר אמר שכבוד האבות מוסיף בחיים ודומה לזה ואולם העדים הנמצאים הנה המקובלים ואשר נשתמש בעדותם הם אשר בחנום אנשי מודעתם ר"ל שבניהם או קרוביהם או אנשי מדינתם נמצאים קיימים על הענינים אשר יקובל בם עדותם בלתי נעתקים אליהם ואולם העדים מהחולפים הנה כבר נחקר ענינם אצל הקבול ולכן לא יצטרכו אל ההבחנה וארצה בקבול אם עדותם שהעידו על דברים עוברים ואם אמתת מציאות הקנינים להם אשר יספרו בהם מהענינים העתידים אם היה עדותם בענינים עתידים וממה שיוהנה בקבלת עדות העדים החדשים שלא ישתתפו לאשר יעידו לו בטוב יקוהו ולא ברע ייראו נפילתו כמו שיהיו אבות לאשר יעידו לו או בנים או קרובים וזה שהוא אם רצה מהם כמו שיאמר ארסטו שיכזבו לפעמים יכזבו ואולם קדומי הזמן הנה לא יצויר בהם זה אחר שכבר נעדרו והעדים החדשים אמנם יקובל עדותם כאשר העידו שהענין היה או לא היה ולא יקובל עדותם על שהענין עול או יושר ואולם קדומי הזמן הנה כבר יקובל בזה עדותם אם לפי שהם אינם חשודים לפי שאינם משותפים לאשר יעידו לו ואם לפי שמאמרם יסבול שהמשפט היה כך בימים הקדומים והאמותים כבר יפלו מפני העדויות וכבר יפלו

הפכיים לדבר אשר יכון קיומו ואולם כאשר היה הנימום הכתוב נאות לענין המכון קיומו והבולל מתהפך הנה אחד ממה שיוויף בו הנימום הבלתי כתוב ההפכי שיאמר שהנימום הכולל מומר הנושא ומומר העתים והוא בכלל בלתי מוגבל אבל יצטרך אל הקנאה והגבלה ואולם הכתוב הנה הוא נשלם ובאשר היה ההפכי בנימום הבלתי כתוב מסופק ובלתי ידוע עדין והיה הנאות לנו בנימום הכתוב מבואר הנה כבר ראוי שיאמן שלא יחויב שיהיה המשפט עובר הנימום הכתוב ומקום אחר יזויף בו הנימום הכלתי בתוב והוא שהנימום הבלתי כתוב יגזור משפט כולל כמו ההטבה אל מי שהטיב אליך והכתוב יגזור משפט מיוחד והוא שעור אותה ההטבה ועתה והבולל הכללי לא יעשהו אחד ואמנם יעשה החלקי הנה אשר יעשה אם כן הוא אשר ראוי שיקוים ומקום אחר יחזק הנימום הכתוב והוא שההנחה לנימום הכתוב אם היתה מחויבת הנה השתמשותה מחויב ואם לא אי זה תועלת בהנחת דבר לא נשתמש בו ומקום אחר חזק בנימום הכתוב והוא שמניחו יחסו אל ההמון בקדימתו בידיעת הנכונה יחם הרופא אל אשר ירפאם ובכלל יחם אנשי המלאבות למי שלא היה מאנשי אותה המלאכה וכמו שהרופא אין ראוי לאדם שיתרשל או יסוג אחור בקבול מאמרו או סבתו בכה הענין בקבול מאמר מניח הנימום הכתוב אבל הנזק בהתנגדות מניח הנימוסים יותר חזק מהנזק בהתנגדות הרופא וזה שהתנגדות הרופא אמנם ישית ממנו נזק לאחד מבני אדם והתנגדות מניח הנימוסים תגיע ממנו השחתת אנשי המדינה בכללם ומקום אחר והוא אשר יוקמו שופטים במדינות אמנם הם אשר ידעו הנימוסים הכתובים לא הנימוסים הבלתי כתובים כי כל ההמון שוים בהשגתם ובאשר היה זה כן הנה יחויב שיקוימו הנימוסים הבתובים ואם לא היתה הקמת השופטים הבל ולבטלה הנה זה כלל מה שאמרו בנימוסים: **המאמר בעדים** ואולם העדים הנה מהם אנשים כבר קדמו בזמן ומהם חדשים ונמצאים ומהחדשים מי שישותף לאשר יעיד עליו בטוב אשר יקווהו או הרע אשר ייראו ממנו וארצה בעדים הקדמונים קדומי הזמן

כתובים ושעורתם הוא לבעלי ההסתכלות והיחידים סגלות מבני אדם ומקום שלישי והוא שהנימוסים הכתובים מצערים אחר שהיו מכריחים האדם על דברים מוגבלים והנימוסים הכוללים נאותים לטבעי האנשים וזה יותר נחשב ומקום רביעי והוא שהנימוסים הכתובים הרבה מה שתהיה עזיבתם יותר מועילה ויותר מעולה ועודפת בטוב אחר שהיה הדבר המוגבל לא יאות לכל אדם ולא בכל עת ואולם הנימוסים הבלתי כתובים ישוערו השערה נאותה לכל אדם ובכל זמן ומקום חמישי והוא שהנימוס הבלתי כתוב נצחיי בלתי משתנה לפי שהוא בטבע בני אדם והנימוס הכתוב מאמר ומשתנה וספר מאשה מפורסמת אצלם שהיא התנצלה מאיש נקבר אצלם זולת הנימוס הכתוב בשאמרה לא אקבור אותו על נימוס נימוס היום ולא יהיה מחר אבל על הנימוס אשר לא יאבד לעולם ומקום ששי והוא שהנימוס הכתוב נקנה במחשבה אחר שהיה מקובל מן הזולת והנימוס הבלתי כתוב איננו מקובל מהזולת ואמנם הוא ידוע בטבע ומהמאמר המועיל בזה שיאמר שהנימוס הכולל הוא אשר יפעל בו השופט פעלות מתחלפות כפי המועיל לאיש איש ועת עת והשופט הוא במדרגת הצורף הכסף מהסיג ולכן כבר יחויב על השופט המעולה שלא יסתפק על הנימוס הכתוב לבד אבל ישתמש בשני הנימוסים יחד עד שיתברר לו האמת בזה וישוער אצלו המאמר המיוחד בגזרה אשר ישפוט בה ולכן כששפט בדבר והיה הנימוס הכתוב הפך לבלתי כתוב או היו בו שני נימוסים הפכיים הנה כבר יחויב על השופט שיעשה הנימוס הקדום לעתים רצוני הבלתי כתוב במקום וישליכהו במקום אחר וכן הענין בנימוס הכתוב כי בזה האופן הסור הסתירה אשר בין שניהם בנגלה ויאומת הקבוץ וזה אשר אמרו מבואר מפעל התוריים וזה אצלנו בנימוסים הכתובים ההפכיים: **אמר** וכאשר יכופק עליו אופן הקבוץ הנה כבר יחויב עליו שיעמד ולא יעביר אחד משני הנימוסים אבל ימתין המשפט עד שיתבאר לו מקום השופט והבלבול בין שני הנימוסים ויעביר אם הכולל המועיל ואם הכתוב המחויב הנה זה כלל מה שנאמר בכאן ברחירת הנימוסים הכתובים כאשר היו

הכתובים וזה כאלו הנימוסים הבלתי כתובים כאלו הם דבר יוכרח עליו האדם אחר שהיה כמו הענין הטבעי לו כמו כבוד ההורים ותת תודה למטיב ואולם הנימוסים הכתובים הנה אינם בהכרח לאדם ואם יעבור הנימוס הכתוב הנה חמס חמס נמאס והוא חמס עצום כמו הריגת הטף והנשים וההענשה בדברים אשר בהם ענש בנימוס הכתוב מהחמס העצום ולכן היתה היותר חזקה שבסבות להפסד הראשוניות: **אמר** הנה כבר התבאר מזה החמס העצום והקטן אחר שהקטן הפך העצום והדבר יודע בידיעה הפכו: **וכבר** ראוי שנדבר באמותים אשר יקראו בלתי מלאכותיים רצוני אשר לא יהיו מהקש הלצי כלל כי היותר נאות שבמקומות בזכרונם הוא זה המקום אחר שהיו יותר מיוחדים בעצומיים מאשר הם בשנים הנשארים מחובר הדברים ההלציים רצוני העצתיים וההרחקיים ואלו האמותים הבלתי מלאכותיים הם חמשה במספר אחד מהם הנימוסים והשני העדים והשלישי החקים והרביעי הנגישות והחמישי השבועות והדבור בם בכאן אמנם הוא איך יעשה אחד אחד מהם בתרעומת וההתנצלות: **ונדבר תחלה בנימוסים** ונאמר שהנימוסים למה שהיו מהם כוללים ומהם כתובים הנה כבר יחויב אם היה הנימוס כתוב הפכי לדבר אשר יכוין לבארו המתרעם או המתנצל שיטעון בנימוס הכולל המסכים לו רצוני ההפכי לנימוס הכתוב ויחזקהו ויזויף אז הנימוס הכתוב ואחד המקומות אשר זכר ממה שיזויף בו הנימוס הכתוב הוא שנאמר שהמחויב הוא הלקיחה בנימוסים הבלתי כתובים לפי שהאדם כשהסתפק על מה שיחיבהו הנימוס הכתוב לא היה מטיב ולא סבלן ולא מוחל אחר שהיה האדם אמנם יתואר בדברים האלו כאשר נמשך לנימוס הכולל כפי מה שהתבאר ובכלל הנה אמנם יודרך השבח והכבוד מפני הנימוסים הבלתי כתובים לפי שעושה המחויב לא ישובח ולכן לא יקרא מי שיתן השעור המחויב מהממון בנימוס הכתוב נדיב ומקום שני והוא שנאמר שהנימוסים הכתובים אמנם יסתפק עליהם ההמון מבני אדם אשר אין הסתכלות אצלם וזה שהם ענינים נשלמים להם ואולם ההמשך לנימוסים הבלתי

על כל פנים אם למקום ההנקם מהפושע לבד ואם למה שבזה
מהצדק הכולל ולמקום זה אמרו התוריים אצלנו שמי שאמר
בבעל התורה ע"ה ששפת מעילו מזוהמת חויב מיתה ומן החמס
העצום שיקובץ על האדם לקיחת ממונו וענויו ומהחמס העצום
גם כן שיהיו הישרים והצדיקים ובכלל בעלי המעלות מדוכאים
על מעלותיהם ולכן יהיה החמס הנופל באלו תפארת להם
וכבוד לא מעט ולכן אנו רואים הרבה ממלכי העול יכונו לבזות
החכמים בהכאה וזולת זה מהרע ויהיה זה תפארת בחייהם
ואחרי מותם כמו שקרה למ"לל וזולתו מן התוריים וכמו כן
ההרוגי מלכות מאלו יקרה להם מזה אחר המות כבוד עצום
כמו מה שהגיע לחברי ישו הנוצרי אחרי מותם מן הכבוד
מהנמשכים להם ובכלל כל מי שינזק על דבר יכובד עליו
האדם הנה הוא יקרה באותו הנזק כבוד מופלג ומהחמס
העצום שיהיה מין מהחמס מחודש לא עשאו אחר זולתו לא
לפניו ולא לאחריו וממה שיגדל בו החמס שיהיה הוא ראשון
מי שעשאו ונמשך לו כל מי שבא אחריו ופעל אותו הפעל
כמו שיאמר בהבל וקין ומהחמס העצום השות הגרם והאבדן
לאשר מגמת פניהם להגיע הטובות אל בני אדם כמו החמס
אשר נפל על מניח הנימוסים ומהחמס העצום אשר יניח
הענשים המופלגים בתורות הכתובות כמו ההמסר אל הצבועים
אצל קצת האמות ומהחמס העצום החמס אשר יפל מן האדם
בקרובו וחברו לפי שזה יהיה לשנאתם והחלק לבם והזקת
הקרובים ושנאתם אמנם תשיא עליה הפלגת הרוע ומהחמס
העצום בגידת הבוטחים ושבועת שוא והפרת ברית ומה שדומה
לזה מהענינים אשר יסופרו בספורים הכתובים ולכן היה ענש
אלו אינו כענש שאר החומסים אבל ראוי להקלותם עם הענש
בראשי המעמדות כמו ענש עדי שקר כי הם אין להסתפק
על ענשם מבלעדי שילבינו פניהם מענישיהם במושבי השופטים
ויקלום וילבישום כמעיל בשת ויותר מגונה מה שתהיה הבגידה
והחמס כשהיו למי שקדמה ממנו הטבה לבוגד ולחומס ואשר
יתראה לעשות הטוב וכונתו הרע הוא מזה והחמס בנימוסים
הבלתי כתובים רצוני העברתם יותר עצום מהחמס בנימוסים

בראשו תכף אבל יעמוד כי אולי באחריה זה טוב יגיענו:
התשיעית שיאמר שהוא ראוי לאדם שיהיה מקל עם
האנשים יספיקהו מהם המאמר הנאה מבלעדי הפעל ושיהיה
חזק החקירה: **העשירית** שיאמר שהוא ראוי לאדם שיהיה
נקי מהמדנים והענשים: **האחת עשרה** שיאמר שהסבלנות
והמחילה מדה מעולה והמסתרנים ובעלי האגרותם יודו בזה
להדמותם לסבלנים כל שכן זולתם: **הנה** כבר התבאר מזה
המאמר מה הוא ההתעלות והסבלנות והמחילה ומהו הסבלן
והמוחל ומאי זה צד מההקדמות תלקח טענה בסבלנות והמחילה
ולפי שהפשע עליו יגדיל החמס הנופל בו והפושע ימעיטהו
הנה כבר ראוי בכאן שנדבר במיני החמס הגדול והחמס
המועט ומן החמס הגדול מה שיהיה מן האדם החזק לחלוש
וממנו מה שיהיה מן העשיר לעני ולכן מה שכבר יהיה החמס
בענינים המועטים גדול אם מגדל הרע בעצמו הנמצא בזה
הדבר המועט ואם מעוצם הנזק אולם מעוצם הנזק בדבר
המועט הנה הוא כמו מי ששלל האדם מכלת ביתו כאשר
היה מועט ואין לאל ידו שיקנה זולתו ואולם הרע אשר הוא
עצום בעצמו ואם היה הפעל מועט הנה הוא כמו מה שחוסר
מאדם אשר חמס האומנים אשר היו נקראים אצלם המקריבים
והם המיוחדים במלאכת בתי המקדש המיוחדים לעבודת בתי
כנסיות האלו בשלשה שקלים מקודשים מן הממון המיוחד
בבתי העבודה: **אמר** הנה שלשה שקלים הם ענין מועט
מדרך העול בממון ולקיחתם מדרך מה שהם מהממון המקודש
לאומנים המקריבים רע עצום וזה שזה יורה על כח הרע אשר
בלקיחתם אחר שהיה כבר מעל בהקדש בית אלהים והקדש
ממונו ולכן עושה זה לא יראה אחד שהוא ישמר מהחמס
כלל אבל הגיע בו אל התכלית ואולם כאשר נבחן שעור הנזק
בלקיחת שלשת השקלים הנה אין שם חמס יורגש בו ודמיוני
אלו החמסים רצוני אשר יפלו בבתי האל ונביאיו אין בם
מחילה ולא סבלנות לפי שהמחילה בם והסבל לא ישפטהו
צדק אבל יחויב שיהיה השופט בם בבמו אלו פוסק דין הענש

יושר וכאשר היה זה הוא הסבלנות הנה הוא מבואר אי זה מהדברים הוא מן הסבלנות ואי זה מן הדברים אינם ממנו ואי זה מבני אדם הם הסבלנים ואי זה מהם אינם כן כי האדם אמנם יהיה סבלן בדברים אשר תהיה המחילה בהם נאה: **אמר** ומיני ההרעה והחמס ואם לא היו מין אחד אבל מינים רבים הנה אין ראוי להשוות בין שיפל מהם על צד הטעות והוא אשר יהיה משגגה והעיה ומה שלא יפל על צד הטעות והוא אשר יהיה מן המרמה והרוע: **אמר** וההרעה אפשר היותה מסכלות ולא מרוע ואולם החמס הנה הוא מה שהיה מרוע לא מסכלות: **וההקדמות** אשר מהם יליץ מי שישאל המחילה מן החטא אשר חיבה התורה הכתובה העונש על פועלו רצוני אשר זכרם ארסטו בזה הספר הם אחת עשרה: **אחת** מהן שיאמר הפושע אל המעניש שכבר יחייב שלא ימשך בזה לנימוס עצמו במה שחייבהו עליו מהעונש אבל יתלבש במדת מניחו מהמחילה והרחמנות: **השנית** שיאמר שלא יחויב שיעיין אל נגלה מליצת מנית התורה בזה הענש אשר הניחו אבל אל מכוונו וזה במקום אשר יהיה המובן מהלשון הפך מה שיגזור נגלהו מהענש: **השלישית** שיאמר שלא יחויב הענש כפי הפעל הנראה ממני אני אבל כפי המחשבה והבחירה וזה כאשר יחשב שאותו הפעל לא היה בבחירה ממנו: **הרביעית** שיאמר שאין ראוי שיהיה נענש על מה שהיה בהפלגה ועל המעט אבל על מה שהיה נכפל מהפושע וזה כאשר לא קדם ממנו אותו הפועל: **החמישית** שיאמר שהאדם אין ראוי שיענש כפי תכונתו ההווה עד שיעוין אל תכונותיו הקודמות ותכונותיו העתידות וזה אצל מה שתהיו אותן התכונות מתחננות בעדו: **הששית** שיזכירהו בטובות אשר הגיע מאת הפושע לאשר הפשע עליו כי זה יניעהו לשתמנה המחילה ממנו מכלל אותן הטובות: **השמינית** שיזרזהו על המתינות אצל החמס בשיאמר לו שאין ראוי שימהר האדם כאשר הגיעו עול מאדם אחד להשיג גמולו

שהוסיף האדם ממנו ישיגהו ההתגנות יותר או ההקלאה יותר
וזה גם כן אל בלתי תכליה כמו בפירת ההטבה וההרעה אל
האוהבים ואולם הטוב והרע בנימוסים הכתובים הנה הוא
משוער עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע ולמה שהיה הענין
בפי זה והיה הנימוס המשוער לא יסכים על כל איש ולא
בכל עת ולא אצל כל מקום לא יהיה מספיק במה שישוער
מהטוב והרע בעסקי איש ואיש מאישי בני אדם והצטרך אל
התוספת והחסרון בו כפי מה שיגזרהו הנימוס הבלתי כתוב
ויחויב אם כן שתהיה בנימוסים כאלו הבלתי כתובים הישרה
לכתובים ועלוי והוא אם תוספת על הנימוסים הכתובים ואם
גרעון מהם ואם היה התוספת על הטוב הכתוב נקרא הטבה
ואם היה התוספת על הרע הכתוב נקרא גמול ואם היה
חסרון מהרע הכתוב נקרא מחילה וסבלנות ומה שדומה לזה
מהשמות וזה כבר יקרה בנימוסים הכתובים למניחיהם אם
בהכרח ואם מפני עצמם אולם מפני עצמם הנה כאשר טעו
הם והניחו הגבלה כלליה ואיננה כלליה ואולם מפני הענין
עצמו הוא מפני שלא יוכל אחד להניח נימוס כולל כפי כל
בני אדם בכל הזמנים וכל המקומות לפי שזה בלתי בעל
הכליה רצוני המרת המועיל והמזיק והכליה המומחה בהנחת
הנימוסים שיניח מזה מה שהוא מארייי רצוני לרוב בני אדם
ברוב הזמנים ורוב המקומות וכל מה שישתדל המניח שיהיה
הנימוס אשר יניחהו תועלתו יותר ארוך זמן וליותר היה
הנימוס יותר מעולה וכאשר היה הענין כן הנה מן ההכרח
שלא יהיו הנימוסים המשוערים צודקים לעולם ותמיד ר"ל בכל
איש ובכל עת ולכן כבר נצטרך אל התוספת והחסרון בם
ואתה יתבאר לך זה מהדרכות הבתובות בזמננו זה והתוספת
והחסרון בם אמנם יהיה עלוי כאשר השיג זה שבח או כבוד
והסבלנות בכלל הוא ההתעלות בחסרון הדבר הכתוב או סלוקו
במקום אשר ישיג זה שבח או כבוד משל זה מה שספרו
ארסטו מאשר הנימוס היה אצלם שלא ירים איש ידו בחותם
ושמי שיפעל זה יתחייב ענש ושהוא חומס והנימוס הבלתי
כתוב יגזור שימחל מכמו זה הנה המחילה אם כן מכמו זה

מהבחירה והסתכלות הנה כבר נאמר בם במה שקדם ולא יצטרך המתרעם לבד אל ידיעת מיני החמסים והפעלות אשר הם עול או אל ידיעת התנאים אשר בם יהיה הפעל חמס ועול אבל כבר יצטרך אליו גם כן המתנצל לפי שהוא הרבה מה שיודה למתרעם ממנו במציאות הדבר אשר טען נגדו אלא שהוא יכחיש התנאי אשר בו יהיה אותו הפעל עול וזה כמו שיודה בשהוא לקח לא בשהוא גנב ובשהוא קלל לא בשהוא חרף ובשהוא בעל בעילת מצוה לא בשהוא ניאף ולכן ראוי למתרעם והמתנצל שידעו מה הוא הגנבה ומה הוא החרוף ומה הוא הניאוף וזה כפי התורה הכוללת והמיוחדת באנשים אשר הוא מהם כי בידיעת אלה הדברים אפשר כשהוא חומס או בלתי חומס והחמס באמת אשר לא יקבל התנצלות אמנם הוא החמס אשר יהיה מקדימת ההסתכלות והבחירה ובכאן חמסים שמותם המורים עליהם מספיקים בהוראה על שהם חמס בתכלית ועל קדימת הבחירה וההסתכלות בהם מבלתי שנצטרך בזה אל הגדרתם כמו הגנבה והניאוף כי לא יצויר באחד שהוא יגנוב או יניאף בזולת בחירה ולכן כשהודה באלו השמות הנטענים עליו לא נשאר לו מקום התנצלות ויחויב אם כן על המתנצל לעולם שישמר מההודאה בשמות האלו ואם הודה לא יודה מהם אלא בסוג כמו שיודה בשהוא קלל לא בשהוא חרף ויאמר שהחרוף אמנם הוא הקלאת האדם או הקלות אביו בניאוף וזה שהגנות בחסרונות יעדיפו זה על זה כי בכאן חסרונות לא תשיג האדם מהם חרפה אם יונחו ממנו כמו הכילות ובכאן חסרונות כאשר יונחו באדם תשיגהו מהם חרפה עצומה כמו הניאוף: **פרק אמר** וקצת החמסים ומה שאינו חמס בו נימוסים וקצתם אין בו נימוסים ומה שבו נימוסים הנה מהם מה שהם נימוסים כתובים ומהם מה שהם בלתי כתובים וכל מאחד מאלו ירשום היושר והעול והטוב והרע והטוב כפי הנימוסים הבלתי כתובים הם הפעלות אשר כל מה שיוסיף האדם מהם אל בלתי תכלית יתוסף שבחו ומהללו כבודו ורוממותו כמו עזר האוהבים ותגמול חסד המטיב והרע כפי הנימוסים הבלתי כתובים הוא הפעל אשר כל מה

שאינו יושר מהם מה שהם לצד ההמון והכל מאנשי המדינה ומהם לצד אחד אחד רצוני שמהם נימוסים יעמידו על מה שראוי שיעשה כענין ההמון ושלא יעשהו נימוסים יעמידו על זה הדבר בענין אחד אחד הוא מבואר שמיני החמם והמחויב רצוני מה שאינו חמם יהיו נכללים בשני אלו המינים רצוני שהחמם ופעל המחויב אם שיהיו לנכח אחד מוגבל ואם שיהיו לנכח הכל דמיון זה שאשר יגזול או יכה הוא חמם לנכח אחד מוגבל ואשר יפרוש מדרכי צבור והם אצל ארסטו שמירת אנשי המדינה קצתם מקצת הנה כבר יחמוס חמם כולל וככה אשר ימנע מהשמירה ר"ל שמירת המדינה ממה שירד עליהם מחוץ ולא יעבור בשמירתו גבולי המדינה או אשר יסוג אחור מהנהגת הצבא וינזר מחיל המדינה אשר יחם לבבם על אנשים נכרים להתגבר על ממוניהם או על נפשותיהם או על מדינתם כי כל אחד מאלו בשלא יפעל פעלתו השיג המדינה מזה עול כולל והזק עצום הנה זאת החלוקה נופלת על כל מיני החמם רצוני שממנו מה שהוא כולל וממנו מה שהוא לצד אחד אחד ואחר שכבר ספרנו מיני החמם הנה כבר ראוי שנספר מה הוא החמם רצוני הענין אשר כשנפל לאדם והתפעל ממנו נקרא חמום: **ונאמר** שהחמם הוא שיקח אדם דבר מן העול מאדם אחר ברצונו ובחירתו וזה שהעול כמו שנאמר במה שקדם אמנם הוא הזק יהיה ברצון והחמם אם כן הוא שמזיק אדם ברצון המעול ומיני הדברים המזיקים למנותם בזה המקום היה מחויב אלא שכבר נזכרו במה שקדם וזה בשער העצה לפי שלמה שנזכרו המועילים שם התבארו הפכיהם וככה הם גם כן נזכרים בשער הגנות וכמו כן כבר קדם המאמר במיני הדברים אשר יהיו מן הרצון והתלונות בכלל הכוללות והמיוחדות נכללות בארבעה מינים אחת מהן מה שיהיה בלא ידיעה מהפועל והוא ההווה מההזדמן והשנית מה שיהיה עם ידיעה בלא רצון והיא האונס והשלישית מה שיהיה מבחירה והסתכלות והרביעית מה שיהיה מהפעלות מן ההפעלויות ויותר מה שיהיה זה מהבעם ואולם הבעם ומה שיהיה ממנו הנה יאמר בו במה שאחר ואולם אשר יהיה

שיודע שהוא אצלו ולכן יקדימו רבים מהרוצים לחמום ויקנו מין הדבר אשר ירצו לחמום או מין הדבר אשר ירצו שישנוהו אליו וכל מה שיתבייש החמום מזכרון החמם הנה הוא ממה שיעלם כמו העול בנשים כי פרסומו קלון וחרפה אל החמוסים עליהם ועל בניהם הנה אלה הדברים ומה שדומה להם הם הדברים אשר יקל בם העול אחר שתהיה בהם המחילה או ההסתר: **הנה** כבר התבאר מזה המאמר הדברים אשר מפניהם יעול העולן והתכונות אשר כשהיו באדם יקל עליו העול ונשאר המין השלישי מהדברים השלשה אשר מהם ילקחו ההקדמות שהמעול כבר עשה עול והוא ידיעת הפעלות אשר כשנתבאר שהם פעלום הנה כבר התבאר שהם כבר עולו והתכונות אשר כשהיו בפעל היה עול וראוי שנקדים ראשונה מיני החמס ומיני המחויב רצוני מה שאינו חמס וכבר נאמר במה שקדם שמיני החמס יהיה מול שני דברים והם אם הערב ואם המועיל ושהם ימצאו באשר ימצאו בם על שני צדדים אם לדחית נזק ואם להשארת תועלת: **והנימוסים** אשר יעמדו על מה הוא עול ועל מה אינו עול מהם מיוחדים בכת מאנשי המדינה ומהם מה שיכלול כל אנשי המדינה ושני המינים האלו מהנימוסים מהם כתובים ומהם בלתי כתובים וארצה בבלתי כתובים אותם אשר הם ביודע הכל והם אשר יראה בם הכל בטבעו שהם יושר או עול ואם לא היה בין אחד אחד מהם הסכמה ולא כריתת ברית ואלו גם כן כבר יקראו כוללים בזה הצד ואלו הנימוסים לא יודע מתי הונחו ולא מי הניחם והם ברוב הפכיים לכתובים ותפל ההספקה בם במה שיחשב בו שהוא עול כפי הכתובים שהוא אינו עול כמו שספר ארסטו מאיש מפורסם אצלם למה שהוגד ממנו שהוא נקבר על זולת נימום הקבורה המיוחד בארצו התנצל בזה בשהוא נקבר על הנימום הכולל הנמצא בטבע ושקבורתו היתה יושר לא עול ואולם הנימוסים הכתובים המיוחדים בעם עם הנה כמו שיראה קצת בני אדם שאין ראוי שיהרגו בעלי הנפשות רצוני הבעלי חיים ושהוא עול כי זה אינו מחויב אצל הכל ולא בטבע וכאשר היו הנימוסים המעמידים על היושר ומה

הבזיון כי העול יהיה בממון והכבוד והשלום ובעלי ההתרשלות יעשה עול עליהם גם כן ואמנם יערב העול על הנכרים לפי שהם לא ידעו מה הוא בזיון והקלאה אצל אנשי אותה המדינה או אצל אותה המשפחה וכן הענין בבעלי אותו ההתרשלות ומאשר יערב העול עליהם המין מן האנשים אשר יצטערו ברברים המעטים וימצאם מהם רחת וזה מבואר בפעלות אנשי הצחוק בזה המין מבני אדם: **אמר** ואשר עשו עוליות הרבה לבני האדם כבר יערב העול עליהם לא לתועלת ויחשב בו שהוא קרוב משלא יהיה העול עליהם וזה כמו שיכה אדם אחד מי שיספר קלונות בני האדם וחסרונותיהם הכה ופצוע והמביאים גם כן ענין מגונה ומנוול אצל בני אדם אם בכונה ואם בזולת כונה הנה העול עליהם ערב נאות אצל בני אדם והפועל לזה יראה בלתי מעול והשמחים גם כן במעשיהם שלאלו אם הם אוהביהם או שיתפלאו מפעלותיהם ובכלל בפעל כל עושה רע יתענגו האנשים מהעול עליהם וככה בכלל הנמשכים למי שיעשה רעות או שתהיה מחיתם עמו והסכלים מבני אדם הנשקעים באמת יתענגו בני אדם מהעול על מי שעול עליהם ואשר יתחילו בחמס הנה החמס הנופל בהם קרוב משלא יהיה עול ולכן יאמרו המושלים המתחיל יותר חומס וזה כמו שיהרוג אדם הבא להרגו: **הנה** אלו הם הדברים אשר כאשר היו באדם הניעו העולן לעול אותו והם החמוסים בטבע ואולם הדברים אשר יקל העול בם ויעול בם הכל או הרוב מבני אדם הנה הם הדברים אשר תהיה בהם המחילה והדברים אשר יסתרו ויעלמו והדברים אשר יסתרו ויעלמו הם הדברים אשר יפסדו עצמיהם במהרה כמו המטעמים והדבר אשר יקל שנוי תמונותיהם או גוניהם או אשר ישתנו במוג והערוב והדברים בכלל אשר אפשר שישתנו תמונותיהם במקומות רבים מהם הם יותר קלים ויותר נעלמים וכל שכן כשהיה השנוי מהם בדבר יותר רב ויותר נקל היה העלמו יותר נקל וכמו כן יעלמו הענינים אשר יודע שכבר היה אצל העולן דומיהם או מה שלא ידמה להם ויכניסם בכלל מה שידמה להם או ישיגם אל אשר לא ידמה להם ממה

לפי שהוצאת החק אצל השופטים אמנם היא אל האיש הפקח
המפולפל רצוני היודע במה שישפטו בו השופטים ומאשר
יעשה עול המין מבני אדם אשר יגבר עליהם הבשת לפי שאין
אצלם הערמה ולא הטעאה בבקשת חועלותיהם ואשר גם כן
כבר חמסום אנשים רבים יעשה עול להם לפי שהם כבר
נבנעו נפשותיהם והיתה הרעתם בטוחה ואשר לא יצאו לאור
משפטיהם כאשר נתראו במושבי השופטים והמושלים אחר
שאין להם יכלת יעשה עול עליהם לפי שאלו כמו שנאמר
תקצר ידם לעולם ואשר גם כן ישתדלו לקחת פעמים רבות
ולא יקחו דבר יעשה עול להם לפי ששני המינים בזוים אין
להשמר מהם אם על השלוח ואם בעת מה להיותם אנשים
פחותים והפחותים לא יצטרכו בני אדם להשמר מהם לפי
שאין מושיע להם ואמנם היה זה כן לפי שאלו לא יחליטו
דעותיהם ולא רצוניהם לפי שהם יפחדו מלדבר ואין לאל ידם
להרשות או למנוע וזה שכבר לא ימלט אחד מאלו שימצא
אדם קודם עליו במושב אם מבזה בו או מכריח אותו ואשר
בינם ובין אנשים הקנטה קדומה אם מפני זקניהם או מפני
אבותיהם או מפני נפשותיהם או מפני אחיהם מוכנים שיעולו
אליהם האנשים ההם עול יותר רב מהעול הקודם וככה אם
היה כבר בזו בם או באבותיהם או בנפשותיהם ולכן יאמר
משל הקדמוני שהרע המועט יעזור הרב ואשר קדמה מהם
הקנטה קדומה אם היו אוהבים והיתה ההקנטה מעטה הנה
השמעת ההתנצלות להם תהיה נקלה לא תפול לאשר אליו
ההתנצלות נפילה נתעבת ואם היתה ההקנטה גדולה תהיה השמעתו
ערבה אצל אשר ההקנטה אצלם ואם היו שונאים היתה השמעתו
עם בזיון בם ולא תראה להם העמדה במה שישמיעו לשומעים
אם שלא יאמרו דבר ואם שיכחישו על האומרים ואם שיטו
במאמר ויוסיפו בו ובכאן מין מבני אדם יעשה עול עליהם
ויגיעם נזק וצער לא לתועלת אבל למקום ההתענגות בזה
ואלו הם הנכריים אם במדינה ואם במשפחה ואם במדות
ואם בלשון ואם באמת כי האדם יתענג בעול על הנכרים
באחד מאלו הצדדים החמשה והעול הנופל על אלה הוא

על שני מינים אם בהכרח כמו העניים או בתאוה כמו העשירים והעול על צד ההכרח יש לו התנצלות יותר מהעול אשר על צד התאוה ולכן יהיו אלו נזהרים מאד ואם היו מצליחים הרבה ובעל הלבוב והזריזות כאשר הצליח ברבר אשר עול בגללו יתראה כאלו לא יכשר בעיניו אותו הדבר ולא ישמח בו ואולם בעלי הסברה החלושה הנה הם יתראו שמחים במה שיגיעם בעול והמעולים מפני אחת מאלו הסבות המקילות לעול כאשר הצליחו במה שקוו אותו מזה הנה כבר צרקו מחשבותיהם: **הנה** זהו כלל מה שאמרו בדברים אשר ישימו העול נקל על המעול וישלחוהו עליו ואולם האנשים אשר יזיקום העולנים והם החמוסים בטבע רצוני אשר יקוו בעלי הרוע לחמסום הנה הם אשר יסכלו מה שיעשה כנגדם ולא יראו שהוא עול או אשר ישכחו מה שיעשה כנגדם מהעול במהרה ואם לא יסכלוהו ומה שרומה לאלו הם אשר אין אחים להם או להם אחים עניים והעול אשר יהיה בממון אמנם יפול במי שאצלו ממון כאשר היה באותו הממון הרבר אשר יצטרך אליו המעול וזה אם למקום ההכרח אם היה עני או למקום התאוה אם היה עשיר כונתו קבוץ הממון לבד או למקום ההנעמה אם היתה כונתו הוצאת הממון וההתענגות בו והמתאחרים לבקשת חקם יפל בם העול הרבה ירצה הקרובים והאחים וזה שהאדם לא יזהר מאוהבו וכאשר עשה לו עול הנה כבר יסכל שהוא עולו וכל אלו המינים ימנעם להנקם מהעולן אם העדר המושיע כמו העוני והעדר האחים ואם אחור ההנקם והיותו בושש ולכן הרבה מה שיצליחו השוללים קרוביהם כאשר יסכלו עולנותם מתחלת הענין עד שיעלם וישכח והמין מבני אדם הנשמרים מהרע המתרחקים ממנו אשר ישמרו נפשותיהם מההתבזות במריבות הרבה מה שיעשה עול להם ובבר יקרה לאנשים אשר לא ישמרו עסקיהם מבעלי הרוע האמתי ויבטחו בם ויהיו מוחזקים אצלם ביושר רצוני שהם יקוו לעולם ואלה כבר אפשר שיוסכלו מהם אלו הענינים ולא יחדל אחד מלעול עליהם ובעל העצלה וההתרשלות יקנה כל עול לעולו וכמו כן הסכלים במה שהוא עול ויושר ובכלל במה שישפוט בו השופט

הדם אצל אחד מאנשי מדינה ויהרוג אנשי המדינה בכללה ובפרט כאשר היה הנזק המשיג להם בממון והקלאה כי זה הרבה מה שישובח בו ואלה יחמסו בלקיחת והמניעה רצוני לקיחת מה שאינו להם ומניעת מה שעליהם: הנה אלו הם הדברים אשר ישימו העיל נקל על בעלי המחשבות וההסתכלות ואולם הפכי אלו במדות והסברה והם החלושי סברה והמדה הנה כבר יניעם אל העול נפילת תועלת מועט מוסכל רצוני בלתי אמתי שיגיע או שלא יגיע וכבר יניעם אל העול יראת הפסד מועט יפול עליהם לא שיקנו בעולנותם דבר יגיעם אלא שלא יפסידו דבר מועט מהרבה מה שעמם וכבר יניע זה המין מבני אדם אל העול שיעולו ויחטיאו כונתם ולא יצליחו במה שחתרו מהעול וישאם זה על שיעולו פעם אחר פעם כמו שיקרה להרבה מן הנכנעים במלחמה שישובו אל מקום ההרג על צד המרי אחרי הכנעם פעמים שלש ואשר יניעם אל העול התענוג בתחלת הענין עם העצבון אשר יהיה בסוף או הנמהרים אל התועלת ראשונה עם נפילת הנזק בם באחרונה הם גם כן מזה המין כי החלושי הסברה כבר ימצאו בזה התאר אצל כל מה שישתוקקו אליו והפכי אלו הם אשר יניעם אל העול שיהיה המצער המזיק קודם להם והערב המועיל מתאחר או אחר זמן ואלו הנה הם בעלי ההשכל והלבוב אשר בתכלית והם אנשי הרוע העצום לפי שכבר יחשב שאותם התועלות והתענוגות המתאחרות לא יגיעם מצד עולנותם ושאשר הגיעם בנפילה העול מהם הוא הנזק אשר קדם תכף או הצער ולא יחשב בהם העול כלל וכבר יניע בעלי התחבולה והמרמה אל העול הוציאם אותו בתאר מה שלא יחשב בו שהוא עול וזה יהיה בפנים אחד מהם שיחשב שאותו הפעל היה בהזדמן או יחשב שהוא היה באנס או שיחשב שהוא היה מפני טבע ושהוא היה כשגגה היוצאת או סכלות לא מכונת מכוין ושהוא היה מצד מנהג קדמהו או יהיה הפעל בצד שלא יקנה ממנו דבר יקובל תועלת בו בהווה אבל בעתיד כי אשר לא יקנה ממנו דבר בהווה יחשב בו שהוא בלתי מכוון לאדם ושהוא בלתי צריך אליו ושהוא לא יעול אלא מפני מה שיצטרך אליו והמצטרכים

אוהביהם הנה לפי שהשופטים ישפטו לאוהביהם משפט מעוקל
ומצד התאוה וזה אם בשינקים מן הענש לגמרי ואם בשיענישום
דבר מועט ובכאן ענינים הפכי אותם הענינים המיוחסים אל
הכח כאשר היו בעולן היא סבה אל נפילה העול ממנו וזה
כמו החולי והחולשה והעוני כי החלוש והחולה כבר יחשב בו
שהוא לא יעול לפי שהם לא יסבלו הענש בגופותיהם ואולם
העני הנה לפי שאין אצלו מה שיפרע בו הענש ופעל העול
כאשר היה בתכלית מן ההראות יקל בו ויביא לחשוב שהוא
אינו עול וזה שפעל העולן כאשר ידמה פעל המשובש או
המתלהלה יטעה בני אדם ויחשבו בו שהוא אינו עול ועוד כי אין
אחד שישמר מן העול אשר יהיה בפרהסיא למעוט נפילתו
ואמנם ישמר מן העול בצד אשר הורגל היותו ממנו והוא
ההעלם ואולם הצד הבלתי מורגל הנה אין אחד שישמר ממנו
ולכן לא יזהרו בני אדם ממי שאין יכלת לו ולא מהאחים
והבנים ומבני אדם מי שלא ישמר בפעלותיו כדי שיחשב בזה
שהוא יסכל מה שיפעל או ישכח ולפעמים יעלימו עין מדברים
יפלו בם עד שלא יחשב עליהן שהם לא יתחילו לעול כלל
וממה שיעזור לעולן היכלת על ההעלם וזה אם במקומות
נעלמים יהיו אצלו ואם בתכונות בו מדרכם שיעלימו פעלותיו
כמו שיהיה נגלהו נגלה מי שלא יחשב בו הפעל המגונה
וכבר יאחזו העול אנשים לא יעלם עולנותם כאשר היו השופטים
מעולים באחד משני ענינים אם בהטות הנימום ואם באחור
דין האמת עד שתמוט יד התובע ויעזוב תביעתו ולכן כאשר
היה העולן יש לו יכלת להמלט מהענש או ההטלה או היה
עני יקל עליו העול ואשר היו להם התועלות אשר יקנום מהעול
גלוים מבוארים או גדולים או קרובים הווים והנזקים המשיגים
ממנו אם מעטים ואם נעלמים ואם רחוקים בזמן מאוחרים
יקל עליהם העול וזה שהם לא יעזבו המועיל האמתי בגלל
המזיק המוסכלת נפילתו וכן לא יעזבו המועיל הממהר בגלל
מזיק מתאחר ולא התועלות הרבות בגלל נזק מועט וממה
שיקל בו העול היותו פעל ישובח בו העולן ויזכר כמו מה
שיקרה לאשר יבקש לפעמים מהפושע עליו ובאביו ובאמו גאלת

שיעלם ולא יודע או יהיה ממה שישכח בזמן מועט אם לא היה ממה שיעלם ואם היה ממה שלא יעלם ולא ישכח הנה יהיה ממה שלא ישיג לעולן בפעלתו רע כלל לא לו ולא לקצת מי שיעזור לו לפי שהוא אצלו כמו עצמו או יהיה הרע המשיג ממנו יותר מועט מההזעלת או ההענוג אשר יגיעהו בעול וזה אם לעולן או למי שיעזור לו אליו ואולם זכרון הדברים אשר בם יהיה הפעל אפשרי הנה ידבר בם בסוף וזה במאמר השני לפי שהמאמר בזה כולל בכל ההלצות השלש ואולם התכונות אשר לא ישיג בהן לעולן נזק כלל או ישיגנו למטה מהטוב אשר יקוהו או יהיה הפעל ממה שיעלם או ישכח בזמן מועט הנה נדבר בם בכאן אחר שהיה זה מיוחד בזה המקום: **אמר** וכבר יחשב בבני אדם שלהם יכלת על העול יותר מזולתם במין מהם אשר יראו שלהם יפוי כח על זולתם ושהם בטוחים משישיגם הרע כאשר עולו וזה אם בעצמם ואם במי שיעזרו לו ואלו הם אחד משני מינים אם מין יפעל העול ביתרון כח ואם מין יפעלהו בבחירה והסתכלות עד שישער בעצמו האפן והצד אשר בו ינצל מהרע וזה בארך נסיונו והרגלו הקודם והעולנים ינצלו מהעול באחרית ענינם כאשר היו רבי האחים או היו אחיהם עשירים וכל שכן אם היתה יד האחים עמהם בענין רצוני שיגיעם מהעול תועלת או הענוג כי כבר יהיה יכלתם על העול יותר רב וככה אם היו הנוגעים בדבר עמהם המשתתפים להם אחי האחים או משרתי האחים או שכירי האחים או החולקים עמהם או שותפיהם כי העולנים כאשר היו בזה התאר היה להם יכלת על העול ולהמנע מלתת נטל ולא גזרם וכבר יקרה להם שיעמדו פעלותיהם וישכחו אם העלמם הנה מפני המשתתפים להם ואם שכחתם הנה מפני שהם לא יתחילו לחמום איש עולן ראשונה: **אמר** וממה שיקל העול בו שיהיו העולנים אוהבים אשר יעולו אותם או יהיו אהובים השופטים אם היותם אוהבים לאשר יעולו הנה לשני ענינים אחד מהם שהאוהב לא ישתמר מאוהבו ויקל העול עליו והשני שכאשר עשה לו עול ירצהו בדבר מועט קודם ההגעה למקום המשפט לפי שהאוהב יסור למשמעת אוהבו ואם היות השופטים

ילמד הלסטים והעוף יהיה נצוד בעוף והדורס לא ישנא הדורס
ומה שדומה לזה ובכלל המתדבקים והדומים כלם ערבים
בעצמם ומה שמצא כל אחד מהתענוג בדומה הוא ענין מפורסם
ולא תשיג המתדמים שנאה אלא במקרה והתענוג אמנם הוא
בהשגת ההתדבקות אשר יהיה בין שני דברים מהדברים
הנמצאים בעולם וכל אחד מבני אדם אוהב עצמו אבל יעדיף
קצתם בזה לקצת וכל מי שתמצא לו אהבת עצמו יותר יהיה
התענגו ואהבתו לדומה יותר רב ומפני שהאדם אוהב עצמו
תכונותיו בלא ספק ערבות אצלו רצוני פעלותיו ומאמריו ולכן
ימצא רוב בני אדם והם ההמון אמנם יאהבו הפעלות הנאות
והכבוד והבנים לאהבת עצמם וזה שהבנים עצם מעצמיהם
והספקת הצרך ערבה מזה הצד לפי שהיה פעל מפעלותיו וכמו
כן הממשלה ושיחשב באדם שהוא חכם הוא ערב מפני
אהבת האדם עצמו וככה אהבת הכבוד ערבה מזה הענין
ולהועיל לקרובים מצד זה הענין ערב והממשלה עליהם ערבה
והרגיל האדם הענינים אשר תגיע בם המעלה ערב ונכבד לפי
שהוא ידומה שכבר אחז אותן המעלות אשר הרגיל בהן ולכן
הלל אומירש אדם חלק יומו לחלקים יפעל בכל חלק ממנו פעל
יקנה ממנו מין ממיני המעלה בשהוא כבר אחז אותן המעלות
למה שחלק יומו לאותן החלקים ושהוא איש מעולה על השלמות
בכם: **אמר** והדברים המצחיקים ערבים והשעשוע הששוני
ערב אצל בני אדם בלא ספק בפעלות והמאמרים וכבר הגבלנו
הדברים אשר מהם יעשו ההפלגות ההמרצות והזרויות בספר
השיר ואיך יעשו: **ואחר** שכבר התבאר מזה המאמר מה
הם הענינים הערבים הנה כבר התבאר מזה מה הם הענינים
המכאיבים המצערים כי הם הפכי אותם וכאשר יודע אחד
ההפכים יודע האחר ואחר שכבר התבארו מזה המאמר הדברים
אשר בגללם יעול העולן ובם יעול הנה כבר ראוי שנלך אל
המאמר באיכויות והתכונות אשר יקל העול עליהם המגיעות
אליו ואי זו תכונה היא התכונה אשר יהיה ממנה העול בבני
אדם: **ונאמר** שכבר יהיה מהם העול בעת חשבם שהפעל
ההוא ממה שיהיה ביכלת והוא אפשרי להם ושיהיה ממה

צרכה ולא נשאר לה בו דבר תקנהו וכל שכן כאשר ארך מציאותו ותבקש הנפש למצוא מנוח אל דבר חדש תקנה ממנו מה שאין אצלה וכל מה שהיה המתחדש הויתו יותר מעטה בזמן הנה הוא יותר ערב: **אמר** והלמידה ערבה גם כן ברוב ותאות הלמידה בהמון אמנם תהיה מפני התאוות האדם לשיהיה בנפשו מופלא או שיתפלאו ממנו בני אדם אחר שהיו שני אלו הענינים ערבים בעצמם וגם כן הנה הלמידה למה שהיתה מסוג ההשגה אשר תלך בטבע מהכח אל הפעל היתה גם כן ערבה ובכלל הנה נעימות הפעל ונעימות ההפעלות מהענינים הערבים ונעימות ההפעלות אמנם יתענגו בו לא לנפשו אבל למקום התשוקה אל השלמות המגיע אשר יחשב בו שהוא מגיע ממנו ואולם נעימות הפעל הנה יתענג בו האדם לנפשו ולזולתו והוא אשר יפיל בו נעימות הפעל והדרכת הקרובים ערבה וההסתפקות והספקת הצרך ערבים: **אמר** וכאשר היה הלמוד ערב וככה היות האדם מופלא או שיתפלאו ממנו הנה הדמוי והחקוי גם כן להתאמותם בלמוד ערבים וזה כמו החקוי בציורים והפתוחים ושאר הפעלות אשר יכוון בם חקוי ההמשלים הראשונים רצוני הדברים הנמצאים לא הפעלות אשר יחוקו בם דברים בלתי נמצאים כי אשר יחוקו בם ענינים נמצאים לא יהיה התענוג בם בשהיו אותם הצורות המדומות נאות או מגונות אבל ולפי שכם מההקשה והודעת הנעלם והוא הנסתר אשר הוא המדומה בנגלה יותר והוא ההמשל אשר הוקם תחתיו הנה בו אם כן בצד מה מין ממיני הלמוד אשר יהיה בהקש וזה שדמוי הדבר יונח ממנו מדרגת ההקדמה או הדבר אשר יכוון דמויו ונתינת הבנתו יונח ממנו מדרגת התולדה ולזה ההדמורת אשר בין הדמוי והלמוד היה הדמוי ערב: **אמר** והתחבולה וההנצל מהאנסות ערב גם כן ואמנם היה החקוי והלמוד ערבים לפי שזה אמנם יהיה בלקיחת ההתדבקות אשר בין הדברים וידיעת ההתדבקויות אשר בין הנמצאות נכספת לאדם בטבע ולכן היו הדמוים וההמשלים ערבים כי האדם יתענג באדם הדומה לו והסוס בסוס והנער בנער ומכאן יעוררו ההמשלים האומרים שהנער ישמח בנער והלסטים

יעידוהו מן ההעלם ולכן כשיכבדו האנשים אדם אחד ידומה לאדם המכובד שהם כבדוהו מפני מעלה ידעוה בו וכבודות המביר יותר ראויות בזה מכבודות מי שלא יכיר המכובד לזה הענין בעינו ואנשי מדינתו יותר ראוים בזה מהרחוקים והנמצאים יותר ראוים בזה מאשר יבאו אחרי כן רצוני שאשר יכבדוהו בחייו יותר ראוים בזה הענין מאשר יכבדוהו אחרי מותו וכבודות הרוב מבני אדם יותר טובות בזה הענין מן המעט ואלו המינים מבני אדם יותר ראוי שיצדק מאמרם כשהיו בעלי השכל ולבוב מבני אדם ועדותם בו יותר רב הספקה מהמינים אשר יונחו מבני אדם מדרגת הנערים והבהמות והם הסכלים וההמון והאוהבים גם כן מהענינים הערבים לפי שהאהבה ערבה וכל מי שיאהב דבר הנה הוא יהנהו ולכן לא יהנה היין מי שלא יאהבנו והסבה בזה שהנאהב הוא אצל האוהב מכלל הטוב אשר יכספהו הכל וארצה בכל אשר ירגישו וידמו והיות האדם אהוב לבריות מתקרב מפני עצמו לא בגלל אחר ערב אצל האדם האהוב רצוני שיהיה נאהב בגלל עצמו וככה היות האדם מופלא אצל זולתו ר"ל שיתפלא ממנו הזולת ערב גם כן מפני זאת הסבה רצוני מפני הטוב אשר יכספהו הכל לפי שהוא אמנם יתפלא זולתו ממנו כאשר יסוגל בטוב דרכו שלא יהיה ברוב בני אדם וזה כי הדבר אשר יעדיף בו האדם על הרוב הוא ערב ואשר יכונו שיתפלא מהם הזולת הם כמו האנשים אשר יקבצו בני אדם להראותם מה שיעשוהו ממעמם הדברים הנשגבים והענינים המשובחים: **אמר** והחנופה גם כן ערבה לפי שהמחניף יביא לדמות לאדם שהוא יתפלא ממנו ושהוא ממי שיאהבהו הנה החנף אם כן הוא אוהב מזויף או מעלה מזויף והכפלת הדבר האחד בעינו ערבה לפי שבהכפלתו ימשול על הנפש והמהרגל יערב וההמרה וההעתק מענין אל ענין ערב בטבע לפי שכבר תקוה בו הרגשת דבר מתחדש ולכן מה שימצאו הדברים אשר יתחדשו בעולם בטבע עת אחר עת ערבים כמו העתק מבצרי העירות ושנוי הממלכה ובכלל השנוים אשר יתחדשו בבני אדם ושנוי בני אדם והסבה בזה שהדבר הנמצא הוא בגבול מה שכבר השלימה הנפש ממנו

שספד הספדן שבחי המת בקול בכי תמרורים והוא המספד צעקו שומעיהם צעקה מרה וערבה והבקשה בגאלת הדם ידמה שחמות מזה השער לפי שבקשת גאלת הדם מהנה ומצערת יחד וידמה שחמות מהדברים הערבים לבד ומהענינים המהנים שלא יצליח השונא והכועם כאשר לא יגיע למה שיקוה מן הענש הנה הוא יהענג ויצטער יחד אם הצטערו הוא מפני שלא יגיע מה שירצהו מן הענש ואם התענגו הוא מצד הוחלחו אל ההגעה: **אמר** ונצוח ערב לא לאוהבי הנצוח לבד אבל לכל לפי שהנצוח הוא השוקה מה אל ההתנשאות רצוני שיהיה לו יתרון מה ידוע אצל בני אדם וההתנשאות יכספוהו הכל ואם היו מתחלפים בזה בפחות ויתר וכאשר היה הנצוח ערב הנה המוסרים וההרגלים אשר יהיו למקום הנצוח ערבים גם כן אחר שהיו מועילים לשיגיע בם התענוג לפי שהנצוח בם יהיה ברוב כמו הצחוק בכדור וההאבקות והאשקאקש והראטץ והבקיאות בכל המוסרים הנהוגים ר"ל ההרגלים אשר יכוון בהם הגעת קנין מה ואלו המוסרים הנהוגים על שני מינים מהם מה שלא יהיה ערב לשעתו עד שירגילהו האדם ויהיה ערב מפני ההרגל והם המוסרים אשר לא יתחייב להם התענוג אשר לא יתחייב לקנין המגיע בסוף מאותם המוסרים אבל אמנם יתחייב להם מתחלת הענין היגיעה לבד כמו לקיחת מוסרי החכמה ומהם מה שיהיה ערב לשעתו כמו השחוק באשקאקש כי המתחיל בם ישתתף לבקיא בם רצוני בתכליה אשר יכונהו והוא הנצוח ויתענג בהבטה בעלמא ומתחלת הענין כמו שיתענג השלם בו והנצוח ביושר ערב והנצוח אשר יהיה בבלבול וזיוף ערב אצל הסופסטאניים אשר הרגילו שיגיעו בזה למכווניהם ומזמותיהם רצוני מהטובות החיצוניות כמו העשר והכבוד ומהענינים הערבים הכבוד והגדלה מפני שהכבודות יביאו לדמות למכובד בנפשו שהוא מעלה או ממי שישתדל במעלה כאשר היו הכבודות ממי שדרכו שיפיל בכבודותיו למכובד כמו זאת המעלה והדמיון בנפשו רצוני שיביא לדמות שהוא מעולה והראות המעלות במכובדים יותר ראוי בזה הפועל מהעלמם אחר שהיה הראותם יעידו מענינו מה שלא

המהנים אשר ייוחלו הנה הם אשר כשהיו קרובים שמחו או הועילו וזה בשיחשבו יקרים או מועילים עם יקרתם כאשר היה תועלתם לא ישיגנה נזק ובכלל הנה הנוחלים הערבים הם הקרובים מהזמן ההווה הנקלי המציאה ולכן היה הכעס ערב וזה שהכעס אמנם יהיה כאשר ייחל האדם נפילת הרע באשר יכעס עליו והיה עם זה אפשרי הנפילה ולכן אמר אומר שהוא יוחר מחוק מטפות הדבש ולהיות הכעס אמנם יהיה כשהיה ההנקם אפשרי לא הווה ולא נמנע לא יכעס אחד על החלוש אשר נפל הרע בו ולא על הנשגב השעור אשר יתיאש מנפילת הרע בו והוא אשר אין למדרגתו יחם אל מדרגת הכועס עליו כמו השרים והמלכים וככה לא יכעס אחד על הקטן השעור מאד אשר אין לו אליו יחס והרבה מהתאות לא יתחייב להם התענוג והם נמצאות בפעל ר"ל מוחשות אבל אמנם יתחייב להם התענוג והם מדומות ולכן היו הזוכרים לדבר המאווה איך מה שיזכרוהו כבר ימצאם בו תענוג מה וכמו כן המיחלים לנצח בדבר כבר ימצא קצת תענוג באותו הנצחון ולזה היו המוקדחים אשר ימנעו להם הרופאים שתית המים יתעננו בהזכרת שתיתם ובתקוה שירפאום וישתום ואשר ישאלו מבני אדם מה שהוא להם או יכתבו אותיות בו או יתעסקו בו הנה כבר יתעננו בדרישה וההתעסקות לפי שהם יקוו שיגיעום משאלות לבם עד שתהיינה נמצאות להם ויתעננו בהרגשתם בפעל והדברים אשר יאהבם הכל אהבה צודקת הם שלשה דברים אחד מהם שיהיה הדבר הערב ההווה והשני שידמוהו כאשר לא היה ההווה וזה אם בהזדכרותו ואם בתוחלתו והשלישי מהירות הנחמה מהתוגה והאבליות ולכן ימאסו בני אדם בקורי האבלים ולא יראו במקומות הילולות והאנחות לפי שהם מוסיפות באבל וקצת התאוות ימצא בהם יגון ותענוג יחד וזה כמו הזכרת הידיד הנעלם והמת כאשר יזכור ויחשוב אי זה איש היה ואי זה פעלות היו פעלותיו ולכן אשר יעשו המספד ימצאם תענוג ודאגה יחד וארצה במספד הזכרת שבחי המת בקול בכי:

אמר וכבר הטיב אומירש בזה הענין כאשר אמר שלמה

וארצה בבלתי דבריות כל מה שנתאוה מפני ההסתכלות והמחשבה ואלו הם אשר יאמר בהם שהם מאוים בטבע כמו התאות המיוחסות לגוף כתאות המזון הנקרא רעב ותאות המים הנקרא צמא ומיני התאות המיוחדות במין מין ממיני הטעמים ובכלל כל מה שיוחס אל חוש המשוש וחוש הריח כמו המשגל והמאכל והמשתה והריחנים הטובים ואולם תאות השמע והראות הנה הם יאוו עם דבריות מה רצוני שאין צמיחת האותיהם ערומה מהדבריות בההחלה כענין בתאות המשגל והמאכל והסבה בזה ששני החושים האלו יותר רבי שתוף לדבריות מזולתם וזה שהשמע ישותף לדבריות מצד המלות וישותף הראות לדבריות מצד הקוים והרמיזה הנעשת אצל המשא והמתן והשמע יותר חזק שתוף לדבריות מהראות ולכן יתאוה הרבה שיראה מה שישמע ולא יתאוה שישמע מה שיראה לפי שההתענגות החושיי הוא במין מן ההפעלות הגשמי יותר רב: **אמר** ואולם הדמיון הוא הרגש חלוש יפעל לעולם אם זכרון ואם תוחלת וכאשר הוא נעדר הזכרנות נעדר התוחלת וזה שהתוחלת הוא הרכבה אפשרית בעתיד לדברים כבר הורגשו בחולף והוא הזכרון וכאשר נסתלק הזכרון נסתלק התוחלת בהכרח וכאשר היה הדמיון הרגש מה הנה הוא מבואר שהתענוג אמנם ימצא בזכרון והתוחלת לפי ששניהם דבר מההרגש עד שיהיו התענוגים כלם אמנם ימצאו בהכרח בהרגש וזה שכאשר היו המוחשות נמצאות ובפעל היה התענוג בפגישתם והרגשתם וכאשר היה במה שעבר היה התענוג בזכרונם וכאשר היה במה שהוא עתיד לבא היה התענוג בתוחלת וזה כי ההרגש מיוחד בענינים ההווים והזכרון בעוברים והתוחלת בעתידים והמושגים הערבים אינם הם הקרובים מהזמן ההווה לבד אבל כבר יהיו קצת הדברים כל מה שקרב זמנו ימצא בלתי ערב וכאשר רחק זמנו נמצא ערב וזכרון האדם היגיעה והעמל אשר כבר כלו כעשן כלו ונחלץ מהם ערב מאד וזה כי האיש העמל החולה יתענג בזכרון היגיעה והעמל כאשר הצליחו עסקיו בם או היה נצול בם מהרע כי ההצלה מהרע גם כן עלה לתענוג ואולם הדברים

כן צרות ממהרות ותלאות מזיקות כאשר נקוה שנגיע בם בעתיד לטוב עצום או לרע יותר מועט מהרע העצום אשר נירא חדושו אם לא נפעל אותו הדבר הנעשה זה הצד מהכונה בפנים שונים ואחר שכבר התבאר שאשר יכספהו העולן הוא אם מועיל ואם ערב הנה כבר ראוי שנעיין בכאן במועילים והערבים כמה הם ואי זה הם אבל הדברים המועילים כבר קדם המאמר בם בשער העצה ואשר נשאר שנפרד המאמר בו בכאן הוא המאמר בערבים והמאמר בם בכאן והשלמת גדריהם אמנם יהיה כפי המספיק במלאכה הזאת והם הגדרים המפורסמים: **ונאמר** עתה שהתענוג הוא שנוי אל תכונה מתחדשת פתאם מהרגשה טבעית לדבר אשר הורגש רצוני כאשר היה המורגש טבעי למרגיש והיגון והצער הפך זה רצוני שהוא שנוי אל תכונה מתחדשת פתאם מהרגשה בלתי טבעית וכאשר היה התענוג זה תארו הנה הוא מבואר שהערב הוא המורגש אשר יפעל זאת התכונה בנפש והמצערים הפך זה רצוני המפסידים אשר יפעלו זאת התכונה בנפש החושיית וכאשר היו הערבים הם אלה הנה מן המחויב למה שהיה מהם בטבע בזה התאר שיהיה יותר רב תענוג וכל שכן כאשר היתה זאת התכונה הפעלות לא פעל ואולם היה אשר במדה וההרגל ערב לפי שהדבר אשר ילקח למדה או יורגל ישוב כמו הדבר אשר הוא בטבע ערב מתמיד מפני שההרגל דומה לטבע וזה שאשר יהיה פעמים רבות קרוב מן הדבר הטבעי והוא אשר יהיה תמיד וההרגל יהיה פעמים רבות אם כן הוא קרוב מהענין הטבעי והענין הטבעי יהיה בלי אונס כלל ולכן היה האנסות קוץ מכאיב מדיב הנפש כמו שכתוב בשירי יון שכל ענין יהיה בהכרח הנה הוא כאב לב ודאבון נפש: **אמר** וההשגחה בדבר וההתחכמות והעמל ענינים מצערים לפי שהם יהיו בהכרח ואנס אם ירגילום האדם ואולם הפכי אלו הנה הם ערבים כמו העצלה והמתינות ועזיבת השערת הפעלות כתורה וההשקט והשינה מהענינים המהנים לפי שאין דבר מאלו בהכרח ובאשר היתה התאוה שם התענוג לפי שהתאוה היא תשוקה אל התענוגים והתאות מהן דבריות ומהן בלתי דבריות

ואולם הפעלות אשר יהיו מהאונס רצוני אשר הם בבחירה אבל התחלתם באנסות הנה תכליתם הוא הכליה הפעלות העולניות אשר יהיו בבחירה אחר שהיה האנס יקרה לכל הפעלות אשר יפעלו בבחירה: ואולם העול אשר יהיה מההסתכלות והמחשבה הנה תכליתו אם הדברים אשר נזכרו בשער נתינת העצה וזה הוא הדבר אשר יחשב בו שהוא טוב מה מצד שיחשב בו שהוא תכלית מועיל ושהוא מועיל בתכלית המועיל ואם הדברים הערבים ולכן כבר יפעלו הזונים הרבה המועילים מפני התענוג: ואולם העול אשר יהיה מהכעס הנה תכליתו הבקשה בגאלת הדם והבקשה בגאלת הדם הוא דבר זולת הענש לפי שהענש אמנם יהיה בגלל הנענש וזה אם ליותר נאות לו או היותר נאות למדינה או למקום ההתענג בעצם הענשתו וזאת היא ההענשה הצבועיית ואולם גואל הדם הנה הוא אמנם יכוין השתוות הפשע לפושע רצוני שיופשע עליו בכמו מה שפשע וזה הוא התכלית מגאלת הדם אשר יניחה בנפשו המכוין לה ואולם ידיעת גדר הכעס מה הוא וידיעת משיגיו הנה נדבר בו אחר זה וזה אצל זכרון ההפעלויות: ואולם אשר יהיה במדה או בהרגל הנה אמנם יהיה למקום התענוג וככה אם יהיה מהתאוה ולכן כל הדברים אשר יחשב בם שהם ערבים הנה אמנם יעשו מפני סבה אחת מאלו הסבות הארבע אשר יפעל בם האדם מפאת עצמו רצוני ההסתכלות והכעס והמדה וההרגל והתאוה והתענוגים אשר יהיו מהמדה וההרגל כבר יהיו על פנים רבים רצוני שמהם מה שהוא טבעי ומהם מה שאינו טבעי ואמנם יענג בם מפני ההרגל ובכלל הנה כל אשר יפעלו העול מפאת עצמם הנה אמנם יפעלו זה אם מפני דברים הם באמת טובות או יחשב בם שהם טובות ואם מפני דברים הם באמת ערבים או מפני דברים יחשב בם שהם ערבים לפי שאשר יפעלו מפאת עצמם אמנם יפעלו למקום טוב ממהר או עהיד לבא ולכן כבר יפעלו למקום רע יגיעם כאשר חשבו בו שהם יגיעו בו לטוב יותר גדול מהטוב אשר יפקד מהם בחדוש הרע או חשבו שידחה מהם בזה רע הרבה ואחרי כן יהיה המשיג ממנו מעט ולכן כבר נבחר גם

השבעה אשר הן ראשונה ובעצמות סבות העול ולכן היו החסידים והזונים ושאר אשר יאמר בם שהם יפעלו כפי מחשבותיהם אמנם יפעלו אם מאחת מאותן הסבות השבע הקודמות או מיותר מאחת ואם מהפכיהם והם בעלי המחשבות היפות רצוני שהזונים יפעלו מאותן הסבות והחסידים מהפכיהם משל זה שהירא חטא יהחייבו לו תאות ערבות משובחות והנואף יתחייבו לו תאות רעות ולכן כבר יחויב שנעזוב זה הצד מהחלוקה בכאן ונזכור אלו הדברים בסוף על שהם סבות לאלו הסבות השבע לא על שהם סבות ראשונות לפעלות העול ואולם על שהן סבות במקרה הנה ראוי שירוחק זכרם בכאן לגמרי כמו שיהיה האדם שחור או לבן שמן או כחוש כי אלו כבר ישיגם במקרה התחלף המדות והתאות ואמנם ראוי שנזכור בכאן מסבות אלו הדברים ר"ל הסבות השבע אשר מנינו אותם קודם המקרים אשר ישנו המדה בעצמות בין שהיו נפשיים או גשמיים או מחוץ כמו הישישות והנערות והעוני והעשר כי האדם כאשר העני חשב בנפשו קוטן השעור ויתבייש מכל דבר יעשהו וכאשר נתעשר חשב בנפשו גדל השעור ולא יתבייש מדבר אבל אלו הנה אנו בדבר בם במה שאחר זה ואולם בכאן הנה נשוב אל מה שהיינו בדרכו: **ונאמר** שכאשר התבארו הסבות הפועלות לעול התבארו הסבות התכליתיות לאחד אחד: **אולם** אשר יעולו בהזדמן הנה אין להם תכלית מוגבל ולכן לא יהיה העול שלהם מתמיד ולא מאדיי ולא יהיה מקנין ומחשבה קיימת וזה ידוע מפני טבע מה שבהזדמן וזה שבהזדמן אמנם יהיה סבה לדברים על המעט כפי מה שנאמר בספר המופת: **ואולם** העול אשר יהיה מטבע המעול ויסודיי הנה הוא מתכונה קיימת שקועה והפעלות אשר יגיעו מאותו הטבע הם לעולם בתאר אחד וזה אם תמידיי ואם מאדיי ותכליתם הוא תכלית ההפעלויות הרעות אשר נדבר בם במה שאחר זה: **ואולם** מה שהיה ממנו מתכונה יוצאת מהטבע כמו השגעון וזולת זה מהפגעים אשר לא ירוצו מרוצת הטבע הנה כבר יחשב שהוא מיוחס אל ההזדמן ולא ייוחס אל דבר בעצמות:

ולכן אנו רואים הרבה מבני אדם כאשר לא יתרעמו הזיקו בקרוביהם ואחיהם: וכל פועל דבר על דרך העול הנה אם שיפעלהו מפני עצמו ומרצונו ובחירתו לבד ואם שלא יפעלהו מצד עצמו ובחירתו וזה אם שיפעלהו בהזדמן והוא אשר יקרה קרי ואם שיפעלהו בהכרח ואשר יפעלהו בהכרח ממנו מי שיפעלם מפני טבעו כמו שיהיה רע המדה בטבע וממנו מי שיפעלהו מפני מכריח מחוץ רצוני שלא תהיה התחלת הפועל אשר יפעלהו רצון אבל מארב מחוץ או משטמה ומה שדומה לזה ואשר יפעלהו מפאת עצמו הוא הדבר אשר הוא עצמו לבדו עלת היותו לא דבר אחר יחובר בו מחוץ ואשר יפעלהו מפאת עצמו ממנו מי שיפעלהו מפני הרגל רע או מדה רעה וממנו מה שיהיה כפי תאוה ותשוקה ואשר יהיה כפי התשוקה ממנו מה שיהיה כפי תשוקה נחשבת דברייה וממנו מה שיהיה כפי תשוקה דמיונית ואשר יהיה כפי תשוקה דמיונית ממנו מה שתהיה כפי תשוקה כעסנית וממנו מה שיהיה כפי האוה וכאשר היה זה כן הנה העולנים יעולו בלא ספק למקום שבע סבות אחד מהם למקום ההזדמן והשנית למקום הטבע והשלישית בגלל האנקות והרביעית בגלל ההרגל והמדה והחמשית מפני הדבריות והששית מפני הבעם והשביעית מפני התאוה וכלם מלבד אשר יהיה מהדבריות הם חלקי חולשת הסברה אשר קדם זכרה: אמר ואין חלוקת הפעלות העולניות מדרך השנים והמחשבות והחדושים חלוקה עצמו לפי שהנערים ואם היה עולנותם יותר רב הנה אין זה ראשונה ובעצמות מצד מה שהם נערים אבל מצד שהנערים יהיו כעסניים או תאוניים וככה יקרה לנערים שישתוקקו הממון יותר מהעשירים היותר צריכים כמו שיקרה לעשירים שישתוקקו אל הממון למקום התענוגים הבלתי הכרחיים יותר מהעניים וכאשר ייותחסו העשירים או העניים אל העול בסוג מה מהסוגים הנה אין סבת זה הקרובה העשר והעוני אבל התאוה והמדה אשר תקנה הנפש מהעוני והעשר וככה הענין במחשבות רצוני שאם ייותחם דבר מהם אל העול אין זה בעצמותו וראשונה אבל מפני שהמחשבות יהיו סבה לאחת או יותר מאחת מאותן הסבות

קודם אבל מחלשת הסחכלות למקום מדה רעה או הרגל והוא מבואר שאשר יפעל הדבר מהסחכלות קודם שהוא יפעלהו מידיעה ובאשר היה הענין בן הנה הוא מבואר שאשר יפעלו מההסחכלות או מחלשת הסברא פעלות מזיקות או מכוסות ר"ל מעורבות מנזק ותועלת יעברו בם הנימום שהם עולנים ושזה רוע מהם או חולשת סברה ושמי שהיו בו אחד שהדברים אשר הם סבת חולשת הסברה והיה הוא סבת מציאות אותן הדבר שהוא סכל רע עולן כמו העול בממון אשר תהיה סבתו התשוקה בו והעול בתענוגים אשר סבתו חוזק שטוף הזמה והזוללות והעצלה אשר היא סבת העול ברברים רבים וכמו כן רכות הלבב ולכן כבר יפרד הירא ורך הלבב מחבריו וימסרם אצל מעט צרה תרד בו וככה אוהב הכבוד כבר יפרד מחבריו מפני אהבתו הכבוד וככה אוהבי הנצוח יפרדו מחבריהם מפני אהבת הנצוח והמהיר הכעס איש חמות וקצף כבר יזיק באוהביו מפני חרפה תשיגהו ואולם הסכל המהולל הנה אמנם יפעל העול מפני שכבר יסובך לו היושר בעול ואולם הוד הנה הוא יפעל העול למעוט תאותו בשבח וכן מה שדומה לזה מהענינים אשר יהיו סבה לעול לא מההסחכלות ואלו הענינים יודעו מפני מה שקדם מזכרון המעלות וממה שיבא אחר זה מזכרון ההפעלויות ושהם בכלל אם מדה רעה ואם הפעלות רע והמדות הרעות יודעו ממה שקדם ר"ל מידיעת הפכיהם והם המעלות וההפעלויות יודעו ממה שיאמר עדין במאמר השני: **אמר** ואחר שהתישב זה הנה כבר המאמר בנו שנספר מפני מה יעולו העולנים ואיך יהיה לעולנים שיעולו ובאי זה מהדברים יעולו זולת שהוא מחויב שנתחיל ונבאר אי זה מהדברים הם הדברים אשר בעבורם יעולו רצוני הדברים אשר כאשר השתוקקו להם עולו וכאשר מאסו אותם עולו גם כן והוא מבואר שהמאמר בהרעומת ראוי שיקדם על המאמר בהתנצלות לפי שאשר ירצה להתרעם יחויב שיהיו ידועים אצלו הדברים אשר יתרעם מהם וכמה הם ואי זה הם ואולם מקומות ההתנצלות הנה אינם מוגבלים במקומות התרעומת ואמנם יוגבלו מקומות ההתנצלות כפי מקומות התרעומת והתרעומת ענין חזק בקבוץ האנושי

שהיה ההפך אמנם יודע מהפכו וכאשר היו אלו ידועים לנו מהפכיהם והיה הגנות אמנם הפכי לאותם הנה הוא מבואר שאנו כבר ידענו מזה המאמר לא הדברים אשר יהיה בהם השבח לבד אבל גם הדברים אשר יהיה בהם הגנות: **המאמר** בתרעומת וההתנצלות: **אמר** ואחר שכבר דברנו בענינים העצתיים ובשבח והגנות הנה כבר ראוי שנדבר בסוג השלישי מנושאי זאת המלאכה והוא התרעומת וההתנצלות וזה יהיה כשנספר מכמה מינים ממיני ההקדמות יחוברו ההקשים אשר יעשו על דרך התרעומת ודרך ההתנצלות ויודיע מהות אחד אחד מאותם המינים: **ומיני** ההקדמות אשר יעשו מהם מאמרי התרעומת הם בכלל שלשה מינים אחד מהם ההקדמות הלקוחות מן הפועל רצוני החומס והמין השני ההקדמות הלקוחות מהפעול רצוני החמוס והשלישי ההקדמות הלקוחות מהפעל עצמו: **אם** הלקוחות מהפועל הנה ידיעתם תהיה בשימנו הדברים אשר באדם יחשב בו שהוא כבר עשה עול ושנספר מה הם אותם הדברים: **ואם** הלקוחות מהפעול בשנמנה גם כן הדברים אשר כשהיו באדם היה מוכן לעשות לו עול: **ואם** הלקוחות מהפעל בשנספר גם כן במה זה מהפעלות יהיו עושים עול ובאי זה ענינים מעניני הפעלות יתכן העול ואיך יתכן זה להם: **אמר** וכבר ראוי קודם זה שנספר מה הוא העול עוד נלך אל המאמר באחד מאלו הדברים השלשה: **ונאמר** שהעול הוא הזק יהיה ברצון על דרך עברה בדת הנימום והנימום שני מינים ממנו מיוחד וממנו כולל והנימוסים המיוחדים הם הנימוסים הכתובים אשר נירא שישכחו אם לא יכתבו ואם אשר ייוחדו לעם עם ולאומה אומה ואולם הכוללים הנה הם הנימוסים הבלתי כתובים שהכל מודים בם כמו כבוד ההורים ותת תודה למטיב והפעל יהיה ברצון כאשר פעלו הפועל עם ידיעה בו בלתי אנוס עליו אונס גמור או זולת זה ממה שיזכר עדין ויהיה עם אותו הפעל ממה שיכספהו וישתוקקהו והפעלות אשר יהיו ברצון מהם מה שיהיה מהסתכלות ובחירה קודמת להם ומהם מה שיהיה לא מהסתכלות

כי הוא יראה חסרונותיו מועטות מחסרונות זולתו ואם היו יותר גדולות ויראה מעלותיו מרובות ואם היו מועטות ולכן אין לכל אחד יכלת בהקשה ואמנם יוכלו בה המעולים מבני אדם כמו מה שספר ארסטו מסקראט שהוא היה מקיש בינו ובין זולתו והיה מריץ המשפט על מדות נפשו בענין שהוא היה מסתכל בינו ובין זולתו ואם מצא בו מעלה גמל נפשו עליה ואם מצא בו פחיתות יעניש נפשו עליה וההקשה המועילה למי שירצה שיתוסף במעלות אמנם ראוי שתהיה במשובחים מאד וכבר יורה על שכמו אלו משובחים רצוני אשר מעלותיהם בכמו זה מתמדת שאשר הכריחו נפשותיהם להגיע הגערת המעולים ולאו מזה הם משובחים אצל ההמון והוא מבואר שהגדלת הדבר נכנסת בשבח כי ההגדלה לדבר רוממות לו והרוממות מהענינים אשר ישובח הדבר בם וראוי כאשר תרצה להגדיל בהדמות שתדמה בהרבה מהמשובחים כי זה הפועל רוממות למשבח והוראה להמון על מעלתו וכלל המאמר במינים המשותפים לסוגי המאמרים השלשה שההגדלה ואם היתה משתתפת לסוגי המאמרים ההלציים השלשה הנה היא יותר מיוחדת בשבח והגנות לפי שאמנם ישובח האדם או יגונה בדברים הנמצאים שהכל מודים במציאותם והגדלת הדבר יותר מיוחדת בנמצא מאשר היא בנעדר ולכן כבר ראוי למשבח שיתאר יקרת הדבר הודו והדרו ואולם עשית האותות וההמשלים הנה היא יותר מיוחדת בעצה לפי שמן הענינים המוגעים אשר כבר קדמו תעשה סבבה על אשר יהיו בעתיד ונתינת הסבה והעלה מהדברים אשר כבר קדמו אנחנו יותר רבי קבול ההגדלה לגזרתה ומשפטה ואולם ידיעת היושר והעול הנה הוא מיוחד בעצומיים ובכלל הנה כל שבח וגנות אמנם יהיה בהקשה במי שקדם מהמשובחים והמגונים וכבר ראוי למשבח והמגנה שידע בפני מי יהיה השבח או הגנות רצוני שישבח בפני האוהבים ויגנה בפני השונאים כמו שראוי לו שידע המקומות אשר יקח מהם השבח והגנות והם אשר קדם זכרם והם המעלות ופועליהם ואותותיהם ומקריהם והנה מבואר שממה שזכרנוהו מגדרי אלו הדברים יודעו גדרי הפכיהם אחר

ראוי שישובחו אשר הצלחתם במזל ואמנם ראוי שישובחו אשר הצלחתם מהסתכלות ובחירה כמו פלני היה נכנס בשער השבח וכאשר נוסף על זה ולזה אינו ראוי שיבוקשו הדברים אשר יהיו מההזדמן אבל הדברים אשר יהיו מהסתכלות היה נכנס בעצה והדברים ההזדמניים כבר אפשר שיעשו בשבח פעם ובגנות פעם אחרת כי מחשבות בני אדם בם מתחלפות אנשים יראו שהטובות אשר יהיו בהזדמן אין ראוי שישובח בם האדם אחר שהיו דבר בלתי מוגע ולא נקנה לאדם ואחרים אומ' שהוא מחויב שישובח בם ושהם יורו על השגחה אלהית לאשר יקרה לו ואולם הדברים אשר מהבחירה הנה המשובח מהם ישובח בו לעולם והמגונה מהם יגונה בו לעולם: **אמר** וראוי שיעשו בשבח הדברים אשר תהיה בהם הגדלת הדבר ועלויו והוא שיביא לדמות בדבר שהוא בכח דברים רבים וזה כאשר יאמר שהוא ראשון מי שפעל זה כמו שיאמר בספורי קין והבל או שהוא פעל בזמן מועט מה שדרכו שיפעל בזמן מרובה ושהוא פעל פעל נפלא כי אלו כלם יקנו השגבת הפעל וככה כשיאמר שהוא פעל בזמן תקשה פעלתו וזה כפי מה שיאות לאדם אדם עוד שאם היה הפעל ממי שימשך בפעלותיו ומאמריו פעמים רבות הנה פעלתו נשגבה והפעלות אשר ימשך האדם בם אינם הפעלות אשר יהיו בהזדמן אבל הפעלות אשר יהיו מהרצון וההסתכלות ואלו הדברים כבר אפשר שיכנסו בעצה רצוני הדברים אשר יגדילו הדבר כמו שניעץ האדם שיתדמה למשובח הראשון באותו הסוג או יתדמה לו בשבח או ניעצהו שיהיה מכלל המשובחים אשר לא יחלוק אחד בשבחם כמו האנשים אשר ישובחו בשוקים והרחובות או יתדמה להם בשבחן וממה שיגדיל המשובחים הקשתם לאשר יפעלו הפכי פעלותיהם וזה אצל זכרון פעלותיהם המשובחות: **אמר** ואשר דרכם שיתדמו למשובחים אשר בתכלית ויקישו עצמם עמם תמיד הנה כבר ראוי שיתדמו לאלה ושינהגו מנהגם בשבח ואם לא הגיעו למדרגותיהם כי מעלותיהם בצמיחה מתמדת והקשת האדם עצמו עם זולתו לא תתכן אלא מהאיש המעולה למקום אהבת האדם לעצמו

ואמנם יכנסו בשבח הפעלות אשר יהיו בהזדמן והמקרים אשר יחוברו במקרה בפעלות אשר יהיו ברצון כאשר הוכפלו פעמים רבות על תאר אחד עד שידומו שהם בעצמות וזה שכאשר קרה להם זה יחשב בם שהם אות למעלה כמו שיתבייש האדם פעמים רבות בהזדמן במקומות ישובח הבשת בם ואמנם נכנסו אלו הדברים בשבח לפי שהשבח הוא מאמר יתאר הגדלת המעלה ואלו הדברים הם ממה שתגדל בם המעלה וכאשר יעשו אלו הדברים בשבח הנה ראוי שיעשו על שהם חודשו מההסתכלות והדברים אשר בהזדמן מהם דברים אין האדם סבתם לא בעצמות ולא במקרה כמו היחס והתרבות המעולה ומהם דברים יקרו מהפעלות אשר יהיו מההסתכלות ואולם ההזדמנויות הטובות אשר יקרו מהפעלות הנה ילקחו אותם על המעלות ואולם ההזדמנויות הקודמות על האדם הנה ילקחו בהתישב המעלה וקיומה כמו מה שיאמר בשבח שהטובות נולדו מהטובים ובגנות נדע כי משרש נחש יצא צפע והפעלות בכלל הם אשר עליהם ישובח הפועל ואולם בחירות הפעלות הנה הם הוראות על הפעל ואמנם ישובח האדם בם באשר קיימנו מהם הפעל: **אמר** וטוב המזל אשר נאמר במה שקדם שהוא ההצלחה כפי מה שיראהו ההמון הוא ושאר הדברים ההזדמניים אשר ישובח האדם בם אחדים בסוג ואיננו הוא והמעלות אחדים בסוג אבל כמו שכשרון התכונה סוג למעלה רצוני מקיף בה כן מה שיתחדש בהזדמן סוג מה מקיף בהצלחה ושני אלו הסוגים ר"ל המעלות ומה שבהזדמן יכנסו יחד בשער השבח ובשער העצה אבל משני צדדים מתחלפים ואמנם היה הענין כן לפי שאנו כשידענו הדברים אשר יחויב שיעשו הנה כבר ידענו הדברים אשר כשנעשו ישובח בם האדם ולכן כאשר נזכרו אלו הדברים זכרון מוחלט היה אפשר שיכנסו בנתינת העצה ובשבח וזה בתוספת הצד אשר בו יכנסו בעצה או הצד אשר בו יכנסו בשבח וזה כמו מה שיאמר האומר שאיננו ראוי שיחויבו ההגדלה והעלוי לדברים אשר יהיו לאדם במקרה אבל לדברים אשר יהיו מהסתכלותו ובחירתו וכאשר נוסף אל זה ולכן אין

חטא במקרה וככה המסתכן כבר יחשב בו שהוא גבור והמשובש הדעת שהוא נכבד ומשל מה שיחשב בו שהוא חסרון ואינו חסרון מה שיקרה לגדול המחשבה שיתפחד מהדברים המעטים ויחשב בו שהוא טועה ונפתה והגדול המחשבה אמנם יעשה זאת בדברים אשר לא ישיגהו מהם פחד גדול ולא נזק עצום וזה במקום אשר יתכן בו שיתרשל מהם וכבר ידומה גם כן זה המקום הפך זה וזה שיאמר במתפתה שהוא גדול המחשבה וממה שנשבח בו שיהיה האדם נותן לאוהביו וזולת אוהביו ומי שיכיר ומי שלא יכיר לפי שכבר יחשב שרוממות מעלת הנדיבות היא נתינת הממון לכל: אמר וכבר ראוי שיהיה השבח בפני אוהבי המשובח כמו שיאמר סקראט שהוא נקל לשבח אנשי איתיניה באיתיניה וראוי שישובח כל אדם במה שהוא משובח אצל עמו ואנשי מדינתו אחר שהיה זה מתחלף: אמר ומהשבח בדברים אשר מחוץ שבח האבות וזכרון עסקיהם הקדומים ושבח האדם במה שהפנתה מחשבתו אליו מהמדרגות ושלא יסתפק על מה שהגיעו מהם והאיש הגדול המחשבה אשר לא יסתפק במחשבתו על מה שהגיעו מן המדרגות ישובח בשני אלו הענינים מחוץ ר"ל במעלות אבותיו ובמה שיקוה לפנות למולו כמו שיאמר מאי זה פעל נשגב התחיל מצד אבותיו ואל אי זה פעל יכלה מצד מחשבתו ואולם אשר לא יפנה במחשבתו אל הגעת יותר ממה שהגיע לו מהמדרגה הנה אמנם ישובח מהענינים אשר מחוץ באבותיו לבד וכאלו הוא יראה בכאן שהשבח בתפארת רום האבות אינו ראוי שיסתפק עליו האדם מבלתי שישובח עם זה במעלת עצמו כמו שיאמר המשל הקדמוני אין לנו ואם כובדו ראשוני אבותינו הפרשים להשען על היחסים ושכבר נסתפק בשבח על המעלה בזולת זכרון האבות: אמר ואמנם יהיה השבח על האמת בפעלות אשר יהיו מהרצון והבחירה לפי שהפעל אשר יהיה ברצון והבחירה הוא הפעל המעולה והשבח בדברים אשר יהיו בהזדמן או במקרה הוא מפני שהם כאשר יחוברו במעלות יהיו תכשיט ותפארת להם במדרגת היחס המחובר אל המעלה וטוב המזל המחובר לפעלות המעולות

אשר לא יגיעו לאדם לא בהשתדלות עצום: **אמר** וההנעמה על הטוב כאשר לא יקנה המנעים בו דבר ממנו היא ממה שישובח בו ולזה מה שהיה היושר והחסידות כבר ישובח בם האדם מצד שהם מועילים כמו שישובח מצד מה שהם נאים והנקם האדם גם כן מהשונאים ושלא יתרצה מהם כענין ממה שישובח בו כי ההנקם מהם הוא גמול והגמול הוא יושר נאה ואהבת הנצוח גם כן ואהבת הכבוד ממה שישובח האדם בם לפי ששניהם אותות יורו על בחירת המעלות לא למקום הקנות ממון בם אם אהבת הנצוח הנה הורה על בחירת הגבורה ואם אהבת הכבוד הנה תורה על בחירת כל המעלות ולכן היו המעלות הנכספות הנבחרות הם אשר לא יכוין בהם קונם לקנין ממון לפי שזה יורה על רזממות המעלה ומהפעלות אשר ישובח בהם האדם אותם שדרכם שישאר זכרם שמור לנצח אצל בני אדם ומהדברים אשר ישובח בהם האדם התכונות המשובחות אצל אנשים אשר ישימום אות לבעלי הנשיאות כמו היות האדם נעים זמירות שירות ותשבחות אצל היונים כי זה יורה על הקצינות והנשיאות אחר שהיה אין כל אחד מבני אדם יקל עליו נעימות הזמירות והשירים לפי שהנעימי זמירות לא יעשו מעשה מי שאינו נעים זמירות ולא יקחו לאומנות אי זה אומנות הזדמן: **אמר** ומזה הקצינות שלא יצטרך האדם לאחרים אבל יהיה מסתפק בעצמו: **אמר** וכבר ראוי שנקח בשבח והגנות העניינים הקרובים מהחסרונות והמעלות והם החסרונות אשר ימצאו מהם פעלות המעלה או המעלות אשר ימצאו מהם פעלות החסרונות וישובח האדם בחסרונות אשר ימצאו מהם פעלות המעלה בשיחשב שהן מעלות מפני שאותם הפעלות הם מפעלות המעלות וכן יחשב במעלות שהן חסרונות מפני שקרה שנמצאו מהם פעלות החסרונות הנה משל החסרונות אשר מהם ימצאו פעלות המעלות ויחשב שהם מעלות היגע אשר כבר יהיה ממנו פעלות הסבלן ויחשבו בו שהוא סבלן והנדהם אשר כבר ימצאו ממנו פעלות בעלי הישוב ויחשב לזה שהוא בעל ישוב וכמו כן הנעדר ההרגש כבר יחשב בו שהוא ירא חטא אחר שנמצא לו פעל הירא

הם בטבעם טובות ואם היו מזיקים לפעל ישובח בם גם כן כמו פועל היושר כי הישר הרבה מה שינוק בו והפעלות אשר ייוחדו בכבד המתים משובחות לפי שהפעלות אשר יהיו לחיים אמנם יכוין מהם האדם ברוב תועלת עצמו ובכלל הנה כל פעל יהיה המכוון בו הזולת ולא יקבל בו תועלת פועלו או ישיגהו ממנו נזק הנה הוא משובח בו והפעל אשר יהיה אל המטיבים לבני אדם משובח גם כן לפי שזה הוא יושר אחר שהיה לא יקובל בו תועלת הפועל לו וממה שיורה על שהאדם בעל מעלה שלא יפעל הפעלות אשר יתנוולו בם אנשי הזמה ושיוכיחם במאמר והפעל וכמו כן שמירת בעל המעלות ושבחם ממה שישובח האדם בו ולבישת הבשת אצל זכרון הגנויות ממה שכבר יורה על המעלה לפי שכבר יחשב באדם שחבשת ימנעהו מהבאת אותו הפחיתות וכבר יהיה גם כן העדר הבשת אצל זכרון הנוולים אות ישובח האדם בו וזה שכבר יחשב שהאדם אמנם יעטה כמעיל בשת אצל זכרון הגנויות כאשר היה כבר פעלם או הגיעו לידו או הוא תאב שיפעלם כמו מה שספר ארסטו שקרה לאשה מפורסמת אצלם בחכמה וזה שאדם מפורסם השיח עמה במגונה בשאמר לה הנני אחפוץ לומר מאמר ימנעם ממנו הבשת ותעבור מעליו ולא השיבה אותו במאמר מגונה ולא השיגה מזה דאגה ולא הפעלות לפי שהיא היתה רואה למקום מעלתה שאחר לא ישיח עמה לא ברמז ולא בדבור כלל והם שני מיני השיחה אבל היא בעת ההיא השימה פניה לספר המעלות ולשבת בעליהם דואגת להם הומה עליהם והיו גם כן האנשים אשר עמה לא כעסו גם כן לדברי אותו האיש ולא לשיחתו לדעתם שאשת חיל כמוה לא תחשד בכמו זה: אמר ולכן היתה ההמיה לדברים אשר יקנו השבת והרתיחה עליהם כבר ישימו ההומה להם והנרתח מהם מאנשי המעלות אשר לא יגיעו לאדם אלא בהכרעה עצומה לטבע כמו היראת חטא והגבורה וזולתם וזה כשהיה לו קנין בהשבת פעלתם וההמיה להם והרתיחה מהם כמו שקרה לזאת האשה אשר ספרנו זכרונה עם אותו האיש וזה שכמו אלו הפעלות כבר ישוב בם האדם מאנשי המעלות

זה ואולם הנדיבות הנה היא מעלה פועלת הנאה המפורסם בממון והנבלה הפך זה ואולם גדל המחשבה הנה היא מעלה יהיה בה נעימות הפעלות הנשגבות וקוטן הנפש והעדר ההרגשה והפכה ואולם הלבוב הנה הוא מעלת השכל אשר בו יהיה נעימות ההסתכלות והעצה עם מציאות המעלות המדותיות לו אשר המה מכשרון התכונה: **אמר** הנה זה הוא המאמר במעלה וחלקיה בשעור מה שנצטרך אליו בזאת המלאכה: **ואולם** שאר הדברים אשר ישובח האדם בם ממה שוולת המעלה הנה לא יקשה העמידה עליהם וזה שהוא ידוע שפועלי המעלות כמו ההשכל וההרגל בדברים אשר בם יגיעו המעלות הם ענינים נעימים ומשובחים ואולם הדברים אשר ימצאו במעלות עצמם רצוני המקרים אשר ימצאו בם והדברים אשר ימשכו נמשכים למעלות הנה הם אשר נדבר בם עתה והם אותות המעלות ומקרי המעלות המשיגים להם ופעלותיהם אמנם ישובח בם האדם כאשר היו נעימות משובחות הרבה מפעלות המעלות כבר לא ישובח בם וככה הרבה מן המקרים משל הפעלות והמקרים אשר הם משובחים פעלות הגבורים במלחמה או מי שפעל במלחמה פעלתם ואם היה להם קנין הגבורה וכן המקרים אשר ישיגו הגבורים ממה שישובחו בם ודמיון הפעלות אשר לא ישובח בם בעת מה נתינת הממון כי היא פעל מפעלת הנדיבות אבל לפעמים הנה זה הפועל על צד הפזור ומשל המקרים אשר לא ישובח האדם בם הפעלות האיש מהיושר וקבולו אותו וזה שפעל היושר משובח ואולם ההפעלות ממנו הנה אינו משובח לפי שיחשב בו שהוא שפלות וקלון ובכלל הנה פעלות המעלות אמנם יהיו משובחות כאשר היו משוערות שעורה ביושר וממה שישובח בהם האדם הפעלות העצומות אשר תגמולם הכבוד לבד כי הפעלות אשר יהיה תגמולו הכבוד טובות מהפעלות אשר תגמולם הממון ולכן כאשר היה בכאן פועל יגמל עליו בשני הענינים יחד ופעלו פעל מפני הכבוד לבד ישובח בו וכל מה שיפעלהו האדם מן המעלות לא מפני עצמו ישובח עליו ופעל הדברים אשר הם טובות בשלות כמו כן ממה שישובח פועלם בם והדברים אשר

הרבה שישובחו בני אדם והרוחניים במעלה ובדברים זולת המעלה ולא יקרה זה בשבחי אלו לבד אבל גם בשבח הדברים הבעלי נפש ובבלתי בעלי נפש ר"ל שהם ישובחו בדברים יוצאים מהמעלה הנה כבר ראוי שנדבר בבאן בדברים אשר ילקחו מהם ההקדמות לשבח במעלות ובזולת מעלות כדי שיהיה המאמר בזה כולל: **ונאמר** שהנאה הוא אשר יהיה נבחר בגלל עצמו והוא משובח וטוב וערב מצד שהוא טוב וכאשר היה הנאה הוא זה הנה הוא מבואר שהמעלה נאה בלי ספק לפי שהיא טוב והיא משובחת: **והמעלה** היא קנין משער לכל פעל הוא טוב מצד אותה ההשערה או יחשב בו שהוא טוב ארצה השומר לזאת ההשערה והפועל לה ולכן היה ממציא לכל פעל יכוון בו מגמת תכלית מה יקר השעור נשגב הדרך בהגעת אותו התכלית ממנו: **ואולם** חלקי המעלה הנה הם החסידות ר"ל היושר הכולל והגבורה והותרנות והיראת חטא וגדל המחשבה והענוה והנדיבות והלבוב והחכמה ואלו המעלות מהן מה שהן מעלות בעצמות המעולה לבד ומהן מה שהן מעלות שהן פועלות באנשים אחרים ולא אשר תפעלנה באנשים אחרים תהיינה יותר גדולות אצל אנשים מאשר הן אצל אחרים ובעת בלחי עת משל זה שמעלת הגבורה יותר נבחרת בעת המלחמה מאשר היא בעת השלום ואולם מעלת היושר הנה היא נבחרת בשלום והמלחמה יחד ומעלת הנדיבות והותרנות אצל הצריכים יותר נבחרת מאשר היא אצל הבלתי צריכים ואמנם חובדל מעלת הותרנות מהנדיבות בפחות ויתר לפי שפעל שתיהן הוא בממון אבל הותרנות הוא פעל יותר רב מפעל הנדיבות ואולם החסידות הנה הוא מעלה ישרה יתן המעולה בו לכל איש מבני אדם חקו הראוי לו וזה בשעור מה שתצווה בו הדת והעול הוא המדה אשר יקח בה האדם הדברים הנכריים אשר אין לו לקחת אותם בדת ואולם הגבורה הנה היא מעלה יהיה האדם פועל הפעלות הנכונות המועילות בעריצות כמו מה שתצוה בו הדת עד שיהיה בפעלו זה משרת לדת ואולם המורך לב הוא הפך זה ואולם היראת חטא הנה היא מעלה יהיה בתאות הנוף על שעור מה שתצוהו הדת והזנות הפך

הנימום וחכלית האחרות הכבוד וההנהגות אשר לא יונחו בם נימוסים בלתי מומרים הנה תכלית מניחם הוא השמירה והנצירה מהטעות הנופל בנימוסים בהמרת הזמנים והמקומות וראוי שתדע שאלו ההנהגות אשר זברם ארסטו לא ימצאו פשוטות ואמנם ימצאו ברוב מורכבות כמו הענין בהנהגה הנמצאת עתה כי היא כשנסתכל בה נמצאה מורכבת ממעלה וכבוד וחרות ונצחון: **אמר** וכאשר היה מיני ההנהגות ידועים אצלנו הנה הוא מבואר שאנו נוכל לדעת המדות והנימוסים אשר יביאו אל תכלית כל אחת מאלו ההנהגות רצוני המועילים בם ונכוין בנפשותינו הטכסוס באותן המדות והחזקה במין מהנימוסים אשר נשתדל ההספקה בהם כי הנה אמנם יהיו המאמרים אשר נזהיר בהם על הנימוסים נותנים הספקה כשהיו היועצים בם בעלי צדק ונעימות פעל עד שיהיו אלו הדברים הנזכרים בכאן ידועים לנו ונמצאים בנו כי כשנמצאת בנו המדה אשר נזהיר עליה היה מאמרנו בזרוז עליה יותר חזק הספקה ולכן ראוי שלא ניעץ אלא במה שהוא נמצא לנו ואנחנו הארים על שימצא לנו וידוע שהעמידה על הנימוסים המועילים בתכלית אמנם תקרה על צד ההתכה מהעיון אל התכלית: **הנה** כבר התבאר מזה המאמר מאין ילקחו נותני ההספקה במועיל מהנימוסים בהנהגה הנהגה וכמה צדי ההנהגות והנימוסים אשר יפנו למולם וזה כפי המספיק במלאכת הזאת ואולם המאמר באלו הדברים על ההאמתה הנה הוא במאמרים המדיניים: **המאמר בשבח ובגנות אמר** ואולם אחר זה הנה אנחנו מדברים במעלת וחסרון והנאה והמגונה לפי שאלו הם אשר ישובח בם הדבר ויגונה וישיג מהודעתנו אלן הדברים שנודיע הענינים אשר בם יקיים האדם מעלת עצמו אחר שהיה זה הוא הדרך השני מהדרכים השלשה אשר תפול בהם ההספקה כמו שקדם ממאמרנו וזה שהוא מין מהשבח רצוני שנהיה בדברים אשר נוכל בם לשבח זולתנו נוכל בם לשבח עצמנו ואם לא יהיה זה מסכים בכל הדברים אשר ישובח בהם וזולת אבל אמנם יהיה זה במעלה לבד והם הענינים החוזרים אל הבחירה: **אמר** ומפני שכבר יקרה

המדינה לאחד על אחד יתרון: **ואם** פחיתות הראשות הנה הוא אשר יתמנו בו הממונים על המדיניים בהנחת הנטלים והגורמות לא על צד שתהיה ההוצאה למשמרת ולחזוק ולא לעשות מטמון ממון למדינה כפי מה שעליו הענין בהנהגות האחרות אבל על צד שיגיע קבוץ הממון לראש הראשון ואם חננם חלק מקבוץ הממון היה ראשיות קבוץ הממון ואם לא יחנם חלק מקבוץ הממון היה ראשות הנצחון והוא במדרגת העבד לראש הראשון והיה שמירתו מהם במדרגת שמירת האדם מעבדו: **ואם** טוב הממשלה הנה הוא הממשלה אשר היה על דרך המוסר וההמשך במה שיחייבהו הנימום כי אשר ייעצו במה שיחייבהו הנימום הם מושלים בטוב הממשלה וזאת היא הממשלה אשר יגיע בה כשרון הכונת אנשי המדינה וההצלחה האנושית ולזה היו אלו אנשי מעלות ובעלי יכלת על הפעלות אשר יתנו הצלחה למדינה ובעלי זריזות ושמירה במה שדרכו שיפסיד המדינה מבית או מחוץ ולכן נקראה זאת המדינה בזה השם וזאת הממשלה אשר זכרה שני מינים ראשות המהלך והיא המדינה אשר יהיו דעותיה ופעלותיה כפי מה שיחייבוהו החכמות העיוניות והשנית ראשות הטובים והיא אשר יהיו פעלותיה מעולות לבד וזאת הקרא הבחניית ויאמר שהיא היתה נמצאת בפרסיים הראשונים לפי מה שספרו אבונצר: **אמר** ואם אחדות הממשלה הוא הראשות אשר יאהב המלך שיתיחד בו בכבוד הראשיי ולא יבצר ממנו דבר ישוחף לו בו זולתו וזה בהפך מדינת הטובים ואלו המדינות לפעמים היו הנימוסים המונחים בם מוגבלים בלתי מומרים אחדים לנצח כפי מה שעליו הענין בנימוסים הישמעאליים ולפעמים היו בלתי בעלות נימוסים מוגבלים אבל יונח הענין בם אל המושלים עליהם כפי היותר מועיל בעת עת כפי מה שעליו הענין בהרבה מנימוסי הרומיים היום: **אמר** ואין ראוי שיעלם עלינו מזה אשר רשמנו בו אלו ההנהגות תכלית כל אחת מהן לפי שאנחנו כשידענו התכלית ידענו הדברים הנבחרים מפני התכלית ותכלית ההנהגה הקבוצית החרות ותכלית פחיתות הראשות קבוץ הממון ותכלית טוב הממשלה המעלה והחזרת

ונפקדה לפי שאשר לו עין אחת ישולל דבר יותר חביב ממה שישולל ממנו מי שיש לו שתי עינים וככה אם היתה ההצלחה בממון ובדבר אחר לא היה הנזק המשיג משלילת הממון כמו הנזק המשיג משלילתו אם היה הוא ההצלחה לבדו: **אמר** והדבור בדברים האלו כלם בכאן איננו על צד ההאמתה ואמנם הדבור בם בשעור אשר יצטרך אליו ההלצי מזה ויחויב להלצי לעולם כאשר הביא בתולדות מכמו אלו ההקדמות שיחזקם בהמשלים הלקוחים מהאנשים אשר פעלו אותם הפעלות והשיגם התועלת או הנזק מזה מה שיחויב להלצי שיהיה שומר הספורים וההגדות: **אמר** הנה אלו הם הדברים אשר יקוים בם שהדבר יותר מועיל או יותר מזיק ואולם הדברים אשר תהיה בהם ההרשאה והמניעה הנה כבר נאמר בם קודם זה במה שבו די אבל היותר נחשב ויותר נשגב מה שבם הוא המאמר בדברים אשר יהיה לנו בם יכלת על טוב ההספקה בנימוסים ונתינת העצה בנימוסים אשר לא ימצא יותר מועיל מהם ולכן כבר יחויב שנשלים המאמר בם הנה: **ונאמר** שנתינת העצה בנימוסים המועילים וההספקה התמימה בם תחכן בידיעת מיני ההנהגות והמדות והנימוסים אשר ייחדו הנהגה הנהגה וזה כי בכל אחת מההנהגות נימוסים מועילים בה והם הנימוסים אשר בם תהיה הצלת אותה המדינה וקיומה והנימוסים המפוארים המעולים הם הישרים ר"ל המונחים ביושר אשר ירשמם הראש הראשון במדינה ההיא או הנפקד עליה מאת הראש הראשון ואותם הנימוסים המפוארים ר"ל הנימוסים הישרים יתחלפו בהנהגות כפי התחלף תכליתם ומספרם לפי מספר ההנהגות משל זה שהיושר בהנהגת הנצחון שאין לחוש לשוטר כאשר הכה לחי התחת שוטר ובהנהגת החרות היושר בזה שיכה התחת שוטר לחי השוטר כמו ההכאה אשר הכהו לחי וההנהגות בכלל ארבעה ההנהגה הקבוצית והנהגת הפחיתות והנהגת הממשלה והנהגת האחדות והוא הכבוד ואלו ההנהגות כלם המכוון בנימוסים המונחים בהן אמנם הוא המדינה והכל לא הפרט: **אם** המדינה הקבוצית הנה היא אשר תהיה הראשות בה בהזדמן והמזל לא בחק ראוי אחר שאין בזאת

מעולה כי הדברים אשר דרכם שיהיו לאנשים באחרית חייהם הם יותר מעולים כמו החכמה והידיעה וזולת זה מהמעלות אשר ישלמו עם אורך החיים וגם כן הדברים אשר כאשר נפעלו או קובלו היתה פעלתם אמתתם הם יותר נשגבים מאשר כאשר נפעלו לא היתה פעלתם אמתת שלמותם וארסטו יקרא אותם אשר כשנפעלו היתה פעלתם אמתתם אשר יכוון בם האמת ויקרא האחרים אשר יכוון בם ההשתכחות רצוני אשר אין פעלתם אמתתם: **אמר** וגדר הדברים אשר יכוון בם ההשתכחות שהם כאשר נפעלו בסכלות או בטעות לא ישובחו כלל ואשר ישובחו בם האמת הם הדברים אשר איך מדה שנפעלו הנה כבר הגיעו על השלמות: **אמר** ולכן היתה הטבת קבול הדבר הנאה יותר נבחרת מפעל הדבר הנאה לפי שפעל הנאה כאשר נפעל בטעות או סכלות לא יקובל ולא ישובח פעלו ואולם הטבת ההפעלות והקבול הנה איך מה שהגיע כבר קנה מקבלו הטוב ממנו וגם כן מה שנבחרה פעלתו לעצמו ואם לא ידענו שום אדם יותר נבחר ממה שאיננו נבחר אלא מצד מה שידע כמו הענין בבריאות והיופי כי הבריאות נבחר בעצמותו והיופי נבחר לזולת וגם כן המועילים בדברים רבים הנה יותר מועילים כמו המועילים בארך החיים ובנעימות המחיה ארצה המחיה המעונגת ובתענוגות בני האדם ובהענקת הטובות ולכן מה שיחשב בבריאות והעשר שהם נשגבים לפי שהם יקבצו העזיבה מהתוגה והפעל בתענוג רצוני שהבריאות הוא סבת הפעל בתענוג והעשר סבת עזיבת התוגות וכל אחד משני אלו בפני עצמו מעולה ונבחר בנפשו ר"ל עזיבת התוגות והפעלות הערבות וכאשר קובצו לאדם שמוהו רב ועצום מכל דבר בין שידע זה מי שידעו או סכלו מי שסכלו לפי שאלו טובות נקנות באמת לא מהטובות אשר יכוון בהם ההשתכחות ולהיות העשר סבה להעלות התוגות יחשבו בו אנשים שהוא ההצלחה ואחרים ראוי שההצלחה היא שיחובר בה דבר אחר וזה מחויב מפני שהוא יותר ראוי שתהיה ההצלחה קיימת ובטוחה מההתכה כי אין הנוק המשיג למי שיש לו שתי עינים ונפקדה אחת מהם כמי שלו עין אחת

יחשב בו שכבר גדלה מעלהו והמין מבני אדם אשר הגיעם ההזק העצום והצער הרב למקום המעלות ההם גם כן מקובלי המאמרים מאד מאד כמדרגת סקראט וזולתו והמין מהאנשים אשר יראו בו שני אלו המינים מבני אדם ר"ל אשר כבודם יותר גדול ואשר הגיעם ההזק הרב מפני המעלות הנה הם גם כן יותר מעולים ויותר גדולים ואלו הם מיני האנשים אשר כאשר בחרו דבר ובחר זולתם זולתו היה מה שיבחרוהו אלה יותר מעולה ויותר נבחר: **אמר** וחלוקת הדבר אל חלוקותיו יביא לדמות בדבר שהוא רב ועצום ולכן למה שרצה אומיראש להגדיל הרע אשר השיג המרינה לקח תמורתו חלקיותיו וזכר רציחת הילדים והיללה עליהם ושריפת המדינה באש וזולת זה ממיני הרעות המשיגות לה: **אמר** וכמו כן ההרכבה כבר תביא לדמות בדבר שהוא יותר עצום והוא הפך זה רצוני שיקח תמורת החלקים החלקיות אשר יכללם וסבת הגעת ההספקה בשני אלו המינים הוא השנוי והתמורה: **אמר** ולמה שהיו הדברים היותר קשי מציאות בעצמם והיותר מעטי מציאות יחשב בם שהם יותר מעולים היו הדברים הרבי מציאות בעצמם והקלי מציאות כבר יראו נשגבים כאשר נמצאו במקומות אשר ימעט בהם מציאותם בם גם כן ובשנים מבני אדם אשר ימעט מציאותם בם כמו מציאות האדם מליץ בשנות הנערות או במשך זמני אין מדרכם שימצאו בו כמו מי שיפעל מה שדרכו שיפעל בזמן ארוך בזמן קצר או יהיו מגיעים מהכחות אשר ימעט הגעתם מהם כמו שיפעל החלוש פעל החזק והחולה פעל הבריא וכל אלו ודומיהם ממה שישים האדם אשר איננו נשגב נשגב ונפלא וגם כן הנה החלק הנשגב מהדבר האחד הוא מהדברים אשר הם יותר נשגבים כמו הלב מהבעל חיים והמוח או האביב מהשנה והבחור מהמדינה וגם כן הנה המועיל במה שהצרך אליו יותר חזק הוא יותר עצום הועלת והמזיק בו יותר רב נזק כמו הבריאות בישישות והחולי בו כי הבריאות בו יותר נבחר מהבריאות בנער והחולי בו יותר מזיק וגם כן מה שהיה משני העניינים יותר קרוב אל התכלית הנה הוא יותר מעולה וגם כן מה שהיה באחרית החיים הנה הוא יותר

שבחרוהו גם כן אשר יסרו המשפטים מהוך דברי השופטים הראשונים והם אשר מהם ילקחו שרשי המשפטים שני מינים אם שומע לבד מליץ לאחרים ואם שומע יודע ר"ל יכול להקנות מאותם השרשים משפטים לא בארום השופטים הראשונים ואלו שני מינים אם ממונים מאת השופטים הראשונים והם הדיינים ומה שדומה להם ואם בלתי ממונים והם התוריים ומאלו הדברים מה שלכל מיני המסדרים מאמרי השופטים הראשונים שיאמרו בו והוא מה ששמעוהו או ראו בעיניהם מהשופט הראשון ומהם מה שיוחד בבעלי המדע מהם והוא המאמר אשר יוקנו מהמשפטים הראשונים אשר באר בם השופט הראשון ואין לשומעים בבלי מדע שידברו באלו הדברים ואולם אשר ייחד השופטים הראשונים לדבר בו הנה הם השרשים אשר יודרגו מדרגת ההתחלות לשאר מה שישפטו בו השומעים בעלי המדע רצוני הממונים והתוריים והם אשר יקראם ארסטו העינים הנשגבים והאנשים המעולים ברי לבב אשר ירוץ המנהג שיקח מהם הכל או הרוב הנה משפטם יותר מעולה בם העדר הלקיחה כבר ידמה בזיון וחסרון באיש המעולה הנכבד ומעוט קבול למאמרו וכבר ידמה הענין בהפך זה וזה שלפעמים היו אלו הברי לבב המעולים מקובלי המאמר עם שלא יקח אחד מההמון מהם מאומה או אמנם לקח מהם מעט וזה שמאמרי אלה כבר יחשב בם שהם מקובלים בצד אחר וזה שכבר יהיה המרוצה אצל ההמון מי שאינו מרוצה והמעט מההמון הם בעלי ההכרה וגם כן הנה המעולים אשר העלימו מעלותיהם מההמון הם משובחים יותר והם מעטי מציאות ויותר יקרים לפי שהם העלימו מעלותיהם מההמון למה שפחדו מהכבודה והראשונות אשר יש לירוא כאשר השיגו האדם שיהיו סבה לשיהיו אלו הדברים המשיגים למעלות הם המכוונים אצלו במעלות והנה מכאן היו מאמרי זה המין מקובלים כמו שהיו מאמרי המין הראשון ההפכי לזה מקובלים והם אשר לקח מהם ההמון: **אמר** ומהמין המקובל המאמר מבני אדם מאד מאד הם אשר כבודותיהם יותר גדולות לפי שהכבוד למה שהיה הגמול המעלה היה האיש כל מה שגדל כבודו

תענוג הנה הוא יותר נבחר ממה שאין עמו תענוג ומה שהיה מן
הטובות יותר רב תענוג הנה הוא יותר נבחר ואמנם היה זה כן
לפי שהכל מההמון ימהרו אל התענוג וידרשוהו ודרישתם התענוג
היא בגלל התענוג עצמו לא בגלל דבר אחר זולתו ומה שהיה בזה
התאר ר"ל נכסף לכל הנה כבר נאמר שהוא הטוב והתכלית הנה
התענוג אם כן טוב והיותר נוסף התענוג הם המענגים אשר הם
יותר נקיים מהנזק והדאגה ויותר תמידי השארות והתענוג היפה
יותר ערב מהתענוג המגונה לפי שהנאה כבר יהיה נבחר
בעצמותו ואם לא יהיה ערב והוא מהדברים אשר יבחר האדם
שיהיו עלה להויתו אם לעצמו ואם לאוהבו ובכלל הנה כל
מה שהיה מהדברים המענגים יותר מעולה הנה הוא יותר
ערב ממה שהוא יותר פחות וכל מה שהוא מהם יותר ארוך
זמן הנה הוא יותר ערב מאשר הם מהם יותר קצרי הזמן וכל מה
שהיה מן הטובות יותר קיים בנו הנה הוא יותר ערב ממה שהוא
יותר מעט קיום וזה שהבריאות למה שהיה יותר שקוע בנו מהיופי
היה מציאות הבריאות לנו יותר ערב ממציאות היופי והדברים
הערבים או היותר רבי ערבות אמנם הסבה במציאותם לנו בזה
התאר אחד משני ענינים אם ארך הרגל הדבר עד שיהיה לנו
ההתענגות בו מפני המנהג כמו הענין בתענוג המגיע מהידיעה
ואם מפני שהם ערבים מאד אצלנו בטבע והתאוה הנה הדברים
אם כן אמנם יהיו יותר רבי התענוג אם מפני ארך הזמן ואם מפני
התאוה וההאותות אשר בטבע וכל הדברים אשר יאותו בנקלה
האותות יותר רב הנה תועלתם לנו אמנם יהיה בהשתקעם
וקיומם וכבר ילקחו הקדמות היותר מועיל והיותר מעולה
ממקומות הדמיונים והשמושים וזה שאם היתה הגבורה יותר
נבחרת מהיראת חטא הנה האיש הגבור יותר נבחר מהאיש
הירא חטא: **אמר** ומה שבחר אותו הכל יותר נבחר ממה
שלא יבחרהו הכל מההמון ומה שבחרוהו גם כן רבים מבני
אדם יותר נבחר ממה שיבחרהו המעט מהם כי הטוב כמו
שנאמר הוא אשר ישתוקק אליו הכל ומה שבחרוהו גם כן
מהשופטים הראשונים ר"ל אשר לא לקחו המשפטים מזולתם
והם מניחי התורות יותר מעולה ממה שלא יבחרוהו ומה

מאהבת הממון וגם כן הנה המעלות יותר מעולות מבעלי המעלות והדברים אשר תאותם מעולה יותר מעולים מאשר תאותם בלתי מעולה משל זה שתאות החכמות מעולה ותאות המאכל והמשתה בלתי מעולה הנה החכמות אם כן יותר מעולים מהמאכל והמשתה וגם כן הפך זה והוא שמה שהוא יותר מעולה הנה תאותו יותר מעולה כמו שהחכמה יותר מעולה מהמשגל ותאותה יותר מעולה מתאות המשגל וגם כן הנה החכמות אשר הם יותר נעימות ויותר מעולות פעלותיהם יותר טובות ויותר מעולות משל זה שלמה שהיו החכמות המדעיות יותר מעולות מהמעשיות היתה פעלתם אשר היא הצדק יותר מעולה מאשר פעלתם המעשה והפך זה והוא שאשר פעלתם יותר מעולה מהחכמות הנה הם יותר מעולות וזה שהעמידה על האמת למה שהיתה יותר מעולה מהמעשה היו המלאכות המדעיות יותר מעולות מהמעשיות ואמנם היו שני המקומות האלו מתחייבים לפי שיחס המלאכה אל המלאכה הוא יחס פעלה לפעלה: **אמר** ואשר ישפוט בו הכל מההמון או הרוב המלובבים והטובים הישרים בלבותם שהוא טוב ויותר מעולה הנה הוא יותר מעולה במוחלט ובעצמו כאשר היתה השפטתם בדברים כפי יצירתם והיו חכמי לב לא כפי מה שקנוהו מהדעות מחוץ כי המלובבים מבני אדם כבר יאמרו ביצירתם המעלות והטובות מה הם וכמה הם ואצל אי זה דבר הם ואם היה מה שיעמדו עליו ביצירתם זולת מה שהיה העמידה עליו מזה בחכמות ומה שנאמר בגדר הטוב מאשר הוא אשר יכספוהו הכל אמנם נרצה בזה הטוב אשר יכספוהו הכל כפי יצירתם הטבעית ר"ל הלבייה כי מה שתכספהו היצירה הלבייה במה שהיא יצירה לבייה הוא טוב מוחלט או טוב יותר מעולה מטוב כמו ידיעתם שהגבורה והמוסר והעריצות טובות ותשוקתם אליהם ואולם אשר הוא טוב בצרוף אל אדם מה הנה הוא כמו מי שיראה מהאנשים המעולים שהיותו חמוס יותר מעולה מהיותו חומס לפי שזה הטוב לא ישיגוהו בני אדם כפי טבעיהם ואמנם יראה זה הדעת מי שהוא מבני אדם בהכליה היושר והחשיבות וגם כן מה שהיה מהטובות עמו

שאלו לא יפעל הוא הפעל ההוא לא נפל אותו הנזק ומשל מה שיושם הפועל בו יותר עצום מההכלית מאמר האומר פלני יותר ראוי שישובח על זה הפועל יותר מפלני לפי שפלני הוא אשר יעצו בפועל ההוא ולולא עצתו לא פעל אוהו הפעל המשובח ובשני המקומות מה שקודם התכלית אמנם יעשה למקום התכלית וגם כן הנה אשר מציאותו מועט הנה הוא יותר מעולה כמו הזהב והברזל זולת שאם היה הזהב יותר מעט מציאות הנה איננו יותר מועיל וגם כן מקביל זה והוא שמה שיגדל מציאותו הנה הוא יותר מעולה ממה שימעט מציאותו לרבוי תועלותיו ומכאן יאמר שהמים טובים לרבוי מציאותם וכללות תועלתם וגם כן הנה מה שהוא יותר קשה מציאות הנה הוא יותר מעולה לפי שמה שיקשה מציאותו ימעט מציאותו ומה שימעט מציאותו הנה הוא נכרי ויתגדלו בו בני אדם ומקביל זה והוא שמה שיקל מציאותו הנה הוא יותר מעולה לפי שהוא ימצא בכל עת שנשתוקק אליו וגם כן הנה הדבר אשר הפכו יותר עצום הנה הוא יותר מעולה וגם כן אשר העדרו יותר חזק הזק הנה הוא יותר מועיל ואין ראוי שיובן בכאן מהיותר עצום והיותר מעט עוצם ההקשה בטוב לבד אבל וברע ובמה שהוא לא טוב ולא רע וגם כן הנה התכליות והדברים אשר בגללם יפעלו הפעלות כשהיו התכליות קצתם יותר נוסף טוב מקצת או יותר נוסף רע מקצת הנה הענינים הקודמים לאלו התכליות היותר נוספים הם יותר נוספים וגם כן הנה מה שהיה מהקנינים והמעלות ובכלל הדברים הפועלים יותר עצום הנה פעלותיהם המגיעות מהם תהיינה יותר עצומות לפי שיחס הפעלות אל התחלותיהם הוא יחס ההתחלות קצתם אל קצת כי אם היה הראות יותר נבחר מהריח הנה ההגעה יותר נבחרת מהריח וככה ימצא הענין בכל הפעלות עם סבותיהם הפועלות לא בעצמותיות לבד אבל גם במה שיקרה בהזדמן כי הענין הנשגב יהיה ההזדמן אשר יקרהו נשגב ובמקרים הנמצאים בדבר רל שהדבר היותר נשגב המקרה הנמצא בו יותר נשגב וגם כן שיאהב האדם בעל הממון יותר מעולה משיאהב הממון לפי שאהבת האדם יותר מעולה

שלמות והאחר דרך השלמות הנה אשר הוא שלמות יותר חשוב כמו הבריאות והתענוג כי הבריאות שלמות והתענוג הויה וההויה דרך אל השלמות וכאשר היו שני דברים אחד מהם נבחר לעצמותו והאחר נבחר בגלל זולתו הנה הנבחר מפני עצמו יותר חשוב מהנבחר מפני זולתו משל זה החכמה והעשר כי החכמה נבחרת לעצמותה והעשר נבחר לזולתו וגם כן הנה הדבר אשר ישים האדם כאשר קנהו יותר מעט אל אוהביו או אל האדם הנה הוא יותר חשוב מאשר ישימהו יותר רב צרך כי מי שהוא יותר רב הסתפקות ובלתי צריך לבני אדם הוא אשר יצטרך אל דברים מעטי המספר וקלי המציאה וגם כן כשהיו שני דברים אחד מהם הצטרך הקנאתו אל השני והשני לא הצטרך הקנאתו אל האחר הנה אשר לא הצטרך הקנאתו אל האחר הוא יותר נבחר משל זה העשר והבנים כי הבנים מצריכים הקנאת הממון והעשר לא יצריך הקנאת הבנים הנה העשר יותר חשוב תועלת: **אמר** והנה יתבאר לעתיד לבא שהדבר אשר הוא התחלה לא יחויב שיהיה יותר גדול מהדבר אשר הוא לו התחלה וזה שהרצון התחלת הטוב ופעל הטוב יותר גדול מרצון הטוב וככה הלמידה והידיעה וכאשר היו שני דברים שתי התחלות לשני דברים אחת ההתחלות יותר עצומה מהשנית הנה אשר מההתחלה היותר עצומה יותר עצום והפך זה גם כן והוא כאשר היו שני דברים התחלות לשני דברים על ששניהם פועל ואחד מהם יותר עצום מהשני הנה אשר הוא התחלה ליותר עצום יותר עצום וכמו כן כשהיו התחלות על שהן תכלית וכאשר הוקשה ההתחלה הפועלת אל התכלית היה אפשר שידומה שהפועל יותר עצום מהתכלית וזה כי הפועל הוא אשר יפעל התכלית ולולא הוא לא ימצא התכלית והיה אפשר שידומה גם כן שהתכלית יותר עצום מההתחלה וזה שלולא התכלית היה הפועל מותר הנה משל מה שיושם התכלית בו יותר עצום מהפועל מאמר מי שיספר בגנות פלני ויאמר שהוא ראוי שיוחס אל העול בפעלו זה יותר מפלני אשר יעצו בזה לפי שהוא אלו לא בא אליו לא יגיע ממנו אותו הפועל אחר

אחר הנה הסוג אשר בו הנכבד היותר מעולה הוא יותר מעולה מהסוג האחר ומה שהיה הסוג ממנו יותר מעולה מהסוג היותר מעולה הנה הנכבד מהסוג היותר מעולה יותר מעולה מהנכבד מהסוג האחר והוא הפך הראשון ומשל זה שאם היו הזכרים מעולים מהנקבות הנה האיש מעולה מהאשה ואם היה האיש מעולה מהאשה הנה הזכרים מעולים מהנקבות ואמנם היה זה כן לפי שיחס הנכבד אל סוגו הוא כיחס הנכבד האחר אל סוגו ויהיה יחס הסוג אל הסוג הוא יחס הנכבד אל הנכבד וגם כן כאשר היה הדבר מחייב דבר מה והאחר בלתי מחייב הנה אשר יחויב ממנו הדבר יותר נבחר מאשר לא יחויב ממנו הדבר דמיון הממשלה והעשר כי העשר מחחייב לממשלה ולא תחחייב הממשלה לעשר ולכן היתה הממשלה יותר מעולה מהעשר וכמו כן ימצא הענין בנזיקין כי העוני יחויב ממנו הכילות ולא יחויב מהכילות העוני הנה העוני אם כן יותר רב רוע מהכילות והמחייב ימצא על שלשה חלקים אם שימצא יחד רצוני המחייב והמתחייב כמו מציאות הלבן והלובן יחד וכמו התחייבות האדם והחי ואם שימצא המחחייב נמשך באחרונה כמו התחייבות הידיעה מהלמידה ואם שיהיה התחיבם בכח ר"ל שיהיה אחד משניהם יפעל פעל האחר ולא יתהפך רצוני שלא יפעל האחר פעל הראשון משל זה העוני והכילות כי העוני יחויב ממנו שיפעל האדם פעל הכילות ולא יחויב מהכילות פעל העוני כי העוני יעיק מהדברים יותר גדולים מהעדר השתמשות הממון אשר הוא הכילות וגם כן אשר יפעל הטוב היותר מועיל יותר מועיל מהמועיל משל זה העריצות והיופי כי שניהם מועיל וטוב והעריצות יפעל בו טוב יותר גדול ממה שיפעל ביופי והוא אם כן יותר רב תועלת וככה הבריאות גם כן גדול התועלת מההענוג לפי שהבריאות יעשו בו טובות יותר ממה שיעשה בהענוגים וגם כן הנבחר נפרד יותר חשוב תועלת מאשר אינו נבחר אלא אינו אוהו הנבחר נפרד ומשל זה שהיופי איננו נבחר לא עם הבריאות והבריאות יהיה נבחר בלעדי היופי הנה הבריאות אם כן יותר חשוב התועלת מהיופי וגם כן כשהיו שני דברים אחד מהם

נשגב אצל ההמון וזה בצרוף אל מי שהגיע ממנו ובפרט כאשר היתה ההטבה ממה שיאות לתאות אשר תעשה אליו כמו שיגמול או יתחיל להטיב אוהב הכבוד בכבוד ואוהב הממון בממון ואוהב הנצוח בנצוח הנה זאת ההטבה איננה ערבה לכד אצל מקבל ההטבה או מקבל התגמול אבל היא אצלו משובחת מאד וכן הענין בשאר מיני הטובות ואמנם יהיו פעלות ההטבות והתגמולים על המתחיל והגומל פעלות נקלות יתכן שיתמידו עליהם כאשר היו בהבנתם הטבעית מוכנים לאותם הפעלות והיה כבר הגיע להם הקנין אשר בו יגיעו מהם אותם הפעלות ומן ההטבות הנקלות אשר יחשב בהם שהם לא יחסרו המטיב כלל ההדרכה בדרך חיים והוכחות מוסר: **אמר** הנה מאלו הפנים יקח ההלצי ההקדמות אשר מהם יתן הספקה בשהדבר מועיל או בלתי מועיל ומפני שההלצי כבר יורה לעתים שהענין מועיל ואולם יטעון שבכאן דבר הוא יותר מועיל הנה כבר יצטרך שיהיו אצלו מקומות יוכל לבאר בם שהענין יותר מועיל ויותר משובח: **ומהם** שמה שהיה מועיל בכל הדברים הוא יותר מועיל ממה שהוא מועיל בקצת הדברים ואשר הוא מתמיד התועלת הוא יותר מועיל מאשר הוא קצת התועלת: **ואשר** הוא יותר גדול הוא יותר מועיל מהיותר קטן: **ואשר** קבץ מתארי הטוב יותר או קבץ תאריו כלם הנה הוא יותר מועיל: **ואשר** הוא יותר רב הוא יותר מועיל מהיותר מעט ותארי הטוב התמים הוא שיהיה הדבר נבחר בגלל עצמו לא בגלל זולתו ושיהיה נכסף אצל הכל ושיהיו בעלי החשיבות חכמי לב בוחרים אותו ואשר קבץ התארים האלו כלם או רבם הנה הטוב והמועיל אשר בתכליה והוא התכליה לשאר הדברים אשר יתוארו בטוב והדברים המתוארים בטוב הנתלים בזה הטוב אשר קבץ אלו התארים אמנם יאמר בם שהם מועילים כאשר נמצא באחד מהם תאר אחד מאלו התארים או יותר מתאר אחד וכל מה שהיה מאלו הדברים ימצאו בו תארים יותר מתארי הטוב הנה הוא יותר מועיל מה שלא היה התאר האחד יותר מועיל משנים או שלשה וגם כן הנה מה שהיה הנבחר בו יותר מעולה מהנכבד בסוג

מהענינים המועילים ומתנאי זה הפועל אשר השובח נפילתו שיהיה מה שיעשה ממנו יראה שלא נתחזקה יד פועלו מזולתו ולא הכינו זולתו עליו בין שהיה הפעל רב בעצמו או מועט ושיחשב שפעלתו לא תהיה למקום פחד ולא דבר יקוהו אבל לפי שתשוקתו וכספו יוליכו אותו אל זה כי בזה יהיה הפעל מתמיד מהפעל והוא הנקל עליו לפי שהפעלות אשר יהיו מפני פחד אמנם יהיו בלתי מצערות זמן מועט וכאשר ארך בם הזמן שבו מצערות ויפסקו וכאשר נפסקו היתה מזה איבה מאשר נעשו אליו לעושה ולכן יותנה בפעל הזה שיהיה נקל על הפועל הנה אלו הם תנאי ההתחלה בעשיית הטובות אשר תשובח נפילתם וימצא תועלתם: **ואולם** התגמול אשר לא השובח נפילתו הנה הוא התגמול אשר לא יהיה כפי מה שיכסוף הגומל בטבע מרוב בני אדם והוא שיהיה חסר מן ההטבה אשר הגיעה אליו אם בכמות ואם בתועלת ואם לפי שכבר יהיה מה שיגמול בו מותר אצל הגומל ולא יצטרך אליו והוא התגמול אשר יוטעה בו ואמנם היה הגומל בטבע מה שיתאוה שיהיה תגמולו באחד מאלו הענינים השלשה לפי שהגומל כאלו הוא צר עין על הנתינה והוא אמנם יתאוה אם שלא ישיגהו חסרון מהטוב אשר הגיע אליו ואם שיהיה החסרון יותר מעט מהטוב אשר הגיע אליו וכאשר לא יהיה התגמול בתאר הזה אבל יהיה מסבים להטבה אם בסוג כמו שיהיה התגמול על הדינרין בדרהמים ואם בכח כמו שיהיה התגמול על הממון בכבוד יקנה בו כמו אותו הממון הנה הוא התגמול הישר אבל הוא נשוא בשווי וכאשר היה התגמול לא מתהפך בשווי ולא שתהיה בו אונאה אבל היה הגומל יחשב בו שהוא אין בחירתו בתגמול מה שהוא יותר חסר יותר מבחירתו למה שהוא יותר נוסף בין שנפל תגמולו במה שהוא יותר חסר או במה שהוא שוה או במה שהוא דומה הנה הוא התגמול הנאה לפי שתגמולו ביותר חסר לא היה ממנו בבחירה לזה אבל לפי שהוא לא הוכן לו זולת זה וכאשר הזדמן שיהיה עם זה אותו הפעל ממה שישמח האוהבים רצוני אוהבו הגומל בפועל ויריע שונאיו ויהיה עם זה ענין

בזאת הסבה ולכן יאמר שהרע כבר יקבץ בני אדם וזה גם כן אחד מה שיהיה בו הרע מועיל ארצה שיהיה המזיק הנופל באדם נופל בשונאו כי זה יחייב אהבת השונא ואז יכסוף השונא היורד מחוץ הפך מה שיכספהו כל אחד משני השונאים אשר ירד עליהם השונא מחוץ וזה שכל אחד משני השונאים יכסוף אהבת חברו למקום העודם על השונא היורד עליהם מחוץ והשונא היורד יכסוף תשובת שנאתם או ההחזקה וארסטו יאמר ולכן הרבה מה שיעשו הוצאות נשגבות ויפעלו פעלות עצומות בכמו זה הטוב אשר ידחה בו הרע העצום ואמנם חיטב הנפש בהוצאות בכמו אלו הדברים להגלות מה שיחויב מהם מן התכלית הדרוש וקורבתו עד כאלו הם כאשר נמצאו הדברים האלו נמצא התכלית וכבר יהיה הרע המופלג הנופל בשונא גם כן סבה בהודאה לטוב המועט אשר הגיעו משונאו ולולא הוא לא יודה בו השונא כמו שספר ארסטו שקרה לקצת המלכים אשר היו שונאי היונים שנתחזקה מלחמתם עליו ותפשוהו וישימוהו במאסר צר שנים רבות והרגו בנו במאסר ההוא ויבקש להם שיתנו לו גויתו לספוד לה ולבכותה כפי מנהגם במתיהם ויעשו כשאלתו ונתן להם תורה על זה ופרסם שבחם אצל עמו ואנשי מדינתו ולולא מה שקרהו מהרע העצום לא ישבחם על זה הדבר המועט אשר הקלו לו כמו שאמר זה אומירש המשורר: **אמר** ומן ההטבות המועילות והפעלות אשר יגדל שעורם אצל אשר יעשו אליהם ויגיע בם לעושה טוב עצום מאת אשר יעשו אליהם שיבחר האדם אדם נשגב השעור מסוג מה מבני אדם לו גם כן נשגב השעור בסוג אחר מבני אדם ויפעל בשונאי אותו האדם הרע ובאוהביו הטוב כמו מה שקרה לאומירש עם היונים ושונאיהם כי הוא כיון אל גדול מגדולי היונים מקדם ויחד הוא ואוהביו מהיונים בשבח ויחד שונא מופלג היה לו בבזיון הוא ואנשיו השונאים ליונים במלחמות נפלו ביניהם ויהי רב הנעמה ויחר שאת אצל היונים והגדילוהו כל ההגדלה עד שחשבו בו שהוא היה איש אלהי ושהוא היה המלמד הראשון לכל היונים ובכלל הנה עשות הרע לאויבים והטוב לאוהבים

לא ידבק בם טוב אחר הנה הם טובות נפרדים בעצמם נבחרים לעצמותם והבריאות גם כן טוב מועיל: אמר הנה אלו הם הטובות אשר הכל מודים ומסכימים בם שהם טובות ומועילות וכאשר התבאר בדבר מהם שהוא טוב הנה הוא באור לא על דרך הזיוף וההטעאה הנעשת בזאת המלאכה ואולם כאשר התבאר בדבר מהפכי אלו שהוא טוב ובם שהם רע הנה זה יהיה במלאכה הזאת על דרך הזיוף רצוני באור הטעאי וזה שהרע אמנם יועיל במקרה כמו שיבאר איש הלצי לאנשי מדינה מה שרכות הלבב להם טוב לפי שהם אם התגברו יצאו מהמדינה ויקרב מהם השונא ואבל רכות הלבב איננו טוב על השלוח ואמנם היה טוב בצרוף אל אנשי המדינה אשר קרה להם זה ואולם המועיל ברוב ובעצמות לאדם הנה הוא הטוב כמו שהרע ההפכי לטוב הוא מועיל לשונאים וזה שהמורך לב למה שהיה רע לאנשי המדינה במקרה היה מועיל לשונאים והגבורה למה שהיתה בעצמות טובה להם היתה מזקת לשונאים אלא שכבר ישיג מה שהוא רע מה לאדם שיהיה מזיק לשונאו ומה שהוא טוב מה לו שיהיה מועיל לשונאו כמו המורך לב לאנשי המדינה אשר כאשר יצאו מהמדינה לא יהיה להם כח ינגדו בו לשונאיהם ויתכן להלצי שידקדק בכל עת המועיל באלו הדברים וזאת הגזרה גם כן איננה כללית רצוני האומרת שכל מה שיזיק השונא ויעציבהו מועיל וכל מה שיועיל השונא וישמחהו מזיק כי הרבה מה שיהיה הענין האחד מזיק לאדם ולשונאו ומועיל לאדם ולשונאו ודמיון מה שהוא מועיל לשניהם וישמח בו כל אחד מהם הפרד האויב מאויבו בשהיה אחר הרג רב ביניהם ומערכה ורוה צמאו כל אחד משניהם על האבדון ומות מהם מבלתי שיהגבר אחד מהם בחברו כי הם כאשר נפרדו תכף זה הענין שמח כל אחד מהם בפרידה ולזה כבר יהיה המועיל מועיל לאויבים גם כן ואולם מה שהוא מזיק לשניהם הנה הרבה מה שיחייב אהבת השונא וזה כשהיו משתוים בירידת הרע הנופל בם מזולת שיעדיף אחד משניהם בזה על חברו והרבה מהאמות המתחלפות היתה הסכמתה

יקראם העתק וירצה בזה שהם העתק מרע אל מה שהוא יותר מעט רע או העתק מרע אל מה שהוא טוב: **אמר** והמעלות ואם היו תכליות הנה הן גם כן טובות בעצמם ומועילות בטוב כי קונאיהן יהיו בהן נעימי התכונות והן עם זה פועלות לטוב ומשתמשות בו: **אמר** וכבר ראוי שנספר מכל אחת מאמה איך הוא טוב בעצמן ואיך הוא פועלות לטוב ונבדיל הענין בזה והתענוגים גם כן הם טוב בעצמם לכל שכל הבעלי חיים ישתוקקו אליהם והענינים הערבים אמנם יהיו טוב כשהיה בהם המתענג נעים התכונה וכבר יתבאר מהחקירה שהם טוב ושהם גם כן כבר יהיו מועילים בטוב וחלקי כשרון התכונה בכלל מהם מה שהם תכליות לבד ומהם מה שכבר ימנו תכליות והם מועילים גם כן בתכליות וזה שלקצתם סדור אצל קצת ארצה שקצתם עלה למציאות קצת וקודם עליו ומשל זה שהחכמה והגבורה והיראת חטא וגדלת הנפש בה נדיבות ומה שרומה לזה ממעלות הנפש כבר יובחרו דברים רבים מחלקי כשרון התכונה בגללם וככה הבריאות והיופי ממעלות הגוף כבר יובחרו דברים רבים בגללם הם מכשרון התכונה והם פועליהם וכמו כן יובחרו פועלי דברים אחרים מכשרון התכונה כמו פועלי התענוג ופועלי ההנהגה הנעימה ולכן מה שיחשב בעשר שהוא טוב אחר שהיה סבה לשני אלו הענינים הנכבדים אחד מהם התענוג והאחר נעימות ההנהגה וכשרון התכונה ברבוי האחים כבר ימצא פועל לדברים רבים מהטובות וזה כשהיתה האהבה אשר ביניהם מפני האהבה עצמה לא שתהיה האהבה ביניהם מפני דבר אחר כי האחים אשר בזה התאר הם יפעלו תפארת וכבוד וזולת זה ממה שירוץ מרוצתם מהטובות וזה יהיה מהם בפעל ובמאמר כי המאמרים והפעלות אשר יפעלום לכבוד ולתפארת וזולת זה ממה שירוץ מרוצתם הם טוב ומועיל: **אמר** ומהמועילים בעצמותם הקנינים הטבעיים אשר יהיה האדם בם מוכן לדברים נעימים כמו הזכות והשמירה והלמידה וקלות התנועות וככה השלמויות כמו החכמות והמלאכות וכמו כן המנהגים המשובחים ואלו כלם עם שהם מועילים בזולתם הם טוב בעצמם ואם

המועילים בתכליות והם מקרי הזמן אחר שהיו הם תחלה
המעשה והמועילים ואם לא היו טוב מוחלט הנה הם טוב
לפי שהם דרך אל הטוב במוחלט והטוב המוחלט הם אשר
יהיה נבחר בגלל נפשו ויובחר זולתו בגללו והוא אשר ישתוקק
אליו הכל וארצה בכאן בכל בעלי ההבנה הנעימה מבני אדם
והזכות וזה כבר יהיה טוב באמת וכבר יהיה טוב במחשבה
וזה כפי האמנת אדם אדם בזה הטוב ולכן כשהיה הדבר
אשר יאמין בו האדם זאת ההאמנה נמצא לו כבר הסתפק
בו ונשלם דרושו ולא נשארה לו תשוקה לדבר כלל והדברים
המועילים בזה הטוב הם בכלל ארבעה סוגים הדברים הפועלים
והדברים השומרים לו ומה שיתחייב לשומרים ומה שיתחייב
לפועלים וזה שמתחייב הדבר ימנה עם הדבר וכן גם כן
מתחייב המפסיד לדבר ימנה עם המפסיד ומתחייב הפך
הפועל עם הפך הפועל בדברים אשר יוזהר מהם והתחיבות
התכלית הפועל פעמים היה יחד כמו מה שיתחייב השבח
להקנאת הדברים המשובחים ופעמים היה מתאחר כמו הידיעה
אשר תמשך ללמידה באחרונה והדברים הפועלים שלשה
מינים אם בעצמות ואם במקרה ואשר בעצמות שנים אם
קרוב כמו פעל המזון לבריאות ואם רחוק כמו הרופא ואשר
במקרה כמו פעל היגיעה בהתעמלות לבריאות וכאשר היה
מחויב שיהיו מיני הדברים הפועלים לטוב הם אלו המינים
השלשה הנה בהכרח יהיו הענינים המועילים בטוב קצתם טוב
בעצמותם כמו תועלת המזון לבריאות וקצת רע בעצמותם
וטוב מה כפי הועילם בטוב כמו שתית הסם לבריאות והרעות
אשר יועילו בטוב הם מועילות על שני צדדים אחד מהם
שיקנה בהם טוב הוא יותר גדול מהרע המשיג מעשיתם כמו
הקנאת הבריאות משתית הסם וכמו הצער המועט בהקנאת
הממון הרב ומהם מה שיגיע בו הבטחון מרע הוא יותר עצום
מהרע אשר יגיע כמו מה שיגיע לרוכבי הים מהבטחון כאשר
השליכו סחורותיהם כי השלכת הסחורה רע אבל יקנה ממנו
הבטחון מרע יותר עצום והוא טביעת הים והטובות אשר יוקנו
מהטובות יקראם ארסטו תועלות בשלוח ואולם אותם הנה

ואולם שיהיה האדם בריא הנה כבר תהיה סבתו ההזדמן הטבעי כמו שיולד בריא וכבר תהיה ההזדמן המלאכותי כמו שישקוהו ארס וירפאהו מחולי היה בו ואולם היופי והגסות הנה סבתם ההזדמן הטבעי והמלאכותי וכלל הענין שהטובות אשר סבתם המזל הטוב אשר הוא טוב ההזדמן הם הטובות אשר יהיה האדם שמח בם מקונא עליהם וכבר יהיה טוב המזל עלת הטובות שאינם הם טובות באמת ואמנם יראו טובות בצרוף והקשה אל הזולת כמו שכבר יהיה הגנות בחק אדם טוב מה כאשר יראה זולתו יותר מגונה ממנו וכמו שיהיו שני אנשים עמדו במקום אחד מהמלחמה ופגע אחד משניהם החץ ולא פגע השני בו כי אשר לא פגע בו החץ יראה שהוא כבר הגיעו בצרוף אל חברו טוב רב וביחד אם היה אותו אשר לא פגעו החץ ממנהגו שישרת למלחמות הרבה והאחר לא שרת כלל אלא אותה המלחמה וכמו כן כאשר מצא מטמון אחד ממי שדרש אותו כבר יראה שהוא טוב בצרוף אל מי שלא ימצאהו ואם היה מטמון מועט הנה מאלו ודומיהם יעיין ההלצי בהצלחת טוב המזל: **ואולם** הודעת המעלה הנה היותר ראוי שבמקומות בזכרונה הוא אצל המאמר בדברים אשר יעשה השבח בם לפי שהמעלה מיוחדת למשבח ולזה חויב שיהיה המשבח הוא אשר ידע דקדוק המעלה והמעלות ואם היה מהם עתיד והווה הנה המשבח אמנם יעיין בם מצד מה שהם הוות והיועץ מצד מה שהם עתידות ר"ל מועילות: **הנה** אלו הם התכליות אשר מפניהם ייעץ היועץ ומבואר מאלו הפכיהם אשר מפניהם יזהיר היועץ והם אשר יחוברו מהם מאמרי המניעה אחר שהיה מספרם הוא אותו המספר בעינו והנחתם מהמאמרים העצתיים היא אותה ההנחה בעינה ומפני שהיועץ אמנם כונתו הקודמת במחשבתו היא שייעץ בדבר המועיל אשר יחויב ממנו אחר אחר מאלו התכליות וזה כי אלו התכליות הם תחלת המחשבה וסוף המעשה והדברים המועילים הם סוף המחשבה ותחלת המעשה וארצה בתחלת המחשבה התולדה ובסוף המחשבה ההקדמות הנה כבר יחויב שיהיו להלצי שרשי וסדורים ידע בו הדברים

והקלות וזה שכשהחבר הקלות עם הכח היה אפשר שיגיע במהירות לענין רחוק לפי שהוא אם היה קל מבלעדי אמיצות לא יגיע במהרה לענין רחוק וזה שאשר קבץ הגסות והכח הוא אובק ואשר קבץ הגסות והכח והקלות הוא עריץ: **ואולם** אשר קבץ ההאבקות והקלות יחד הנה יקרא אצלם בשם נגזר מהבקיאות בהשתמשות הכח והקלות ואולם אשר קבץ אלו המדות כלם הנה הוא אשר יקרא אצלם בעל הצחוקים החמש: **אמר** ואולם הישישות המשובח הנה הוא התמדת הגדולה בנקיות מהתוגה לפי שאם ימהרו תלאות לאדם קודם הגיעו לתכלית הישישות לא היה בעל ישישות משובח ואם שב נקי מהתוגות ולא אם שקט עד תכלית הישישות והיה בצער ותוגה יהיה בעל ישישות נכון ואמנם יהיה נקי מהתוגות כשהיה בעל חלק טוב מההצלחה ומעלות הגוף ארצה שיהיה בריא ולא ימצאוהו תלאות עוברות ישישותו וזה שהוא כשהיה חולני או היה מזלו בלתי מצליח לפי שכבר מצאוהו תלאות הנה הוא אינו נכון הישישות ואם היה רב החיים וכן אם היה חולני וכבר יסופק איך יהיה ארך החיים עם החליים אבל ידמה שיהיה כח ארך החיים בלתי כח הבריאות כי אנו רואים אנשים רבים יארכו חייהם עם שהם חולניים והאמתת זה הוא לחכמה הטבעית ואין בהאמתתו בואת החכמה תועלת וההלצי אמנם יסתפק מזה בדבר הגלוי: **אמר** ואולם רבוי הידידות וכשרון תכונת האדם באחים הנה זה גם כן בלתי נעלם כאשר יגדר מה הוא הידיד והחבר והוא שיהיה כל אחד משניהם פועל הטוב אשר יחשוב שהוא יועיל בו האחר לא הטוב אשר יקבל תועלת בו בעצמו לבד וכאשר היו הידידות והחברה הם אלו הוא מבואר שהאדם אמנם יהיה בעל כשרון התכונה באחים הרבים: **אמר** ואמנם כשרון מזל ההצלחה הנה הוא שיהיה ההזדמן לאדם מה עלה למציאות הטוב לו וזה אם מהטובות הנמצאות בעצמותו ואם מהטובות הנמצאות לו מחוץ ועלת ההזדמן כבר תהיה המלאכה וכבר יהיה הטבע והוא הרוב ומשל מה שיהיה מההזדמן הטבעי שיולד אדם בעל כח ותכונה יקשה בה קבולו הענינים היורדים עליו מחוץ

אדם שלשה מינים אם מין אוהב כבוד ואם מין אוהב ממון ואם מין יקבץ שני הענינים יחד והחשורה כבר תקבץ נכסף המינים האלו השלשה: אמר ואמנם מעלת הגוף הנה היא הבריאות וזה שיהיו האנשים מופשטים מהחליים לגמרי ושיתקנו גופותיהם לפי שמי שלא יתקן בריאותו הנה לא תשמח נפשו בבריאות ארצה שאיננו נעים התכונה בו והוא רחוק מכל אלו הפעלות האנושיות או מרובם: אמר ואולם היופי והנעם הנה הוא מתחלף בהתחלף מיני האדם אולם נעם הנערים ויפים במה שהם נערים הוא שיהיו גופותיהם ויצירותיהם בתכונה יקשה בה קבולם ההצטערות וההפעלות ר"ל שלא יהיו בלתי סובלים החזק ויהיו בצד שתערב ההבטה אליהם אצל המרוץ והנצוח ולזה מה שיראו בני אדם הנערים אשר הם מוכנים לצד החמשה הרגלים וצחוקים נעימים מאד ונרצה בחמשת ההרגלים והצחוקים הדברים אשר היו היונים מרגילים בהם נעריהם והם המרוצה והרכיבה וההאבקות והפוזו והכרכור: אמר ואמנם היו בני אדם רואים במי שהוא מוכן לאלו הפעלות החמש שהוא יפה לפי שהוא מוכן בם לצד הקלות והנצוח וכאשר שבו בחורים כמו הנערים האלו היו ערבי אצל מעשה המלחמה ואולם הישישים הנה יפים הוא התענגות פעלותיהם במעשים אשר הם הצלחה והם אשר בגללם יורגלו הנערים על אלו הצחוקים החמשה והם המלחמות ושיהיו עם זה נראים בלתי בעלי תוגות ולא דאגות וזה שהתוגה והדאגה כשנראו בישיש יחשב בו שזה למחודש חודש עליו ממה שיזיק בישישותו כמו העוני או הבזיון או זולת זה: אמר ואולם החריצות הנה הוא כח יניע האדם בו זולתו איך שרצה כי הוא כאשר משך זולתו או דחהו או הגביהו או הוציאו או לחצו והיה זה הפעל ממנו בכל מי שיסור למשמעתו או ברובם הנה הוא בעל חריצות: אמר ואולם מעלת הגסות הנה היא שיתגדל על הרבה מהאנשים ויעברם בארך והרחב והעמק ויהיה עם גסותו תנועותיו בלתי נטרחות לטוב המעלה הזאת ותהיה גסותו אין סבתה שומן ולא ענין נקנה: אמר ואולם התכונה אשר הנקרא עריצית הנה היא מורכבת מהגסות והאמיצות

אשר יתכן שיקובל תועלת בה כמו אם היה ארץ שלא תהיה חמה ואם היה סוס שלא יהיה בועט ובעל החרות בממון הוא שיהיה התעסקותו בממון במקח וממכר ואולם ההנעמה בממון הנה היא ההשתמשות בו על דרך ההתעדנות ממנו ואמנם התנה בעשר זה התנאי לפי שהיות העשר בהשתמשות האדם מהממון יותר ראוי מהיותו בהקנאתו לפי שההקנאה היא פועלת לעשר ואולם ההשתמשות הנה הוא העשר בעינו : ואולם נעימות הפעל כפי הסברה הנכונה הנה הוא אשר יחשבהו הכל משובח והוא אשר בו יקנה הדבר אשר ישתוקקוהו הרוב בלא ספק או הטובים מבני אדם ובעלי הפלפול והתבונה : אמך ואולם הכבוד הנה הוא בזמננו זה למשגיח בנעימות הפעל וכבד האנשים אשר להם השגחה טובה הוא תגמול להם על דרך היושר והאמת אחר שהיו אלו הפעלות לא יהיה תגמולם זהב ולא יותן סגור תחתיהם ולא יכובדו אשר להם ההשגחה הטובה על בני אדם לבד אבל ואשר יש לאל ידם שתהיה להם ההשגחה הטובה רצוני אשר להם כח על זה ואם לא יפעלו זה בשעת הכבוד וההשגחה בבני אדם אשר תחייב הכבוד הוא ההשגחה בהצלתם מהרעות אשר אין ההצלה מהם נקלה או הקנאתם הטובות אשר אין הקנאתם נקלה ואלו הפעלות היפות הם אשר יהיו מהעשר או הממשלה או מה שדומה לזה ממה שיהיה לאדם בו היכלת על כמו אלו הפעלות וכבר יכובדו הרבה מבני אדם על טובות רבות אבל הן תהיינה רבות בצירוף אל אותו הזמן ואל אותו העת ויהיה הכבוד על הדברים המעטים במקרה ר"ל מצד מה שקרה לאותם הדברים שיהיו רבים בערך אל העת ההוא או הזמן ההוא ואולם הדברים אשר יהיה בהם הכבוד הנה מהם משותפים לכל האמות ומהם מיוחדים והמיוחדים כמו הזבחים והקרבנות אשר היה מנהג היונים שיכבדו בהם מתיהם ומהם כוללים והם המדרגות במושבות וההאזנה לדברי האדם ועזיבת מחלקתו והתשורות אשר יחייבו האהבה והקורבה כי התשורה תקבץ שני העניינים הוצאת הממון והכבוד ולכן היתה חביבה לכל בני אדם וכל אדם ימצא בה מה שיכספהו וזה כי בני

וזולת זה מהכבודות לא יפסק מציאותם באנשים אשר הוא מהם עד מציאותו הוא אבל ימצאו בסוג ההוא לעולם זקנים בזה התאר יקומו תחתיהם נערים באותם המדות כי אם נפסק הנשיאות והקצינות בסוג ההוא אשר הוא מהם לא היה מיוחס ואם לא יפסק הנה הוא מיוחס ואף אם נפסק במי שנולד מהם: **ואולם** נעימות התכונה בבנים ורבוים הנה הוא ממה שאין העלם בו ונעימות התכונה בולדים המשותף לכל הוא רבוי הנערים וכשרונם במעלות הגוף ומעלות הנפש אם במעלות הגוף הנה בארבע אחת מהן העריצות והוא שתהיה יצירתם יצירה טבעית יהיו בה הרבה מבני אדם והשנית היופי והשלישית החוזק והרביעית החריצות והנה באלו הארבע יהיו הנערים נכונים במעלות גופותיהם ואם במעלות הנפשות הנה יהיו נכונים בשתים בענוה וגבורה ואולם מה שכבר יהיה בו נכונות קצת בני אדם הוא רבוי הבנים מהזכרים והנקבות וכשרון התכונה בנקבות גם כן יהיה בשתי מעלות הגוף והנפש אם בגוף הם שתים הדשנות והוא גודל האברים הגודל הטבעי ורבוי הבשר הטבעי לא המראה והנוי ואם בנפש הם שלש היראת חטא ואהבת המוסר ואהבת העמל כי במעלות האלו ישלם הבית ואלו המעלות אשר אמרנו דרכם שימצאו בנשים כלם אשר הם מיחס אותו האיש על הכללות: **וכבר** ראוי אל ההלצי שיעיין האם המעלות באמה אשר הוא ממנה הם אלו המעלות אצלם רצוני בבניהם או אינם אלו כי הרבה מהאמות יגדלו בניהם הזכרים והנקבות בקשוט ודשון ואלה יאמר בם ארסטו שכבר יבצר מהם החצי מכשרון התכונה בבנים: **ואולם** חלקי העשר הנה הם רבוי הדינרין והארצות וההיכלות ומקנה ועבדה רבה וכל הדברים המתחלפים במין והסוג וכל זה כאשר היו אלו הדברים בשמירה ועם חרות ושיהיה בהם נהנה ר"ל מתענג לא שומר להם לבד או מגדיל: **אמר** ומהענינים המועילים בעשר והפועלים לו האילנות העושים פרי וחבואת גרן ויקב וכל דבר והערב מאלו הוא מה שיבא בזולת יגיעה ולא הוצאה וככה השמירה לממון הוא שתהיה במקום אשר לא ייראו לנפשו ממנה ושיהיה בתכונה

כשרון התכונה אל הפכו ולא יאמרו מה הם הדברים אשר בהם יגדל הדבר או יקטן ולא מה הם הדברים אשר יחייבו קלקול כשרון התכונה או יעיקוהו או יעבירוהו אל הפכו: אמר ואולם כשרון התכונה הנה הוא האותות הפעל עם מעלה וארך ימים וחיים נעימים וערבים עם הבריאות וההרחבה בממון ונעימות התכונה אצל בני אדם עם הגעת הדברים השומרים לאלו הדברים והפועלים להם וכבר יעיד שזה הוא רשם כשרון התכונה המפורסם שכל בני אדם יראו שכשרון התכונה הוא זה או דבר קרוב מזה וכאשר היה כשרון התכונה הוא זה הנה חלקיו הם כבוד היחס ורבוי האחים והבנים והעושר ונעימות הפעל והכבוד והישישות הנאה ומעלות הגוף כמו הבריאות והיופי והאמיצות והחריצות והנקיות והעריצות והשבח והגדלה וההצלחה והמעלה וחלקיה כמו השכל והגבורה והענוה והיושר והחסידות כי בזה יהיה יותר ראוי היות האדם בעל יתרון מסתפק רצוני כאשר היו לו הטובות הנמצאות מחוץ והטובות הנמצאות בו הנפשיות והגופיות ואשר מחוץ הם היחס והאחים והעשר והכבוד וכבר יחשב שימנה עם אלו העברת הצואה והאזהרה וההוצאות היפות והם הנקראות אצל בני אדם הצלחה כי בדברים האלו יהיו חיי האיש בהנהגתו חיי מי שלא יציקהו דבר מחוץ ולא יבלבלו טובו דברי תהפוכות וכאשר היה זה כן הנה יחויב שנעיין בכל אחד מאלו מה הוא כפי העיון המכוון הנה והוא העיון המפורסם אולם היחס הנה הוא שיהיו האנשים אשר הוא מהם הם ראשונה מי שיסד המדינה או יהיו קדומי התחנות בה ויהיו עם זה ראשיה שופטיה ושוטריה בעלי שם טוב ורבי מספר ושיהיו עם זה בני חורין לא עבר עליהם רע או יהיה מאותם שהרגילו העניינים היפים המקובלים אצל בני אדם ואם לא יהיו שופטים ושוטרים ולא ראשים: ואולם העיון ביחס הוא מפני האנשים לבד או מפני הנשים הנה הגלוי מזה והמוסכם עליו אצל הכל שהוא יהיה יותר תמים כשהיה משניהם וראוי שיעשה ההלצי מזה המפורסם באמה אמה ומתנאי היחס שיהיו הראשים והבני חורין מאלו האנשים אשר נתפרסמו במעלה והעשר

המדינות מחוץ רצוני מהאויבים הוא ענין גלוי בעצמו וכבר כתבו אנשים באופנים אשר יורא מהם תגבורת האויבים והאפנים אשר נשמר בם מהם ומאלו הדברים ילקחו ההקדמות אשר ייעץ בם על אנשי מדינתו בשמירה מהאויבים ומה שאמרנו מהנחת הנימוסים ומה שיצטרך אליו מניחם הוא מחכמת ההנהגה לא מחכמת ההלצה ואמנם יזכר מהם הנה מה שבו די במלאכה הואת: אמר הנה אלו הענינים הגדולים אשר בם ייעצו היועצים על אנשי המדינות ובם הוראה על הדברים אשר מהם ייעצו על אחד מבני אדם ואנחנו מדברים עתה בדברים אשר מהם תהיה ההרשאה והמניעה לאחד אחד מבני אדם: ונתחיל ראשונה בהגדרת הדברים אשר בעבורם ייעצו היועצים וירשו בם או ימנעו מהפכיהם וידמה שיהיה לכל אחד מבני אדם הפעלות מה ותשוקה בטבע לטוב אשר יכספהו הכל לעצמו וייעץ בו על זולתו מבלתי שידע אחד מהם מהו זה הטוב ויבחרוהו ויכספוהו על זולתו וכאשר נשאל האדם ממנו ישיב מה בתשובה מרוממת טבעו אבל אמנם אצל כל אחד מהם מציאותו לבד וכאשר נשאל אחד אחד מהם ממה שיורה עליו שמו השיב בו בתשובה זולת התשובה אשר השיב בו האחר ואמנם יבחרהו הכל למקום זה ההפעלות הנמצא לו בטבע אצל הכל וזה הטוב בכלל הוא כשרון התכונה וחלקי כשרון התכונה ולכן הנה כבר ראוי שנבדיל החלה מה הוא כשרון התכונה במאמר כולל ואחרי כן נבדיל חלקיו ונספר הפכיהם והדברים אשר תהיה בהם ההרשאה והמניעה והם המועילים בכשרון התכונה או היותר מועיל בו והמזיק בו או היותר מזיק בו כי בזה ישלם לנו המאמר בדברים אשר מהם יחוברו המאמרים העצתיים הנעשים עם כל בני אדם: אמר ואשר דברו במלאכה הזאת הנה לא דברו בדברים האלו אלא במה שירוץ מרוצת הענינים הכלליים כמו שהם אמרו ראוי למליץ שיגדיל הדבר הקטן כאשר רצה לרוממו ויקטין הדבר הגדול כאשר רצה לבזותו וראוי לו שלא ירשה בדברים אשר יפסידו כשרון התכונה ובדברים אשר יעיקו מכשרון התכונה או יעבירו

ומה שירגיל בו כפי זה כי כבר יצטרך האיש שישמור אנשי מדינתו לשני ענינים אחד מהם למקום בעלי המעלות והשני למקום בעלי ההמון אשר הם מפני בעלי המעלות והשומר למדינות יצטרך בכלל שיהיה יודע בכל אלו המינים החמשה אצל שמירתו להם: **אמר** ואולם העיון בהנחת הנימוסים ונהינה העצה בם הנה אינו מעט בענין המדינות כי המדינות יעמדו בשלום ויסודר מציאותם בנימוסים ולכן כבר ראוי למניח הנימוסים שידע כמה מיני ההנהגות ואי זה נימום יועיל בהנהגה הנהגה ואי זה נימום לא יועיל ואי זה בני אדם יתכן בם נימום נימום והנהגה הנהגה ואי זה נימום לא יתכנו בם ושידע הדברים אשר יש לירוא שיגיע ההפסד מהם על המדינה וזה אם מן ההפכים מחוץ ואם מאנשי המדינה כי שאר המדינות מה שזולת המדינה המשובחת כבר יפסדו מפני הנימוסים המונחים בם וזה בשהיה הנימום מופלג החולשה והרפיון או מופלג החזק בין שהיה בסברה או במדה או בפעל וזה שההנהגה אשר תקרא החרות כבר יגלה מענינה שהיא תעתק הרבה מפני זה הענין אל ראשות הפחיתות רצוני ראשות התאות או ראשות הממון ואשר אמרו גלוי אצלנו מענין ההנהגות אשר הגיעונו ספוריהם: **אמר** ולא יגיע הענין בזאת ההנהגה רצוני הנהגת החרות אל הנהגת הפחותים מפני רפיון הנימוסים וחולשתם לבד ואם היה זה הוא הרוב אבל ומפני ההפלגה כי הרבה מהדברים כאשר הפליגו נתבטל מציאות כמו שיבטל מציאותם מפני החולשה והקצור ומשל זה כי שפל האף כאשר הפליג והעמיק היה קרוב משיחשב שאין שם אף וכאשר היה בלחי מופלג יקרב מהשוות: **אמר** ויצטרך על זה שידע הנימוסים אשר הניחום הרבה מבני אדם וקבלו תועלת בם בהנהגה הנהגה מההנהגות המפורסמות ובאמה אמה כדי שיעשה מהם המועיל אשר ייחדהו ובאמה אשר תייחדהו ולכן ההבאר שידיעת מניח הנימוסים במזגי האנשים ומדותיהם ומנהגיהם ממה שיקובל תועלת בו בהנחת הנימוסים כי מכאן אפשר שיניח הנימוסים המועילים לכל האמות המתחלפות הטבעים: **ואולם** ההפסד הנכנם על

שבמלחמה מאבדן ומות אם יעץ להם בעזיבת המלחמה
וכבר יצטרך שידע לא ענין אנשי מדינתו לבד אבל גם ענין
מצרניה סוחריה כנעניה רצוני איך ענינם בדברים האלו כענינם
עם שונאיהם בהתגברות או הלאות ממנו כי הוא יקח מכאן
ההקדמות מועילות בנתינת העצה עליהם במלחמה או השלום
ויצטרך עם זה שידע המלחמות המשובחות מהמלחמות העוברות
ושידע ענין החיילות האם הם מתדמות בכח והגבורה והסברה
והטבת מה שנגזר אל מין מין מהם מהעמידה בחלק חלק
מחלקי המלחמה רצוני שיהיו בזה מתדמים כי לפעמים פרו
וישרצו עד שיהיה בם מי שלא יאות למלחמה או לחלק
מהמלחמה אשר הונח אליו העמידה בו וכבר ראוי עם זה
שיהיה מעיין לא במה שהביאה אלינו מלחמתם אבל ובמה
שהביאו אליו מלחמות שאר האנשים מהקודמים המתדמים
להם כי הדומה ילקח ממנו משפט על הדומה רצוני שאם
הביאו המלחמות הדומות למלחמתם לאברון ומות ייעץ בשלום
ואם הביא אל הנצחון ייעץ במלחמה: **ואולם** שמירת
הארצות הנה יצטרך היועץ בשמירה שידע איך יהיה משמרת
הארצות ומה שעור השמירה המצטרך במחודש מחודש וכמה
מיני השמירה וידע עם זה המקומות אשר תהיה שמירתם
בגבירים והם אשר יקראו הישישים ואם היתה השמירה לאותם
המקומות מעטה יוסיף עליה ואם היה בם מי שלא יאות
לשמירה ממי שלא יכוין כונת השמירה למדינה אבל יכוין
כונת עצמו יגרשהו וראוי לו שישמור ברוב המקומות הנעלמים
רצוני אשר התועלת בשמירתם יותר רב ואם ידע זה הנה
כבר אפשר לו שייעץ בשמירה ושיהיה מומחה בארצות אשר
ייעץ בשמירתם: **ואולם** נתינת העצה במכלת הבית ושאר
הדברים ההכרחיים אשר תצטרך להם המדינה הנה יצטרך
היועץ בם שידע שעורם ומכמה תסתפק המדינה מהם וכמה
הנמצא במדינה בזמן העומד מזה והאם נכנס המספיק מזה
במדינה ונשמר או לא נכנס ומה הדברים אשר יתכן שיצאו
מהמדינה והוא העודף אצל אנשי המדינה ומה הדברים אשר
ראוי שיכנסו והוא מה שיקצר מההכרחי כדי שתהיה עצתו

אשר תהיה בם העצה בענינים הגדולים מעניני המדינות הנה הם קרובים למספר חמשה אחד מהם נתינת העצה בקבוץ הממונות הנאצר למדינה והשני נתינת העצה במלחמה או השלום והשלישי נתינת העצה בשמירת הארץ ממה שירד עליה מחוץ והרביעי נתינת העצה במה שיכנס בארץ ויצא ממנה והחמשי נתינת העצה בשמירת הנימוסים: **אם** אשר ייעץ בקבוץ הממונות הנה יצטרך לדעת שלשה ענינים אחד מהם שידע תבואות המדינה מה הם רצוני האם הם צמח או בעל חיים או מחצב או כל אלה או שנים מהם כדי שאם יחסר מהמעולה מהם לקבוץ הממונות דבר ייעץ להוסיף עליו והשני שידע עם זה הוצאות אנשי המדינה כלם והשלישי שידע מיני האנשים אשר במדינה ואם היה שם אדם רק והוא אשר אין מעלה אצלו או בטלן והוא אשר אין מלאכה לו ייעץ לגרשו מן הארץ ואם היה שם גדול ההוצאות לבלי חק הנאה או בזולת ההכרחי ייעץ בלקיחת המוחר ההוא מהממון ממנו כי לא יהיה העושר בתוספת בממון אבל ובמעוט ההוצאה ועל כן יאמרו המושלים מעוט ההוצאה מזל מעשיר: **אמר** ומההכרח המביא אל אלו הדברים ושעור הצרך אליהם יעמד ההלצי על מה שיצטרך שייעץ בו באחד אחד מאלו הדברים ולא יצטרך אצל נתינת העצה בתוספת לצמח שיהיה עובד אדמה ולא בבעלי חיים שיהיה לו רועה אבל תסתפק לו בזה ידיעתו בשעור הצרך אליהם האמנם יצטרך לו עם זה שיהיה יודע במנהג הקודם בדברים האלו ומה שאצל האנשים בם: **ואולם** היועץ במלחמה או השלום הנה הוא יצטרך שידע בם מי שילחם וכח במי שילחם ושעור הענין המגיע במלחמה האם הוא קטן או עצום ומה ענין המדינה הבמחנים אם במבצרים ואת העם היושב עליה החזק הוא הרפה המעט הוא אם רב רצוני האם שעורם שעור מי שיוכל להלחם או אין שעורם זה השעור והאם הם בתאר מי שתהיה המלחמה אפשרית להם אם אין ושידע עם זה דבר מעט מה מהמלחמות הקודמות כדי שיתבאר להם איך ילחמו אם יעץ להם במלחמה ויקל בעיניהם ענין המלחמה או יודיעם במה

מה שבטבעם שיודע הנה אין מדרך זאת המלאכה לחת הגעהו
מידיעת הדברים הרצוניים אבל זה מדרך מלאכת הפילוסופיא
אשר לה היתרון על זאת בציור והאמות וההקדמות הנעשות
בה יותר צודקות ויותר אמתיות מאלו וזה שבכאן לא נשתדל
לדעת מאלו הדברים הענינים העצמותיים המתיחסים להם
אבל הענינים המפורסמים וכאשר היה הענין באלו הדברים
כמו שספרנו הנה כבר התבאר מזה המאמר שכל מה שאמרנוהו
בחלקי המלאכה הזאת הוא אמת רצוני שהיא מורכבת מחכמת
ההגיון ומחכמת ההנהגה המדינית ושבה דברים נצוחיים או
דומים לדברים נצוחיים וגם כן הטעאיים או דומים להטעאיים
והדברים אשר במלאכות רבות אמנם יהיו חלקים למלאכה
אחת כאשר ילקחו כלם בצד והתכונה אשר בה יהיו אותם
הדברים הרבים עוזרים ומועילים בכונת המלאכה האחת
והושלכו מהם התכונות אשר בם יתחלפו רצוני אשר לא יהיה
בהם עזר בכונת אותה המלאכה האחת וכאשר היה זה כן
הנה הדברים המדותיים אמנם שבו חלק מזאת המלאכה מצד
שהם מכינים הדבור וההלצה והם ממלאכת ההנהגה מצד
שהם אחד מהנמצאות אשר נכוין ידיעתם והדברים הנצוחיים
וההטעאיים אמנם שבו חלק מזאת המלאכה מצד שאשר
תשתמש מהם זאת המלאכה הוא הקודם בידיעה ראשונה
לאדם לא מה שהוא רחוק מידיעת ההמון כמו שהיא אמנם
תשתמש מההקש בהקש הידוע אצל ההמון והוא ההמשל
והסמן וכמו כן הענין בענינים ההטעאיים אמנם תשתמש מהם
מה שירוץ המנהג בעשייתו אצל ההמון כמו מקומות השלוח
והקשור וזולת זה ממה שיעשוהו בטבעם ההמון והיה אמנם
תתחלף לאלו בשעור הענין וכבר תתחלף גם כן בשעור העיון
זאת המלאכה בענינים הרצוניים מהעיון אשר לחכמה ההנהגיית
בם רצוני שהיא אמנם תעיין בענינים הרצוניים העיון אשר
הוא בידיעה הראשונה לאדם ותניח השלמת העיון בזה לחכמה
ההנהגית: **והענינים** אשר ייעץ בהם ההלצה מהם מה
שייעץ בו על אנשי מדינה בכללם ומהם מה שייעץ בו על
אחד מאנשי אותה המדינה או עדת מהם ואולם הדברים

וההרעומת וההתנצלות אבל ישתדלו עם זה שיקיימו שהענין
אשר הוא טוב או רע עצום או קטן פחות או נכבד ונאות
או בלתי נאות וזה אם על השלוח ואם בהקשה רצוני שהוא
יותר עצום ויותר נכבד או בהפך הנה ידוע שהראוי הוא שיהיו
אצל המליצים הקדמות יקיימו בם שהטוב או הרע הוא עצום
או קטן ופחות או נכבד ונאות במיוחס אליו או בלתי נאות
הנה אלו הם כל מיני ההקדמות אשר תשתמש בהם זאת
המלאכה: **ואחר** שכבר התבאר זה ראוי שנתחיל בספירת
ההקדמות אשר ייחדו כונה כונה מהכונות השלש ונשים הדבור
התחלה בספירת ההקדמות העצתיות עוד שנית בקיומיות עוד
שלישית בעצומיות: **דראשון** מה שנחויב שנעיין בו מענין
הדברים אשר תנתן בם עצה הוא מה הוא הטוב אשר יועץ
בו כי לא תהיה העצה בכל טוב אבל בטובות שיוכלו שיהיו
או שלא יהיו ואולם הטובות אשר היותם או לא היותם
מההכרח הנה לא תהיה בם עצה ולא תהיה גם כן העצה
בכל הטובות האפשריות כי בכאן טובות אפשריות ומציאותם
מהטבע אבל בטובות אשר אלינו שיהיו או שלא יהיו והם
הדברים אשר ההחלת היותם מפני הבחירה והרצון ומאלו
במה שהיה מציאותו או לא מציאותו נמשך לסברתנו ופעלותנו
על הרוב ואולם מה שהיה מהם יקרה מהסברה בהזדמן ועל
המעט הנה הם אינם ברוב ממה שיועץ בם אלא כאשר אי
אפשר שימצא הסוג האחר וכבר יורה על שהעצה אמנם
תהיה בדברים האלו שהאדם אמנם יעיין ראשונה האם הענין
אשר ירצה שיפעלהו אפשר או בלתי אפשר עוד אם הידה
אפשר באי זה דבר יהיה אפשר ואיך אפשר וכאשר התבאר
זה התחיל לעשותו ואם התבאר לו שהוא בלתי אפשר יעזבנו
והדברים אשר בם ניעץ הם אשר בהם נעשה סברה הנה
כבר התבאר מזה המאמר מהו הטוב אשר ניעץ בו ובאי זה
מהדברים יהיה והם הענינים הרצוניים אשר התחלת מציאותם
ממנו אנחנו לא הענינים ההכרחיים אשר אין אלינו מציאותם
ונתינת ההפרש התמים בין הדברים הרצוניים והבלתי רצוניים
והאמתה מספר מיניהם וידיעת מהות כל אחד מהם על תכלית

התכליות קצתם בקצת יקרה ליועצים הרבה שייעצו בדברים מזיקים על צד ההטעאה מפני שהם יושר או שהם אמנם עול אבל לא יודו בשהם מזיקים אבל לפעמים עשו החבולה בטענת מציאות התועלת בם משל זה שהם כבר ייעצו לסבול המות במלחמה ולא יברחו להיות הבריחה עול מצד התורה וכמו כן כאשר אנסו בני אדם אנשים ורדו עליהם פעמים יעץ היועץ להם שלא יהיו עצבים לאותו האונס לפי שהוא לא היה עול ולפעמים יחשב בו שהוא בלתי מזיק להם וככה המשבח כבר יקבל שהדבר מזיק ואבל יטעון שהוא מעלה כמו מי שיציל אדם מהמות וידע שהוא ימות בהצילו האדם ההוא הנה המות יקבל בעל הריב שהיא מזקת אבל יראה שהוא מעלה וכמו כן פעמים ישבח בפחיתות על צד ההטעאה מצד שהוא מועיל האמנם לא יודה שהוא פחיתות אבל יטעון בו שהוא מעלה מה למקום התועלת אשר בו הנה אם כן כל אחת מאלו ההלצות כבר השתמש בהכלית חברתה במקרה ולכן לא יהיה זה התנגדות בה ויהיה בלא ספק התנגדות לתכליתה וכאשר השתמשה האחת בתכלית חברתה הוא על צד ההטעאה: **אמר** ולמה שהיתה זאת המלאכה הקשית הנה ידוע שיחויב שיהיו בה הקדמות והקדמותיה הם השלש אשר ספרנו המשובחות והראיות והאותות וזה שההקש המוחלט יהיה מהקדמות המוחלטות וההקש המיוחד במלאכה מלאכה יהיה מהקדמות מיוחדות ולכן היה הסמן הקש יחובר מאלו ההקדמות אשר זכרנו ולפי שהענין אשר תהיה העצה בו יצטרך לדעת מעניני תחלה שהוא אפשר כי הענינים הבלתי אפשריים און יכלת לעשותם לא בהווה ולא בעתיד וכמו כן יצטרך בשני הסוגים הנשארים מסוגי זאת המלאכה רצוני שיובר ראשונה שהענין כבר היה ונפל רצוני הסוג הקיומי והסוג העתומי הנה אם כן אי אפשר לבעל זאת המלאכה מבלתי שיהיו אצלו הקדמות יתן בהם הספקה בשהענין אפשרי או בלתי אפשרי ובשהוא כבר היה או לא היה זולת ההקדמות אשר יבאו בם אותם התכליות השלש עוד גם כן למה שהיו ההלציים לא יסתפקו על השבת והגנות וההרשאה והמניעה

התלונה בדבר אחד לא מפני זולתו אמנם תהיה לעולם במה שכבר נפל ואולם הדברים הקיומים הנה היותר ראוי שבזמנים בם הוא הזמן העומד רצוני הקרוב מהעתה כי האנשים אמנם ישבחו ויגנו בדברים הנמצאים בעת השבח ועת הגנות במשובח והמגונה ולפעמים ישבח קצתם על דרך התחבולה בהרבות מעלות המשובח וגנותו בדברים אשר ירא חרושם ממנו או ייחל חדושם ממנו ויערב עם השבח העצה על המשובח בפעל אותם הדברים: ואולם התכליות מאלו המאמרים הנה הם שלש תכליות לאלו המאמרים השלשה אם המאמר היועץ הנה תכליתו המועיל והמזיק כי אשר ייעץ הנה אמנם ירשה במועיל ובאשר הוא יותר מועיל וימנעו מהמזיק או מאשר הוא יותר מזיק ואם המאמר העצומי הנה תכליתו היושר והעול ואם המאמר המקיים הנה תכליתו המעלה והפחיתות ואם ישתמש אחד מאלו בתכלית חברו הנה אינו על הכונה הראשונה אבל מפני התכלית המיוחד בו משל זה שהיועץ כבר יתן הספקת היות זה יושר או עול כדי שייעץ בהרשאה במה שיהיה ביושר מן התועלת ובמניעה ממה שיהיה על דרך העול למה שבעול מההזק אשר יורא וכמו כן כבר ישתמש במעלה והפחיתות רצוני מצד מה שישיגם מהמועיל והמזיק וכאשר היו אלו התכליות השלש ייחד כל אחת מהן אחד מאלו המאמרים רצוני מצד מה שהם תכליות על הכונה הראשונה הנה הגדרים המבדילים לכל אחד מאלו המאמרים השלשה אמנם יהיו ההבדלים הנחונים בם מפני אלו התכליות וכבר יורה על שאלו התכליות הם מיוחדים באחד אחד מאלו הסוגים השלשה מהמאמרים שכאשר הספיק כל אחד מהם בתכלית הסוג האחר פעמים לא יהיה לחולק בזה התנגדות וסתירה אבל הרבה מה שיקובל לו זה ולא יקובל לו תכלית אותו המאמר אשר ייחדהו משל זה שהטוען כאשר טען שפלני לקח הממון מפלני ואותו בלא ספק הזיק לו הנה לפעמים יקבל ממנו בעל הריב שזה היה אבל לא יקבל ממנו שלקיחת ממונו היתה על צד העול וככה היועץ כבר יקבל שהפעל האפשרי עול ולא יקבל שהוא מזיק ולמקום הכנס אלו

העול והיושר והשופט בענינים העתידים הוא הראש והשופט בענינים ההווים הוא אשר יפקידהו הראש כמו הדיין במדינותינו אלה ואולם החולק הנה אמנם יחלוק בכח הקנין ההלצי הנה אם כן סוגי המאמר ההלצי שלשה עצתיי ועצומי וקיומי: ואולם הסמן העצתי הנה ממנו הרשאה וממנו מניעה וזה שכל מי שייעץ אם על אחד מאנשי המדינה במה שייחדהו או על כלל אנשי המדינה במה שיכללם הנה אמנם ייעץ לעולם במאמר הוא הרשאה או מניעה וההרשאה היא המאמר העצתיי אשר יכוון בו ההספקה בשהענין ראוי שיעשה והמניעה הוא המניעה אשר יכוון בו ההספקה בשהענין ראוי שלא יעשה וכבר יכנם תחת אלו הצוואה והאזהרה והגערה והפיוס ואלו לא יתחלפו בדבר זולת תאר האומר ואשר אליו המאמר כי הצוואה היא שיהיה המאמר מהראש לתחת הראש ואם היה מתחת הראש אל הראש נקרא תחנה: ואולם המאמר העצומי הנה הוא גם כן שני מינים תלונה וההנצלות מההלונה וההתנצלות הוא כל מאמר יכוון לבאר בו שאשר עשה פלני היה טוב הגיע לפלני או שאשר הגיעו ממנו לא היה רע או לא הגיעו לא טוב ולא רע והתלונה יובן ממנה המאמר אשר יכוון לבאר בו שפלני עשה הפך אותם העניינים הנזכרים והתוכחת נכונות בתלונה: ואולם המאמר הקיומי הנה הוא גם כן שני מינים אם שבח ואם גנות והשבח הוא המאמר אשר תהיה בו ההספקה בדברים הרצוניים באדם אשר ידבר ממנו הם טובות יהיה בהם שלמותו בנפשו והגנות הוא המאמר אשר בו תנתן ההספקה בשהדברים הרצוניים באדם אשר הדבור בו הם רעות יהיה בהם לנפשו חסרון: והזמן המיוחד בדברים אשר תהיה בם העצה הוא הזמן העתיד לפי שאמנם ייעץ אדם לאדם בדברים נעדרים והזמן המיוחד בדברים העצומיים הוא הזמן העובר לפי שהאדם אמנם יתרעם מהדברים אשר כבר הגיעו ואם נתרעם מהענינים ייראֶ שיגיעו מאשר יתרעם עליו הנה אמנם יהיה זה תרעומת על דרך לקיחת העצה במועיל בזה וכמו כן כבר יקרה שתהיה העצה בדברים אשר כבר היו אבל מצד מה שיירא מהם וכאשר היתה

ההקשים בענינים הטבעיים וכאשר היה הענין כן הנה אם כן המקומות לא יחובר מהן הקש במלאכה מיוחדת אחר שמה שיצויר מהם הוא כולל ליותר ממלאכה אחת ואולם המינים הנה הם אשר יחוברו מהם ההקשים אשר יחובר מהם המלאכה אשר אותם המינים מיוחדים בה אבל המינים אשר מנמתנו בספר הזה לזכרם אינם הם הקדמות אמתיות לפי שאלו היה זה כן היו ההקשים ההלציים הקשים אמתיים ולא יהיו הקשים נצוחיים כל שכן הלציים והסמנים הנעשים במלאכה הזאת ברוב אמנם יחוברו מהמינים האלו מה שהיה מהם מיוחד בסוג סוג מסוגי ההלצה השלשה ומה שהיה מהם כולל לסוגים השלשה אשר יגדרו אחר זה: **אמר** וכבר יחויב שיעשה הנה באלו הדברים כמו מה שנעשה בספר הנצוח וכמו שמה שנזכר שם מחמרי הענינים הנצוחיים נחלק אל מקומות ומינים כן יחויב שנחלק בכאן הענינים אשר יעשו מהם הסמנים אל מקומות ומינים והמינים הם ההקדמות הכלליות אשר יעשו במלאכה מלאכה: **והמקומות** הם ההקדמות הכלליות אשר יעשו חלקיותיהם במלאכה מלאכה ויחויב שנדבר תחלה במינים עוד אחר זה במקומות וזה בשנתחיל ראשונה ונגדור סוגי הדברים המיוחדים במלאכה הזאת ארצה סוגי זאת המלאכה המיוחדים בו וכאשר נדרנום נתחיל או בספירת יסודותיה והקדמותיה כל אחד בפני עצמו: **וכבר** ימצאו סוגי הדברים אשר העיין בם ההלצה מהענינים הרצוניים שלשה כמו שימצא מספר מיני השומעים למאמר ההלצי שלשה וזה כי הדבור מורכב משלשה מאומר והוא המליץ ומנאמר לו והוא אשר יעשה לו המאמר ומאשר יתחייב אליהם המאמר והם השומעים וההכלית במאמר אמנם הוא פונה מול אלו השומעים והשומעים בלא ספק אם חולק ואם שופט ואם המכוון לתת לו הספקה והשופט אם שיהיה שופט בענינים העתידים והם המועילים והמזיקים ואם בענינים אשר כבר היו והענינים אשר כבר היו מהם מה שימצאו לאדם בבחירתו ואותם הם המעלות והפחיתויות ומהם מה שימצאו לאדם בזולת בחירתו אבל מאדם אחד והוא

העשות ההעתק מחלקי אל חלקי כאשר היה ההעתק אליו במחשבה מרוב החלקיות היה חפוש ואם היה מאחד מהם או מהמעט היה המשל: **אמר** ואולם המאמר באלו הדברים אשר יאמר להם המשלים הנה כבר נסתפק בכאן בזה השעור הנתון בהם ואולם המאמר בהבדלי הסמנים מצד הדברים אשר מהם יעשו הנה המאמר בם עמוק ונעלם והוא גדול הצריך במה שנכונהו בכאן וסבת עמקו שהסמנים יהיו בכל המאמרות העשרה כמו שיהיו ההקשים הנצוחיים אבל מהסמנים מה שיהיו בחמרים אשר במלאכות כמו הסמנים אשר יעשו בענינים הכלליים והחלקיים במלאכת הרפואה וזולתה מהמלאכות ואלו הנה ראוי שיעשו במלאכות האלו על צד העשות המופתים במלאכה ההיא לא על צד מה שיעשם ההלצי בחמר אשר ייחד ההלצה כמו שיביא בו חלק מהלצה ושאר הדברים אשר יהיו בם המאמרים ההלציים יותר תמימי פעל ויותר נכונים ממה שזכר אחר זה ומהסמנים מה שיהיה בענינים אשר ייחדו זאת המלאכה כפי מה שהתבאר מתועלתה והם הענינים הרצוניים ואלו הם אשר ראוי שיעשו על צד מה שיעשו המליצים המאמרים ההלציים ומאלו הדברים ראוי שימנו בזאת המלאכה הדברים אשר הם הבדלי הסמנים לא מאותם החמרים אשר תקיף עליהם מלאכה מלאכה: **אמר** וכל מה שהיה המאמר יותר רב כללות היה יותר רב הבנה והאותות להשתמש בו בדברים רבים וכל מה שהיה יותר מעט כללות היה יותר ראוי שיהיה חלק ממלאכה מיוחדת ולכן היו המקומות יותר כוללים מההקשים ההלציים וההקשים הנצוחיים וזה שהמקומות ימצאו כוללים לענינים ההגיוניים והטבעיים וההנהגיים ארצה הרצוניים וזה כמו הפחות והיתר אשר נמנו בשני מספר הנצוח וזה שאלו המקומות לא יעשו מהם ההקשים במלאכה אחת מאלו השלש אשר זכרנו אבל בכלם אחר שהיו לא יעשה עצמם ואמנם יעשה כחם ואולם המינים הנה הם ההקדמות המיוחדות במלאכה מלאכה מהמלאכות החלקיות כמו ההקדמות אשר יעשו מהם ההקשים בענינים הטבעיים כי לא יעשו מהם ההקשים בענינים המדותיים ולא אשר במדותיים יעשו מהם

מיוחד בשם האות מהשלישית כמו שמה שהיה מזה באפשרי
המאריי ייוחר בשם הדומה ואם היה באפשרי על השווי
יתיחד בשם הסמן המתדמה הנה כבר התבאר מזה המאמר
מה הם המשובחות והראיות והאותות ומה ההפרש ביניהם
אבל אשר התבאר מהמאמרים ההקשיים על האמת אמנם
הוא בספר ההקש כי שם התבאר מהו ההקש וכמה סוגי
המאמרים ההקשיים והתבאר בסוג סוג מהם מהו הקש ומה
אינו הקש ואולם ההמשל הנה כבר בארנו במה שקדם שהוא
חפוש מה אבל יבדל בחפוש בשהוא לא נלך בו לא מן החלקי
אל באור ענין הכללי כמו שנלך בקצת מיני החפוש ולא מן
הכללי אל החלקי כמו שכבר נלך בקצת מיני החפוש וזה
כאשר בארנו בכללי אשר קיימנוהו בחפוש חלקי אחר זולת
החלקים אשר קיימנו הכללי בחפושם ויסכים עמו בשהוא ילך
מחלקי אל חלקי להתקבצם בענין כללי ובאשר קבצנו בחפוש
שני הענינים יחד רצוני שנלך בו מהחלקי אל הכללי עוד
מהכללי אל חלקי אחר הנה אנו בפעל הזה כבר הלכנו מחלקי
אל חלקי באמצעות הכללי כמו הענין בהמשל כי ההמשל
אמנם נלך בו מחלקי אל חלקי להשתחפם בענין כללי כשהיה
המשפט המועתק מאחד משניהם אל האחר נמצא לחלקי היותר
ידוע מפני אותו הכללי או יחשב בו שהוא ימצא לו מפניו ואם
לא לא יתאמת ההעתק מחלקי אל חלקי רצוני אם לא היה שם
בללי והיה מציאות אותו המשפט מפניו לחלקי היותר ידוע
ומשל מה שיקרה מזה בחפוש רצוני כשהיה ההעתק מחלקי אל
חלקי במצוע ההעתק אל הכללי מאמר מי שאמר אהה המלך
הנה פלני בקש להיות בכלל שומרי הסף והוא היה מכלל אויביך
לכן לא תתיר לו זה כי ערום יערים הוא לשלוח יד במלך
לפי שפלני בקש זה מפלני המלך ופלני ממלך פלני ולא אבו
שמוע מראובה מדבר פן יהרגו מלכם במרמה כי אומר זה
המאמר כבר שם ההעתק בו מחלקי אל חלקי באמצעות
הכללי אשר הוא שכל מי שיבקש להכנס בשמירת הסף ממי
שהיה מכלל אויבי המלך הנה הוא ירצה להרגו במרמה אלא
שזה הכללי אשר נרשם בנפש בכח ואם לא יתבאר בו

זוה שהצדק בהכרחיות יותר כולל מהצדק באפשריות על הרב
אחר שהיו ההכרחיות ימצאו לכל הנושא והאפשריות על הרוב
לא ימצאו לכלו וכמו כן יחס האפשריות על השווי אל האפשריות
על הרוב הוא זה היחס רצוני שהאפשריות על הרוב תצדקנה
מנושאיהן על יותר ממה שתצדקנה האפשריות על השווי
זהראיות הלקוחות גבול אמצעי מהם מה שהוא יותר כולל
מהקצה הקטן ויותר מיוחד מהגדול ומהם מה שהוא יותר כולל
משתי הקצות ומהם מה שהוא יותר מיוחד מהם אולם אשר
הוא יותר כולל מהקצה הקטן ויותר מיוחד הגדול הנה הוא
יחובר בהכרח בתמונה הראשונה וכשהיה בחמר האפשרי על
הרוב הנה הוא אשר יקראוהו הקדמונים הדומה והמשלו בחמר
ההכרחי זאת האשה לה חלב הנה היא כבר ילדה ובאפשרי
על הרוב פלני חוגר חרבו ומקבץ אנשים ואין לו שונא הנה
הוא יחפוץ למרוד במלך ומשל האפשריות על השווי פלני
כבר נתיגע וחמתיגע מוקדח הנה פלני מוקדח וזהו אשר יקרא
המתדמה ואולם מה שהוא יותר כולל משתי הקצות הנה הוא
יחובר בתמונה השנית אלא שהוא בלתי מוליד כי אם בתחלת
הדעת משל זה בחמר האפשרי על הרוב מאמר האומר
סקראט מהנשם בתכיפה הנה סקראט מוקדח כי שתי אלו
ההקדמות צודקות והתולדה כבר תהיה כוזבת אחר שכבר
יתכן שיהיה ההתנשם סקראט בתכיפה למקום מרוצתו ולמה
שהיה זה נעלם על הרבה מבני אדם באשר ראו בכמו אלו
ההקדמות הצודקות שיולידו כזב חשבו בזה שכבר נתלה בהם
הכזב וישתדלו לסתור ההקדמות ויקשה זה עליהם למקום
צדקם ויהיו נבוכים לזה ואולם אשר הוא יותר מיוחד משתי
הקצות הנה יוליד בתמונה השלישית חלקי לא כולל אבל
תלקח תולדתו בזאת המלאכה כללית משל זה בחמר ההכרחי
מאמר האומר הדברים כלם בכדור העולם והדברים כלם
בזמן הנה הזמן כדור העולם ובאפשרי מאמר האומר החכמים
ישרים לפי שסקראט חכם וישר והראיות אשר יהיו בתמונה
השלישית והשנית ייוחדו בשם האות ומה שהיה מהם בתמונה
הראשונה ייוחד בשם הראיה ואשר בתמונה השנית הוא יותר

קרה הקושי אשר תארנוהו מהארך והרבוי וכאשר היה זה
כן הנה אם כן ההקש ההלצי והוא הסמן וההמשל אמנם
יהיו בדברים אשר יהיה בם ההקש והחפוש בשלות ואותם
הדברים לקוחים בתאר זולת התאר אשר לוקחו מ בהקש
והחפוש וכאשר נעשו אותם הדברים בתאר אשר התבאר
בספר ההקש שב ההמשל חפוש והסמן הקש ואותו התאר
הוא לקיחת ההקש והנסיון בהקדמות מעטות קצרות בי ההספקה
אמנם תהיה ברוב בהקדמות המעטות הקצרות או בהקדמה
אשר בתכלית ההגלות והשמטת מה שנעלם מהם וגם כן כי
המשובח בזאת המלאכה שנשמיט המחייב ונביא בדבר אשר
יתחייב לפי שהאדם כאשר יספר המחייב והמתחייב הנה הוא
כאלו כבר זכר הדבר שמי פעמים זיהיה ליצנות בתחלת הדעת
וכפי זה הנה לא יבואר בגבול אמצעי בהקש אלא פעם אחת
ולא בנסיון אלא בדומה אחד ויהיה ההקש בהפרח סמן ל
מחוסר אחת משתי הקדמותיו ולזה נקרא סמן אחר שהיתה
אחת משתיהן מסומנת ויהיה החפוש בהכרח המשל: אמר
והקדמות ההקש ההלציות כבר תהיינה הכרחיות וזה על
המעט ותהיינה אפשריות וזה על הרוב לפי שרוב החקירה
ההמונית אמנם היא במה שאפשר שיהיה בתכונה ואפשר שלא
יהיה באותה התכונה וזה מבואר בדברים אשר תהיה בם
עצה וזה שהם בלם ענינים פעולים לאדם ואי אפשר שיהיו
הדברים הפעולים לאדם לא הכרחיי המציאות ולא נמנעי
המציאות והתולדות ההכרחיות הנה הם תהיינה בעצמות
מהקדמות הכרחיות והאפשריות מהקדמות אפשריות והסמנים
מהם מה שיהיו מהקדמות משובחות ומהם מה שיהיו מהראיות
וארצה בהקדמות המשובחות אשר אינם ראיות במו שהוא
ראוי לתת תורה למטיב ולהרע אל המריע וארצה בראיות
הדברים אשר יורו על מציאות דבר לדבר ושני אלו המינים
מההקדמות ימצאו בחמרים ההכרחיים והאפשריים ארצה
המשובחות והראיות ולא ימצאו באפשריות על הרוב אבל
ובאפשריות על השווי והם אשר יחסם אל ההקדמות האפשריות
על הרוב יחס אשר על הרוב אל ההכרחי והוא יחס הכל מהקצת

שההקש יפודר הסדור אשר יהיה בו המאמר מוליד בהכרח
ואולם הסמן הנה הוא יסודרו בהקדמותיו הסדור אשר הוא
מורגל אצל הסמון שיקובל וזה בחלוף הסדור המלאכותי כי
האנשים יתנו דופי במאמר אשר יתחייב מן הסדור המלאכותי
ויראו שזה אמנם יחויב מצד המלאכה לא מצד הענין בעצמו
וגם כן כי הסדור המלאכותי יגזור שיתבארו בו כל ההקדמות
ההכרחיות בבאור אותו הדרוש וההמון אין לאל ידם להבין
התחיבות התולדה אשר תתחייב מהקדמות רבות וגם כן כי
הם לא ישימו מרחק בין התולדה והדבר אשר תתחייב ממנו
התולדה רצוני שהם לא יבארו ההקשים בשתי ההקדמות יחד
עם התולדה אבל אמנם יביאו הקדמה אחת עוד ירדיפו
בתולדה כמו שהם יאמרו זה סובב בלילה הנה הוא לסטם ולא
יאמרו כל מי שהוא סובב בלילה הוא לסטם והיא ההקדמה
הגדולה וגם כן כי הסמנים למה שהיו נעשים ברוב הענינים
האפשריים וזה מבואר בענינים העצתיים כי לא ייעץ אחד
לאחד בענין הכרחי המציאות ולא נמנע המציאות והיתה
ההקדמה הגדולה בכמו אלו החמרים כוזבת בחלק לא יבארות
בני אדם בהקשים אשר יעשום בזאת המלאכה כדי שלא
יובן השקרות אשר בקרבה וגם כן הנה למה שהיו ההקשים
הטובי ההעשות בזאת המלאכה אמנם הם אחד משני מינים
אם ההקשים אשר יחוברו מההקדמות המבוארת הספקתם
בעצמה ואם מהקדמות שיתבארו הקדמותיהם בהקדמות אחרות
יעזרבו בם ואם לא לא יתבאר שבחם הנה כבר ישיג בהכרח
בזה המין השני שיקשה חבור ההקדמות וסדרם הסדור
המלאכותי למקום רבוי ההקדמות וארך הזמן אשר יפורשו
בו כלם ויסודרו סדור מלאכותי וזה דבר לא יצליחו עליו
השופטים אבל יטריחו המדבר לפניהם שיהיה דבורו פשוט
בלתי מועמס כפי מנהג ההמון בזה כי כשתיה הדבור אינו
בזה התאר היה בלתי נותן הספקה וזה בשני הענינים אשר
תהיה בם ההספקה רצוני בשהדבר נמצא או בלתי נמצא
ובשהוא כאשר נמצא משובח או בלתי משובח וכמו כן כשנעשה
האמות בדרך לקיחת ההדמות ונחקר והושם על דרך החפוש

שזה הדבר נמצא כך או בלתי נמצא כך מפני מציאות זה הדבר או לא מציאותו בדומהו והסמן וההקש ישתתפו באשר שניהם מאמר יונח בו דבר ויחויב ממנו דבר אחר וכאשר היה הענין כן הנה הוא מבואר שבכל אחד משני אלו חסונים מן המאמר מין הלצי ומין נצוחי ומין מופתי ומין הטעאי כי כמו שימצאו החפוש וההקש במלאכות האלו כן ימצאו בהלצה וההמשל והסמן ואמנם יתחלפו המלאכות בצד ההעשות רצוני במלאכת המופת ומלאכת הנצוח וההקש בנצוח יותר בטוח מהחפוש וההמשל בהלצה יותר מספיק מהסמן לפי שהסמן תודרך הסתירה אליו יותר מדריכתה אל ההמשל וסבת זה הנה אנחנו נגידנה במה שאחר זה וכמו כן איך נעשה אלו הדברים ואולם עתה הנה ראוי שנגביל שני אלו הדרכים מההספקה רצוני הסמן וההמשל: **ונאמר** שהמאמר המספיק אם שיהיה נותן הספקה לאחד מבני אדם או לעדת בני אדם או לרוב בני אדם וגם כן ממנו מה שתהיה הספקתו בענין כללי וממנו מה שיהיה בענין חלקי ושני אלו ממנו מה שתהיה הספקתו מבוארת בנפשו וממנו מה שתהיה הספקתו בזולתו ואשר תהיה הספקתו בזולתו בחלקיות שני מינים אחד מהם שיאמר האומר שכך אמנם הוא כך למקום כך כמו מאמר האומר ששתית הסכנגבין יועיל פלני לפי שהוא מוקדח וזה הוא אשר יקרא הסמן והמין השני שיאמר שכך אמנם היה כך לפי שהוא כמו כך כמו שיאמר שפלני יקבל תועלת בשתית הסכנגבין לפי שפלני קבל תועלת בו וזהו אשר יקרא ההמשל והמספיקים אשר הם מספיקים באמת אצל אחד מבני אדם הנה לא תעשם זאת המלאכה לפי שזה בלתי בעל תכלית ובלתי ידוע אצל המשתמש מהם ולכן לא תעשה זאת המלאכה מההקדמות המשובחות רצוני המקובלות מה שיהיה מקובל אצל אחד מבני אדם ואותם הם הדעות המתחדשות לבני אדם אצל התשוקה והתאוה אבל אמנם תעשה המשובח אצל הרוב או הכל על דמיון מה שתעשהו מלאכת הנצוח וכאשר היה הענין כן הנה אשר יובדל בו ההקש הנעשה במלאכת הנצוח ובמלאכת המופת מהסמן הנעשה בזאת המלאכה

בשידע כל אחד מההפעלויות מה הוא ומאי זה דבר הוא
ומתי יהיה ואיך יהיה וכאשר היה זה כן הנה זאת המלאכה
כאלו היא מורכבת ממלאכת הדבור והמלאכה המדותיית ר"ל
המדיניית ואמנם לא ימצא למי שקדם מאמר נשלם בחלקיה
אם מפני סכלותם ואם מפני שהם התפארו על זולתם והיה
להם צרות עין עליהם במה שעמדו עליו מזה למקום הטובות
אשר מחוץ וזאת המלאכה אם כן היא חלק ממלאכת ההגיון
והיא דומה לנצוח בשהיא תעיין בשני המקבילים ובאשר
שתיהן לא יעיינו בדבר מוגבל עיון יתנו בו הגעת האמת אבל
אמנם יתנו מהעיון הגעת מה שלמטה מן האמת וכבר דובר
בזה במה שקדם דבור מספיק וראוי שנתחיל בהודעת המאמרים
המספיקים ומה שנראה היותו נותן הספקה: ונאמר
שהמאמרים אשר יהיה בם הקיום והבטול כמו שהם במלאכת
הנצוח שני מינים אחד מהם החפוש ומה שיחשבו בו שהוא
חפוש והמין השני ההקש ומה שיחשב בו שהוא הקש ככה
המאמרים המקימים בזאת המלאכה והמבטלים שני מינים
אחד מהם דומה לחפוש והוא ההמשל והאחר דומה להקש
והוא הסמן והסמן אשר יחשב בו שהוא סמן ואינו סמן
ידמה ההקש אשר יחשב בו שם שהוא הקש ואינו הקש
וככה ההמשל אשר יחשב בו שהוא המשל ואינו המשל
דומה החפוש אשר יחשב בו שהוא חפוש ואינו חפוש והסמן
אם כן הוא ההקש ההלצי וההמשל הוא החפוש ההלצי
וההלציים כאשר יבחן ענינם יגלה שהם אמנם יפעלו כלל
האמותים אשר יהיו במאמר בשני המינים האלו רצוני אם
בהמשל ואם בסמן וזה שהם יכונו בפעלם זה ההדמות לחפוש
וההקש ואשר יפעלו מזה אמנם יפעלוהו במה שהוא ההמשל
באמת וסמן באמת או במה שיחשב בו שהוא כן וכבר התבאר
בספר ההקש שכל אמות הנה הוא יהיה בהקש ושהחפוש
וההמשל אמנם יקנו האמת במה שבם מכח ההקש ואולם
מה הוא ההקש ומה ההפרש בינו ובין המופת הנה כבר
נאמר בספר הנצוח וכבר התבאר שם גם כן ההפרש בין
ההקש והחפוש וההמשל ישתתפו באשר שניהם יקיימו

אשר בו ההספקה ונקנה אותם ואולם האמותים אשר נפעלם אנחנו ונחדשם הנה הם שלשה מינים: **אחד** מהם קיום המדבר מעלת נפשו אשר בה יהיה ראוי שיצדק ושיהיה אצל הדבור בתכונה בפניו ואבריו דרכה שתפיל האמות בדבר אשר הדבור בו כמו המתינות ושקול הדברים וזולת זה והמעלה אשר דרכה זה היא אשר יקראנה ארסטו מתהפכת במשא והתכונה אשר דרכה זה היא אשר יקראנה ארסטו נעימות ההתישרות לנכח המכוון וכבר יורה על שהמעלה לה רשם באמות כי הצדיקים המעולים יצדקו במהרה מבלעדי מאמר יעמסוהו עליהם בדבר ואמנם יהיה זה בענינים הנגלים לחוש אשר יחשבו שהם הרגישום כמו שנזיר אחד שתה יין או הרג את הנפש ואולם ספוריהם מהענינים הנעלמים אצל החוש והם אשר יחשב שנעלם מהם מה שהרגישו מזה או שמו מחשבה בו כאשר היה אותו הדבר אפשרי שיחשר בו החוש הנה לא יצדקו בדברים אשר יטענום בכמו אלה הדברים מבלעדי שישתמשו בקיום זה הדבר במאמר: **אמר** ואינו כמו שחשבו אשר זכרנו שהם דברו בהלצה שהישוב והמעלה אמנם הם מועילים בשער ההפעלות לבד: **ואולם** המין השני מהאמותים הנה הוא המין אשר יהיה בשיקנה השומע במאמר הפעלות מה יחייב לו ההאמתה בדבר אשר בו המאמר לפי שאין אמותנו בדבר והודאתנו לו ואנחנו בתכונת השמחה והיגון אמות אחד וכמו כן כאשר היינו בתכונת הכעס על הדבר או בתכונת הרצוי ממנו ואלו הם הדברים אשר דברו בהם אלו אשר זכרנו שהם דברו בזאת המלאכה: **ואולם** המין השלישי מאלו האמותים הנה הוא קיום הדבר בדבור נותן הספקה או מה שיחשב בו שהוא נותן הספקה וזה בענינים החלקיים אשר תספיק בם זאת המלאכה וכאשר היו האמותים אמנם יהיו בזאת המלאכה באלו הפנים הנה הוא מבואר שאשר יוכל שיספיק ההספקה האפשרית בכל אחד מהדברים אמנם הוא אשר יהיה יודע בשלשה דברים ראשוניהם ידיעת המאמרים המספיקים ושנית ידיעת המדות והמעלות ושלישית ידיעת ההפעלויות וזה

בשנספר מאי זה דבר תחובר זאת המלאכה ואיך תחובר ומה שדברנו בו לפני זה הנה כאלו לא היה לנו מכוון ראשון ולכן כבר ראוי שנביא בכאן המאמר בה ונשוב אל מכוונינו כאלו אנחנו מתחילים מזה המקום: **ונתחיל** ראשונה ונגדור זאת המלאכה ונגיד מה היא ומול מה היא וזה בשנדע סוגה הקרוב והבדלה המיוחד בה עוד נלך מזה אל ספירת חלקיה על צד התכת הגדר: **אמר** וההלצה היא כח עומס על עצמו ההספקה האפשרית בכל אחד מהדברים הנפרדים וירצה בכח המלאכה אשר תפעל בשני המקבילים ולא ימשך תכליתה לפעלה בהכרח וירצה בעומס על עצמו שישים חתירתו במחקר פעל ההספקה האפשרית וירצה באפשרית ההספקה האפשרית בזה הדבר אשר בו המאמר וזה יהיה בתכלית מה שאפשר בו וירצה באמרו בכל אחד מהדברים הנפרדים כלו׳ בכל אחד מהאישים הנמצאים במאמר מאמר מהמאמרות העשרה וזה הוא ההבדל אשר בו הובדל זאת המלאכה משאר המלאכות אשר יחשב בם שהם כבר יספיקו בענינים אשר יעינו בם וזה שכל מלאכה אמנם היא מלמדת ר״ל מבארת במופת ונותנת הספקה בסוג אשר יעוין בו לא בכל הסוגים משל זה שהרפואה אמנם תלמד על דרך המופת ותספיק בבריאות והחולי ובמיניהם וככה ההנדסה אמנם תלמד על דרך המופת ועל דרך ההספקה בגדלים והתמונות אשר ימצאו בגשמים ואולם ההלצה הנה היא תטרח לתת הספקה בכל הדברים באי זה מאמר היו ואי זה סוג היה ולכן לא תיוחס אל סוג מיוחד ואולם הדברים אשר יפעלו האמותים בזאת המלאכה הנה מהם מה שהם מלאכותיים ואותם הם אשר מציאותם לבחירתנו והסתכלותנו ואנחנו הפועלים להם ומהם מה שהם בלתי מלאכותיים והם אשר אין מציאותם לבחירתנו והסתכלותנו כמו העדות והנגישה והחקים ומה שדומה לזה ממה שיזכר עדין והדברים המלאכותיים אשר אנחנו הפועלים להם מהם דברים כבר קדם זולתנו ועשאם במלאכה כמו לקיחת הטענה במשלים המורגלים אשר כבר הונחו ונתפרסמו ומהם מה שנחדשם אנחנו אצל המאמר בדבר

הקש ואינו הקש והוא ההקש ההטעאי ככה במאמרים המספיקים הנעשים בזאת המלאכה מה שהוא מספיק באמת ומה שיחשב בו שהוא מספיק מבלתי שיהיה כן אבל למה שהיה ההטעאי לא אמנם יהיה הטעאי מפני הכח והקנין אשר בו יפעל המאמרים ההטעאים אבל אמנם הוא הטעאי מפני מה שיכונהו באותם המאמרים מהכבוד והטובות החיצוניות וזה כדי שיביא לחשוב שהוא חכם מה והיה הנצוחי אמנם הוא נצוחי בקנין המגיע לו מהמלאכה הנה במחויב לא יהיו המאמרים ההטעאיים חלק ממלאכת הנצוח רצוני אשר יחשב בם שהם הקשים נצוחיים מבלתי שיהיו נצוחיים באשר יעשו נכח זה התכלית ואולם כאשר נעשו על דרך הנסיון הנה הם חלק ממנה ואולם ההלצי הנה למה שהיה כבר יהיה הלצי מפני הענינים אשר מחוץ כמו הכבוד וזולת זה משאר הטובות וכבר יהיה הלצי מפני קנין זאת המלאכה היו המאמרים אשר יחשב בם שהם מספיקים ואינם מספיקים חלק מזאת המלאכה לפי שהמכוון באלו המאמרים בזאת המלאכה כבר יהיה בעינו מכוון ההטעאי ואמנם היה זה כן לפי שהמכוון בזאת המלאכה מאשר תכוון הספקתו אמנם הוא הפעל או ההפעלות וכשהגיע זה ממנו אין הפרש בין שתהיה הגעתו ממאמרים הם מספיקים או ממאמרים יחשב בם שהם מספיקים ואינם מספיקים ואם היה זה הפעל המכוון מן המולץ או ההפעלות טוב מה לו לא להלצי היו המאמרים אשר יחשב בם שהם מספיקים ואינם מספיקים נכנסים בזאת המלאכה בצד אשר נכנסו במלאכת הנצוח המאמרים אשר יחשב בם שהם נצוחיים ואינם נצוחיים אחר שלא יכוון בו מכיון ההטעאה ואם היה מכוון ההלצי טוב יגיעהו מהטובות אשר יכוונו בם ההטעאיים היה המאמר אשר יחשב בו שהוא מספיק ואיננו מספיק מצד מה שהוא הטעאי חלק מזאת המלאכה אחר שכבר ישתתף ההלצי להטעאי בהכליתו ולכן כבר יכנסו המאמרים ההטעאיים בזאת המלאכה ולא יכנסו במלאכת הנצוח: **אמר** וזאת המלאכה אשר זכרנו תועלותיה ואם היה מי שדבר בה לא ידבר בו במה שבו די בענינה הנה הוא אשר כוננו הדבור בה מתחלת הענין וזה

היא על השווי ואולם הדברים המונחים לשתי אלו המלאכות רצוני הדברים אשר עמם יספיקו ובם יספיקו הנה אין הכנתם לקבול ההספקה על השווי ואין טוב ההספקה בם על השווי אבל כשהיו הענינים אשר יספיקו בם צודקים היו המאמרים ההלציים והנצוחיים אשר יעשו יותר מעולים ויותר מופלגים: **אמר** ואינו ראוי שנסבור שהוא מגונה באדם הלאות מלהזיק בידיו ולא נסבור שיהיה מגונה הלאות מלהזיק בלשון אשר ההזק בו הזק מיוחד באדם רצוני שילאה האדם מלהזיק בלשונו ההזק העצום לא ההזק אשר הוא יושר לבר אבל גם ההזק אשר הוא עול כי כבר יחשב שזה דבר ימצא כולל בכל המעלות אשר זאת המלאכה אחת מהן מה שוולת המלאכה העיונית והמדותיית וכל שכן בענינים הגדולי המועילים כמו האומץ והבריאות והעשר והממשלה ומה שדומה לאלו הדברים מהענינים המועילים רצוני שכל אחת מאלו הטובות הם מוכנות לשיועיל בם הקונה אותם לוולתו תועלת עצום כאשר השתמש היושר ויזיק בם נזק עצום וזה כשהשתמש העול כי הבריאות והאומץ והממשלה כבר יעשם האדם בהזק והתועלת וככה הענין בהלצה הנה כבר התבאר מזה שזאת המלאכה לא תעיין באחד משני המקבילים אבל היא תעיין בשתיהן על השווי כמו הענין בנצוח ושהיא מועילה לזה מאד ואין פעל זאת המלאכה לתת הספקה על כל פנים ארצה שלא תמשך לפעלתה ההספקה בהכרח כמו שימשך לפעל הנגר מציאות הכסא בהכרח כשלא היה שם מעיק מחוץ אבל פעלה הוא שתודיע כל נותני ההספקה ברבר ותביאם באותו הדבר ואם לא תפיל הספקה והענין בזה כמו הענין במלאכות רבות כמו מלאכת הרפואה כי אין פעלת ההבראה על כל פנים אבל אמנם פעלה שיגיע מזה תכלית הדבר שאפשר לעשותו בדבר ההוא המכוון להבריאו ולכן כבר ישותף בפעלות אלו המלאכות מי שאינו מאנשיה כמו שיבריא מי שאינו רופא ויספיק מי שאינו הלצי אבל הפעל האמתי אמנם הוא לבעל המלאכה וזה שהתכלית ימשך לפעל זה על הרוב ולאותו על המעט וכמו שבנצוח מה שהוא הקש ומה שיחשב בו שהוא

עליהם הפכי הפעלות הישרות וזה דבר מגונה יהיה ראוי
פועלו אל התוכחת והויסור רצוני מי שיטה אל הפך
הפעלות הישרות או המנהיג אשר לא ילחץ המדיניים
במאמרים ההלציים על המעלות הישרות וארצה במעלות
הישרות אשר הם מעלות בין האדם לחברו ארצה בינו ובין
המשותף לו באי זה דבר היה השתוף לא בינו ובין עצמו
והתועלת השניה שאין כל מין ממיני בני אדם יתכן שיעשה
עמם המופת בדברים העיוניים אשר נרצה להאמינם וזה אם
לפי שהאדם כבר גדל על מפורסמות מתחלפות לאמת וכאשר
הלך לנכח הדברים אשר גדל עליהם תקל הספקתו ואם לפי
שיצירתו אינה מוכנת לקבול המופת כלל ואם לפי שהוא אי
אפשר באורו בזמן ההוא המועט אשר ירצה ממנו נפילה
האמות בו ובגלל אלו כבר נצטרך להפיל האמות בהקדמות
המשותפות בינינו ובין המולץ רצוני במשובחות וזה התועלת
השתתף זאת המלאכה בו למלאכת הנצוח כמו שזכרנו זה
בספר הנצוח אצל אמרנו בדברים אשר אפשר לנו בם
שנבאר דרושים מתחלפים וזאת המלאכה אפשר בה ההספקה
בשני המתהפכים יחד כמו שאפשר זה בהקש הנצוחי וזה
שאלו כבר נספיק בנואף שהוא עשה רע ושהוא לא עשה
רע ואין רצוני שאנו נפעל שני העניינים יחד בעת אחת אבל
נפעל זה בעת וזה בעת כפי היותר מועיל וזה שהרבה שיהיה
הדבר מועיל בעת והפכו מועיל בעת אחרת וגם כן כי כשהיו
הדברים אשר יקיימו הדבר והפכו אצלנו מורגלים אשמענו
מדבר כבר נכון הספקה בהפך אשר איננו ישר היה אפשר
לנו בכח הזה שנסתור עליו מאמרו הנה שתי אלו התועלות
נמצאות ביכלת אשר בזאת המלאכה על ההספקה בדבר
והפכו ולא ימצא זה הכח בדבר מהמלאכות ההקשיות אלא
בשתי אלו המלאכות רצוני מלאכת ההלצה ומלאכת הנצוח
ושתי אלו המלאכות הם מוכנות בטבע ועל השווי אל ההספקה
בשני המקבילים רצוני שלא תמצא אחת משתיהן יותר חזקת
הכנה אל ההספקה באחד משני המקבילים מאשר היא באחר
אבל ההכנה הנמצאת בשתיהן על ההספקה בשני המקבילים

ראינו שהוא כבר קוים אצלנו והדברים אשר יקוימו בו הדברים על דרך ההלצה הוא הסמן לפי שוהו שרש האמות ומשענתו בענינים אשר יונחו זה הצד מן האמות רצוני האמות ההלציי והסמן הוא מין מן ההקש וידיעה ההקש היא חלק ממלאכת ההגיון הנה כבר יחויב שיהיה בעל ההגיון הוא אשר יעיין בזאת המלאכה אם בכלה ואם בחלקים ממנה ומבואר שאשר ידע ההקש מכמה דברים יחובר ויהיה ומתי יהיה הנה הוא יוכל יותר לעשות הסמן ממי שידע הסמן לבד מבלתי שידע ההקש אשר הוא סוגו ואשר יעדיף על זה וידע למה זה יעשו הסמנים וההבדלים אשר בין הסמן ובין שאר ההקשים אשר יעשו במלאכות האחרות הנה יש לו יכולת יותר מאותם והידיעה בזה כלו אמנם היא למלאכת ההגיון כי לכח האחד בעינו רצוני למלאכה האחת בעינה שתדע הדבר אשר הוא אמת ואשר הוא דומה לאמת והאמותים ההלציים ואם אינם אמת הנה הם דומים לאמת ועוד כי בני אדם מוכנים בטבעם כל ההכנה אצל העמידה על האמת עצמו והם ברוב פונים למולו ומתפעלים ממנו והמשובחות והם אשר יהיו מהם הסמנים דומות אל האמת מפני שהם צומחות אצל ההמון צמיחת האמת והדומה לאמת כבר יכנס בחכמת האמת אשר היא חכמת ההגיון וכאשר היה הענין כן הנה כבר התבאר שקצור אלו במה שדברו בו מענין ההלצה אמנם היה מפני שלא היתה אצלם ידיעה בהגיון וכי שאר מי שדבר בהלצה ומי שישתמש במאמרים ההלציים לבד מזולת שיקדמו לדעת אליו הדברים אשר הם עמוד ההלצה שהם אמנם ידברו בדברים אשר ירוצו מההלצה מרוצת העדי והקשוט אשר יהיה בנגלה הדבר וחיצונו לא בדברים אשר יודרגו ממנה מדרגת מה שבו קיום הדבר ומציאותו ואם היה כבר יחשב במה שפעלו מזה שהם כבר הגיעו לתכלית המאמרים ההספקיים ודרכו בזה מעגלי יושר ואמת:

אמר ולהלצה שתי תועלות אחת מהן שבה יזורזו המדיניים על הפעלות המעולות וזה שהאנשים בטבע נוטים אל הפך המעלות הישרות וכאשר לא יציקום המאמרים ההלציים גברו

מזיק יותר נקל על המליץ מהמאמרים העצומיים בם רצוני אשר יקויים בם שהם עולו או עשו יושר ואין זה בבעלי העברות לבד כי זהו ענין הדבור בדברים העצחיים עם הדבור בדברים העצומיים וזה שהשופטים אמנם ישפטו בדברים אשר היתה העצה בם בענינים ידועים אצל ההמון והוא שזה הדבר אשר היתה העצה בו מועיל או מזיק ואין לירוא מהשופטים שיהיו מקילים בו וכאשר היה הענין כפי זה הנה לא יצטרך המדבר לפניהם שיקיים יותר משהענין מועיל או מזיק ויסכים עמו השופט על זה ואי אפשר שיתחלף לו להשתוות ידיעת ההמון עם השופט במועיל והמזיק ואולם המדבר לפני השופט בענינים העצומיים הנה כבר יצטרך לו שישמר מהשופטים בגזרם אמר שזה יושר או זה עול לפי שידיעת היושר והעול הוא ענין נברי אצל ההמון ואמנם ידעוהו בני אדם בתורה ולכן אי אפשר שיקבל השופט למדבר הדבר אשר השתדל לקיימו ולא יביא לו מה שבו מהעול או היושר ולזה יצטרך המדבר לפניהם שידע הדברים אשר הם עול ואשר הם יושר והדברים אשר יקוים בם שהם יושר או עול ולמקום זה יזהיר הנימוס במדינות רבות מלדבר לפני השופט בדברים אשר יטם ויכוף אותם לנכח אחד משני החולקים ואמנם הותר להם הדבור לפניהם בדברים מוגבלים ממה שרשמם מניח הנימוס ואולם המדבר בענינים העצחיים הנה לא יצטרך אל כמו זאת השמירה כי השופטים יפליגו בשמירה משיאמרו בדבר המועיל שהוא אינו מועיל או במזיק שהוא אינו מזיק אחר שהיה זה ממה שישפיל מדרגתם אצל ההמון להשתוות ידיעתם וידיעת השופטים בו וכאשר היה הענין כן הנה אם כן מה שיצטרך אליו ההלציי בענינים העצומיים מידיעת הדברים אשר יפילו האמות יותר ממה שיצטרך אליו ההלציי בענינים העצחיים: אמר ומפני שהוא ידוע שהדברים המיוחסים אל זאת המלאכה אמנם יכוון בה האמות וההודאה מן המולץ בדבר אשר בו הטענה וזה לא יהיה אלא בקיים הדבר אצלו לא מי שאליו ההלצה העושה עצמו יודע בו וזה שאנחנו אמנם נודה בדבר כאשר

השופט ולמקום שני הדברים האלו יקשה לשפוט אל השופטים שזה הענין יושר או עול ומועיל או מזיק אבל אמנם ישפוטו הם שהענין נפל מזה האיש או לא נפל וזה לבאורו ולפי שהוא ענין אי אפשר שיניחהו בעל הנימוס: **אמר** וכשהיה הענין כן הנה הוא ידוע שאלה אשר דברו מההלצה בדברים אשר מחוץ ארצה בפתיחות ההלצות ובספורים ובהפעלויות ומה שינהג זה המנהג לא דברו בדבר ירוץ מההלצה מרוצת החלק ואמנם דברו בדברים ירוצו מרוצת המשיגים ואולם הדברים אשר יהיו בם האמותים המלאכותיים והם ראשונה הסמנים הנה לא דברו בדבר מהם ומפני שאנחנו נראה שהסמנים משענת המלאכה הזאת נאמין שההלצה אשר תהיה על צד העצום והמחלוקת לפני השופטים וההלצה אשר תהיה על צד ההישרה והלמוד הם למלאכה אחת והיא המלאכה הזאת ואולם אלה אשר דברו בזה החלק מן ההלצה הנה כבר יחויב להם שלא ייחסו מהדבור בזאת המלאכה אל זאת המלאכה אלא מה שהיה ממנו על צד המחלקת והעצום ולא בכל המינים אשר יהיה בם העצום אבל במין הפחות מהם והם עניני השוקים אשר יהיה העצום בהם לפני השופטים ואולם העצום אשר יהיה בהנחת הנימוסים הנה לא יקובל בו תועלת בחלק אשר דברו אלה בו מההלצה אחר שהיו אלו לא ידברו בדבר מהסמנים אבל הם יחשבו למה שדברו בדברים אשר בהם יגונה הדבר או ירומם חשבו שהם כבר דברו בכל הדברים אשר יעשו בהם המאמרים ההלציים והעשות הדברים אשר מחוץ בהלצה מבלעדי עשיית הדברים אשר הם מגוף המאמרים ההלציים פועל פחות ואין לאומר שיאמר שהמאמרים אשר יהיו בעצום כבר יהיו בלתי צריכים עם הענינים אשר מחוץ לדבר אשר הוא מגוף הענין אחר שהיו הנימוסים ברב המדינות הם אשר ירשמו מהו עול ומהו יושר וגדול או קטן ולא יצטרך אם כן במין הזה מן ההלצה אלא למה שיטה השופטים לבד וזה בחלוף הענין במאמרים אשר יעשו בענינים העצתיים לפי שהמאמרים המיעצים במה שיעשה בבעלי העברות ממה שהוא מועיל או

הנימוסים אשר יוסרו בהם אנשי המדינה בנפשות המדיניים בכל הענינים אשר להם רושם באמות היו ענינים מפילים האמות או ענינים חיצוניים ומהם מי שימנע מלזכור דבר מהענינים אשר מחוץ ובפרט אצל השופטים כפי מה שהוא עליו במקום תחנות החכמים באיתיניא ובארצות היונים: **אמר** ויש מי שיראה שעשיית כל הדברים אשר להם רושם באמות בקיום הדברים אשר יכוון קיומם בדרך ההלצה הוא היותר נאות ומן הראוי אם יעשה זה הסדור שום אדם שיהיה בעשייתו פקח בזאת המלאכה מלובב מוסרי וכבר יורה על שהענינים אשר מחוץ אין להם תועלת גדולה בזאת המלאכה כי אשר ישתדל לקיים דבר לפני השופטים הנה הוא אם שיקיים שהדבר נמצא או בלתי נמצא לבד רצוני שהוא היה או לא היה וזה כאשר הגביל בעל התורה שאותו הדבר אשר בו התלונה עצום או מועט ושהוא יושר או עול ואם שיקיים שני הענינים וזה כאשר לא הגבילה התורה אותו הדבר אשר בו הדבור ואולם עשיית ההפעלויות בקיום שהענין עול או יושר הוא בלתי אפשר וזה שההפעלות באהבה או השנאה אמנם יהיה לדבר חלקי והיושר והעול ענינים כלליים ואולם עשייתם בשהענין היה או לא היה הנה להם בזה רושם אבל לא יחייבו היות הענין או לא היותו בעצמות ואמנם יטו השופט אל שיאמר שהוא צדק במה שטען מהדבר או לא צדק ומבלתי שיחודש לשופט או לבעל הריב בזה אמות נוסף בדבר אשר בו הדבור: **אמר** וכבר יחויב שיהיו הנימוסים הם אשר יגבילו שהענינים עול או יושר והשפטת שהענין נמצא מזה האיש או לא נמצא היא אל השופטים ובכלל הנה ישפטו הם הענינים המעטים וזה לשני דברים אם תחלה כי הוא מעט מה שימצא שופט יוכל להכיר הענינים על אמתתם ויניח שזה הענין עול וזה יושר אלא במעט מהזמן ורוב השופטים הנמצאים במדינות ברב הזמן אין להם זה היכולת ואם שנית כי העמידה על שהדבר עול או יושר יצטרך מניח הנימוסים בה אל זמן ארוך וזה לא יתכן בזמן המועט אשר יפול בו המחלוקת בדבר לפני

בנושאים המיוחדים בזאת המלאכה. והם כמו התלונה וההתנצלות ושאר המאמרים אשר בענינים החלקיים וימצא הרבה מהם יגיע למכוונם בזה הפעל ומבני אדם מי שיפעל זה בהזדמן ומהם מי שיפעלהו בהרגל ובקנין קיים וידוע שאשר יפעל זאת המלאכה בקנין קיים יותר חשוב מאשר יפעלנה בהזדמן וכאשר היה זה כן הנה אשר יפעלנה בקנין קיים וידע בסבה אשר בה יפעל פעלתו יותר תמים ויותר מעולה וזה ענין ידעוהו ההמון כל שכן היחידים הסגלות ולכן היה מחויב שיוחקו חלקי זאת המלאכה בספר ולא יהיה מספיק הנמצא מזה בטבע לבד ולא בהרגל כמו הענין בהרבה מהמלאכות ההקשיות: **אמר** וכל מי שדבר בזאת המלאכה ממי שקדמנו הנה לא דבר בדבר ירוץ מזאת המלאכה מרוצת החלק ההכרחי והענין אשר הוא יותר ראוי שיהיה מלאכותיי ואותם הם הענינים אשר יפילו האמות ההלצי ובפרט ההקשים אשר יקראו בזאת המלאכה הסמנים והם עמוד האמות הנמצא בזאת המלאכה רצוני אשר יהיה ממנה ובעצמות ואלה הנה לא ידברו בדברים אשר יפילו האמות ההלצי בכלל ולא בסמנים אשר הם יותר ראוים בזה ואמנם דברו והרבו בדברים יוצאים מהאמות ואמנם ירוצו מרוצת הדברים העוזרים בנפילת האמות כמו הדבור בפחד והרחמנות והכעס ומה שדומה לזה מההפעלויות הנפשיות אשר אינם מכינות צד הענין המכוון באורו ראשונה ובעצמות ואמנם הם מכינות צד הטות השופטים והחולקים ולכן היו כאלו הם דורכות לאמות לא פועלות לו: **אמר** ואלו היה נמצא מחלקי ההלצה הדבר אשר הוא נמצא עתה ממנה בקצת המדינות לא היה למה שדברו אלה בו מההלצה תועלת ואם היה כבר דברו בו דבור טוב והם המדינות אשר לא יתיר הנימוס בם הדבור לפני השופטים בדברים אשר יטו השופטים ויכופו אותם אל אחד משני המדברים אבל אמנם יתירו הענינים אשר יפילו האמות לבד וזה שאנשי המדינות ימצאו בזה העת שתי כתות הנה מהם מי שיראה שראוי שיקוימו

באור אבן רשד לספר ריטוריקי
ר"ל ספר ההלצה לארסטו והוא
שלשה מאמרים

המאמר הראשון

אמר הנה מלאכת ההלצה מתיחסת למלאכת הנצוח לפי ששתיהן מכוונות תכלית אחת והוא הלצת הזולת אחר שהיו שתי המלאכות האלו לא ישתמש מהם האדם בינו לבין עצמו כמו הענין במלאכת המופת אבל אמנם ישתמש מהם עם הזולת וישתתפו בצד מהצדדים בנושא אחד אחר שהיו שתיהן נותנות העיון בכל הדברים וימצא העשותם משותף לכל רצוני שכל אחד מבני אדם יעשה בטבע המאמרים הנצוחיים והמאמרים ההלציים ואמנם היה זה כן לפי שאין אחת מהן חכמה מן החכמות נפרדת בעצמותה וזה שהחכמות להם נושאים מיוחדים וישתמשו מהם מינים מבני אדם בפרט האמנם מפני ששתי אלו מעיינות בכלל הנמצאות וכלל החכמות מעיינות בכלל הנמצאות הנה כבר ימצאו כלל החכמות משותפות לשתיהן בצד מה ובאשר היו שתי אלו המלאכות משתתפות הנה כבר יחויב שיהיה העיון בם למלאכה אחת והיא מלאכת ההגיון וכל אחד מבני אדם ימצא עושה צד מה מצדדי ההלצה ומגיע ממנה אל שעור מה וזה בשני מיני המאמרים אשר אחד מהם המחלוקת והשני הלמוד וההישרה ויותר זה

ידבר ארסטו בשנויים המצליחים יאמר שארסטו זכר בזה המשלים רבים ממאמרים מפורסמים היו אצלם תקשה הבנה המאמר בם כפי לשוננו ומנהגנו עכ"ל ואומרה בלבבי לדרוך דרכו להשמיט הענינים הבלתי מובנים כפי לשוננו ומנהגנו ואם הם מעט ולהשביע נפשות אחינו הדבקים בעיון להשלים להם העתקת חכמת ההגיון אמרתי אעלה בדוכן העתקת ספרי החכמה היקרה ואם אינני כהן ראוי לעבדה ולשמרה סומך על מאמר החכם המעולה אני אינני כהן ואם יאמרו לי חברי עלה לדוכן הייתי עולה: **הסבה החמרית רביעית** ארצה אשר ממנה יגיע הפועל המצא בידינו ספרי שתי אלו המלאכות כי אחר אשר בלשון הערב פקח האלהים מעט עינינו והיו ספרי שתי אלו המלאכות נמצאים בידינו הלא אם אמשוך ידי מהמציאם אל לשוננו הייתי חומס היחיד סגלה אחד מעיר אשר לכל תכליח הוא חוקר ועשיתי בנפש האמת שקר:

השגיאה ומלאכת השיר החקוי הוסיפו או תשוקה על תשוקתם לעבור בחכמות הטבעיות והאלהיות חלוצים בכלי זיני המלאכות האלה ויבקשו מאתנו אנחנו להעתיקם אליהם וימצאו כל אנשי חיל ידיהם:

הסבה הצורריית שלישית ארצה הנותנת עצם הדבר ידיעתנו החלושה בשתי הלשונות העברי והערבי כי מכח צורת הידיעה ההיא תגיע השבת כונות הספר הזה מלשון אל לשון אשר היא עצם ההעתקה וזה שכאשר ידעוני המעיינים מאחי יודע מעט בהם התחננו אלינו להעתיקם אליהם ויהי בהתחננם אלינו לא שמענו אליהם כי קצרה ידנו וטח עיננו מראות נושאי הספרים האלה לזרותם ולבנו מהשכיל שמות המדות התכונות והמעלות הנגררות בספר ההלצה הזה וכח אין בצורת ידיעתנו בלשון הערב ללדת עצם ההעתקה הזאת עד אשר חנני אלהים ספר נכבד כולל בבאור כל מלה ערבית ופירוש דקדוקה הנקרא ספר העין הוא הספר אשר חתר חתירה מופלגת החכם הנכבד גדול המעתיקים ר׳ שמואל תבון ז״ל להביאו מארצות הערב וכאשר טעמתי מעט דבש הספר הזה אורו עיני להבחין מכוון אישי המלות הנכריות והנושאים הזרים הנופלים בספרי שתי אלו המלאכות לא נפקד מהם איש אשר לא יעמידני על הבנת אמתתו ספר העין הנזכר מלבד בשנים או שלשה מקומות מהמאמר השלישי מספר ההלצה ידבר בם אבן רשד בדברים מיוחדים לדקדוק לשונו ולמנהגי ארצו ובמקומות רבים מספר השיר יזכור בם המשלי פעלות ושירים מפורסמים אצלם והם ענינים תהיה הבנת המאמר בם קשה אצלנו או נמנעת ואז נתחי אל לבי למלאת נכסף האחים אחי להגיע אליהם צורת ההעתקה ספרי שתי אלו המלאכות ולהשמיט המאמרים הבלתי מובנים אצלנו מהמקומות אשר זכרנו כי ככה יעשה אבן רשד בהרבה מקומות מאלו הספרים כאשר יזכור ארסטו ענינים מיוחדים ללשונו ולארצו ישמיטם ויעבירם ופעמים יתנצל בזה כמו שאמר במאמר השלישי מספר ההלצה כאשר

ואמת המזגה שוה והשיריים שכלם שקר הגבלתם והבדלתם מבין המאמרים אשר הם אם מופתיים ואם אמתיים על הרוב לפי שהאמת אמנם הבחן מתוך השקר כי כן משפט ההפכים וזאת ההכרה לאמת אמנם תשלם בידיעת דרכי שתי אלה המלאכות הנעימות החותמות חכמת ההגיון כי זה דבר הכרחי ההמשכות לנושאה אשר הוא הכרת המושכלות וציור הידועים או אמותם ולגדרה אשר הוא כלי קאנוני שמירתו מונעת השכל מהטעות במחשבה ומה מאד טובה השלמת הכלי הנותן הגעת האמת הנכספת הנותנת הכרת עצמי הנמצאות החותמת אישי בני אדם כמו שאמר ארסטו לעדת תלמידיו הכירו האנשים באמת לא האמת באנשים:

הסבה המניעה שנית ארצה התחלת התנועה הרצון על הקרוב לאחינו דורשי הפילוסופיא להצליחם בהצלחת ידיעת האמת אשר היא ההצלחה התכליתית בחיים האנושיים וזה שהם בראותם בספרי החכמה המדותית הטבעית והאלהית היות סוגי שתי אלו המלאכות נזכרים ונעשים התאוו תאוה לדעה מיני אותם הסוגים ואישי מיניהם תחתיהם בהדרגה איש על דגלו באותות וסימנים בהמשלים וחקויים אשר הם נעשים בשתי אלו המלאכות כהעשורת החפוש במלאכת הנצוח וההקש במלאכת המופת וישתוקקו תשוקה לבית למצוא חותם הבנית העתקת חכמת ההגיון ממלא חסרונה משלים פגימתה וכאשר שמעו היות הדברים המדותיים חלק ממלאכת ההלצה בצד מה ושואת המלאכה מורכבת ממלאכת הדבור והמלאכה המדותית להיות חמרי סימניה הענינים הרצוניים והבחיריים ולזה היו דרושי ספר ההלצה מזוגים מהנעמת מדות נפשיות והמדת הכונות משובחות הגדלת מעלות מדותיות והטבת הפעלויות נעימות לפי שבאלו המינים יעמד האדם על המעלות הישרות אשר העמידה עליהן היו אחת משתי תועלות ההלצה ומאלו המינים גם כן תלקחנה ההקדמות ההלציות נותנות לנפש ההספקה אשר היא מכוון מלאכת ההלצה כמו שמכוון מלאכת המופת הידיעה ומלאכת הנצוח המחשבה ומלאכת ההטעאה

הסבות המחייבות פעל העתקתנו שתי המלאכות האלה חבור ארסטו באור אבן רשד ארצה מלאכת ההלצה ומלאכת השיר הגעתם הגעת מספר סבות כל פעל אשר הם ארבעה הכליתית מניעה צוריית חמרית:

הסבה התכליתיית ראשונה אהבתנו האמת חשוקתנו תשוקתנו לחתמה חתם על לוח דעות יחידי המעיינים מאחינו וזה שלמה שהיו ההקדמות ההלציות והשיריות הקדמות נוחנות הספקה ופיוס לשומעיהן עד שיחשבום אמתיות ברב ותמיד עם שהם אינם אמתיות תמיד ותשתבשנה המחשבות בלקיחת הדומה לאמת תמורת האמת לזאת נתעוררתי להציל האמת מיד עושקיה להראות המעיינים איכות היות הדומה לאמת זולת האמת להפיל בשכלם הבחנת הבאורים ההלציים והשירים הנופלים תמיד על הדרושים הטבעיים והאלהיים בחכמת הטבע והאלהות לארסטו לתת בידם כלי כחו נתינת הגעת האמת והברת המאמרים ההלציים המוזנים בשקר

כן נקרא עלג וכתב הרב במשנה תורה וכן העלג כגון מי שקורא לא' ע' או לע' א' אין ממנין אותו שליח ציבור וכן הדין בכהן אם הוא על זאת התכונה מן הדבור לא ישא את כפיו וגם לפי מחשבתם היה להם לסמן הפתח בעין ובאלף הסגול כי האלף אוהב יותר תנועת הסגול מהעין כמו אמור אכול אסוף עמוד עזוב עזור אבל באמת יסודם רעוע ונעקר היסוד ונפל הבנין ולזה תמצא כתוב ריטוריקי ולא רהעטאריק כמו שכותבים בזמננו וכמו כן אלכסנדר ולא אלעקזאנדער והדברים ארוכים אולם אנחנו נסתפק בהערה לבד ודע עוד שהוא נאות למליץ העברי להביא המלות הנכריות רק מלשונות שלש והם יוני רומי וערבי מפני שהם הנודעים יותר לחכמי ארץ וארץ: וכלל זה אחוז בידך שבכל מה שנוגע לחכמת דתנו וידיעת לשוננו הקדושה אין לנו כי אם ללכת בעקבות רבותינו בעלי התלמוד ואחריהם הכמינו הספרדים זכרונם לברכה: השלמתי הגהת ספר ההלצה הזה בעיר לפסיא אשר במדינת סאכסוניאה בחדש השני בעשתי עשר בו שנת חמשת אלפים ושש מאות ושתים ליצירה:

בארך בסוף מאמר שלם והתועלת לא העלם: והשלישי
שלקוצר לשון עברי מן ההכרח לפעמים להניח שם משמות
לשונות אחרות בלי מועתק ולכתבו כמו שהוא רק באותיות
עבריות ובחרו האשכנזים בכתבם מלה אשכנזית באותיות עבריות
אות העין להורות על תנועת הסגול וזה הוא טעות גדול כמו
שאבאר והוא כי צדדי הדבור בראשונה ובעצמות הם שלשה
והם הפתח והחירק והשורק ונקראו בערבי פתחה כסרה צמה
ותרגומם בעברי פתיחה שבר קמוץ וזה מפני שבבטוי הפתח
נפתח הפה כלו ובחירק הוא כמו שבור למעלה ולמטה ובשורק
הוא נקמץ ונקבץ ביחד ואלו השלשה הם בטבע היותר נמצאים
בלשון והיותר קרובים אל הדבור אחר זה יסתעף מהחירק
הצרי ומהשורק החולם והם כמו שניים וקודם שהמציאו הנקוד
השתמשו הספרים באותיות אהוי לסימני התנועות אלף לסימן
הפתח ואו לסימן השורק והחולם יוד לסימן החירק והצרי והא
רק בסוף המלה לסימן רוב התנועות וזה כלו רק במקומות
מוכרחי הבאור ואולם אחר המצאת הנקוד השאירו גם אותיות
אהוי במקומם והוטעו על ידי זה המדקדקים ואמרו על דרך
משל שחירק אשר אחריו יוד הוא חירק גדול ובאמת אין
האחד חולה בחברו אמנם סבת בחרם לאותיות אהוי לסימן
התנועות היא מפני שהם בטבעם רכים ורפים ונוטים להתכה
עד שאינו נשמע בהם כי אם קול הברה גרידא ולזה אמר
החבר ברביעי מספר הכוזרי אותיות אהוי אשר הם עלת הראות
כל האותיות שאין מדברים באות מהאותיות בעוד שלא תמצא
אלה רוצה לומר הפתחא לאלף וההא והקמוץ לואו והשבר
ליוד והמה כרוחות ושאר האותיות כגופות וכן הוא גם כן
בערבי אלא שבו גם הנקוד אינו יותר מהשלשה אשר זכרנו
הנה מזה כבר התבאר שהעין מפני שאין לה השתתפות בענין
זה עם אהוי מן הנמנע שתהיה סימן מניע מה וכן באמת
לא נמצא העין על תאר זה בכל הספרים וגם בתלמוד
ובמדרשים אשר המלות הנכריות בהם אינם מעטים כלם
כתובים באותיות אהוי ואולם האשכנזים הביאם לזה הטעות
קריאתם העין כמו האלף וזה הוא מעוות יותר גדול כי המדבר

והועתק בדומה ורבים כאלה ומזה תבין שכל ההעתקות והבאורים
הנעשים לספרים האלו עד היום הם חסרים מאד מפני סבלות
מחבריהם בלשון ערבי ודע שמלת ראטץ הנמצאת בזה הספר
עמוד ע"ב שורה י"ד אחשוב שהכונה בה מרצאע והוא שחוק
מה בערבי: **והנה** אתה המעיין בספר ההלצה הזה תראה
שכל ענייניו נחלקים לשלשה שלשה לכן גם אני אוסיף שלשה
דברים נחוצים למליץ העברי לדעתם האחד מהם דע שהלשון
הנקרא פלוסופי נתהוה על ידי ההעתקות מערבי והיו המעתיקים
לקוצר לשון עברי פעם בונים בנינים על משקל ערבי ופעם
לקחו מלות שלמות מערבי כשלא מצאו שם לדבר בעברי
ובכלל קשור המאמרים והמשכם הוא על דרך לשון ערבי ולזה
הוא זר וקשה בעיני מי שלא הורגל בו ומפני שחכמת
הפילוסופיא רוב ענייניה הם מושגים מופשטים הסכימו גם כן
לחדש שמות יורו בהם על אותם המושגים על משקל מלכות
ילדות ובכלם השתמשו על לשון זכר וכן השתדלו על הרוב
להסיר הנקבות מלשון הפלוסופים כמו הן ונה ולא יאמרו
כמו שיאמרו המתדקדקים בזמננו החכמות הן התחלקנה אבל
החכמות הם יתחלקו ועם שר' שמואל חבון עוד כמספק בזה
הנה ר' אברהם בן חסדאי גבור הלשון ועליו ראוי ההשען:
והשני שכותבי מליצות עבריות בזמננו נטו מדרך הראשונים
וחשבו להלביש לשוננו הקדושה מחלצות בעשאם סימן לשאלה
ולפליאה כמו שהוא נהוג בלשונות אברופיות ונטו בזה מדרך
האמת כי מלבד שבלשון עצמה סימנים מורים על זה ודמיון
זה אם כן כמו מי שיצייר צפור הידועה לכל ויכתוב תחתיה
שהיא צפור הנה הרע היותר גדול הנמשך להם מזה הוא
שהם יעזבו הקשור הפנימי ויסמכו על הסימנים החיצונים
ויחדשו וירכיבו מלות ויסגרו מאמרים גדולים בתוך מאמר אחר
על ידי שני קוים על דרך לשונות המערב אשר אין להם
שום קרבה עם העברי ויעכירו בזה הלשון עד שאם יקום בן
חסדאי מקברו ויראהו לא יכיר אם הוא עברי או אנגלי לכן
הטוב למליץ העברי לעזוב כל הסימנים ההם זולת מה שנהגו
בו הספרדים והוא נקודה אחת בסוף כל חרוז ושתי נקודות

שם הכונה על אומת יון ובכאן אעירך עוד על המאמר בנגישה עמוד צ"ה כי סופן הוא דברי ארסטו בעצמו כפי קצת נסחאות אשר ממנו תבין שגם הערות אשר נלקח על ידי נגישה מהיהודים אשר בדמשק אין בו דבר מן האמרת: ואולם המעתיק החכם טדרוס טדרוסי הנה ידענו עיר מולדתו וזמן העתקתו מדבריו חתם בהם ספר השיר הנמצא עם ספר ההלצה בכ"י אחד ושם אמר והיתה השלמת העתקת זה הספר החותם תכלית חכמת ההגיון לי אני טדרוס טדרוסי בחדש השלישי משנת תשעים ושבע לפרט האלף הששי וזה בכפר טרינקטאלייש מקום תחנותי היושב על נהר רודנו המפסיק בינו ובין ארלדי עיר מולדתי ומה שהוסיף אחר שמו מזרע היהודים הוא בעבור שבשמו אינו נכר שהוא יהודי לכן באמת טוב עשה בזה ואם נאמין להחכם לאביוס הנה הוא העתיק גם ספר הנצוח ומה שנוגע לענין העתקתו זאת הנה נוכל לומר שהיא טובה מאד רוצה לומר בהשבת הכונה אבל הלשון הוא נוטה יותר לערבי וזה דבר כמעט אי אפשר באפן אחר בספרי חכמה כאלו ודע שבדבר זה נכשלו כל המעתיקים מערבי לעברי וביותר כשמצאו מלה עברית דומה למה שבערבי כתבוה עם שהיא מתחלפת הכונה וכן תמצא על דרך משל בספר הזה רכיבת החמס וזה בעבור שבערבי השרש רכב וביחוד בנין אפתעל ארתכב הוראתו עשית הרע וכן בשבעה ושלשים מראשון בספר המורה תמצא לפניו ובין ידיו ובלא ספק היה כתוב בערבי בין ידיה אשר הוראתו לפניו והיה כתוב גם כן מלה אחרת שפירושה לפניו ובעבור שלשון עברי קצר העתיק האחת במלת לפניו והשנית ברומה ונתהוה מזה הפך המכוון אשר הוא הרחקת ההנשמה וכמו כן אמר החבר בשלישי מספר הכוזרי על שמעון בן שטח שהיה חתנו של ינאי המלך ובלא ספק היה כתוב בערבי חתן ושם הוראתו אחי האשה ובכלל קרוב מצד האשה ואם כן החסרון בהעתקה וכזה לא ידעו רבים למה נקרא שמו חבר ובאמת בלא ספק היה כתוב כן בערבי והערביים כשירצו לומר חכם יהודי בהבדל מחכמי שאר האומות יאמרו עליו שם זה

עמוד	שורה	
צ"ט	ל'	לכעס ומי האנשים
ק'	ט'	בזה אל אותו
ק"ח	ל"ב	לא יכעסו מהפעלות
קט"ו	ד'	בדברים רכים
קי"ז	כ"ז	אותם האחרים
קכ"א	כ"ב	האדם מהם הוא
קכ"ג	ל"ב	אמנם יצטער ממנו
קל"ח	ל"ב	בהם ידאג ועליהם
קמ"ה	כ"ד	תוחלתם מעטה לרבוי
קמ"ו	י"ז	ישרים ואינם
	כ"א	הנמשכת לטבעיהם
קנ"ה	כ"ה	וכאשר נשמטה זאת ההקדמה
קס"ג	י"ז	הנה ביושר התפעל
קפ"ו	כ"א	השמות הנכריים מלשון
	כ"ו	ומהמשונות הקרובות
קפ"ז	ט'	ואם היו נרדפים
ק"ץ	ה'	אשה צבועת היד
ר"ב	י"ד	אמנם היה
ר"ו	ל"א	הענין כן הנה
רט"ו	י"ג	והוא המאמר
רי"ז	כ"ה	וההשתוות ביחסים
רכ"א	ל'	בם על המעלה

ואולי יש עוד דברים מעטים צריכים תקון או מלוי חסרון כמו עמוד פ"ו חסרה ההקדמה השביעית ובהעתקת די בלמש נמצאת אבל אין דרך לתקן בלא ספר אחר ובכל זה דע שהעתקת די בלמש איננה על צחות לשון רומי וגם לפעמים ספרו אשר ממנו העתיק הוא מוטעה ולפעמים גם כן לא הבין הענין וזה היה לו בעבור שלא קרא אותו עם היוני לארסטו ועל דרך משל תראה שהעתיק מלת מהיונים עמוד קכ"ז שורה א' בשם העוף אשר היחיד ממנו יונה ועל האמה

עמוד	שורה	במקום	תקנתי
קס"ג	ל'	הנה היותם	היותר
קס"ד	ט'	שיפעל היא	הוא
	י"ט	שהוא השתנה	השתוה
קע"ב	כ"ז	ואיך צריך	ואין
קע"ה	י"א	איך נבגד סמן	ננגד
קפ"ג	א'	וזאת המכה גדולה	המרה
קצ"ח	י"ב	מעלות מזרזות	מלות
ר"ב	א'	בבית שניית	שוות
ר"ו	ט"ו	ולזה יתכנו	ולא
ר"י	כ"ח	קוף מאמר	מזמר

וראיתי עוד מה שצריך תקון עם שלא תקנתי אותם בספר עצמו וגם אותם מצאתי בהעתקת די בלמש ואלה הם

עמוד	שורה	
ל"ז	י"ד	עוכרות ישישותו
נ"ד	י"ז	ראשות המלך
	י"ט	תקרא הכהניית
	ל"ב	המעלה והחזקת
ס"ה	ו'	אחד מהדברים
ס"ו	כ"ה	יקרה לעניים שישתוקקו
ס"ט	כ"ח	אם לא ירגילום
ע'	א'	שנתאוה לא מפני
ע"א	ז'	אומירש שהוא
ע"ב	ג'	שתמנה מזה השער
	ד'	וידמה שתמנה
פ'	ט"ז	או מבריח אותו
	ל"א	בלשון ואם בדת
פ"ב	כ'	הם בטבע הכל
צ'	ל'	מקום הספק והבלבול

בחכמה ובפלוסופיא מכל המתקוממים נגדו: והבאור הזה להתלצה הנקראת בערבי אלכטאבה הנה קראתיו ביחד עם היוני לארסטו ועם שני באורים רומיים המה באורי ויקטוריוס ומאיוראגיוס ומצאתי שלפעמים כון אל האמת יותר מהם וראיתי גם כן שהספר כמו שהוא לפניך הוא שלם זולתי תקונים מעטים אשר עשיתי על פי הענין ועל פי היוני ובשעת הדפסת הספר בא לידי גם ההעתקה הרומית לר׳ אברהם די בלמש ומצאתי בה כל אשר תקנתי ואציגה נא אותם לפניך

עמוד	שורה	במקום	תקנתי
י״ב	ל׳	ומה שיושב בו	שיחשב
י״ז	ל״ב	מהזמן הנעשה בואת	מהסמן
כ״א	ג׳	יתיחד בשם הזמן	הסמן
ל״ד	י״א	והשנית היותו	היופי
מ״ד	ח׳	בהבנתם הטבעית	בהכנתם
נ״ב	ז׳ ט׳ כ״ח	ההשתכחות	ההשתבחות
נ״ו	ל׳	משרת לבית	לדת
ס״א	ה׳	שיתבייש שהאדם	האדם
ע״ט	י״א	הרוע לחמסים	לחמסום
פ״ז	י״א	במיני החכמה	החמס
פ״ט	כ״ט	המחויב מההמון	מהממון
צ״ט	כ״ז	והאנשים המונעים	המוכנים
ק״א	י״ט	כאשר לא יהיו	יחיו
ק״ב	כ״ח	ולא ירעו רעות	ידעו
קט״ז	י״ח	כן בה תקבץ	בהתקבץ
קכ״ב	ל״א	השוים בזוג	בסוג
קל״ז	כ״ה	בעצמו קנין	קטן
קמ״ג	כ״א	מבחירתם המעוט	המועיל
קמ״ו	כ״ג	אבל דין	בין
קנ״ב	ג׳	והוא מהווה	מאווה
קנ״ז	כ״ח	הכר שיעינך	שעורך
קס״ג	כ״ט	יראה אביו	יכה

רוצה לומר מלך שחי הארצות וכתב עוד ליאו אפריקאנוס שבן רשד היה מלמד להרב המימוני חכמת הפילוסופיא ובן בן טפיל ואבן צאיג אולם מה שכתב מאבן צאיג אינו אמת כי הרב המימוני מתפאר בתשיעי משני שקרא עם אחד מתלמידיו אשר מזה מוכח שלא קרא עם בן צאיג עצמו וגם לא ראה אותו מימיו והפלא על אבו אלפרג שאינו מזכיר בתאריך שלו דבר מזה וספרי בן רשד ידועים והם באורים לכל ספרי ארסטו וגם קודם לזה בעת נערותו חבר קצורים מהם והיו הבאורים האלו נכבדים ויקרים מאד בעיני החכמים עד שזמן רב כל מי שרצה להתפלסף היה לומד בספריו במקום ספרי ארסטו והיו קוראים אותו המבאר ונעתקו מערבי לעברי ומעברי לרומי ומהמעתיקים ללשון רומי ר׳ יעקב מנטינו ור׳ אברהם די בלמש וחבר עוד ספרים רבים וכפי הרשימה זכר אותה כאסירי הם שבעים ושמנה וכל הנכסף לדעתם ולדעת פרטי תולדותיו יעיין בספרי ליאו אפריקאנוס ניקולאוס אנטוניוס הרבלוט כאסירי וולפיוס ודי רוסי וידוע שאבן רשד הוא הממציא השכל הפועל וכבר דברו בו המשאים קודם לו אבל הוא פרסמו יותר ולזה יחסוהו אליו ויש גם מי שערער עליו כמו לודוביקוס ביבש והנמשכים אחריו וזה בעבור שמצאו בספריו שהחליף לפעמים שם איש אחד בשם אחר אמרו שהוא אינו יודע שום דבר בחכמה ולא בפילוסופיא והנה גם אני מצאתי דבר מפליא במאמר השני מספר ההלצה כי שם אמר ארסטו שהאנשים אשר לא ישערו מאי זה אדם נפל בהם הרע ולאי זו סבה לא יכעסו וחזק זה בהמשל ממאמר אומירש בשירתו הנקראת אודיסיא אמור אודיסיא פטוליפורתיון ירצה הוא אשר עור עינך וארסטו בעבור ששירי אומירש היו שגורים בפי כל היונים לא זכר כי אם אלו השלש מלות וסמך על שהקורא ישלים המאמר אולם אבן רשד הבין שהם בעצמם מאמר שלם וחשב שכל מי שהוא פטוליפורתיום רוצה לומר מחריב ערים אינו ממנהיגי המדינה ולזה פירש הדברים עמוד ק״ט משורה ז׳ עד ט״ז על זולת האמת אולם עם כל זה לא אגזור עליו המשפט שהוא סכל אבל בהפך זה שהוא גדול

והוא מהנכר ימים אחדים ויהי כאשר הכירוהו ויתן אותו שר העיר במשמר ובין זה שלח אל המלך אלמנצור לשאל מה לעשות בו ויקרא אלמנצור לחכמים יודעי דת ודין ויועץ עמם במה לענוש אותו ואמרו קצתם הכופר אחת דתו להמית ויענו האחרים שלא יתכן להענישו בענש מיתה מפני המינים שלא יאמרו שחכם גדול נהרג על לא חמס בכפיו אבל הטוב שיעשה תשובה ויתודה בפרהסיא וייטבו דבריהם בעיני אלמנצור ויצו לעשות אתו כדבר הזה ויוציאו את בן רשד ביום ערב שבת קודם התפלה מבית כלאו והעמידו אותו על מקום גבוה אצל פתח בית המסגד בראש מגולה וכל העובר ונכנס לשם רקק בפניו אחר התפלה יצאו אליו חכמי העיר וסופריה והשופט עם בני ביתו ושאלו אותו האם רע בעיניו חטאתו אשר חטא ויאמר כן וישלחוהו ויתהלך בן רשד עוד זמן קצר בפס אחרי בן נתן לו אלמנצור רשות לשוב לביתו לקרטבה אולם בבאו לביתו היה בעוני ובחסר כל מבלי ספרים ומבלי שום דבר נצרך והזדמן הדבר שהשופט אשר הוקם תחתיו היו מלינים עליו העם מפני שהיה סכל ומהרשל ונעשו בכל יום עולויות גדולות על ידו ויתיעץ אלמנצור עם שריו והסכימו כלם להשיב בן רשד על כנו ולשומו שופט כבתחלה ויכתוב המלך אל בן רשד ויבא הוא ובני ביתו למראכש והיה שם עד יום מותו והוא בשנת שש מאות ושלש לאלהגרה על דעת ליאו אפריקאנוס ואולם הרבלוט ופוקוקיוס וכאסירי כתבו שהוא נפטר בשנת חמש מאות ותשעים וחמש לאלהגרה והחכם פליישר ברשימתו לכ"י הערביים הנשמרים פה לפסיא הכריע כמותם בעבור שמצא אבן ערבי שהיה בימי בן רשד כתב שראה אותו אחר מותו במראכש כשהיו מניחים אותו על בהמה להוליכו לקרטבה לקברו שם וזה היה בשנת חמש ותשעים וחמש מאות לאלהגרה והחכם ויסטנפלד בספרו מנחבב מן אלכתב כתב בשם אבן אבי אציבעה שיש אומרים שסבת התקצף אלמנצור על אבן רשד היתה שאבן רשד אמר בספר בעלי חיים על הגמל הנקרא זראפה שראה אותו אצל מלך הברברים וכונתו על אלמנצור אולם התנצל אחר כן שלא כתב אלברבר אבל אלברין

אינה נמצאת באחד מהספרים השלשה אבל תקנתי אני זה בשולי הספר ונכנס אחר כן בטעות בין הנספחאות: **ונבא** אל ענין הספר אשר אנחנו בו דע שמחברו אבו אלוליד בן רשד הישמעאלי נולד בעיר קרטבה אשר בספרד עיר מולדת רבינו משה בן מימון זכרונו לברכה והיתה משפחתו מגדולי היחס ואבותיו המד׳ נכבדי העיר כי אביו היד׳ שופט בכל ארץ אנדלוס ובאלינסיא וכן אבי אביו היה איש חכם גדול ומפורסם בחכמת הדינים על דעת מאלך ובאמונתו היה אשערי וכאשר מרדו אנשי קרטבה במלכם בחרו אותו לשליח ללכת אל מלך מראכש לתת בידו ממשלת הארץ וקבלו המלך בכבוד גדול ועשה אותו לשופט וראש על כל גלילות קרטבה ואחריו ירש בנו כבודו וישב על כסאו למשפט והוא אבי המחבר הזה הנקרא בן רשד ובן רשד היה לומד אצל אביו חכמת הדינים אחר זה השתדל בלמוד הפילוסופיא לפני בן טפיל ולמד גם חכמת הרפואה מבן זהר והתכונה וההנדסה מבן צאיג עד שנעשה חכם בכל החכמות ונתפרסם שמו בארץ ויהי כאשר מת השופט במראכש שלח אחריו המלך לבא למראכש להיות שם שופט תחתיו ובעת ההיא בחרו אותו גם קהל קרטבה לשופט עליהם ויתן לו המלך רשות לעמוד על שתי הפקודות יחד ויפקד בן רשד איש על קרטבה והוא הלך למראכש וישם שם שופטים ושוטרים על הארץ אחר כן שב אל ביתו לקרטבה ויקנאו בו גדולי עירו וחכמיה ויבקשו תואנה להפילו ושלחו בניהם ועבדיהם אל בית מדרשו לשמוע ממנו הפילוסופיא ויהי כשמעם דבר יוצא מפיו שלא כדת אמונתם כתבוהו על ספר והעידו עליו כמאה עדים ושלחוהו אל המלך אלמנצור למראכש וכאשר קרא המלך זאת המגלה נחמלא חמה ואמר מהנראה שהוא אינו מאמין באמונתנו כלל ויצו עליו מטעם המלך להלקח ממנו כל אשר לו ושלא ידור בקרטבה כי אם ברחוב היהודים ונעשה עמו כן והיה מחגורר ימים רבים בין היהודים עד שיום אחד רצה לכנס לבית המסגד להתפלל השליכו אחריו הנערים אבנים והבריחוהו משם ונלאה לשאת ולסבול הצער הגדול הזה והלך לעיר פס

סופיא בלשון יון והגבורה אנדריא והענוה סופרוסיני והיושר
דיקאוסיני ושהחכמה היא שלמות הכח השכלי והגבורה היא
שלמות הכח הכועס והענוה היא שלמות הכח המתאוה והיושר
אינו מדה מהמדות אבל הוא באור כל המדות ואחר זה יבאר
בפרטות המדות הנכנסות תחת אלה הארבעה ושהם כלם
אמצעיים בין שתי קצוות וזה על הרוב הוא לקוח מארסטו
ועוד יניח עם ארסטו שלשה מיני הטובות והם הנפשיות
והגופיות והחיצונות אבל יבדל ממנו בדבר וזה כי ארסטו
אמר שקנין אלה השלשה מינים מן הטובות היא ההצלחה
בעינה ואולם הוא יסדרם אל שהם רק סבות מגיעות אל ההצלחה
והיא ההצלחה הנצחית ולזה יהיו מיני הטובות אצלו ארבעה
אבל הוא מוסיף עוד מין חמישי מהטובות והם הנעורות וזה
יתבאר בהודע שיסוד הדת הישמעאלית הוא ההישרה הנקראת
בערבי הדאיה ונקרא גם ספר אלקראן אלהדי כי הוא המישיר
לפי מה שיחשבו בעלי הדת ההיא ואחר זה ידבר בתאות
המאכל והמשגל והכעס והממון ובמדות התלמיד והמלמד
ובאחריות חיי האדם על הדרך המיוחד במחברים הערביים
בענין שלא נשאר דבר נחוץ במדותיות מה שלא היטיב הבאור
בו והכלל שאם יערך הספר הזה בחבורו וסדורו אל יתר ספרי
המדות הנמצאים אתנו לא יעלם היותו מנהיג טוב בהישרות
המדות יותר מהם ושהוא ראוי לאדם הטוב הקריאה בו
תמיד ודע עוד שלפעמים הביא המחבר מאמר מספרי דתו
והוציאו המעתיק בלשון אמר חכם וכזה תמצא על דרך משל
בבאור הששה עשר חכם אחד היה מכנים בתפלותיו ואומר
האל האחד האב הרחמן מלך יום הדין אותך נעבוד וכך
נעזר הורנו הדרך הישרה דרך מי שחמלת עליהם לא מי
שכעסת בם המה הנבוכים וזאת התפלה בעינה היא פתיחת
ספר אלקראן ובעבור דברי בספר מאזני צדק הנה אעירך על
מעותים נפלו בו בדפוס והם עמוד י"ב שורה י"ב צ"ל ההפעלות
ההוא במקום ההנה עמוד י"ד שורה ה' צ"ל במדרגות ההם
במקום ההן עמוד ט"ו שורה י"א צ"ל ושלמותם במקום ושלמותן
עמוד נ"ג שורה י"ד צריך למחוק נ"א הרומיים כי זאת הנסחא

אף שאינו מן הנמנע על דעת כת הצופיה הוא על כל פנים
קשה מאד וקרוב מן היותו נמנע הנה לזה לא ישלם הנקיון
הגמור כי אם אחר המות אשר הוא המפריד המוחלט בין
הגוף והנפש ודע שבזה יוכר ההפרש הגדול אשר בין ארסטו
ואפלטון כי הנה אפלטון מאהבתו יותר הרוחני יבקש התכלית
חוץ למעשה והוא העולם הרוחני וארסטו יאמר שתכלית המעשה
הוא במעשה עצמו רוצה לומר המעשה השלם והוא יחייב
לאדם ההשגה בעבור שלמות המעשה ואפלטון בהפך יחייב
המעשה השלם בעבור ההשגה והמעשה הוא רק התנאי וההשגה
הוא התכלית ואולם החכמה יתחלפו בה כת הצופים והפילוסופים
הצופים יראו שבמחות מהנפש התארים הרעים יתגלו לה
האמתיות מעצמם בלי למוד רק בחסד האל המשפיע אותם
עליה והפילוסופים יצריכו הלמוד לשיגיעו החכמות והידיעות
לאדם אולם גזאלי להיותו פילוסוף מעיון וצופי מהרגל לא
מצא את עצמו בטוח לפסוק הדין על דעת אחד מהם אבל
קבץ בין שניהם ואמר שדרך הצופים ישר בעת הזקנה אבל
בעת הבחרות אין טוב כי אם ההשתדלות בהשגת החכמות
המופתיות על דרך הלמוד ואחרי כן אין הפסד לקוות אל רחמי האל
ומה שישפיעהו מהענינים האלהיים ורצונו בחכמה בזה המקום
החכמה העיונית ואולם החכמה המעשית היא עוד יותר פחותה
מהמעשה מפני שמה שהיא מבוקשת בערו הוא המעשה
והתכלית הוא יותר נכבד ממה שהוא בעבור התכלית ומזה
תראה שאהבת העיון היתה מהגובר עליו והיה מבזה המעשה
כמו אפלטון ואחר זה יבאר איכות החכמה המבוקשת ואיכות
המעשה הנרצה על דעת ארסטו ושהחכמה תתחלק לעיונית
ולמעשית והעיונית הנכבד שבה הוא החכמה באל והמעשית
תחלק גם כן למדותית והנהגית ומדינית ובעבור שהמדותית
היא כונת הספר לזה ידבר בכחות הנפש השלשה אשר מן
הצורך לתקנם והם כח המחשבה וכח התאוה וכח הכעס ויבאר
שכל פחיתות מדה ירפא בהפכו והאמצעי בין שתי קצוות הוא
המעולה בכל דבר הכל כמו שאמרו ארסטו ואחר זה יבאר
על דעת אפלטון שאבות המדות הם ארבעה והם החכמה

תחילד בנפשו תכונה יהיה בה טוב לב ושלם הפעל תמיד
וזה הוא התכלית המבוקש וההצלחה האחרונה לפי דעתו
וכבר מבואר ששניהם נגעו בקצה האמת אבל לא כלו כי
הנה אפלטון התכלית אשר אמר הוא באמת נשגב ומועיל
מאד בהישרות המדות אבל לא הראה איכות המעשה הטוב
המגיע אל זה התכלית בפרטות וארסטו כבר היטב החקירה
בפרטי המעשים ואיכות השלמת האדם בהם עם חלוף הזמנים
והמקרים אבל התכלית המבוקש מהם לפי מה שחשב אינו
משובח כי בהיות הטובות הגופיות והחיצונות אינם נתלים
בבחירת האדם וחפצו ופעמים רבות נראה שהישר המעשים
הוא יותר חסר רוב הטובות ממי שאינו ישר אם כן לפי זה
לא יגיע האדם להצלחה כי אם במקרה ובהזדמן נפלא ובהיות
הענין כן חסר התכלית ויחסר גם המעשה אשר הוא בעבור
התכלית ואולם גזאלי לא יעלם השתדלותו בזה הספר מקבץ
האמת משניהם יחד ומאי זה מקום שימצא ומסדר הדברים
על תאר לא היו עליו קודם זה וזה כי בראש ספרו ובתחלת
כל חקירה יציע גדר הטוב התכליתי ויגזור ממנו עם אפלטון
שהוא נצחי ושהוא לא יגיע האדם אליו כי אם בחיים האחרים
ואחר זה שההצלחה האחרונה להיותה כן לא תושג אלא
בחכמה ובמעשה ואולם המעשה רצונו בו הסרת ההרגלים
הרעים וכבישת התאות המושלות בגוף עד שתנקה הנפש
ותזדכך ותוכן לקבל השפעת האמתיות עליה אשר זה הוא
עצם ההצלחה ואמתתה וערך טוב המדות אל השגת הענינים
האלהיים כערך השלילה אל מה ששולל בעבורו וזה מפני
שהצלחת כל דבר לפי מה שהשרישו ארסטו הוא בהגעתו
אל השלמות המיוחד בטבע אשר הוא בו ומן הידוע שטבע
האדם באשר הוא אדם הוא ההשכלה אם כן כבר מבואר
ששלמות ההשכלה הוא הצלחתו ואולם מה שימנעהו מההשלמה
הם התאות הגופיות המאפילות הנפש מהראות בה האמת
לזה יצטרך האדם לנקיון הנפש ולהאיר חשכה מהאפלות
ההם ולדחות המונע והוא ההשתדלות בהישרות המדות אך
בעבור שההזדככות השלם לנפש כל זמן היותה במאסר הגוף

שהדת האלהית תישיר המתישרים בה לחקירה זלעיון ואולם הדת אשר איננה אלהית תעמים על אנשיה האמונה ואפילו במה שהוא נגד השכל וכל מה שהוא נגד השכל הוא נגד האל ודי בזה: אולם הערביים מן המפורסם שכל חכמתם לקוח מן היונים ורוב מה שיש להם בפילוסופיא הוא לארסטו השטאגירי בכל זה מצאתי אני הכותב שספרי הישמעאלים אינם ערומי התועלת מהכל ונעימות הקריאה בהם יותר מקריאת ספרי היונים הרבה מאד וזה לבעבור שהסגלה המיוחדת בישמעאלים הוא הכח הדמיוני החזק אשר על ידו הצליחו במלאכת השיר יותר משאר האומות אשר היו בזמניהם וזה הכח בעצמו הוא הנותן להם גם כן יכלת על ההרכבות הנאות והסדורים היפים השופכים על כל מה שיחברו רוח חן והוד גדול וכל ספר חובר מהם מתחלק לפרקים והפרקים לענינים והענינים לסדורים אחרים והוא מרוקח במרקחת משלים וספורים נאים עד שידמה שהענין המדובר בו לא נמצא בשום ספר ממי שקדמו ותערב הקריאה בו מאד ודמיון זה תראה בספר מאזני צדק להפילוסוף אל גזאלי כי אם שהוא יערב באמת לכל מבין קורא בו הנה חלקיו מלוקטים מארסטו ואפלטון ואם תדע עוד היותו נמשך בפנים מה לכת הצופיה ולדת הישמעאלית יהיה בידך המפתח להבין הספר כלו והנה אעירך בקצרה על מה שהוא בו ואומר דע שאפלטון בהיות טבע שכלו נוטה יותר אל מה שהוא למעלה מההשגה האנושית והיו הדברים הארציים עם כל הפעלות האנושיות נקלות ונמבזות בעיניו אמר שהכלית המעשה הטוב הוא הגלות האמתיות האלהיות לאדם וההתחבר עם הטוב הראשון אשר הוא מקור כל הטובות ובעבור שזה אינו אפשר כי אם בחיים האחרים לזה ההצלחה האחרונה אצלו היא ההצלחה הנצחית ואולם ארסטו כמו ששרש החכמה לפי דעתו הוא ידיעת הדברים אשר בכאן כן אמר שהמעשה הישר הכליתו רק טוב העולם הזה והוא אשר קראו בלשון יון אבדימוניא ובלשון ספר ההלצה הזה נקרא כשרון התכונה ולטוב הזה יגיע האדם בשיהיו לו שלשה מיני הטובות הנפשיות והגופיות והחיצונות אשר מכללם

מה בעת מה הוא אצל המון בני אדם אפשרי ולבעל התכונה
הכרחי ועל תאר זה תהיה כל מי ששכלו יותר שלם ידיעתו
יותר הכרחית עד שהשם יתעלה נוכל לומר עליו כי עצמות
ידיעתו הוא שיודע כל בהכרח הנה זה אמת בלא ספק
בדברים מה שאפשרותם נתלה רק בהתיחסם אל השכל אבל
מה שהם בו מן האפשרות מצד טבע השכל בעצמו רוצה
לומר מצד הבחירה כי אין בחירה כי אם לשכל מבואר שזה
גם בחק השכל השלם אפשר ואולם בהשגחה נכונים דבריו
וכן הוא שהרב המימוני כבר שער במה שיש בו מן האמת
אבל לא נכנס להשלים החקירה בזה ודע כי זה הוא סוד
ראש השנה ויום הצום הנכבד כי בהיות האדם ממעט בחמריות
ומשתדל למשוך אליו השפע השכלי יעשה עצמו ראוי להשגחה
ויהיה מושגח והבן זה מאד ואולם בחדוש כבר התבאר במה
שקדם שמי שיניח חמר קדמון לא יעקור בזה שום שרש דתיי
ובכאן אעיר עוד על דבר אמרו החכם הגרשוני בשמנה עשר
מששי וזה כי מן הידוע שרוב בעלי הדת בריחתם מההנחה
הזאת הוא להיותם חושבים שכל מה שיאמן בו הקדמות
יצטרך להאמין בו האלהות והקדמות והאלהות כאלו הם
נרדפים ואולם האמת יכחיש זה והוא כי אם נחפש בטבע
הנמצאות כלם נראה שמעלת דבר מעולה על דבר אמותה אינו
באריכות ימיו או בקרימת התהוותו אבל בסדור הטוב הנמצא בו
ובהתקרבות צורתו יותר אל שלמות השכל ומפני זה יהיה
השכל הוא היותר מעולה מכל להיותו בעל יכולת על המצאת
זה הסדור הטוב בו וכבר נקרא האדם עם שהוא אחרון
היצירה מבחר היצירה וכזה בעינו התבאר שגם אם נניח כל
הדברים קדומים זולת צורתם וסדורם הנה לא יהיו הם האלוה
אבל השכל השלם הפועל בהם ומשפיע עליהם מטובו כחפצו
הוא האלוה והוא אלהי האמת והפלא הגדול שכל העניינים
המבוררים בספר המלחמות הם זולת דעת הפלוסוף אשר הוא
ארסטו ומזה תראה שהסכלים אשר יאמרו כי הגרשוני ערך
מלחמות עם השם לא הכירו השם ולא הבינו המלחמות ודע
עוד כי מבחן הדת האלהית מהדת אשר איננה אלהית הוא

יותר מועיל והוא שהשכל הפועל מהוה הדברים אשר בכאן
כפי הסדורים הכוללים אשר בנפשו והוא גם כן מוציא שכל
האדם מהכח אל הפעל באמצעות ההרגשות החושיות המעוררות
השכל ואם היה הענין כן הנה תהיה ידיעת האדם מצד
חושיית ומצד שכליית והוא כי לפי זה יכיר האדם הדברים
אשר בכאן הכרה אמתית עצמית רוצה לומר הסדור הנמצא
בהם אשר הוא עצמותם ויתכן לו גם כן עם זה לשפוט בכולל
ובמחויב מפני שהסדורים הכוללים ממציאם לו אינם המוחשות
אבל השכל הפועל באמצעות המוחשות ומזה התבאר
שהאמת כאשר חשב בששי מראשון שבזאת ההנחה יוסרו
כל הספקות אבל הספק היותר גדול נותר עוד אם יש בכאן
שכל פועל נבדל כלל וכבר נראה מדבריו עצמו ממה שאמר
השכל הפועל אשר התבאר מציאותו בספר הנפש שהיה
כמספק בזה ומן המבואר שכל עקר ההנחה הזאת מקורה
בבאור אבן רשד לדברי הפלוסוף ואולם לפי מה שפרשו
האחרונים שהשכל הפועל הוא שכל האדם בעינו ומצד מה
שהוא כחיי לקבל המושכלות הוא נפעל ומצד מה שהוא משכיל
בפעל הוא שכל פועל אם כן אין בכאן שכל פועל נבדל ואולם
מה שהניח מידיעת השם נאמר אנחנו שהיטב להוכיח על
הרב המימוני כי מפני שתורף דברי הרב הוא שלא נשיג
בידיעת השם כלל אם כן מה זה שהרבה אמרים וסתר דבריו
עצמו ורצה להשיג השגה מה בהחלטתו מידיעת השם שהיא
הכלול חמשה בטולים עצומים מבהילים ואומר עוד כבר הודו
כל המעיינים ואפילו הרב שמה שמן הנמנע ציורו אצל שכלנו
הוא כמו כן נמנע אצל השם והמשל שלא יתואר השם ביכולת
על הקבוץ בין שני ההפכים בנושא אחד ובעת אחת מפני
שהוא נמנע אצל שכלנו וכזה מה שאצלנו הכרחי גם אצל
השם הכרחי אם כן על זה הדרך בעינו ראוי שיהיה מה
שאצלנו מן האפשר גם בחק השם אפשר כי אלו השלשה
מאמרות יכללם סוג אחד ואל תחשוב שיש בזה הטעאה מה
והוא כי כבר נמצא דברים רבים אפשריים אצל שכל אחד
ושכל אחר ישכילם בתאר ההכרח והמשל שהתראות כוכב

והבטולים כל עוד שילקחו נפרדים ובהתנגדות וזה הוא מה ששער קאנט הפלוסוף הגדול אשר היה קרוב לומננו ובחר לו דרך אמצעי ואמר כי המוחש אמת מצד והמושכל מצד וזה כי שרש כל ידיעה ותוכה גם לפי דעתו הוא המורגש ואולם לשכל טבע מה ראשוניי בו ידע וירכיב קצת מושכלות קודם כל הרגשה ויגזור בכולל ובמחויב המוחלט אשר שניהם אינם נמשכים למוחש כי כל מה שיתן החוש הוא רק אפשריי ומאדיי ועם זה מצאנו השכל שופט על קצת הדברים בכללות ובחיוב הנה לא יהיה זה אפשר אם לא בשיונח שהכולל והמחויב מקורם העצמי בשכל וזה בפנים אשר אבאר והוא כי כל מה שמשיג החוש מהדברים החיצוניים הוא בצורת זה אצל זה ומה שמשיג מהפנימיים הוא בצורת זה אחר זה אם כן טבע החוש המשותף הם שתי אלו הצורות והם המקום והזמן ובהרכיב הזמן על המקום רוצה לומר ציור מה שזה אצל זה בצורת זה אחר זה יהיה ממנו התנועה והמקום על הזמן והוא ציור מה שזה אחר זה בצורת זה אצל זה יהיה ממנו המספר וכמו כן השכל יש לו צורה מיוחדת והם המאמרות השנים עשר ובהתחבר אלו הצורות יחד ובהשתמש השכל עמם להשגת הדברים אשר בכאן יהיה אפשר לו המשפט בגזרות ההרכביות בעצמות וראשונה זה מה שחשב קאנט בהתרת הספק הנזכר ונקראת פלוסופיא שלו הפלוסופיא הבחיניית ואולם הוא ברח מרע ונפל ברע יותר גדול ממנו כי לפי שתי הדעות הקודמות תהיה הידיעה אמתית על כל פנים והמחלקת רק באפן הגעת הידיעה ואבל לפי דעת קאנט שבה הידיעה דמיון כי לדבריו כל מה שמשיג השכל הוא משיג על צורתו ובהיות הענין כן הוא מבואר שאינו משיג כי אם צורתו כמו שזכר החכם הגרשוני מהפלוסוף שאם היה לשכל צורה לא ישיג או ישיג מה שישיג בתאר זולת מה שהוא ובאמת הודה בזה קאנט בעצמו ואמר שלא נכיר הדבר בשלוח רוצה לומר הדברים אשר בכאן על מה שהם עליו וכבר השיב עליו היגל הפלוסוף בספרו הנקרא אנקיקלופידיא באריכות ואולם החכם הגרשוני חתר אחר התרת הספק באפן

תועלת אבל החזיק בהנחת השכל הפועל להחיר ספק מבהיל בפלוסופיא ספקו בו הראשונים והאחרונים מהפילוסופים עד זמננו זה והוא ציר אשר עליו תסוב חקירת כל מתפלסף והוא מה שאומר כי ממה שמבואר מהידיעה האנושית שהיא תכלול מושכלות ומוחשות והיו המוחשות ממה שלא יושג כי אם פרטיי ועם מקרים אין תכלית להם והמושכלות כלליים יקיף בהם הגדר והיה מהנראה שהידיעה במה שהיא ידיעה לא תסמך אל המוחשות מפני שהם בלתי בעלי תכלית במספר ונופלים תחת ההפסד והשנוי המתמיד ואין רגע אלא והם בו אחרים והידיעה צריכה אם תהיה אפשר להיות מושגיה קיימים ונגדרים וגם אי אפשר שתהיה הידיעה במושכלות כי מה שמקיף בו כללותם הם המוחשות ולזה נולד הספק הגדול מי מהם האמת המושכל או המוחש ואם היה זה באי זה אפן תתכן הידיעה בהם ונחלקו הפילוסופים בזה לשתי כתות הכת האחת תאמת המושכל והכחיש המוחש והכת השנית תאמת המוחש ותכחיש המושכל וראש המושכליים אפלטון וראש המוחשיים ארסטו ואמר אפלטון כי המושכלות הם צורות קבועות בנפש האנושית קבעם בה הבורא בעת היצירה כמו שקבעם בהיולי והיתה אמתת מציאות המורגשים ועצמותם אותם הצורות הכלליות הנטבעות בהיולי אשר הם הקיים והנצחי בעולם ההויה וההפסד ויחס ההיולי מהם כיחס החמר אל החותם ולזה תהיה הידיעה אפשרית ותתמיד מפני שאין בה רק הרוחניות ההם והדברים ההוים הנפסדים לא יאמר עליהם נמצאים כי אם על צד ההעברה והם מזכירים את האדם במה שכבר ידע והשיג מבלתי שתתוסף לו בהם ידיעה ואמר ארסטו שהידיעה היא השכלת המוחשות רוצה לומר השגת הדברים אשר בכאן לא מצד מה שהם פרטיים ורבים לאין תכלית אבל מצד מה שהם בו מתאחדים ומוקפים בגדר ואין במושכלות מה שלא היה במוחשות כי הצורות הכוללות הנמצאות בנפש הם פועל השכל המפשיט הצורה מהחמר ואולם בנמצא אין צורה בלא חמר כמו שאין חמר בלא צורה ושניהם לא סר ולא יסור ושתי הדעות האלו ממה שיחויב מהם הספקות

מהאנשים חושקי העיון ומכבדי הפלוסוף כמורגל בזמנו ואולם החסרים ההם ההשתדלות בהשכלתם מותר ובטל ודע עוד כי חכמת הדת תחלק לשני חלקים חלק עיוני וחלק מעשי והספרים הראשיים אשר חוברו בה מחכמינו תחת ממשלת הערביים והספרדיים הם חמשה והם ספר האמונות והכוזרי והמורה והמלחמות והעקרים ואולם ספר האמונות להגאון רב סעדיה הוא כמו התחלה ובו ידובר בחלק העיוני אבל אחז על הרוב דרך המדברים ולזה יספר בתחלה הדעת המקובל ואחר כן ישתדל לחזקו במסמרות העיון ואליו כון הרב המימוני בע"א מראשון ובשבעה עשר משלישי ואולם ספר הכוזרי שרש חקירתו הוא החלק המעשי בארבעה מאמרים הראשונים וגם בזה לא על השלמות אבל פרטים מה והמאמר החמישי הוא רק כמסופח לספר בו יסופר דברי זולתו ואולם ספר מורה נבוכים מחברו הרב המימוני הוא ארסטו הישראלי אסף וקבץ בחפניו כל חלקי החכמה העיוני והמעשי ופתח לשכל עיני הבחינה לדעת ולחקור על מוצא הדברים בלמודיות וטבעיות ואלהיות מבלי פנות לדעת אי זה שיהיה עד ששב ספרו יסוד אמיץ ועקר חזק ושרש עמוק לחכמת הדת העברית ודבריו מקור נאמן ומעין בהיר ונחל נובע לכל הבאים אחריו ואולם ספר עקרים מאמרו הראשון הוא עצמו ונפשו ומוחו בו יבורר מספר עקרי הדת באפן נאות ומתישב אמנם השלשה מאמרים האחרונים עם שיש בהם דברים נחמדים אינם כי אם כמו פירוש לספר מורה נבוכים והרחבת דבור ואולם ספר מלחמות השם תוכו נשגב ומרומם ואין בכל ספרינו דומה לו בעיונו הצלול והחודר וכאלו הוא חלק שני לספר המורה בעבור שבו יושלם מהעיונים מה שלא הביאם הרב אל השלמות ומחברו החכם הגרשוני יפתח וישדד בו אדמת החקירה וישקול ויאזן ויברר וילבן מושכל מושכל בכח השגתו הדקה והנפלאה מאד עד שבאמת נוכל לומר עליו שהוא קאנט הישראלי ותחלת מה שכון אליו החקירה הוא מהות השכל הכחיי ושכל הפועל ואם היה שנמשך לדעת האומרים בשכל הפועל שהוא שכל נבדל הנה לא הסתפק בו בזאת האמונה לבדה מבלתי שיקח בה

נגד הפלוסופים ומאמרו בהודע הדברים האישיים ועצמם
ומקריהם ממנו יתעלה בידיעה אחת ושאיננה מקריית תקרה
לו בעת מבלתי עת אבל מדעו מדע עצמי כולל ואחד ומחויב
עם השאר אפשריות המתהוים על אפשרותם מזולת שיהיה
בזה בטול או סתירה ימצאהו המעיין האוהב העיון על האמת
במקומו ואמנם ההשגחה גם בה גזר הרב המימוני נגד ארסטו
שהיא השיג מבני אדם אישיהם איש איש כפי שפע השכל
המושפע עליו מאת השלם האמתי יתעלה וזה דעת תורתנו
באמת כאשר זכר הרב בשמונה עשר משלישי הנה מכל זה
התבאר שהדעות והאמונות ברר אותם הרב בעיונו הזך בספר
המורה הם הוריות ואינם לארסטו האלהים אם לא נקראם
פלוסופיות על צד השתוף בעבור שהם מסכימים לעיון אבל
על האמת אין לארסטו רושם בחכמת דתנו רק ההערה להשתמש
בהקשה ובחקירה לבד ואולם הפתאים ההם בראותם שם ארסטו
מוזכר פעמים רבות בספר המורה והמלות הפלוסופיות אשר
הוציא בהם הרב מושכליו חשבו שמה שזכרו בספר הזה כלו
לארסטו ואין בין דעותיו ודעות הפלוסוף שום הבדל ומפני
אנשים כאלו הוצרך הרב להעיר בס"ט מראשון שמה שתאר
השם בצורה אחרונה אין המכוון בה מה שרצה ארסטו בצורה
אחרונה בעינו אבל המכוון בה נפרד ונבדל בתכלית ההבדל
ואין ביניהם כי אם שתוף השם לבד ועל דרך זה יוכלו אלו
הפתאים לחשוב שהחכם אלבו דעתו כדעת ארסטו שהשם
יתעלה לא חודש ממנו העולם אבל הוא רק מניעו מפני
שאמר בהקדמת ספרו אשר הניעני הנה המניע הראשון ומן
הידוע שהוא אמר כי האמונה הראויה להאמין שהמצאת
השם העולם היא מהעדר מוחלט וכמו כן פתח ספרו למה
שהיתה ההצלחה האנושית נתלת בעיון ובמעשה כמו שבאר
הפלוסוף ויוכל הפתי הנבהל לחשוב שכפתיחתו כן צורת הספר
כלו והוא באמת גם בנזרה הזאת בעצמה לא הסכים
עם הפלוסוף כי כבר מבואר דעתו בג' וכ"ט משלישי שלא
העיון ולא המעשה אשר רצהו ארסטו מביא להצלחה אבל
קיום ואפילו מצוה אחת שמעיית ופתח כן להראות שהוא

קצתם לקצת הגדול את הקטן ממנו וישתנו בהתחבר ובהתפרד
חמרם זה לזה וזה מזה שנוי דומה לשאר החמרים כמו
שידוע זה מהכוכבים הזנביים שפעם יתראו גדולים ופעם
קטנים ופעם יעדרו מכל וכן נדע שכדור ארצנו אינו מרכז
העולם אבל הוא כוכב מן הכוכבים ההולכים סביב השמש
וזולתו מה שיארך ספורו ויפלו אם כן כל הבנינים אשר
סברו הראשונים ונפרש אנחנו השמים מספרים כבוד אל
ודומהו מן הכתובים על דרך מליצת השיר מבלתי שיהיה
בפרושנו או בפרוש הרב דבר ידחוק דעת מדעות התוריות
אבל סברתו היא היותר קדומה ומקובלת בזמנים ההם
והמחלקת בזה כמחלקת במספר הגלגלים ובאם כוכב ונגה
למעלה או תחת השמש ואם נמצא למעלה מן הגלגלים גלגל
בלתי מכוכב והוא הגלגל היומי או אינו נמצא אשר על כיוצא
בזה ידוע אמרם ונצחו חכמי אומות העולם חכמי ישראל
ואולם ההשארות לא הרחיב הרב המימוני לדבר בזה הענין
בבאור אבל מדבריו בשבעים מראשון נוציא היותו חושב מהשכל
ההיולאני שהוא הכנה כחיית לקבל המושכלות יתהוה בהוית
האדם ויפסד בהפסדו מצד מה שהוא כח לבד ומה שנשאר
אחר המות הוא מה ששב ממנו שכל בפעל והתעצם על ידי
הקנאת המושכלות עד שיהיה הוא והם אחד ויתכן שתהיה
כונתו אל ההתדבקות בשכל הפועל כדעת אבן רשד ויתכן גם
כן שרצה השכל הנקנה מצד עצמו כדעת החכם הגרשוני ועל
אי זה פנים שיהיה הנה הוא קיים ההשארות ועוד יותר מזה
ההתחברות עם הרוחני בחיים האלו בנביאים והחסידים
המתבודדים אשר היו באומתנו ובהיות הענין כן אין הספק
רק באיכות ההשארות וזה דבר אין לו רושם באמונת ההמון
ולא מפני זה יצטרך בעל הדת להשתבש באמונתו כלל כמו
שלא יספק במציאות הסבה הראשונה בהיותו מסכל איכות
מציאותה ועצם מהותה אם היא כוללת כל הישות או היא
נקיה ומשוללת מהתארים בתכלית השלילה וזולת זה מן השאלות
הפילוסופיות אשר אין דרך להמון בהבנתם ואמנם ידיעת
השם כבר התבאר מהרב המימוני בעשרים משלישי התוכחו

לשאר האמונות ואשר כן הוא דרך העיון וטבעו וכבר שמו חכמינו לכל אחד מהיסודות שר ופקיד רוחני מצוה עליהם שר של מים ושר של אש מה הפסד אם כן בהוסיף עוד שר אחד כולל אותם והוא השכל הפועל נותן הצורות בעולם הארצי וכנוהו חכמינו שר העולם וזה הענין באר בו הרב בששי משני באור מנצח כל מתעקש ויספיק לנו בהתנצלותו אמנם אמונת החיים והשכל בגלגלים ושהדברים ההוים הנפסדים מונהגים מהם באמצעות הכחות השופעות מהם גם זה לא הוציאו ארסטו מעיונו ולא פילוסוף אחר קודם לו אבל האמינו כל איש מאנשי האומות המזרחיות וקצתם עשה אותם אלוה והיו עובדים ומקטרים להם וזה מפני הפעלות הנראות להם בדברים המוחשים אשר תחת גלגל הירח מפעלת החום והאור ודומה ממה שיורה שהם יותר נעלים ונשגבים מהאדם והאדם חי משכיל אם כן חייהם אינם נקצרים ושכלם מקיף בכל השכלים וכאשר מצאו הפילוסופים זאת האמונה והיו הלמודים לא נשלמו בזמנים ההם לחסרון כלי ההבטה ושאר הנסיונות והחקירות בטבעיות לא נמנעו מהסכים עמה וחזק אותם עוד בזה ידיעתם החלושה בתנועתם ומצביהם רוצה לומר תנועת הגרמים השמימיים שהיא סבובית ושהם אינם משתנים לפי ראות העין מה שהביהיל הקשתם לגזור שהם גשם חמישי לארבע היסודות ושחמרם יותר דק וזך משיפול תחת ההפסד ושסבת תנועתם הוא הציור השכלי אשר תציירהו נפשם מהענין השלם עם הכוסף החזק להדמות אל הענין המצויר ההוא בלי הפסק ושנוי ולאות ושמו לכל אחד מהגלגלים שכל נפרד יבעיר בנפשם הכוסף ההוא וישיבם מתנועעים ועשו אותם מדרגות רבות עד השם יתעלה שהוא המניע הראשון רוצה לומר מניע המניעים וכבר נמצאו מאמרים רבים לחכמינו זכרונם לברכה דומים לאלו ויש להם התלות בכתובי הספרים זכרם הרב המימוני בחמישי משני והנה אנחנו היום יודעים באמת אחר השתדלות קופרניקום ונבטון כי הגרמים השמימיים משתתפים עם הגשמים האחרים בכבדות הטבעי הנקרא כח מושך התהוה בו התנועה ויסודר ההתקשרות ביניהם במשיכת

שזה הדעת איננו סותר יסודי התורה ולא אמונת האותות
ואני אוסיף עליו ואומר כי רוב כתובי הספרים מורים על
הויה דבר מדבר ועל כל פנים בעלי סברת יש מאין לא יתכן
להשוות דעתם עם הכתובים אם לא בפרשם כמו שמוכרחים
לזה בעלי דיניהם כמו שהעיר החכם הגרשוני במלחמותיו
בשבעה עשר מששי ואמר בעל העקרים בשנים עשר מראשון
שאין מהכרח האמנת התורה ונסיה להאמין בריאה או יצירה
יש מאין ואבל היא אמונה ראויה לכל בעל תורה להחזיק בה
ואמר החבר במאמר הראשון מספר הכוזרי אם היה מצטרך
בעל תורה להאמין ולהודות בחמר קדמון לא היה בזה פגם
באמונתו כי היה מאמין כי העולם הזה הוא חדש מזמן ידוע
וכבר התבאר מכלל הפילוסופים בכל הזמנים אלא המדברים
אשר איננם מזה השער אמרם הויה המציאות בכללו כהויה
החלק רוצה לומר דבר מדבר זולת שהחלק צורתו נאצלת
מצורה וההיולי נעדר הצורה ועלת זה כי התישבות השכל
והנחתו ובטחונו על מה שנסהו והשיגו בחוש יותר מאשר לא
השיגו בלתי אם הקש יכריחהו או מוחש אחר יכחישהו ובכאן
אין הכרע בשכל על היות דבר לא מדבר ולזה לא נתפלא
עצמנו במצאנו קצת קדומי חכמינו דבריהם נוטים לזה הדעת
כמו המאמר הידוע בפרקי רבי אליעזר וזולתו מה שאין אנחנו
רואים בו שום זרות ובלבול ורחוק מהורתנו עד שנצטרך להעמיק
בו ולהעתיקו אל מבוקש אחר לא עלה על דעת אומרו ולא
רצהו כלל ועם זה הרב המימוני לא נשא פנים לפילוסופים
וסלל דרך לעצמו בבטול טענותיהם וגלות הספקות העצומות
המתחייבות לסברת הקדמות על אי זה פנים שיהיה ופסק
הדין שהאל יתעלה המציא מה שנמצא לא מדבר קדמהו
אבל מהעדר מוחלט כמו שמפורסם אצל המוני בעלי הדת
והוא הדעת התוריי לפי מה שחשב אמנם השכלים הנבדלים
מי לא יכיר שהם המלאכים המסופר בהם בספרים ובתלמוד
והאמונה בהם לא המציאו אותה הפלוסופים מדעתם אבל
היתה מתפשטת בכל האומות הקדומות ובאו אחר כן האנשים
בעלי העיון ובחנוה וצרפוה ועשו אותה מושכל כמו שעשו

ספרי הנבואה רוצה לומר מצד עצמם וסבת זה אמרו כי מאחר שהיו ספרי הפילוסופים וביחוד ספרי ארסטו מתפשטים בעולם והתחילו אנשי אומתנו לעיין בהם ומצאו בהם מה שמצאו מן הדעות הפילוסופיות המתנגדות לספרי הנביאים והיתה ההכחשה למה שכבר התאמת בשכלם קשה אצלם וכמו כן העזיבה למה שבין ידם מן הקבלה לזה הוכרחו להטות הקבלה אל מול השכל ולהוציא המלות והענינים מפשוטיהם עד שלא הורו כי אם על ענינים מחייבים לדעות רצו מתחלה אמתתם והגיעו על דרך זה לשנות התורה שנוי גמור ולהאמין בה מה שלא היו מאמינים קודם זה הנה זה תורף דבריהם אמנם אנחנו רואים שהאומרים כן אם שלא עיינו בספרי חכמינו או שלא הבינום ובעבור כי רוב תלונתם היא על ספר מורה נבוכים ומעת חובר ונודע בעולם עד זמננו לא סר היות קוץ מכאיב בעיני הכסילים המצטדקים נבאר על דרך הקצור איך חף מכל פשע המפשיעים ומנוצל מטעות המטעים וזה כי השלש בקשות הראשונות אשר עליהם חקר להעמידם על מוסדות המופת והם מציאות האלוה ואחדותו והרחקת הגשמות הנה מן הידוע שהם יסודי תורתנו ולא לקחם מארסטו ואין אחד שיכפור בהם אלא ויצא מן הדת וההעזר בהקשה השכלית על מה שהוא מקובל הוא משובח אבל גם מחויב וזה מבואר ומוכרע ממאמרים רבים בספרים ובתלמוד עד שאין להאריך בזה ובאמת גם בדרכי הבאת המופת על אלו השאלות לא הלך אחר ארסטו כמקבל עור אבל השתמש בעיונו העצמי על אפן מסכים לדת ומבאורו שהאל הוא מחויב המציאות רוצה לומר בעבור הנמצאים שבמציאותו נמצאים ובהעדרו יעדרו גם הם וארסטו יאמר כי המציאות על מה שהוא עליו לא סר ולא יסור החמר והצורה והעלה הראשונה איננה רק מניע אם כן לפי זה מחויב המציאות איננו מחויב שימצא ואולם הבקשה הרביעית והוא קדמות העולם או חדושו הראה בה הרב המימוני בראיה שאין אחריה ספק נטותו מארסטו נטיה רחוקה. מאד עד שגם דעת אפלטון שהעולם מפעלת פועל בחמר הקדמון לא ישר בעיניו עם הודאתו בכ"ה משני

ובארצותיה • קמו רבים מיושביה • לא לעזר בת ציון אבל להוסיף על אנחותיה • ודם נמצא בכנפיהם אמרו כי נמצא בכנפיה • כיום חרבה ירושלים ושחקו צרים על משבתיה • אז התעוררו זרע קדושים המה מבני גלות ספרד אשר באנגלטירה • ויקנאו לכבוד התורה ולכבוד שומריה בטהרה • ויבחרו איש מביניהם בעל עצה וגבורה • ללכת לעזרת אחיהם הנאנחים והנתונים בצרה • הוא האיש משה אשר מכל ענוה תשובח ענותו • ובכל ארצות תבל נודעה נדבתו • ומלכת בריטאניאה נתנה כתר הנשיאות בראשו • ויהי לנגיד על ישראל וראש לגלותו • והוא אשר השליך את נפשו מנגד זה פעמים • והוא המדבר אל מחמד עלי מלך מצרים • להוציא ממסגר אסירי דמשק נקיי כפים • וישמע אליו הבאשא ואל בקשתו הטה אזנים • ויצא כאור צדקם ומשפטם כצהרים • גם האיש משה גדול מאד בעיני מחמד עלי ובעיני מצרים • והוא אשר עמד לפני סלטאן עבד אל מגיד בעיר המלוכה קשטנטינה • וילץ בעד עמו ויהי ידיו אמונה • עד כי יצא דבר המלך ודתו • ופרמאן נתן בכל מדינות מלכותו • להיות היהודים שלוים ושקטים איש תחת גפנו ותחת תאנתו • ולא יזיד איש להאשימם באותו • כי שלמים הם עם ד׳ ועם תורתו • וכראות בני ישראל את אשר עשה משה לעיניהם • ויך במטה לשונו ויחפרו שוטניהם • וכי בין שרים ושופטי ארץ גדול כבודו • וטוב אחיו דרש דרש בכל נפשו ובכל מאדו • ויודו לד׳ ולמשרתו עבדו • ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר מקום אשר שמעו הטוב מגיע • שמחה וששון ליהודים ואור גדול יופיע • כאלו נפדו מגלותם והוא להם מושיע • לכן גם את ספר ההלצה הזה מנחה לו הבאתי • ושמו הנכבד עליו קראתי • להיות לעד בבני ישראל לדורותם • כי מלאך מליץ היה להם בעת צרתם • ולו נאוה המליצה כי הוא המליץ בינותם • וכל עוד שם ארסטו מפי חכמים לא ישכח • גם שם השר היקר ר׳ משה מונטיפיורי כאור זורח • וזכרו עד בלי ירח: **ואחר** זה נאמר כבר חשבו קצת המעיינים כי הדעות והאמונות יאמינו אותם רוב חכמינו המתפלספים אינם הם הדעות והאמונות יחויבו לנו מדברי

ורופאים לאלפים • ומפרשים ומבארים • ומעתיקי ספרים • המה עלו ראש הגבעה • והקימו לחכמה עמודיה שבעה • ויקחו מארז המדע צמרת • ותהי בספריהם למטע תפארת • ולולי הניחום לנו למשמרת • חסרנו מהטובות הנבחרת • ומספרינו העטרת • ותהי האמת נעדרת • וכל זה בהיותם בצרות ומצוקים שונים • ובכל יום ורגע מטרה לחצי מלשינים • פה נהרגה ונשרפה קהלה על עמדם באמונת אבותיהם • ושם שללו וחמסו כל אשר בבתיהם • ופקדו עליהם עון לא עלה על לבותיהם • ונשבתו חגיהם ומועדיהם • ונהפכו לאבל משושיהם • וכל אויב ואכזר ישכך חמתו בשפך דמיהם • ואין מרחם עליהם • והם לבם כחומה לא זע מכל פחד וצרה • וכאשר רבו התלאות כן אמונתם גברה • כי רוח אבותיהם בקרבם כאש בוערה • ובעת קמו עליהם לכלותם • מסרו נדיביהם נפשם תחת נפשותם • ולפני מושלים עריצים עמדו להשיב חמתם • וכאשר גבר אויב ומוציא דכתם • עזבו חייהם ולא עזבו אמונתם • וגם אחרי אשר מספרד גורשו והשלכו • ומעיר לעיר ומארץ אל ארץ כתועים הלכו • ורדפם השד והשבר • והרעב והדבר • ולא נשאר מהקהלות • כי אם עוללות • גם אז לא רפו ידיהם • וענן כבודם לא ימיש מעליהם • ובזכור אנשי שם גם הם יזכרו ביניהם • ובכל מקום באו לגור שמה • באשכנז וצרפת וריפת ותגרמה • המה מאחיהם במעשיהם נפרדו • כאלו בכבודם לא יכובדו • אבל בעת יקרה אותם אסון ופגע • המה בפרץ יעמדו כרגע • כאלו בנפשם דבקה הרעה וללבם נגע הנגע • וכן ראינו בעינינו • בשנת חמשת אלפים ושש מאות למספרנו • נלכדה קהלת דמשק בעון לא נמצא כי אם בלבות צוררינו • וישימו לה עלילות דם אשר לא כתורתנו • והובא יום צרה ותוכחה • על ישרים ועושי נכחה • ונאחזו אבות ובנים • וזקן ונשוא פנים • וענו בכבל רגליהם • ובחריצי ברזל הודשו גופותיהם • ולהבות אש הועלו באפיהם • למען יתודו על דבר לא שערוהו הם ואבותיהם • עד אשר נמקו בחבליהם • וכמעט נהרגו כלם כאיש אחד • לולי רחמי האל המיוחד באחד • וגם כאשר נשמע הדבר בממלכות אכרופה

וחיים • וכל הארץ כציץ פורח שבעתים • אמרו לספרד היא
גן עדן והיא עץ החיים • אין זה כי אם בית אלהים וזה
שער השמים • כי שם הוחל לקרא בשם החכמות הרמות •
והידיעות העצומות • אשר עד כה נעלמות • והדקדוק והלשון •
שם יפצו פה ולשון • והמליצה והשיר • אז ישיר • והחשבון
וההנדסה • שמה נסה • והתכונה • אין קצה לתכונה •
והפילוסופיה • כשושנה יפהפיה • ושם היו הגבורים לובשי
מדע כשריון • המכים במחנות הכסילות ועושים בהם כליון •
אברהם בן עזרא סופר מהיר • הגה ברוחו הזך ושכלו הבהיר •
ועפו ענני הסכלות מאדם ומעיר • והרוה במלקוש שפתיו רב
וצעיר • וסודות התורה לא גלה אבל עליהם העיר • והוא
אסף החכמות והפליא בהם פלאות • וברקדוק וחשבון והתכונה
הראה נוראות • וגם בת השיר לפניו כרעה ושחה • ורוח ד׳
עליו צלחה • והיתה שירתו צחה • ומליצתו נכחה • וכמו ברגליו
כן בשכלו שט בכל עבר ורוח • ולא מצא מנוח • ועליו נאמר
כי היה כמו אברהם אבינו ברוח • ואחריו רבינו משה בן
מימון גאון הגאונים • לקראתו חרדו מהעמים הנבונים •
ומעמנו המונים המונים • הוא הגבר הוקם על • וידא על כנפי
שכלו אל אל ממעל • וחוג הארץ מדד בשעל • ועל כוכבי
מרום דרך בנעל • כאלו הם בארץ והוא בשמים ממעל •
והוא הגיד לכל חולה רפואתו • ולכל מורה מבוכתו • ולכל
נבוך שאלתו • וברר מהתלמוד הפסק וההלכה • ומהפילוסופיה
אשר על יסודות אמת בנויה וערוכה • וברפואה השאיר ברכה •
וידבר על העצים והאבנים • וחקות מועדים ושנים • ולו בספריו
עדים נאמנים • שלא השיגו איש מכל אשר לפנים • ואם
הוא כאדם אנחנו קוצים וברקנים • ואם הראשונים כמלאכים
הוא שר הפנים • וארץ מולדתו ספרד ומגוריו מצרים • כסלם
מצב ארצה וראשו בשמים • אבל זהר שכלו הפך חשכת
מצרים • לאור שבעתים • ומידו לה קרנים • ובאשר הוא שם
גם שם ירושלים • ומי מנה המון החכמים בכל חכמה ומדע •
וכרם לא יסוף מזרעם ושמם בגוים נודע • מהם משוררים
ומליצים • ומהם מדקדקים חרוצים • וחוכנים ופילוסופים •

אמר יעקב גאלדענטהאל:

אזכרה בני ספרד עם חכמיהם ונבוניהם • הודם והדרם וגדלת קהליהם • קרטבה וגראנדה וברצלונה העדינה • מי יערך להם זמי ישוה להם בכל מדינה ומרינה • כל חכמה וכל תבונה • להם היתה למנה • והתורה והתעודה • עם כל שכיות החמדה • יחד נקבצו בהם ויהיו לאגדה • והם תאוה לעינים ולנפשות תחיה • כאלו העולם כרם והם בתוכו כגפן פוריה • או כאלו החכמה מקדש והם לה אבן שתיה • וכאשר אברו הגאונים וראשי הישיבות • ואפסו מבבל יועצי נדיבות • ונהפכו הנדיבות למדיבות • והישיבות לחרבות • ונמס כל לב ורפו כל ידים • לאהלי של תורה כי בטלו אשר היו מאור עינים • ואשר אמרנו בצלם נחיה בגוים • אז קמה ספרד לתעודה גואל • כאלו בה נבנו חרבות אריאל • ושבו הישיבות נושבות בעריה • והלכו בני ישראל לנגה ברק מאוריה • ותחת הגאונים היו דייניה • ואלו היו לזמן לשון ושפתים • ולגלגלים נפש

לכבוד

השר והנשיא הצדיק והחסיד ר' משה מונטיפיורי

תושב לונדיניום הבירה

על דבר אשר הליץ בעד אחינו בני ישראל אשר בדמשק

מנחת תודה היא

ממני

המשתדל בהדפסת הספר

ORIENTAL
OXFORD
ASHMOLEAN MUSEUM
MARGOLIOUTH
BEQUEST
1940
OXFORD

באור

אבן רשד לספר ההלצה לארסטו
העתיקו מלשון הגרי לעברי החכם
טדרוס טדרוסי מזרע היהודים

השחדלתי בהדפסתו

אני

יעקב נאלדענטהאל

LEIPZIG
BEI HEINRICH FRANKE.
1842.

AVERROIS COMMENTARIUS

IN

ARISTOTELIS DE ARTE RHETORICA LIBROS TRES

HEBRAICE VERSUS

A

TODROSO TODROSI ARELATENSI.

NUNC PRIMUM

EX CODICE BIBLIOTHECAE SENATORIAE LIPSIENSIS

CUM PROLEGOMENIS COPIOSISSIMIS

EDIDIT

J. GOLDENTHAL,

PHILOSOPHIAE DOCTOR, BONARUM ARTIUM MAGISTER RABBINATUSQUE CANDIDATUS, SOCIETATIS HISTORICO-THEOLOGICAE LIPSIENSIS SODALIS.

LIPSIAE

APUD HENRICUM FRANKE.

MDCCCXLII.
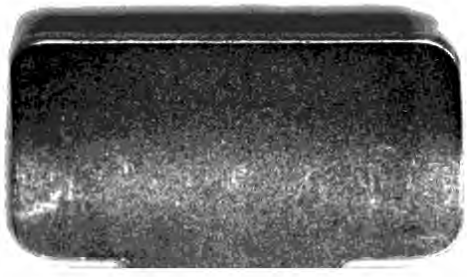
726.4 A
Muhammad ibn Ahmad, Ibn Ru